

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

**GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE SİVEREK KARAKEÇİLİLERİ:
TARİHLERİ, SOSYAL HAYATLARI VE KÜLTÜRLERİ**

Ümmü Gülsüm Karakeçili

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE SİVEREK KARAKEÇİLİLERİ: TARİHLERİ, SOSYAL
HAYATLARI VE KÜLTÜRLERİ

Ümmü Gülsüm KARAKEÇİLİ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışması sürecinde sabrı, hoşgörüsü, destek ve katkıları için değerli hocam ve tez danışmanım olan Prof. Dr. Mehmet ÖZ'e çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans öğrenim süresi boyunca ve tez çalışması sırasında verdiği destek ve katkıları için Prof. Dr. Emine ERDOĞAN ÖZÜNLÜ hocama çok teşekkür ederim. Ayrıca tez çalışmasının son şeklinde verdiği katkılarından dolayı Pof. Dr. Erdal AKSOY hocama teşekkür ederim. Yüksek lisans öğrenimim süresince ders aldığım bütün Tarih bölümü hocalarıma ayrıca teşekkür ederim.

Bu tez çalışması süresince maddi ve manevi destek ve katkıları ile her zaman yanımda olan değerli babam Mehmet Ferit KARAKEÇİLİ'ye, annem Hêsâ KARAKEÇİLİ'ye, ablalarıma ve kız kardeşlerime çok teşekkür ederim. Ayrıca verdikleri katkıları için değerli büyüklerim olan bütün halalarım, teyzeme ve bütün Karakeçili ailesi mensuplarına teşekkür ederim.

ÖZET

Karakeçili, Ümmü Gülsüm. *Geçmişten Günümüze Siverek Karakeçilileri: Tarihleri, Sosyal Hayatları ve Kültürleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021.

Bugün Anadolu'nun farklı yerlerine dağılmış olan Karakeçililer, kendilerini 24 Oğuz boyu içerisinde yer alan Kayı Boyu'na dayandırmakta ve Ertuğrul Gazi ile Anadolu'ya geldiklerine inanmaktadırlar. Anadolu'nun farklı yerlerine dağılmış bu aşiretin önemli yerleşim yerlerinden biri de Şanlıurfa Siverek ilçesidir. Bu bölgede yaşayan Karakeçililerle ilgi en eski bilgiler XV. yüzyıla dayanmaktadır. Özellikle Osmanlı Devleti'nde konar-göçer halde yaşayan aşiret, yüzyıllar boyunca yaylak ve kışlak olarak Siverek, Viranşehir ve Berriye arasında konup-göçmüş ve Siverek-Viranşehir arasında Diyarbakir Eyaletine bağlı bir idari birim olarak boy(aşiret) varlığını muhafaza etmiştir. Aşiretin hem bölgede bulunan yerel halkla hem de kendileri gibi konar-göçer olan aşiretlerle münasebetleri olduğu gibi bölgedeki devlet görevlileri ile de sürekli ilişkileri olmuştur. Bu çalışmada bugün hala Siverek bölgesinde yaşayan Karakeçili aşiretinin özü ve asli unsuru olan Mirekî oymağının bey ailesi üzerinden aşiretin bölgedeki geçmişine, siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatına bakmaya çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler

Kayı, Osmanlı, Karakeçili Aşiret, Mirekî, Eyüb Bey, Dırê'i Bey, Kültür

ABSTRACT

KARAKEÇİLİ, Ümmü Gülsüm. *Karakeçilis From the Past to the Present: Their History, Social Life and Culture*, Master's Thesis, Ankara, 2021.

Today, the Karakeçilis, who scattered around different parts of Anatolia, base themselves on the Kayı Tribe, which is among the 24 Oghuz tribes and believe that they came to Anatolia with Ertuğrul Gazi. One of the important settlements of this tribe scattered around different parts of Anatolia is Şanlıurfa Siverek district. The oldest information about Karakeçililes living in this region is XV. dating back to the century. Especially the tribe living in the Ottoman Empire in a nomadic state, settled between Siverek, Viranşehir and Berriye as plateaus and winter quarters for centuries and as an administrative unit of Diyarbakir Province between Siverek and Viranşehir, the tribe has maintained its existence. The tribe had constant relations with the local people in the region as well as with the nomadic tribes like themselves, as well as with the state officials in the region. In this study, it will be tried to look at the past, political, social, economic and cultural life of the tribe in the region through the bey family of the Mirekî tribe, which is the essence and essential element of the Karakeçili tribe still living in the Siverek region.

Keywords

Kayı, Ottoman, Karakeçili Tribe, Mirekî, Eyüb Bey, Dirê'i Bey, Culture

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYANI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xii
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
EKLER LİSTESİ	xv
HARİTALAR.....	xvi
GİRİŞ	1
I. KONU	1
II. AMAÇ	4
III. YÖNTEM	4
1. BÖLÜM.....	6
SİVEREK KARAKEÇİLİ AŞİRETİ.....	6
1.1. KARAKEÇİLİ İSMİNİN KÖKENİ.....	6
1.2. TARİHİ.....	11
1.2.1. KARAKEÇİLİLERİN ANADOLU'YA GELİŞİ VE OSMANLI DÖNEMİ ÖNCESİ BÖLGEDEKİ VARLIĞI	12
1.2.2. XVI. YÜZYILDAN XVIII. KADAR KARAKEÇİLİLERİN BÖLGEDEKİ VARLIĞI	17
1.2.3. XIX. YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE KADAR SİVEREK KARAKEÇİLİLER	19

1.2.3.1. Genel Bakış.....	19
1.2.3.2. Eyüb Bey Yönetiminde Karakeçililer ve Tanzimat Dönemi Aşiretlerle İlgili Bazı Yenilikler.....	20
1.2.3.3. Dirê'i Bey Yönetiminde Karakeçililer.....	25
1.2.3.4. Dirê'i Bey Sonrası Karakeçi Aşireti.....	45
1.3. SİVEREK KARAKEÇİLİLERİNİN ETNİK KÖKENİ MESELESİ	47
2. BÖLÜM.....	51
KARAKEÇİLİLERDE SOSYAL HAYAT	51
2.1. KONAR-GÖÇER HAYAT	51
2.1.1. OSMANLI DEVLETİ'NDE KONAR-GÖÇERLER, DURUMLARI VE HUKUKİ DÜZENLERİ.....	51
2.1.2. OSMANLI DÖNEMİNDE SİVEREK KARAKEÇİLİLERİNDE KONAR-GÖÇER HAYAT	55
2.1.2.1. Osmanlı Döneminde Siverek Karakeçililerin Sosyal-İdari Yapısı ve Hukuk Düzenleri.....	55
2.1.2.2. Vergi Düzeni.....	58
2.1.2.3. Yaylak ve Kışlak Hayat.....	59
2.1.3. KONAR-GÖÇER HAYATTA MESKEN: KIL ÇADIR (KARA ÇADIR).....	64
2.1.4. HAYVANCILIK	71
2.1.4.1. Koyun ve Keçi	71
2.1.4.2. Deve	87
2.1.4.3. At.....	88
2.1.4.4. Hayvanların Barındığı Yer	91
2.2. YERLEŞİK HAYAT	93
2.2.1. SİVEREK KARAKEÇİLİLERİNE YÖNELİK İSKÂN ÇALIŞMALARI	93
2.2.2. SİVEREK KARAKEÇİLİLERİN YERLEŞİK HAYATA GEÇME ŞEKLİ.....	95

2.2.3. SİVEREK KARAKEÇİLİLERİNİN YERLEŞTİĞİ KÖYLER.....	97
2.2.4. SİVEREK KARAKEÇİLİLERİNİN YERLEŞİK HAYATA GEÇME SÜRECİ VE SONRASI	106
2.2.5. TARIM	109
2.2.6. YERLEŞİK HAYATTA MESKEN.....	112
2.3. AŞİRET YAPISI	115
2.3.1. <i>Mirekî (Karakeçi) Aşireti</i>	<i>118</i>
2.3.2. <i>Karakeçili Aşiretine Bağlı Kabileler.....</i>	<i>124</i>
3. BÖLÜM.....	127
SİVEREK KARAKEÇİLİLERİNDE KÜLTÜR.....	127
3.1. BEY ODASI KÜLTÜRÜ	127
3.1.1. ODA’NIN FİZİKİ ÖZELLİKLERİ	127
3.1.2. ODA’NIN TAŞIDIĞI KÜLTÜREL İZLER VE ÖZELLİKLERİ	128
3.1.2.1. <i>Odanın İrsi Olması ve Bir Geçmişinin Olması</i>	<i>130</i>
3.1.2.2. <i>Oda’nın Belli Maddi Yükümlülüklerinin Olması ve Bu Yükümlülüklerin Oda Sahibine Ait Olup Ahaliye Yüklenilmemesi</i>	<i>131</i>
3.1.2.3. <i>Oda’nın Belli Bir Disiplin ve Düzene Sahip Olması.....</i>	<i>132</i>
3.1.2.4. <i>Danışma Niteliği Taşınması.....</i>	<i>134</i>
3.1.2.5. <i>Anlaşmazlıkların Çözüm Yeri Olması</i>	<i>136</i>
3.1.2.6. <i>Oda’nın Kervansaray Özelliği Taşınması</i>	<i>138</i>
3.1.2.7. <i>Belli Yemeklerin ve Davetlerin Olduğu Yer Olması.....</i>	<i>139</i>
3.1.2.8. <i>Sosyalleşmenin ve Keyifli Zamanların Geçirildiği Yer Olması</i>	<i>139</i>
3.1.2.9. <i>Sohbet Meclisi ve Haberlerin Yayıldığı Yer Olması</i>	<i>139</i>
3.1.2.10. <i>Def (Erbane), Kaside ve Delâl Kültürü.....</i>	<i>140</i>
3.1.2.11. <i>Hikâye Anlatıcısı.....</i>	<i>142</i>

3.1.2.12. Oynan Oyunlar	143
3.1.2.13. Oda'nınYükünü Kaldıran Ve Mutfağı İdare Eden Bir Hatunun Bulunması	144
3.1.3. ODA'NIN TAMAMLAYICILARI OLAN MİRRA VE ÇAY.....	144
3.1.3.1. Mirra'nın Yapılışında Kullanılan Eşyalar.....	147
3.2. GİYİM-KUŞAM	152
3.2.1. Kadın Kıyafetlerini Oluşturan Parçalar.....	154
3.2.2. Erkek Kıyafetlerini Oluşturan Parçalar.....	162
3.3. DOKUMACILIK	167
3.3.1. Dokuma Yapılırken Kullanılan Aletler ve Eşyalar	168
3.3.2. Dokuma Ürünleri.....	172
3.4..... VERİLEN AŞ (YEMEK) ÇEŞİTLERİ VE KULLANILAN EV EŞYALARI	183
3.4.1. Ev Eşyaları	185
3.5. EVLENME	192
3.5.1. KARAKEÇİLİLERDE EVLİLİK BAĞI KİMLERLE KURULUR.....	192
3.5.2. KIZ İSTEME	194
3.5.2.1. Evlenme İsteği.....	194
3.5.2.2. Kâsıd (Arabulucu, Haberci) ve Kız Tarafında Evlenme İsteği.....	195
3.5.2.3. İsteme ve Kalın (Kêlên)	196
3.5.2.3.1. Kalının (Kêlênin) Erkek Tarafına Yüklediği Yükümlülükler.....	197
3.5.3. NİŞAN	199
3.5.4. ÇEYİZ (Cîhîz).....	200
3.5.5. DAVETİYE	202
3.5.6. DÜĞÜN	203

3.5.7. ÖLEN KARDEŞİN EŞİNİ ALMA ADETİ	207
3.5.7. EVLİLİKLE İLGİLİ DİĞER KONULAR	209
3. 6. OYUNLAR	212
3.6.2. <i>Kîr Oyunu</i>	214
3.6.3. <i>Çırrê</i>	216
3.6.4. <i>Kijo</i>	217
3.6.5. <i>Taş Gûlle (Taş Misket) Oyunu</i>	218
3.7. ÖLÜ TÖRENİ (ŞÛN)	220
3.8. HALK HEKİMLİĞİ.....	223
3.9. İNANIŞLAR	226
4. BÖLÜM.....	229
KARAKEÇİLİLERDE DİL MESELESİ.....	229
4.1. KONUŞULAN DİL KÜRTÇE Mİ YOKSA BÖLGESEL BİR ŞİVE Mİ?	229
4.1.1. <i>Türkçe Kökenli Kelimeler</i>	236
4.1.2. <i>Farsça Kökenli Kelimeler</i>	238
4.1.3. <i>Arapça Kökenli Kelimeler</i>	239
SONUÇ	241
KAYNAKÇA	245
EKLER LİSTESİ	258
Ek 14: ORİJİNALLİK RAPORU	268
Ek 15: ETİK KOMİSYON İZİN MUAFİYETİ FORMU	270

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
BADLT	: Besim Atalay Divanü Lügat-it Türk Tercümesi
BEO	: Bab-1 Ali Evrak Odası
bkz.	: Bakınız
BOA.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BPOT	: Burhan Paçacıoğlu Orta Türkçe
Çev.	: Çeviren
ÇMS	: Çağatayca Manzum Sözlük
DH.H.	: Dahiliye Hukuk
DH.MKT	: Dahiliye Mektubi Kalemi
DH.ŞFR.	: Dahiliye Şifre Kalemi
Ed.	: Editör
EOĞZS	: Eski Oğuzca Sözlük Bahşayış Lügati
ETY	: Eski Türk Yazıtları
EUTS	: Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü
Haz.	: Hazırlayan
İ.DH.	: İrade Dahiliye
İ.MVL.	: İrade Meclis-i Vala
KKA.	: Kuyûd-ı Kadîme Arşivi
MV.	: Meclis-i Vükela Mazbataları
MVL	: Meclis-i Vala
NFS.d.	: Nüfus Defterleri
s.	: Sayfa
ŞD.	: Şura-yı Devlet
TD.	: Tahrir Defterir
TDKCTS	: Türk Dil Kurumu Kürtçe-Türkçe Sözlük

- v.** : Varak
Y.A.HUS. : Hususi Maruzat
Y.EE. : Yıldız Esas Evrakı
Y.MTV. : Yıldız Mütenevvi Maruzat

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: 6. Liva Hamidiye Süvari Alayları.....	33
Tablo 2: 1895 Tarihli Askeri Salnamesi	34
Tablo 3: 1908 Tarihli Askeri Salnamesi	34
Tablo 4: 1848 Nüfus Defterine Göre Karakeçi Nahiyesine Tabi Karyeler (Köyler).....	97
Tablo 5: 1990 Yılında Siverek İlçesine Bağlı Muhtarlıklar ve Muhtarlıklara Bağlı Olan Mezralar	98
Tablo 6: Günümüz Siverek İlçesine Bağlı Karakeçi Aşireti Köyleri (Mahalleleri).....	103

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Mehmet Akif Ersoy'un da Aralarında Bulunduğu Dırê'i Bey'e Ait Bir Fotoğraf	258
Ek 2: Hamidiye Süvari Alayları Karakeçili Aşireti Sancak Teslim Töreni	258
Ek 3: Dırê'i Bey'den Sonra Karakeçi Aşireti Reisi Olan Oğlu Abdülkadir Bey	259
Ek 4: Dırê'i Bey'in Oğlu ve Abisi Abdülkadir Bey'den Sonra Karakeçili Aşireti Reisi Olan Hadi Bey ve Eşi Zeruk Hatun	259
Ek 5: Hadi Bey'e ve Eşi Zeruk Hatun'a Ait Diğer Bir Resim.....	260
Ek 6: Hadi Bey'e Ait Ateşli Bir Tüfenk	261
Ek 7: Hadi Bey'den Sonra Yerine Geçen Oğlu Mehmet Ferit Bey	261
Ek 8: Şanlıurfa Kanaat Önderleri ve Aşiret Reislerinin Toplantısından Bir Fotoğraf: Soldan Üçüncü Karakeçili Aşireti Reisi Ferit Bey ve Soldan Dördüncü Badıllı Aşiret Reisi Sait Bey.....	262
Ek 9: Karakeçili Aşireti Kızlarının ve Kadınlarının Giyimine Ait Örnek Fotoğraflar	263
Ek 10: Eyüb Bey'in Bir Belgede Boybeyi Olarak Kullandığı Mührün Orjinal Resmi.....	265
Ek 11: Eyüb Bey'in Özellikleri Hakkında Bilgi Veren Bir Belge	265
Ek 12: Eyüb Bey'in Karakeçi Nahiyesine Müdür Olarak Tayin Edilmesi Hakkında Belge	266
Ek 13: Dırê'i Bey'in Balkan Harbi'nde Bulunduğu'na Dair Bir Belge.....	267
Ek 14: Orijinallik Raporu.....	268
Ek 15: Etik Komisyon İzin Muafiyeti Formu	270

HARİTALAR

Harita 1: Süleyman Şah ve Oğlu Ertuğrul Gazi'nin Anadolu'ya Gelirken İzlediği Yollar	16
Harita 2: 1530 Yılında Berriyecik	59
Harita 3: 1530 Yılında Berriyecik Ayrıntılı Haritası.....	60
Harita 4: 1530 Yılında Karakeçili Bölgesi	61
Harita 5: Günümüzde Karakeçili Bölgesi.....	105
Harita 6: Günümüzde Karakeçili Bölgesi Köyleri	105
Harita 7: Karakeçili Bölgesine Ait Tarım Arazilerinin Bir Bölümü	111

GİRİŞ

I. KONU

Orta Asya Türklerinin siyasi, idari, sosyal ve kültürel değerlerini Anadolu'ya taşıyan Oğuzlara, Türkmen de denilmektedir. Türk tarihi araştırmalarında Oğuz ve Türkmen adının aynı anlamı taşıdığı fikri genel kabul görmekle birlikte bu iki isim, belli bir Türk boyu için kullanılan ifadelerdir.¹

Türkmen adının nereden geldiği ve ne anlama geldiği konusunda çeşitli fikirler öne sürülmüş² olsa da yaygın görüş, bu ifadenin, "Türk-mânend" yani Türk'e benzeyen anlamında olup, XI. yüzyılda İslamiyet'in Oğuzlar arasında yayılmasıyla Müslüman olan Oğuz kümelerine verilen bir ad olduğudur.³ Müslüman olduktan sonra kendilerine Türkmen denilen bu Oğuzların soyu, Oğuz Kağan'ın oğullarından ve torunlarından teşekkül eden 24 boydan gelir.⁴ Bu boydan çoğalan nesiller genellikle göçebe bir yaşam tarzı benimsedikleri için birçok bölgeye dağılmışlardır.

Türkmenler, ata yurtları Orta Asya'dan yaşadıkları siyasi, iktisadi ve sosyal nedenler yüzünden dağılmaya başladılar. Hareket kabiliyetleri yüksek olan Türkmenler, daha özgürce yaşayabilmek için ve geçim kaynakları olan sürülerine sulak ve bereketli otlaklar bulmak için çeşitli yerlere dağıldılar. Bu yerler arasında Horasan, Azerbaycan, Türkmenistan, Çin, Rusya, İran, Suriye, Irak, Anadolu gibi önemli yerler vardı.⁵ Özellikle Anadolu, Sultan Alp Arslan'ın kazandığı Malazgirt zaferiyle birlikte Türkmenlerin ana yurdu olmuştu. Selçuklu döneminde Sultan Alp Arslan'ının görevlendirildiği Türkmen beyleri, Anadolu'yu akın akın fethettiler. Ayrıca Moğol baskısından kaçan Türkmenler de hem fetih hareketine katılıyor hem de fethedilen yerleri dolduruyordu. Böylece geniş

¹ İbrahim Kafesoğlu, *Umumî Türk Tarihi Hakkında Tespitler, Görüşler, Mülâhazalar*, Ötüken Yayınları, 2. Baskı, İstanbul-Temmuz 2017, s. 32.

² Türkmen adı ile ilgili öne sürülen fikirler için bkz. Kafesoğlu, *Umumî Türk Tarihi Hakkında Tespitler, Görüşler, Mülâhazalar*, s. 26-36; Faruk Sümer, "Türkmenler", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/turkmenler> (13.04.2021); Eröz, Mehmet, *Yörükler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1991 s. 17-24; Tufan Gündüz, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri*, Yeditepe Yayınları, 5. Baskı, İstanbul-Kasım 2016, s. 29-32.

³ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 6. Baskı, İstanbul 2016 s. 4; Gündüz, *a.g.e.*, s. 31-32.

⁴ Zeki Velidi Togan, *Oğuz Destanı-Reşideddin Oğuznamesi*, Tercüme ve Tahlil, Enderun Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1982, s. 50-52; Ebulgazi Bahadır Han, *Şecere-i Terakime (Türkmenlerin Soykütüğü)*, (Haz: Zuhâl Kargı Ölmez), Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 3, Ankara 1996, s. 247-248; Sümer, *a.g.e.*, s. 223-226.

⁵ Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Cilt: 1, 3. Baskı, İstanbul 1981 s. 186-200; Sümer, "Türkmenler", *TDV İslâm Ansiklopedisi*.

yaylalara ve verimli topraklara sahip olan Anadolu, kısa süre de konar-göçer Türkmen aşiretlerin yurdu haline gelmişti.⁶ Anadolu'ya göç eden bu Türkmen kümelerinin arasında 24 Oğuz Boyu'ndan biri olan ve Osmanlı Hanedanı'nın mensup olduğu Kayı Boyu da bulunmaktaydı.⁷ Anadolu'ya gelen Kayı Boyu, doğudan batıya doğru bir istikamet izlemiş ve zaman içinde parçalara bölünerek Anadolu'nun çeşitli yerlerine dağılmışlardır.⁸ Kayı boyu ile birlikte Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen ve Anadolu'nun çeşitli yörelerine dağılan oymaklardan biri de Karakeçililerdir.

Osmanlı arşivlerinde Karakeçililer; *Karakeçi*, *Karakeçili* (*Karakeçilü*, *Karakeçilü Parâkendesî*, *Karakicili*, *Karakicilü*, *Türkmân-ı Karakeçi*), *Karakiçü* gibi adlarla geçmekle birlikte bunlar; *Adana*, *Diyarbakir*, *Siverek*, *Eskişehir Kazası* (*Sultanönü Sancağı*), *Taşköprü Kazâsı* (*Kastamonî Sancağı*), *Siirt Sancağı* (*Diyarbakir Eyâleti*), *Birecik*, *Ankara*, *Kütahya*, *Ruha* (*Urfa*), *Rakka*, *Saruhan*, *Aydın*, *Kırşehir Sancağları*, *Balıkesri Kazâsı* (*Karasi Sancağı*), *Gördös Kazâsı* (*Saruhan Sancağı*), *Trablusu-u Şam civarı*, *Mardin Kazâsı* (*Diyarbakir Eyâleti*), *Eşme ve Kula Kazâaları* (*Kütahya Sancağı*), *Bursa Kazâsı* (*Hudâvendigâr Sancağı*), *Adala Ovası* (*Saruhan Sancağı*), *Sirke Kazâsı* (*Kütahya Sancağı*), *Alaşehir Kazâsı* (*Aydın Sancağı*) gibi Anadolu'nun birçok yöresine dağılmışlardır.⁹ Özellikle de Karakeçililer, bağlı oldukları Kayıların Anadolu'da ilk konup-göçtükleri bölgelerde daha çok yoğunlaşmışlardır. Bu yerler arasında Urfa (Siverek), Ankara, Kırşehir, Eskişehir ve Bilecek önemlidir. Çünkü Karakeçililer hem buralarda yoğunlaşmış hem de kaldıkları yerlere benzer isimler vermişlerdir.¹⁰ İç ve Batı Anadolu'daki Karakeçililere “Yörük” denilirken, Doğu'dakilere ise “Türkmen” denilmektedir.¹¹ Bu tez çalışmasında ise kendilerine daha çok Türkmen denilen ve Siverek bölgesinde yaşayan Karakeçililer üzerinde durulacaktır.

Bu tez çalışması dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, konar-göçer bir aşiretin tarihi anlatılırken dikkat edilmesi gereken bazı noktalar verilmeye çalışılmış ve

⁶ Gündüz, *a.g.e.*, s. 37; Sümer, *a.g.e.*, s. 7.

⁷ Osmanlı Hanedanı'nın menşei hakkındaki tartışmalar için bkz. *Söğüt'ten İstanbul'a: Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, Oktay Özel ve Mehmet Öz Ed., İmge Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2015; Köprülü, Fuad, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, (Haz: Orhan Köprülü), Alfa Yayınları, 2. Baskı, İstanbul-Ekim 2016

⁸ Köprülü, *a.g.e.*, s. 121-122.

⁹ Cevdet Türkay, *Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar*, İşaret Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2005, s. 408

¹⁰ Üçler Bulduk, “İdari ve Sosyal Açısından Karakeçili Aşiretleri ve Yerleşimleri”, *A. Ü. Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırma Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 20, 1998, s. 39.

¹¹ Bulduk, *a.g.m.*, s. 40.

Siverek Karakeçilileri ile Kayı Boyu arasındaki ilişki üzerinde durulmuştur. Ayrıca Siverek Karakeçililerin Anadolu'ya ilk gelişleri hakkında bazı tespitler yapılmış ve Osmanlı döneminden önce Mardin bölgesinde bulunan Karakeçililerin buraya nasıl geldiği hakkında bazı görüşlere yer verilmiştir.

Birinci bölümde üzerinde durulan konulardan biri de bu Türkmen aşiretin Osmanlı Devleti'ndeki varlıklarıdır. Osmanlı döneminde bu aşiretin devlet nezdinde belli bir yeri olmakla birlikte başında bulunan beylere belli payeler verilmiştir. Bu aşiret, Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde başında bulunan beylerle birlikte daha çok Mardin'e bağlı olan Berriye veya Berriyecik'te belli bir idari statüdeki bir aşiret iken XVII. yüzyıldan sonra ise daha çok Diyarbakir Vilayeti'ne bağlı belli idari statülere sahip bir aşiret olarak varlıkları tespit edilmektedir. Ayrıca bu bölümde XIX. yüzyılın ilk yarısında aşiretin başına geçen Eyüb Bey ve sonrasında aşiretin başında bulunan Dırê'i Bey ve onun oğullarının hükümetle ve bölgede bulunan aşiretlerle ilişkileri hakkında önemli bilgiler üzerinde durulmuştur. Bu bölümde üzerinde durulan diğer iki konu ise Karakeçi isminin kökeni ve Karakeçi Aşiretinin asli unsurunu ve özünü oluşturan Mirekî (Karakeçi) oymağının tamamen Kürtleşen bir yapı mı yoksa hala Türkmen vasıflarını devam ettiren bir Türkmen aşireti mi olduğu hakkında bazı tespitler verilmiştir.

Bu tezin ikinci bölümünde ise aşiretin sosyal hayatı ve idari yapısı ile ilgili konular üzerinde durulmuştur. Bilindiği üzere Osmanlı İmparatorluğu'nda köylüler ve şehirlilerin yanında diğer önemli bir unsur da konar-göçer Türkmen aşiretleridir. Varlıklarını Osmanlı'nın son dönemine kadar devam ettiren bu aşiretlerden biri de Siverek Karakeçilileridir. Karakeçililer belli bir nizam ve idari yapı içinde yüzyıllar boyunca başlarında bulunan boybeyi veya beyleri ile Siverek, Viranşehir ve Berriye arasında yaylak ve kışlak hayatı yaşamışlardır. Bu konar-göçer hayat tarzında temel uğraşları hayvancılık olmakla birlikte kısmen de yaylak olarak bulundukları topraklar da tarım ile uğraşmışlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinden itibaren bu aşiret, yaylak olarak bulundukları topraklarda yani yüzyıllar boyunca toprakları olan bugünkü Karakeçi bölgesinde yurt tutup, zaman içinde kendiliklerinden yerleşik hayat geçmiş ve temel uğraşları, yerleştikleri köylerde tarımla uğraşmak olmuştur. Tezde, bu aşiretin konar-göçer hayattan yerleşik hayata geçiş sürecinde yaşadıkları değişimler üzerinde de durulmuştur. Ayrıca bu bölümde üzerinde durulan diğer önemli bir konu da Karakeçi aşiretinin yapısı olmuştur. Bununla birlikte aşiret yapısı başlığı altında daha çok Karakeçi

aşiretinin özünü teşkil eden ve aşiretin bey ailesini çıkartan Mirekî oymağı üzerinde durulmuş ve bu Mirek isminin kökeni hakkında bazı tespitlerde bulunulmuştur. Ayrıca bu aşirete bağlı olan kabileler de liste halinde verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise geçmişten günümüze intikal etmiş olan kadim Karakeçi kültürü üzerinde durulmuştur. Bu bölümde aşiretin günümüze kadar gelen maddi ve manevi kültüründe yaşanan değişimler tespit edilmeye çalışılmakla birlikte bu aşiretin kültürü ile köklü Türk kültürü arasındaki bazı benzerliklere de yer verilmeye çalışılmıştır.

Tezin dördüncü bölümünde ise Siverek Karakeçililerinin konuştuğu Kurmanci şivesi üzerinde durulmuştur. Karakeçililerin konuştuğu bu şivenin aslında sadece Kürtçe'den türemiş bir şive olmadığı, bu şivenin zaman ve coğrafi olarak öz Türkçe, Farsça, Arapça ve Kürtçe'den etkilenecek oluşan Osmanlıca'ya yakın bölgesel bir şive olduğu görüşü, açıklanmaya çalışılmıştır.

II. AMAÇ

Bugün bilindiği üzere Anadolu coğrafyasına yayılmış konar-göçer Türkmen aşiretleri ile ilgili birçok değerli çalışma mevcuttur. Ama aşiretlerin kendilerine ait müstakil çalışmaları fazla değildir. Genel olarak Karakeçililer üzerine yapılmış çalışmalar ise çoktur. Lakin Urfa Siverek yöresinde yaşayan Karakeçililer hakkında kapsamlı olarak yapılan çalışma çok azdır. Bu tez çalışmasındaki amaç, Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar konar-göçer halde yaşayan Siverek Karakeçililerine ait bir çalışma yapmaktır. Böylece aşiretle ilgili yapılacak müstakil bir çalışma ile hem aşiretin tarihi, siyasi ve içtimai hayatı hakkında daha derin bilgiler edinebiliriz hem de yüzyıllardan beridir bölgede yaşayan bir Türkmen aşireti üzerinden Orta Asya kökenli Türk ananelerinin günümüzü ne kadar intikal ettiği hakkında bilgi sahibi olabiliriz.

III. YÖNTEM

Bu tez çalışmasının ilk aşamasında kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Karakeçi aşireti bir Türkmen aşireti olduğu için literatür taramasının kapsamı da genişlemiştir. Aşiret, Orta Asya kökenli Oğuz boylarından olduğu için öncelikle Orta Asya tarihi, Oğuz Han ve Oğuz boyları hakkında literatür taraması yapılmıştır. Daha sonra Osmanlı Devleti'nden önce Anadolu'daki Türkmen aşiretleri hakkında bilgi veren

kaynaklar araştırılmıştır. Bununla birlikte Osmanlı dönemindeki konar-göçer aşiretler ve Anadolu'nun farklı bölgelerine dağılmış olan Karakeçililer hakkında daha önce yapılmış çalışmalar araştırılmıştır. Ayrıca hem konar-göçer aşiretler için hem de Karakeçililer için önemli bir kaynak olan Osmanlı arşivlerinde araştırma yapılmış ve tez çalışmasıyla ilgili önemli olan kayıtlar incelenmiştir. Bu literatür taraması çerçevesinde tezin teorik kısmı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Tezin ikinci aşaması ise saha araştırması olmuştur. Bu saha araştırmasının ilk aşamasında sözlü kaynaklar ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yapılan kişilerin çoğu XIX. yüzyılın son yıllarında ve XX. yüzyılın başlarında Karakeçi aşireti reisi olan Dırê'i Bey'in torunlarıdır. Ayrıca bazı kabilelerin önde gelen kişileri ile de görüşmeler yapılmış olmakla birlikte Karakeçili aşiretine mensup ahali ile de görüşülmüştür. Bu görüşmelerin bazıları yazılı olarak kaydedilirken, bazılarında ise ses kaydı alınmıştır. Sözlü kaynaklardan elde edilen bilgiler ile yazılı kaynaklar birleştirilmeye çalışılmış ve böylece eksik olan bazı kısımlar bu iki kaynağın birleştirilmesi ile giderilmeye çalışılmıştır. Ayrıca sözlü kaynaklardan elde edilen verilerle tez çalışması daha da zenginleştirilmiştir. Bu sözlü kaynaklarla yapılan görüşmeler, genel olarak 01.02.2020 ve 26.04.2021 tarihleri arasında yapılmıştır. Mülakat yapılan kişilerin hepsi bugün Karakeçi bölgesinin önemli köylerinde oturmakta ve bu çalışmanın yazarı olan kişi görüşmeler sırasında bu köylerde bulunmuştur. Ayrıca bu çalışmanın yazarının kendisi de Karakeçi bölgesinin köylerinden biri olan Alagün köyünde ikamet ettiği için bölgede Karakeçililerin hâlâ muhafaza edebildiği töre, örf ve âdet gibi konular da ayrıca gözlemlemiştir. Saha araştırmasının ikinci safhasında ise bu çalışmanın yazarı olan kişi, hem kendi görsel arşivinden hem de bölgede çektiği yeni görseller ile çalışmayı zenginleştirmeye çalışmıştır. Ayrıca bu çalışmanın yazarı olan kişi, kendi ailesinin ev eşyaları ile de bu çalışmanın kültür bölümünü zenginleştirip çalışmayı daha somut hale getirmeye çalışmıştır.

1. BÖLÜM

SİVEREK KARAKEÇİLİ AŞİRETİ

1.1. KARAKEÇİLİ İSMİNİN KÖKENİ

Karakeçili isminin nereden geldiği konusunda belli bir çalışma olmamakla birlikte genel anlamda Karakeçililerle ilgi yapılan çalışmalarda, bu isim hakkında kesin olmayan üç rivayet üzerinde durulmaktadır. Bu rivayetlerden birincisi, hicri 1321’de basılan bir risaleye göre; Karacahisar fethinde Karakeçililerin boynuzlarına birtakım ısıldaklar bağlayıp alaycık üzerine kara keçeden örtü örtmek üzere bir saldırı taktiği uyguladığı sırada Ertuğrul Gazi’nin “Haydin Alplerim! Haydin Karakeçili Yörüklerim!” dediği şeklindeki rivayettir.¹² İkinci rivayet ise, Eskişehir (Sultanönü)’in kuşatması sırasında, fethin gerçekleşmesi için Şeyh Edebali’nin onlara verdiği tavsiyedir. Bu tavsiye ile keçilerin boyunlarına mumlar bağlanarak gece baskını yapılmış ve baskın başarılı geçmiştir. Böylece Karakeçili isminin ortaya çıktığı rivayet edilmektedir.¹³ Üçüncü rivayete göre ise, Yavuz Sultan Selim’in Mercidabık Seferi dönüşünde Siverek yakınlarında dinlenmek için konaklanırken, o zamanki aşiret reisi, Sultan’ın ordusuna ikram etmek için 10.000 adet kara keçi keserek yemek yaptırmış ve orduya ikram etmişti. Bu davranışı Sultan’ın hoşuna gitmiş ve aşiretin ismi Karakeçili olsun demiş.¹⁴ Bu üç rivayetin de doğru olma ihtimali çok düşüktür. Bu rivayetlerle ilgili gerçek manada kaynaklar bulunmamaktadır. Sadece ilk rivayet, yakın zamanda basılmış bir risalede bulunmaktadır. Aslında ilk iki rivayetin, Ertuğrul Gazi’ye karşı sevgi ve bağlılık duygularını pekiştirmek için Karakeçililerin sonradan ortaya çıkardığı rivayetler olma ihtimali yüksektir. Çünkü Karakeçili isminin yapısına benzeyen Sarıkeçililer, Akkeçililer ve Kızılkeçililer gibi isimlerde mevcut. Yani bu isimlerin çıkış yerleri ve oluşum şekilleri aynı olsa gerek. Üçüncü rivayetin doğru olma ihtimali pek mümkün değil. Çünkü Merc-i dâbık savaşının gerçekleştiği 1516 yılından¹⁵ önce zaten Anadolu’da

¹² *Karakeçili Aşireti*, Tahir Bey Matbaası, İstanbul 1321, s. 1-2.

¹³ Ahmet Gündüz, “H.1256 (M.1840/1841) Tarihli Ve 2115 Numaralı Kırşehir Nüfus Defterine Göre Haremeyn-i Şerifeyn Aşiretine Tabi Aşiretler-Cemaatler, Yerleştikleri Köylerin İsimleri, Hangi Aşirete-Cemaate Bağlı oldukları, Hane Sayıları, Kaydedilen Nefer Sayısı Ve Toplam Nüfusları Hakkında Bilgiler”, *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı: 35, Ağustos/2018, s. 24.

¹⁴ Ahmet Gündüz, a.g.m, s. 24.

¹⁵ Halil İnalcık, *Devlet-i Aliyye-Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 11. Baskı, İstanbul-Haziran 2009, s. 142-3.

Karakeçili ismine rastlanmaktadır. XV. yüzyılda yazılmış olan *Kitab-ı Diyarbekriyye*'de Mardin'de bulunan Akkeçili ve Karakeçili isimli oymaklar bulunmaktaydı.¹⁶ Zaten Karakeçili aşiretinin varlığından haberdar olan ve aşirete Haremeyn-i Şerifeyn ismini veren bir sultanın¹⁷ sırf kendisine kara keçi kestirdiği için bir aşiret beyinin bu ismi vermiş olması ihtimal dışıdır. Çünkü kabilevi ananelerin muhafaza edildiği aşiretlerin zaten belli isimleri olur. Eğer böyle bir olay gerçekleşmişse dahi bu beyin, bölgede zaten ismi var olan Karakeçili aşireti beylerinden biri olma ihtimalini yüksektir. Bu yüzden de Karakeçili isminin nereden geldiği meselesine bu olay sonradan atfedilmiş olabilir.

Karakeçili isminin kökenini, yukarıda bahsettiğimiz rivayetlerden ziyade Orta Asya'da aramamız gerektiği kanaatindeyim. Çünkü bu ismin yapısı, eski Türklerin isim alma şekillerine çok benzemektedir. Bu ismi köklerine ayırdığımızda “kara”, “keçi” ve “li” olmak üzere üç ayırım söz konusudur. Karakeçi'nin sonunda bulunan -li eki aitliği ve iyeliği ifade etmektedir.¹⁸ Yani Karakeçi 'ye mensup ve ait olan halkı ifade etmektedir. Oğuz boyları arasında olan “Begdili” ve “Karaevli” gibi boyların¹⁹ sonunda bulunan -li eki de aynı ifadeyi vermek için kullanılmıştır.

Eski Orta Asya Türk kültürüne baktığımızda hayvan figürünün önemli bir yer aldığını görebiliriz. Türkler, hayvanlara önem verdiği gibi bazı hayvanlara da kutsiyet yüklemişlerdi.²⁰ Her kavmin kutsal saydığı bir hayvanı olurdu.²¹ Hatta Türkler, kutsal saydığı hayvanı kendi damgalarında dahi kullanıyorlardı.²² Ayrıca Oğuz Kağan destanında tecrübeli ve bilgili olan Irqıl Hoca, her Oğuz evladına yani 24 Oğuz boyuna birer hayvanı, ongun olarak tespit etti ve ongunun, kut ve devlet olduğunu belirtti. Yani her boy için kutsal olan ve uğur getiren bir hayvan seçmişti.²³ Orta Asya Türk kültüründe bu hayvan figürlerinden en önemlisinden biri de “dağ keçisi”ydi. Bu keçi figürü, milattan önceye kadar dayanmaktadır. Milattan önceye ait olan Alaşa Kagan dikili taşı etrafında

¹⁶ Ebu-Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, (Çev: Mürsel Öztürk), Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014, s. 153.

¹⁷ Ahmet Gündüz, a.g.m., 27.

¹⁸ Soltanşa Ataniyazov, *Şecere (Türkmenin soyağacı)*, (Çev: Seyitnazar Amazarov ve Nergis Biray), Ötüken Yayınları, 2. Baskı, İstanbul-Mart 2011, s. 79.

¹⁹ Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri- Boy Teşkilatı – Destanları*, s. 225.

²⁰ Yunus Emre Tansü ve Baran Güvenç, “Eski Türk Mitolojisinde Hayvan Motifleri Üzerine Düşünceler”, *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*, Sayı: 218, Ekim 2015, s. 2.

²¹ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, 41. Baskı, İstanbul-Ağustos 2017, s. 286.

²² Tuncer Gülensoy, *Orhun'dan Anadolu'ya Türk Damgaları*, Türk Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, s. 20.

²³ Togan, *Oğuz Destanı-Reşideddin Oğuznamesi*, Tercüme ve Tahlil, s. 49-50

bu motife ait damgalar bulunmuştur. Bu motifin, göçebe boyların ongunu olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca Tagar kültürüne ait mezarlarda, bayrak kalıntıları bulunmuş ve bu bayrakların direklerinin tepelerinde ongun olarak dağ keçisi heykellerinin dikildiği görülmüştür.²⁴ Ayrıca W. Radloff başkanlığındaki Bilimler Akademisi Orhun Araştırmaları Ekibi, Kül Tegin, Bilge Kağan yazıtlarındaki ve eski Türklere ait objeleri incelediklerinde dağ keçisi motifinin yaygın bir şekilde kullanıldığına rastlamışlardır. Aralarında inceledikleri dağ keçisi damgalarının “Han damgası” olarak adlandırmışlardır.²⁵ Orta Asya’da geniş bir sahada, dağ keçisi figürü üzerinde araştırma yapan Aleksandr Davidoviç Graç, bu keçi figürüyle ilgili çok önemli bulgulara rastlamıştır. Moğolistan ve Tuva’daki eski Türk dönmelerine ait anıtlarda bu figüre rastladığı gibi bizzat Bilge Kağan ve Kül Tigin anıtlarda yaptığı incelemelerde, bu keçi damgasına rastlamıştır. Graç’a göre Türk kağan yazıtlarındaki bu damgalar, kağanların egemenliklerinin sembolünü ifade etmektedir. Ayrıca farklı bölgelerdeki eski Türk dönemlerine ait bulunan bu keçi tasvirlerini karşılaştıran Graç, eski Türk boylarının yerleştiği bütün yerlerde bu tasvire rast gelindiği sonucuna varmıştır.²⁶ Bu konuda araştırma yapmış olan M. H. Mannay-ool’da, bu keçi tasvirinin Orta Asya’da sadece kayaların üzerinde bulunan bir tasvir olmadığını, ayrıca bu tasvirin Türk kabileleri arasında önemli bir kült olduğunu ve Türkmen kabilelerin bu tasviri kendi boylarının adı olarak kullandığını da vurgulamaktadır.²⁷ Birçok hayvanın erişemediği yükseklerle özellikle dağ tepelerine çıkabildikleri için bu hayvan Türk boyları arasında kutsal sayılmış; yüceliğin, bilgeliğin, bereketin, zenginliğin, asaletin ve cesaretin temsilci olmuştur.²⁸ Orta Asya Türk kültüründe bu denli önemli olan bir figürün, geçmişte bu aşiretin ataları tarafından da kendi kavimleri için seçilmiş bir hayvan figürü olması ihtimal dahilindedir. Yani bunların ataları da keçiye kendilerine ongun olarak seçmiş olabilirler. Ayrıca kaya ve anıtlar üzerindeki tasvirler, bize Orta Asya eski boylarının ve halklarının ekonomik, siyasi ve ideolojik fikirleri hakkında da bilgiler aktaran

²⁴ Gülensoy, a.g.e., s. 25.

²⁵ Aleksandr Davidoviç Graç, “Eski Türk Dönemine Ait Dağ Keçisi Damgalarının Tarihendirilmesi Ve Anlamlandırılması Üzerine”, (Çev: Kemal Alyılmaz ve Sinan Dinç), A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı: 37, Erzurum 2008, s. 210.

²⁶ Graç, a.g.m., s. 215-216.

²⁷ M. H. Mannay-ool, “Tuva’da Eski Dağ Keçisi Tasvirleri”, (Çev: Sinan Dinç ve Leyla Derşyeva), A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı: 21, Erzurum 2003, s. 177-178.

²⁸ Nesrin Güllüdağ, “Türklerde Damga Geleneği Ve Nogay Türklerinin Damgaları Üzerine Bir İnceleme”, Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, Cilt: 3 Sayı: 6, Ocak 2015, s. 144.

kaynaklardır.²⁹ Yani Orta Asya'nın geniş sahalarında bulunan bu keçi figürü de bize buralarda göçer olarak yaşayan boyların ekonomik faaliyetlerinin bu hayvan üzerinde olduğu hakkında bilgiler verebilir. Bilindiği üzere bozkur Türk ekonomisinin en önemli kaynağını çobanlık ve hayvan besleyiciliği oluşturur.³⁰ Batı Türkistan'da milattan önceye ait bulunan kalıntılarda ev hayvanları içinde keçi kemiklerine de çokça rastlanılmıştır.³¹ Bu aşiret Orta Asya'da bulunduğu zamanlarda hayvancılıkta daha çok keçiyle uğraştığı içinde bu ismi almış olabilir. Yani bu aşiret ismindeki “keçi” tasviri, Orta Asya Türk kültürüne göre iki şekilde yorumlayabiliriz. Ya bu figür, aşiretin ataları tarafından ongun olarak seçilmiş kutsal bir hayvan tasviridir ya da aşiretin atalarının en önemli ekonomik uğraşlarından biridir. Bu yüzden de bu “keçi” figürü boy ismi olarak alınmış olmalıdır.

Karakeçili isminde yer alan diğer önemli kavram, “kara” tabiridir. Bilindiği üzere Orta Asya Türk kültüründe kara tabiri çokça kullanılan bir ifadedir. Eski Türk ve şaman inançlarına bakıldığında, kara ifadesi ile ilgili olumlu ve olumsuz birçok mitolojik ve dini ifadeler olmakla birlikte şahıs unvanlarında da çokça kara tabirine rast gelinmektedir.³² Ama Karakeçili isminin kökenini araştırmamız konusunda bizi daha çok ilgilendiren Türk devlet ve boy yapılarında bulunan ikili teşkilat ve yönlerin renklerle gösterilmesi esasıdır. Bu yüzden bu iki konu üzerinde durmaya çalışacağım. Eski Türk devletlerinde genel olarak, devletin iki bölüm halinde idare edildiği görülmektedir. Doğu ve batı şeklinde Asya ve Avrupa Hunları; kuzey ve güney şeklinde Asya Hunları ve Ak Hunları; büyük ve küçük şeklinde Bulgarlar ve Macarlar; iç ve dış şeklinde Oğuzlar ve Karluklar; Bozok ve Üçok şeklinde Oğuzlar'da bu ikili yapının örneklerini görmek mümkündür.³³ Ayrıca bu yapının, alt birimlerde ak ve kara şeklinde kullanıldığı da görülmektedir. Bunlara; Ak Hun-Kara Hun, Ak Ogur-Kara Bulgar, Ak Hazar-Kara Hazar ve Ak Türgiş-Kara Türgiş örneklerini verebiliriz.³⁴ Yani Kara Keçi ve Ak Keçi isimleri de Türk devlet ve boy yapısında yaygın olarak kullanılan bu ikili teşkilat yapısı sonucunda ortaya çıkma

²⁹ Mannay-ool, a.g.m., s. 170.

³⁰ Kafesoğlu, a.g.e., s. 304.

³¹ Bahaeddin Ögel, *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi*, Türk Tarih Kurumu, 6. Baskı, Ankara 2014, s. 20.

³² Bu konular hakkında bilgi için bkz. Abdülkadir İnan, *Eski Türk Dini Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, 1. Baskı, İstanbul 1976; Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi II*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995; Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 5. Baskı, Ankara 2010; Saadettin Gömeç, “Kara Unvanı ve Kara Hanlıların Menşei Üzerine”, *History Studies International Journal of History*, Cilt: 2, Sayı: 2, s. 29-33.; Kafesoğlu, a.g.e., s. 233.

³³ Kafesoğlu, a.g.e., s. 261.

³⁴ Kafesoğlu, a.g.e., s. 261.

ihtimali olan isimlerdendir. Ama şunu da diyebiliriz ki Sarı Keçi ve Kızıl Keçi isimlerinin varlığı aslında bizi daha çok ikinci seçeneğe yakınlaştırıyor. Çünkü eski Türklerde ve göçebe kabilelerinde, Moğol halklarında ve Çinlilerde, renklerle dört tarafı gösterme yaygın bir usuldü.³⁵ Mete Han, Çin üzerine yaptığı bir seferde, her atlı birliği bir renkten oluşuyordu. “Hun atlı birlikleri, (Çin ordusunun çevresinde, şöyle düzenlenerek, yer) almışlardı: Beyaz atların hepsi, batı yönünde yer almışlardı. Mavi (yani kır), atlar ise, doğuda sıralamışlardı. Bütün siyah atlar, kuzeyde; kırmızı, (yani doru?) atlar ise, güneyde yer almışlardı.”³⁶ Bahaeddin Ögel’de bu konu üzerinde durmuş ve renklerin Türkler için yön ifade ettiğini ve doğu yönünün sembolik renginin mavi ve yeşil (kır ve demiri-kır atlar da sembol), güneyin sembolik renginin kırmızı (atları ise, al ile doru), batının sembolik rengini beyaz (atları ak rengi), kuzeyin ise kara rengi olduğunu belirtmektedir.³⁷ Çin’e göre ise doğu, yeşil yani gök; batı, ak; güney, kızıl; kuzey ise karadır ve merkez renk ise hem Çin hem de Türkler ve Moğollar için sarı rengi idi.³⁸ Ayrıca birçok Türk destanında kuzeyi ifade etmek için kara ve karanlık tabirleri kullanılmıştır. Oğuz Han’ın üzerine sefer düzenlediği Kıl-Barak kavmi de kuzeyde karanlıklar ülkesin de oturan bir halktı.³⁹ Ayrıca bir Yakut efsanesinde yer alan “kuzey taraflarıysa, karanlık orman sarmış” ifadesi kara olanın kuzey tarafı belirttiğini göstermektedir.⁴⁰ Yani genel anlamda eski Türk tarihinde beş ana renk olan kara, ak, kızıl, yeşil ve sarı renkler belli yönleri ve merkezi ifade etmek için kullanılmıştır. Özet olarak; Sarı merkezi, yeşil doğuyu, ak batıyı, kızıl güneyi; kara ise kuzeyi ifade etmek için kullanılmıştır.⁴¹ Bu çerçevede “keçi” tabiri önüne gelen renkleri sınıflandırmak belki de en doğrusu olacaktır. Çünkü Kara Keçi, Ak Keçi, Sarı Keçi ve Kızıl Keçi isimlerinin yapısındaki bu benzerlik tesadüf olmasa gerek. Aslında bu aşiret isimlerinin hepsinin Orta Asya kaynaklı olup bunların zamanında aynı bölgede ama farklı taraflarda bulundukları için önlerine bu renk isimlerinin gelme ihtimali çok yüksektir. Daha önce de değindiğim

³⁵ Reşat Genç, “Türk İnanışları İle Milli Geleneklerinde Renkler Ve Sarı-Kırmızı-Yeşil”, *Erdem İnsan Ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 27, s. 1076.

³⁶ Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Cilt: 6, 4. Baskı, Ankara 2000, s. 175-177.

³⁷ Bahaeddin Ögel, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 4. Baskı, İstanbul 2001, s. 703-705.

³⁸ Genç, a.g.m., s. 1076.

³⁹ Ögel, *Türk Mitolojisi I*, s.188.

⁴⁰ Ögel, a.g.e., s. 102.

⁴¹ Genç, a.g.m., s. 1077.

gibi bu isimlerin alınma şekli ile Anadolu’da bulunan aşiretlerin isim alma şekli birbirinde çok farklıdır. Çünkü Orta Asya’dan Anadolu’ya gelen boyların çoğu bölündü ve farklı yerlere dağıldı. Devlet kuran aşiretler kendi kurucularının isimlerini aldı, kurucusu Osman Gazi olan Osmanlılar gibi.⁴² Ayrıca Selanik, Ofçabolı ve Kocacık Yörükleri bulundukları yere göre isimler alırken, İsa Hacılı ve Pehluvanlı gibi bazı cemaatler de doğrudan başlarında bulunan kethüdaların isimlerini aldı.⁴³ Bu isim alma şekillerine baktığımızda Orta Asya kökenli Kara Koyunlu ve Ak Koyunlu aşiretlerinin isimleri ile⁴⁴ Kara Keçili gibi isimlerin, Anadolu’da alınan isim şekillerinden ne kadar farklı olduğu açıkça görülmektedir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Karakeçili aşireti ismi Anadolu’da alınan bir isim değil, Orta Asya kökenli bir isimdir. -li eki aşirete mensup olanların aidiyetini ifade ederken, keçi ismi, aşiretin ataları tarafından ya kutsal sayılan bir hayvan olduğu için alınmış ya da temel geçim kaynağı hayvancılık olan bu göçerlerin sürüsünde bu hayvanların çokluğu sebebiyle bu isim alınmıştır. Sarı Keçi, Ak Keçi ve Kızıl Keçi gibi cemaatlerin isimlerini de göz önüne alırsak bu “kara” tabirinin de yön ifade etmek için kullanıldığı en büyük olasılıktır. Yani bunlar aynı bölgede fakat farklı taraflarda bulundukları için bu ifade isimlerinin önüne gelmiştir.

1.2. TARİHİ

Tarihi kaynaklarda, sürekli hareket halinde yaşayan konar-göçer aşiretlerle ilgili doğrudan bilgilere rastlamak çok enderdir. Çünkü tarihi kaynaklar, daha çok egemen sınıf olan devlet kurucuları ve onların devleti hakkında bilgi verme yoluna giderler. Osmanlı’yı anlatan erken döneme ait kroniklerde ve daha sonra yazılacak tarihi eserlerde de konar-göçer aşiretler hakkında ayrıntılı bilgiler veren eserler pek olmamıştır. Ancak bir devlet, aşiretten doğmuşsa, ya da aşiret, belli isyanlara karışıp kargaşaya sebebiyet vermişse ismi tarihi kayıtlara geçebilmiştir. Bunun dışında tarihi eserler, aşiretler hakkında detaylı bilgi vermeyi pek önemsememişlerdir.⁴⁵ Şahısların yazdığı eserlerde aşiretlerle ilgi ayrıntılı

⁴² Peter B. Golden, *Türk Halkları Tarihine Giriş*, (Çev: Osman Karatay), Ötüken Yayınları, 7. Baskı, İstanbul-Ekim 2017, s. 23.

⁴³ İlhan Şahin, *Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler*, Eren Yayınları, İstanbul 2006, s. 116-125.

⁴⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri Ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Türk Tarih Kurumu, 7. Baskı, Ankara 2019, s. 180.

⁴⁵ Ziya Gökalp, *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*, Kaynak Yayınları, 3. Baskı, İstanbul-Şubat 2011, s. 16-17.

bilgilere pek rastlanmazsa da konar-göçer aşiretler, Osmanlı toplumunun önemli unsurlarından biriydi. Temel geçim kaynağı hayvancılık olan konar-göçerler, hem yerleşik halkla olan ilişkileri konusunda hem de devletin ekonomik, idari, sosyal ve hukuki yapısında oynadığı önemli rol itibarıyla Osmanlı arşiv kaynaklarında kayıt altına alınan önemli gruplardandı.⁴⁶ Bu kayıtlar, devlet için toplanan resmi bilgiler⁴⁷ olsa da en azından belgelere yansıdığı kadar aşiretlerle ilgili temel bazı bilgilere ulaşma imkânı sağlıyor. Bununla birlikte aşiretlerin sözlü anlatımından günümüze gelen bilgilerde sözlü tarih kaynaklarındandır.⁴⁸

Bu çerçevede konar-göçer Türkmen aşiretlerinden biri olan Siverek Karakeçili aşireti tarihini anlatmak, bazı önemli bilgilere ulaşmamızı sağlayabilir. Karakeçililerin, Osmanlı Devleti'ni kuran Kayı aşireti ile olan bağı, birazda olsa bu aşiretle ilgili, erken döneme ait bilgi kırıntılarına ulaşmamızı sağladığı gibi aşiret hakkında bazı çıkarımlarda yapmamızı sağlıyor. Ayrıca aşiretin yüzyıllar boyunca sürdürdüğü konar-göçer yaşam şekli de Osmanlı arşiv belgelerine yansımış ve bu sayede aşiretin bölgedeki varlığı hakkında bazı bilgilere ulaşmamız mümkün oluyor. Bununla birlikte Osmanlı'nın son döneminde Güneydoğu Anadolu üzerinde kontrolün azalması ile aşiretlerin aralarında çatışması yoğunlaşmıştır. Bu aşiret çatışmaları ve onların başında bulunan liderlerle ilgili bilgiler, merkezle taşra arasındaki yazışmalara yansımıştır. Karakeçili aşireti ve onların liderleri ile ilgili bilgilere bu yazışmalarda çokça rastlanılmaktadır. Bu sayede yakın tarihleriyle ilgili bilgi sahibi olabiliyoruz.

1.2.1. Karakeçililerin Anadolu'ya Gelişi ve Osmanlı Dönemi

Öncesi Bölgedeki Varlığı

Karakeçililerin, Kayı boyuna mensup olduğu konusu, genel olarak kabul gören yaygın bir görüştür.⁴⁹ Bu görüş sadece, Söğüt civarında bulunan Karakeçililerin her yıl Ertuğrul Gazi'nin türbesini ziyaret etmesinden veya Ankara civarında bulunan Karakeçili oymaklarının çoğunluğundan kaynaklanmamaktadır. Çünkü sadece bunlara dayanarak

⁴⁶ Mehmet Öz, *Osmanlı Tarihi Üzerine II-İnsan Toplum ve Ekonomi*, Cedit Neşriyat, Ankara 2020, s. 93-94; Şahin, *a.g.e.*, s. 15.

⁴⁷ Şahin, *a.g.e.*, s. 15.

⁴⁸ Şahin, *a.g.e.*, s. 16-17.

⁴⁹ Faruk Demirtaş, "Osmanlı Devrinde Anadolu'da Kayılar", *Belleten*, Cilt: 12, Sayı: 47, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara-Temmuz 1948, s. 589.

kendilerini Kayılarla akraba olarak görmek yeterli deliller değildir. Ama Karakeçililerin sadece Ankara bölgesinde değil, Söğüt'ten Edremit'e kadar ve Menteşe bölgesi dahil Kayıların yaygın oldukları bölgelerdeki varlıkları, bu aşiretin Kayılara mensup olduğunun en önemli delillerinden biridir.⁵⁰ Ayrıca Kayı aşiretinin Ertuğrul Gazi'nin babasının maiyetinde, Orta Asya'dan Anadolu'ya geldikleri ve doğudan batıya doğru gittikleri güzergahlarda, özellikle Mardin, Sivas, Yozgat ve Kırşehir gibi bölgelerde, XVI. yüzyılda ve daha sonraki yüzyıllarda yoğun bir şekilde Karakeçili ismine rast gelinmesi, bu aşiretin Kayıların oymaklarından biri olduğunu göstermektedir.⁵¹ Bununla birlikte kavmi şuura sahip olan II. Abdülhamid'in, Karakeçilileri kendi akrabaları olarak, Alman İmparatoru'na tanıtması bu görüşü daha da güçlendirmektedir.⁵² Yani Karakeçili aşireti, Kayıların daha Türkistan'da iken ona bağlı bir oymağı olma ihtimali çok yüksektir. Zira Kaşgarlı, Oğuz boylarından bahsederken, her boyun birtakım oymaklarının olduklarından bahseder.⁵³ Bu yüzden Siverek Karakeçililerinin tarihine, Kayılara mensup olan Osmanlıların ilk Anadolu'ya gelişleri ile ilgili tarihi bilgilere bakarak başlamak daha doğru olacaktır.

Erken döneme ait tarihi eserlerde ve bu eserlere dayanarak bilgi veren kaynakların genelinde arada küçük farklar olmakla birlikte, Osmanlıların Anadolu'ya geliş hakkında ortak bir görüş beyan etmektedir. Bu eserlere göre Süleyman Şah, Mahan şehrinde kendi idaresinde olan Kayılarla yaşarken Cengiz Han'ın bölgeyi istila etmesi üzerine, 13. yüzyılın ortalarında Anadolu'ya göç ettiler. Önce Ahlat'a, sonra da Erzurum ve Erzincan'a gittiler, oradan da Amasya tarafına yöneldiler. Daha sonra oradan da göç edip Halep taraflarına geldiler. Caber kalesi yakınlarında, Kayıların başında bulunan Süleyman Şah'ın Fırat'ı geçerken boğulması üzerine Kayılar ve onlarla olan aşiretlerde bölünme olur. Bunların bir kısmı Suriye civarında kalır. Süleyman Şah'ın oğullarından Sungur Tekin, Gündoğdu, Ertuğrul ve Dünder ise Pasin ovasına Sürmeli çukuruna giderler. Burada Süleyman Şah'ın oğulları arasında da ayrılık olur. Sungur Tekin ve

⁵⁰ Demirtaş, a.g.m., s. 589-590.

⁵¹ Yusuf Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650) III*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2009, s. 1221-1229

⁵² Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, s. 235.

⁵³ Kaşgarlı Mahmut, *Divani Lûgat-it-Türk Tercümesi*, (Çev: Besim Atalay), Cilt: I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1985, s. 58.

Gündoğdu geri dönerlerken, Ertuğrul ve Dündar batıya doğru ilerlemeye karar verir.⁵⁴ Fakat Fuat Köprülü ve diğer bazı tarihçiler, bu gelenekçi anlatımı kabul etmemiş ve bulunan yeni bulgular çerçevesinde farklı bir görüş beyan etmişlerdir. Köprülü, daha ilk fetih hareketlerinde yani Büyük Selçuklu Devleti'nin Anadolu kapılarını açtığı 11. yüzyıldan itibaren Kayıların diğer Oğuz boyları gibi Anadolu'ya geldiklerini ifade etmekte ve Anadolu toponimisinin Kayı ismi hakkında verdiği bilgiler doğrultusunda, bunların yavaş yavaş doğudan batıya doğru ilerlediklerini belirtmektedir.⁵⁵ Köprülü, daha 13. yüzyıldan önce Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu olmak üzere birçok bölgede Kayı isminin varlığının mevcut olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun ilk kuruluş devresinde emirlerin çoğunun Oğuz beylerinden olduğunu söyleyen Köprülü, Artuklu Devleti'ni kuranların Kayı boyundan olduğunu söylemekte ve bu devletin kuruluşunda Kayı askeri kuvvetlerinin önemli etkisi olduğunu vurgulamaktadır.⁵⁶ Yani denilebilir ki Kayılar, Anadolu'nun ilk fetihleri sırasında Tuğrul ve Alparslan'ın emirleri maiyetinde Ahlat'a gelmişlerdi.⁵⁷ Ahlat'ın, Kayıların ilk merkezi olduğu ve 1230 yıllarına kadar burada olduklarına dair rivayetler olmakla birlikte bölgede yapılan kazılarda bulunan Kayı mahallesi ve Kayı mezarlığı buna delil olarak gösterilmektedir. Bu da Ertuğrul Gazi'nin atalarının ilk yerleşim yerinin burası olduğu hakkında görüşleri destekler niteliktedir.⁵⁸ Nitekim, Neşri tarihinde geçen rivayet de bu görüşü teyit etmektedir.⁵⁹ 13. yüzyılın başlarında Ahlat'ın Eyyubiler tarafından alınması ve akabinde bu bölgenin Moğollar tarafından istila edilmesi üzerine, bunlar, Mardin'e gelerek kendileri gibi Kayı boyuna mensup olan Artukluoğulları'na bağlandılar. Ertuğrul Gazi'nin babası Gündüz Alp'in maiyetinde bir süre burada kalan Kayılar, Mardin'e de yaklaşan Moğol tehlikesi sebebiyle batıya yönelmişlerdir. Yolda Gündüz Alp'in vefatı

⁵⁴ F. Giese, *Anonim Tevârî-i Âl-i Osman*, (Haz: Nihat Azamat), Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1992, s. 8-9; *Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, (Haz: Necdet Öztürk), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2000, s. 9-10; *Aşıkpaşazâde Tarihi*, (Haz: Ayşenur Kala), Kamer Yayınları, İstanbul 2013, s. 34-35; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 5. Baskı, Cilt: 1, Ankara 1988, s. 97-99; Joseph von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Üçdal Neşriyat, Cilt: 1, s. 71-73.

⁵⁵ Fuad Köprülü, *Osmanlı'nın Etnik Kökeni*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1999, s. 39.

⁵⁶ Köprülü, *a.g.e.*, s. 39-40.

⁵⁷ Fahameddin Başar, "Ertuğrul Gazi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ertugrul-gazi> (01.12.2020).

⁵⁸ Abdulhaluk Çay, "Karakeçililerin Yörüklüğü, Konar-Göçerliği, İsimleri, Aşiret ve Boy Adları, Yaşadıkları Merkezlere İlişkin Tarihi Bilgiler", *Oğuz Geleneği Çerçevesinde Tarihten Günümüze Karakeçililer*, İsmail Özçelik Ed., Kırıkkale Üniversitesi Kırıkkale ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi, 2003, s. 117.

⁵⁹ Mehmed Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-nümâ Neşrî Tarihi*, (Haz: Faik Reşit Unat ve Mehmed A. Köymen), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Cilt: 1, Ankara 1949, s. 57, 59.

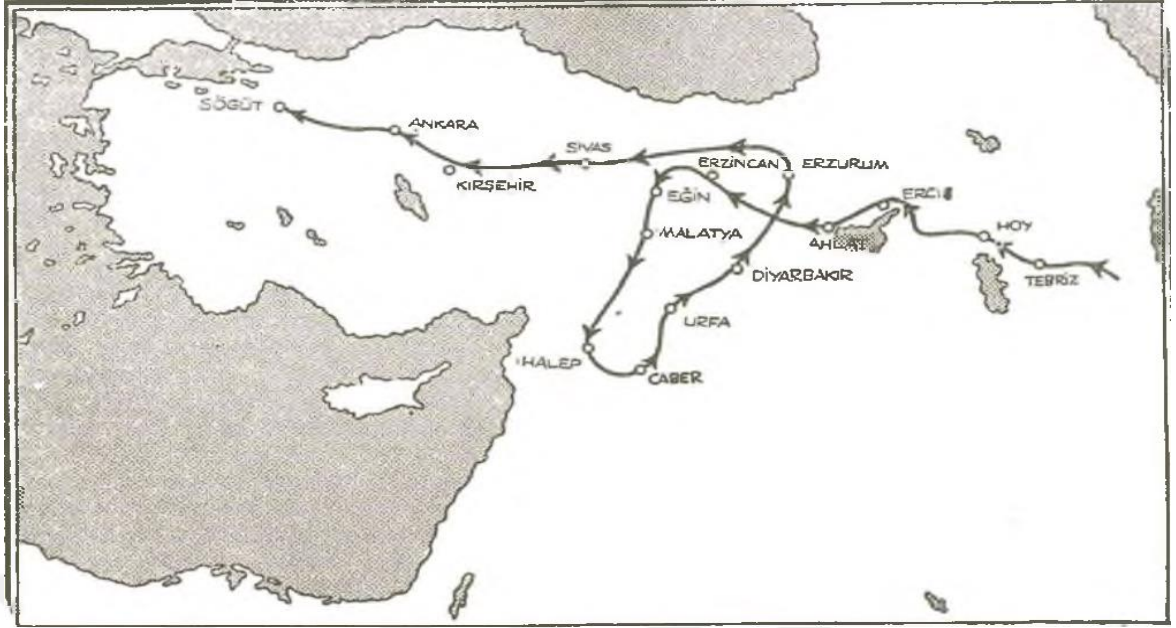
üzerine Sungur Tekin ve Gündoğdu Ahlat'a yönelmiş, Ertuğrul ve Dündar'da batıya doğru ilerlemeye devam etmiştir.⁶⁰

Yukarıda, Ertuğrul Gazi'nin ataları maiyetinde Anadolu'ya gelen Kayılar ve onlara bağlı aşiretlerin tarihi hakkında bazı görüşleri vermeye çalıştım. Siverek Karakeçili tarihi için bu görüşler önemlidir. Geleneksel açıklamaların hemen hemen hepsinde Ertuğrul Gazi'nin babasının ölümünden sonra bazı aşiretlerin Suriye civarında kaldıkları görüşü ortaktır. Bunun yanında Kayıların, kendileriyle aynı boya mensup Mardin'de bulunan Artukoğluları ile olan ilişkisi de önemlidir. Yani bu iki görüşü birleştirecek, aslında Ertuğrul Gazi ve ataları Ahlat dahil Mardin'de bir süre kalmışlar ve daha sonra batıya doğru gitmişlerdir denilebilir. Ama gittiklerinde arkalarında onlara bağlı bazı aşiretler geride kalmışlardır. İşte bu geride kalanların içinde Karakeçililerin olduğu muhakkaktır. Kayıların Anadolu'ya ilk girişlerinde ve daha sonra batıya doğru ilerleyişlerinde en önemli noktalardan biri, Karakeçili aşireti isminin varlığıdır. İlk Osmanlı tarihçilerinin verdiği verilere göre çizilen aşağıdaki harita 1'de Süleyman Şah'ın⁶¹ Anadolu'ya gelirken takip ettiği yollar gösterilmektedir.⁶²

⁶⁰ Başar, a.g.m.

⁶¹ Ertuğrul Gazi'nin babasının isminin ne olduğu konusunda iki görüş vardır. İlk Osmanlı tarihçilerinden olan Ahmedî, Enverî ve Karamani Mehmed Paşaya göre Ertuğrul Gazi'nin babasının adı Gündüz Alp iken Oruç b. Âdil, Âşıkpaşazâde ve Neşrî'ye göre ise onun babasının adı Süleyman Şah'dır, bkz. Başar, "Ertuğrul Gazi"; Mustafa Cezar, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Cilt: 1, Ankara 2010, s. 36.

⁶² Cezar, a.g.e., s. 33.

Harita 1: Süleyman Şah ve Oğlu Ertuğrul Gazi'nin Anadolu'ya Gelirken İzlediği Yollar⁶³

Bu geçtiği güzergahların çoğunda Karakeçili isimlerine rastlanılması tesadüf değildir. Özellikle, XVI. yüzyılın başlarında Mardin, Sivas, Yozgat, Kırşehir, Ankara ve Söğüt istikametinde Karakeçili isminin varlığı, aslında bunların Orta Asya'dan birlikte gelen ortak bakiyeler olduğunu ve bazılarının belli ikametlerde kalırken bazılarının ise doğudan batıya doğru yollarına devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca XV. yüzyılda yazılmış olan *Kitab-ı Diyarbekriyye*'de Karakeçili ve Akkeçili oymakları, Akkoyunlu Mardin hükümdarı Cihangir Mirza'ya bağlı görünüyor. Uzun Hasan, ağabeyi Cihangir Mirza ile girdiği mücadele sonucunda 1457 yılında Mardin bölgesine girmiş ve Cihangir Mirza'ya bağlı olan Karakeçili ve Akkeçili oymaklarını kendi topraklarına göç ettirmiştir.⁶⁴ Bu iki aşiret, Ahlat'tan Mardin'e gelen Kayıların bakiyeleri olmalıdır. Gündüz Alp, kendi maiyetiyle buradan göç ederken, bu Türkmen aşiretleri aynı boya mensup oldukları Artukoğlularının himayesinde kalmış olmalıdır. Artuklular Devleti'nin yıkılmasında sonra, yukarıdaki bilgiden anlaşıldığı üzere bunlar, daha sonra Akkoyunlulara bağlanmışlar.

⁶³ Cezar, a.g.e., s. 33.

⁶⁴ Ebu-Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s. 153; Faruk Sümer, "Karakeçili", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/karakecili> (09.12.2020).

1.2.2. XVI. Yüzyıldan XVIII. Kadar Karakeçililerin Bölgedeki Varlığı

Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinin 1515-1517 yılları arasında Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı Devleti'ne dahil olmasından sonra⁶⁵, Karakeçililerin ilk varlıklarına, 1518'de Berriyecik'te rastlanılmaktadır.⁶⁶ Berriyecik veya bugün hala aşiretlerin Berriye dediği yer, Siverek'in güneydoğusunda Viranşehir, Derik ve Kızıltepe arasında geniş yer kaplayan ve bugün belli bir bölümü Suriye sınırları içinde kalan bir bölgeydi.⁶⁷ Berriyecik, 1523-1540 yıllarında Mardin Sancağına, 1566'da ise Amid Sancağına bağlı bir kaza iken⁶⁸, 1618'de de Diyarbakır Vilayetine bağlı bir sancaktı.⁶⁹ XVI. yüzyılda Karakeçili aşireti, idari olarak Berriyecik Sancağına tabiydi. Karakeçililerin 1523'te Beşaret Bey adında bir beye bağlı olduğu görülmektedir.⁷⁰

1540 tarihinde, aşirete bağlı beş oymağın var olduğu ve bu oymakların bazılarının Mehmet Bey adında bir beye bağlı olduğu görülmektedir.⁷¹ 1566'da da kendisine bağlı beş oymak bulunmakta ve nüfusunun çoğunluğu konar-göçer olmakla birlikte bazılarının yerleşik hayata geçtiği anlaşılmaktadır.⁷² XVI. yüzyılda Karakeçililer padişah haslarına bağlı bir cemaatti.⁷³ Osmanlı idaresinde, hâs reayası içinde yer alan göçerler, genellikle nüfusça büyük olan gruplardı ve bunlar, vergi gelirleri yüksek olan gruplar olduğu için daha çok sancakbeyi, beylerbeyi, şehzade ve padişah gibi belli statüde olan kişilerin hâssının reayasıydılar.⁷⁴ Karakeçililerin de, o dönemde padişah hâslarına bağlı bir cemaat olmasından, onların hem kalabalık bir nüfusa sahip hem de vergi gelirleri yüksek olan konar-göçer bir grup olduğu anlaşılmaktadır.

1636-37 yıllarında ise Karakeçililerin, Diyarbakır çevresinde bulunan diğer aşiretlerle birlikte Sadrazam kethüdası Mehmet kethüda ile Musul'un muhafazasında olan

⁶⁵ İnalçık, *Devlet-i Aliyye-Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*, s. 139.

⁶⁶ BOA., TD. 998, s. 18, aktaran Mehmet Salih Erpolat, "XVI. Yüzyıl Tahrir Defterlerine Göre Siverek Karakeçilileri", *Mehmet Eröz Armağanı*, (Haz: Mustafa Aksoy ve Osman Yorulmaz), Ötüken Yayınları, İstanbul-Aralık 2011, s. 232.

⁶⁷ Nejat Göyünç, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991, s. 41; Erpolat, a.g.m., s. 232; Tufan Gündüz, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri*, s.101.

⁶⁸ Erpolat, a.g.m., s. 232.

⁶⁹ Göyünç, *a.g.e.*, s. 41.

⁷⁰ BOA., TD. 998, s. 18, aktaran Erpolat, a.g.m., s. 232.

⁷¹ BOA., TD. 200, s. 899-906, aktaran Erpolat, a.g.m., s. 232-233.

⁷² BOA., KKA., TD. 117, v. 332b-335b, 335ab-336a, 336a-338a, 338b-339a, 339b, aktaran Erpolat, a.g.m., s. 233-234.

⁷³ Göyünç, *a.g.e.*, s. 146.

⁷⁴ Şahin, *a.g.e.*, s. 187.

Vezir Ahmet Paşa'ya yardıma gitmek için görevlendirildiği görülmektedir.⁷⁵ Bu bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla Diyarbakır eyaletine bağlı bu aşiretler, hem silah hem de yay kullanabilen insani güce sahip olmakla birlikte at ve sürü sahibi konar-göçer aşiretlerdi. Yani devlet bir yandan bunların askeri gücünden faydalanırken diğer yandan da ordunun yiyecek ihtiyacını karşılamak için bunların sürülerinden faydalandığı anlaşılmaktadır. Zaten Osmanlı Devleti'nin çoğu zaman aşiretleri kendi askeri hizmetlerinde kullanması önemli politikalarından biriydi.⁷⁶ Özellikle doğu seferlerinde Osmanlı'nın aşiretlerin hem askeri gücünden hem de ordunun yiyeceğini karşılamada bu aşiretlerden faydalandığına çokça rastlanılmaktadır.⁷⁷ Karakeçililerin de bu aşiretlerden biri olması, bize hem bu aşiretin, XVII. yüzyılda bölgede varlığını koruyan önemli bir güç olduğunu hem de konar-göçer yaşam şeklini muhafaza eden bir aşiret olduğunu açıkça göstermektedir.

XVIII. yüzyılın ilk yarısında Karakeçi aşiretinin bir kaza statüsünde Diyarbakır idari taksimatına dahil olduğu görülmektedir.⁷⁸ Aslında bu statü, Osmanlı idari yapısı içerisinde Türkmen aşiret hayatı sonucu ortaya çıkan bir idari birim olup “*Obalar Birliği*” manasını taşır.⁷⁹ Konar-göçer hayatın gereklerine göre oluşturulan bu idari yapıdaki amaç, konar-göçer grupları bir arada tutmak ve vergi gelirleri yüksek olan bu yapılardan düzenli şekilde vergi toplamaktır.⁸⁰ Anlaşıldığı kadarıyla Karakeçi aşireti, bu yüzyılın ilk yarısında Diyarbakır bölgesinde hem nüfusu hem de vergi gelirleri yüksek olan önemli bir aşiretti.

⁷⁵ “Bundan akdem Musul muhâfazasında olan Vezirim Ahmed Paşa Erdalan Hâkimi Ahmed Han'ın imdadına revâne olmağla Diyarbakır eyâletine tâbî' olan Seğam? ve Pesyan ve Poryan ve Zılan ve Karakeçilü ve (boş) ve (boş) ve (boş) nâm aşiretlerinin beğleri mukaddemen ata ve davara kâdir olun tüfenk-endâz ve kemandâr aşireti ve âdemleriyle imdadı hîdmetine tayin olunub serdâr-ı a'zam ve sedâr-ı ekrem-in kethüdâsı iftihârü'l-emacid ve'l-ekârim Mehmed kethüdâ dâme mevdühü dâhi ordu-yı hümayûndan dört beş bin çeru atlu ile ihrac ve irsâl olunmağla zikr olunan ümerâ-i aşâyir müşârün-ileyhimin üzerine cem' olub derneğ-i tam ile Musul'a revân olmaları için evâmîr-î şerifem gönderilüb...”, bkz. Murat Alanoğlu, 86 Numaralı Mühimme Defteri'nin Özetli Transkripsiyonu Ve Değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2010, s. 180, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 263871).

⁷⁶ Martin van Bruinessen, *Ağa, Şeyh, Devlet*, (Çev: Banu Yalkut), İletişim Yayınları, 9. Baskı, İstanbul 2015, s. 203.

⁷⁷ Kemal Erkan, *1734 – 1735 Osmanlı – İran Savaşı Mühimme Defteri*, (Haz: Kemal Erkan), Selman Soydemir Ed., Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2011.

⁷⁸ İbrahim Yılmazçelik, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır (1790 – 1840)*, Türk Tarih Kurumu, 2. Baskı, Ankara 2014, s. 191.

⁷⁹ Yılmazçelik, *a.g.e.*, s. 192.

⁸⁰ Şahin, *a.g.e.*, s. 197-198.

1.2.3. XIX. Yüzyıldan Günümüze Kadar Siverek Karakeçililer

1.2.3.1. Genel Bakış

Güneydoğu Anadolu bölgesi öteden beri farklı grupların yaşadığı önemli bir yerleşim yeri olmuştur. Bölge, devletlerin temel unsurları olan şehirlilerin ve köylülerin yanında konar-göçer olan aşiretler için de hep önemli bir yaşam alanı olmuştur. Özellikle bölgenin Arap coğrafyasına olan yakınlığı Türkmen ve Kürt aşiretlerinin yanında bedevi Arap aşiretlerinin de yüzyıllarca buralarda var olmasını sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nde de bu bölgede farklı unsurların varlıkları devam etmiştir. Konar-göçer yaşam tarzlarından dolayı belli bir özerkliğe sahip olan bölge aşiretleri, Osmanlı Devleti'nin hakimiyetinin zayıfladığı zamanlarda daha çok başlarına buyruk hareket etmişlerdir. Özellikle, XVII. yüzyılda Osmanlı idaresinde başlayan değişimin sonuçlarından birisi de konar-göçer aşiretlerin şekavetleri olmuştur.⁸¹ XVII. yüzyılda Güneydoğu Anadolu bölgesinde şekavetleri sürekli olan Arap aşiretleri vardı. Halbuki Osmanlı Devleti, Suriye'ye ve civarını aldıkları ilk devirlerde buralara daha çok hakimdi. Kendi emirleri doğrultusunda hareket eden ve bölgede güvenliği sağlayan Arap aşiretleri olan Fadl ve Mevali aşiretleri bulunuyordu. Bunlar yerli halk ile iyi geçiniyordu. Fakat XVII. yüzyılın ikinci yarısında diğer iki Arap aşireti olan Şammar ve Aneze aşiretleri Osmanlı Devleti'ne bağlı olan aşiretlerin gücünü kırarak buraları kontrol altına almıştır.⁸² XVIII. yüzyıldan itibaren de bu Arap aşiretlerinin baskıları yüzünden Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Halep Bölgesi gerilemiştir.⁸³ Osmanlı bu gibi aşiretlerin gücünü bastırmak için güneye daha XVII. yüzyılda bazı Türkmen cemaatlerini yerleştirmeye çalışmışsa da pek başarılı olamamıştır.⁸⁴ XIX. yüzyıla gelindiğinde ise devletin bölgedeki varlığının çeşitli iç ve dış sebeplerle zayıflamasından dolayı bu iki çöl aşiretinin şekavetleri devam etmekle birlikte bunların yanında başka aşiretler de bölgede güçlenmeye başlamıştır. Bunların arasında dikkat çekecek şekilde güçlenenler, Karakeçili ve Milli aşiretleri olmuştur. Bölgede birbirlerinin boyunduruğu altına girmek istemeyen ve kendilerini dış tehditlere karşı korumak isteyen bu Türkmen, Kürt ve Arap aşiretleri, Osmanlı'nın son yıllarına kadar mücadele halinde olmuşlardı. Öte yandan devlet de, son yıllarına kadar, bu aşiretlerin

⁸¹ Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti Ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Türk Tarih Kurumu, 5. Baskı, Ankara 2014, s. 48.

⁸² Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı*, Eren Yayınları, İstanbul 1987, s. 34.

⁸³ Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti Ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, s. 9.

⁸⁴ Orhonlu, *a.g.e.*, s. 34-35.

şekavetlerine yönelik önleyici politikalar izlemiş böylece hem bölgede asayişini sağlamak hem de bunlardan gelecek vergi gelirlerinden faydalanmak istemiştir. Ayrıca Hamidiye Alayları vesilesiyle de askeri bir güç olarak aşiretlerden yararlanmayı istemiştir.

XIX. yüzyılda güçlenen aşiretler içinde Karakeçililerin de devlet nezdinde önemli bir yeri vardı. Öyle ki Osmanlı idaresi artık yazışmalarda Karakeçililerin yaşadığı bölge için “*Karakeçi toprağı*”⁸⁵ demeye başlamıştır. Özellikle Karakeçililer için önemli olan iki beyin bunda etkisi çoktur. İlk XIX. yüzyılın ilk yarısından üçüncü çeyreğine kadar Karakeçi boybeyi olan Eyüb Bey, diğeri ise XIX. yüzyılın son çeyreğinden XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Karakeçi reisi olan Dırê’i Bey’dir.

1.2.3.2. Eyüb Bey Yönetiminde Karakeçililer ve Tanzimat Dönemi Aşiretlerle İlgili Bazı Yenilikler

Karakeçililerin atalarının ismini sayma geleneğinde, Eyüb Bey’den önceki beyleri, Beşar Bey’dir. Bu beyin ismine, Eyüb Bey’in babası olması vesilesiyle iki kayıta rastlanıyor. Her iki kayıta da “*Eyüb Beg bin Beşar Beg*”⁸⁶ ifadesi kullanılıyor. Bu beyin ve ondan önceki beylerin isimleri Karakeçililer tarafından biliniyor. Ama bu isimlerin bölgede çok kullanılması ve arşiv kayıtlarında da benzer isimlerin çokça olması net bilgilere ulaşmamıza engel olduğu için Eyüb Bey’den önceki beylere değinilmeyecektir.

Eyüb Bey’in ismine rastlanılan ilk kayıtlardan biri, 1848 yılına ait nüfus defteridir. Bu nüfus defterinde Karakeçi nahiyesine bağlı karyelerde yapılan sayımda, Eyüb Bey’in kullandığı mühürde “*Karakeçi aşireti boybegi*”⁸⁷ ifadesi var. Sonraki yıllara ait diğeri bir belgede ise bu bey için “*Siverek kazasına tabi Karakeçi müdürü Eyüb Beg*”⁸⁸ açıklaması bulunmaktadır. Bu boybeyi ifadesi, il veya ulus adı altında toplanan konar-göçerlerin bölümlerinden biri olan boyun başındaki kişiyi ifade ederken⁸⁹, nahiye müdürü açıklaması ise taşra yönetiminin idari birimlerinden biri olan nahiye başındaki kişiyi ifade etmektedir.⁹⁰ Aslında bu aşiret beyi için kullanılan bu iki farklı açıklama Tanzimat

⁸⁵ BOA., MVL., 685/56, s. 1.

⁸⁶ BOA., NFS.d., 2706, s. 55; Müslüm Yıldırım, 206/4 (603 – 815) Numaralı Urfa Şer’iyy Sicil’inin Transkripsiyonu Ve Değerlendirmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 2020, s. 327, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 632264).

⁸⁷ BOA., NFS.d., 2706, s. 58.

⁸⁸ BOA, ŞD., 607/2, s. 1.

⁸⁹ Orhonlu, a.g.e., s. 14.

⁹⁰ İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840 – 1880)*, Türk Tarih Kurumu, 4. Baskı, Ankara 2020, s. 100.

dönemiyle birlikte, Osmanlı idaresinde yaşanan değişimleri ve bu değişimlerin aşiret ve reislerine nasıl yansıdığının göstergesidir.

Yapılan idari değişimlerin içinde, taşra birimine bağlı nahiyeler de olacak ve taşrada bulunan bazı aşiretler, bu birime dahil edilmeye çalışılacaktı. Bilindiği üzere klasik Osmanlı taşra yönetiminin, padişahın örf yetkisi bakımından (şer' yetkisi açısından temel birim kaza yani kadılık idi) ana birimi sancak idi ve sancakların birleşmesiyle beylerbeylikler (eyaletler) ortaya çıkacaktı.⁹¹ Tanzimat'ın getirdiği reformlarla 1864'te eyalet, artık vilayet adını aldı ve eyaletler yerine vilayetler oluşmaya başladı.⁹² 1864 Vilâyet Nizamnamesine göre; vilayetler sancaklara, sancaklara kazalara, kazalar da karyelere ayrılıyordu. Bu nizamnamede, nahiyeler açıklıkla ifade edilmemekle birlikte nahiye tanımında eksikliklere de mevcuttu.⁹³ 1871 Nizamnamesi ile, nahiyelerle ilgili daha detaylı düzenlemeler yapılmış ve bu idari birim taşra yönetiminin bir kademesi haline getirilmiştir.⁹⁴ Bir nahiyenin kurulması için uzun bürokratik işlemler gerekiyordu. Nahiyenin neden kurulması gerektiği konusu ve nahiyenin sınırlarının belirlenmesi için önce kaza, liva ve vilayet idari meclis toplantılarında görüşülmesi lazımdı. Daha sonra vilayet genel meclisi görüşmesinde çıkan olumlu sonuç, merkezi hükümete bir mazbata ile bildirilirdi. Padişahın onaylaması ile de nahiye resmen kurulmuş oluyordu.⁹⁵ Ayrıca her nahiyeye bir müdür atanırdı. Bu müdürü vali tayin eder ve Dahiliye Nezareti de onaylardı.⁹⁶ O dönemde yaygın olarak kurulmayan taşra yönetimindeki bu kademe, aşiretlere de bir statü olarak verildi ve aşiret reisleri de müdür olarak bu nahiyelerin başına tayin edildi.⁹⁷ Aslında aşiretlere bu statünün verilme amacı, hem aşiretleri kontrol altına alarak bölgede asayiş sağlamaya hem de düzenli bir şekilde vergileri toplamaktı.⁹⁸

Tanzimat reformlarıyla birlikte Osmanlı mahalli idaresinin bir birimi olan nahiye yönetiminde yaşanan bu reformlardan Karakeçi aşireti de etkilenmişti. Aslında Karakeçi aşireti, 8 Temmuz 1834 Redif Nizamnamesinin yürürlüğe girmesiyle birlikte Diyarbakır Eyaletinin idari taksimatında yaşanan değişikliklerle birlikte farklı bir statüye dahil

⁹¹ Ortaylı, *a.g.e.*, s. 62.

⁹² Halil İncılık, "Eyalet", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/eyalet> (26.12.2020); Ortaylı, *a.g.e.*, s. 64.

⁹³ Ortaylı, *a.g.e.*, s. 62.

⁹⁴ Ortaylı, *a.g.e.*, s. 100.

⁹⁵ Ortaylı, *a.g.e.*, s. 100.

⁹⁶ Ortaylı, *a.g.e.*, s. 100-101.

⁹⁷ Ortaylı, *a.g.e.*, s. 105-106.

⁹⁸ Ortaylı, *a.g.e.*, s. 106.

olmuştur.⁹⁹ Daha önce de değindiğimiz gibi Karakeçi aşireti, XVIII. yüzyılın başlarından itibaren kaza ve sancak statülerindeyken, XIX. yüzyılda Osmanlı idari teşkilatında yapılan reformlarla birlikte 1840 tarihinden itibaren nahiye statüsüne düşürüldüğü görülmektedir.¹⁰⁰ Bu tarihlerde daha nahiyenin başına bir müdür atanmamıştı. Yukarıda bahsettiğimiz 1848 tarihli nüfus defterinde Karakeçi boybeyi olan Eyüb Bey'in aslında 1840'larda da boybeyi olduğu anlaşılmaktadır. Eyüb Bey'in müdür olarak atanması 1853 tarihine denk gelmektedir. Karakeçi nahiyesine bir müdür atanması gerektiği konusu bir kaynakta şöyle geçmektedir:

*“Siverek kazasına muzafe Karakeçi nahiyesi urban ve aşâirin memergâhı bir mahal olmak ve ahval-i hazıra-i urban ve aşaire vakıf ve zabt u rabt inhaya arif bir müdir nasb olunmadıkça hüsnü zabıta-i inha layıkıyla hasıl olmayacağından ve kaza-i mezkur ahalisinden Eyüb Beg bendeleri evsafı mezkure ile muttasıf bulunduğundan bahisle vergiyü nahiye-i merhum ilaveten şehriye yedi yüz elli gurus maaş ile işbu altmış dokuz senesi şehri martından itibaren nahiye-i mezkure müdirliğine icra-yı me'muriyeti tensib kılındığı mahallinden ba-mazbata inha ve işar olunmuş...”*¹⁰¹

Eyüb Bey'in nahiyeye müdürü olarak atanmasından 11 yıl sonra, yani 1864 yılına ait bir kayıta ise şu ifadeler var:

*“Altmış üç tarihinden berü harabe ve hâli iken...Karakeçi nahiyesi derununda Eyüb Beg vasıtasıyla aşiretinin iskanına bir ucdan itina olunmasıyla ve aşireti merkumenin hasılat-ı sabıkaları yedi bin beş yüz gurus iken bu sene...varidat-ı öşriyeleri bilmüzayede altmış yedi bin beş yüz gurus baliğ olup sabıka nispetle altmış bin gurus tezayüt eylediğine...”*¹⁰²

Aslında bu iki belgeden de Osmanlı Devleti'nin öteden beri konar-göçer aşiretlere yönelik izledikleri bazı politikaların izlerini görmek mümkündür. Bilindiği üzere XVI. yüzyılın sonlarına doğru yaşanan Celali isyanları, Anadolu'nun bir çok yerinde sosyal buhranlara yol açmış, köylü yerlerini terk etmiş ve Osmanlı ekonomisinde önemli bir paya sahip olan tarım, bu yaşananlardan kötü bir şekilde etkilenmiştir.¹⁰³ Yaşanan bu olaylar, Güneydoğu Anadolu köylerini de etkilemiş ve köylerin harap ve boş hale gelmesi

⁹⁹ Yılmazçelik, *a.g.e.*, s. 200.

¹⁰⁰ Yılmazçelik, *a.g.e.*, s. 200.

¹⁰¹ BOA., İ.MVL., 270/10388, s. 1.

¹⁰² BOA., MVL., 685/56, s. 2.

¹⁰³ Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik Ve Düzenlik Kavgası “Celali İsyanları”*, Cem Yayınevi, İstanbul-Eylül 1995, s. 455-456.

sonucu bölgede elde edilen vergi gelirleri de düşmüştür.¹⁰⁴ Ayrıca bölge aşiretlerinin de sık sık asayiş bozan hareketleri, bölgede daha çok asayişsizliğe ve düzensizliğe yol açıyordu.¹⁰⁵ Bu yüzden de XVII. ve XVIII. yüzyıllarda aşiretlerin iskan konusu, devleti meşgul eden konulardan biri haline gelmiştir.¹⁰⁶ Devlet, bu aşiretleri iskan ettirerek boş ve harap yerleri yeniden tarıma açmak, vergi gelirlerini yükseltmek ve idari aksaklıklar sonucu ortaya çıkan şikayet unsurlarını ortadan kaldırmak istemiştir.¹⁰⁷ Tanzimat devriyle de birlikte iskan hareketlerine daha da önem verilmiştir. Aşiret reislerine, eyalet valisi tarafından birer mühür verilmiş ve aşiret mensuplarının izinsiz olarak başka bir yere gitmemesi hakkında yeni uygulamalar getirilmiştir.¹⁰⁸ Osmanlı'nın bu iskân politikaları ve amaçları gerçekten de bu iki belgeye açıkça yansımıştır. Osmanlı Devleti yeni idari reformlar ile iskân politikalarını birleştirerek, aşiretleri kurdukları yeni düzene uydurmaya çalışmışlardır. Belgelerde de görüldüğü üzere, yetkililer, ilk önce aşiretlerin önemli bir geçiş güzergahı olan Karakeçi nahiyesine bir müdür tayin etmiştir ki, müdür de herhangi biri değil, kendi aşiretine ve çevre aşiretlere vakıf ve onları kontrol edebilecek güce sahip olarak tanımlanan Karakeçi boybeyi Eyüb Bey'dir. Yetkililer, bu bey sayesinde bölgede iskanın amaçlarından biri olan, kontrol ve güvenliği sağlamayı dilemiştir. İskanın diğer amaçlarından biri olan boş ve harap yerlere aşiretleri yerleştirme amacı da son belgede görülmektedir. Boş ve harap yerlere, Eyüb Bey'in vasıtasıyla iskân çalışmaları yapıldığı görülmekte ve hatta bu çalışmaların olumlu sonucu olarak, yetkililerin bir diğer amacı olan vergilerde, kısa bir süre içinde çok miktar da bir artış olduğu tespit edilmektedir. Belgelere yansıyan bu olumlu sonuçlardan, bu aşiretin tamamen yerleşik hayata geçtiği ve vergilerinin düzenli olarak alındığı anlamı çıkmaz. Zira dönem dönem, bunların konar-göçer yaşam şekillerinden dolayı hareket halinde oldukları görülmekte ve bazen vergilerde sorunlar olduğu anlaşılmaktadır.¹⁰⁹

1848 tarihli nüfus defterinden ve Eyüb Bey'in nahiyyeye müdür olduğu 1853 tarihinden anlaşıldığı kadarıyla aşiret bu reformlardan etkilenen ilk aşiretlerden biridir. Mesela İstanbul'da 1827'de kurulmaya başlayan ve Anadolu'ya daha yayılmayan mahallelerde görülen zincirleme kefalet sisteminin, 1848'de Karakeçi nahiyesine bağlı

¹⁰⁴ Akdağ, *a.g.e.*, s. 464-465.

¹⁰⁵ Akdağ, *a.g.e.*, s. 467-468.

¹⁰⁶ Orhonlu, *a.g.e.*, s. 106-107.

¹⁰⁷ Orhonlu, *a.g.e.*, s. 32-33; Halaçoğlu, *a.g.e.*, s. 57.

¹⁰⁸ Orhonlu, *a.g.e.*, s. 113.

¹⁰⁹ BOA., İ.DH., 336/22079, s. 2-5.

köylerde de uygulandığı görülmektedir.¹¹⁰ Mahalleler de ki kefaletin amacı, yerleşmek için gelenlerin kimliği saptamak ve güvenliği sağlamaktır.¹¹¹ Anlaşılan bu sistem, aşiretler üzerinde de uygulanmak istenmiş ve bu sayede hem aşirete dahil olanları tespit etmek hem de aşiret mensuplarının keyfi hareketlerini önleyip ancak kefil gösterme şartıyla hareket izni vermek amaçlanmıştı.¹¹²

Osmanlı İmparatorluğunda, hangi vilayetlerin nahiye oluşumuna uygun olup olmadığı konusunda kararsızlıklar mevcuttu.¹¹³ Daha önce de belirttiğimiz gibi nahiyeler ile ilgili açık ifadeler 1871 nizamnamesinde mevcuttu. Yani nahiyeler XIX. ilk yarısından yaygın olarak kurulmayan bir birim iken 1840 yılında Karakeçi aşiretine nahiye statüsü verilmesi ve 1853 yılında ise bu nahiyeye müdür atanması, aslında Diyarbakır vilayetinde bu sistemin daha erken uygulanmaya başlandığı ve Karakeçi aşiretinin de bu sisteme dahil olan ilk aşiretlerden olduğunun işaretidir.¹¹⁴

Yetkililer, oluşturdıkları bu sistemin içine aşiretleri entegre etmeye çalışmıştır. Lakin, aşiretlerin öteden beri sürdürdüğü konar-göçer yaşamı tamamen bırakması mümkün olmadığı gibi bölgede bulunan aşiretlerin birbirleriyle olan mücadelelerine de tamamen son verilememiştir. Zira Eyüb Bey'in hem aşiret boybeyi hem de nahiye müdürü sıfatları zaman zaman birbirine ters düştüğü görülmektedir. Çünkü, nahiye müdürü olarak; aşiretin bulunduğu bölgede güvenliği sağlamak, iskân çalışmalarını devam ettirmek ve vergileri toplamak gibi görevlerini yerine getirirken, bir boybeyi olarak da konar-göçer yaşam tarzını bırakmayan aşiret mensuplarının kışlak ve yaylak hareketlerinin başında bulunması gerekiyordu. Ayrıca kendi aşiretine yönelik dışarıdan yapılan saldırılara karşı mücadele de etmeliydi. Eyüb Bey'in iskân hareketlerinde yetkililere yardımları olsa da zaman zaman aşiretin hareket halinde olduğu görülmekte ve yetkililer de bundan kaynaklanan sorunları Eyüb Bey'le iş birliği çerçevesinde önlemeye çalışmaktaydı.¹¹⁵ Bununla birlikte, Eyüb Bey'in bölgede önemli nüfusa sahip olan Şammar ve Milli aşiretleri ile de mücadele ettiği görülmektedir.¹¹⁶ Yani şunu söylemek

¹¹⁰ Örneğin, “*muhtar-ı evvel Eyüb Beg bin Beşar Beg kefil Resül bin Hacı Ali*”, bkz. BOA., NFS.d., 2706, s. 55.

¹¹¹ Ortaylı, *a.g.e.*, s. 109-110.

¹¹² Orhonlu, *a.g.e.*, s. 113.

¹¹³ Ortaylı, *a.g.e.*, s. 100.

¹¹⁴ Karakeçi aşiretinin bu sisteme dahil olan ilk aşiretlerden biri olması, daha önceki konularda da belirttiğimiz gibi aşiretin vergi gelirlerinin yüksek olmasından kaynaklanabilir.

¹¹⁵ BOA., İ.DH., 336/22079, s. 3.

¹¹⁶ BOA., ŞD., 607/2, s. 3.

gerekirse Tanzimat reformları, aşiretler üzerinde etkisi olmuş olsa da tamamen uygulanabilmiş reformlar olmamıştır. Çünkü XIX. yüzyılın üçüncü çeyreği, aşiret mücadelelerinin yoğunlaştığı bir dönem olacak ve bunlara son vermek içinde yeni yöntemlere başvurulacaktı. Eyüb Bey'den sonra gelen oğlu Dırê'i Bey de Karakeçi aşiretinin başında, bu mücadelelerde yer alacaktı.

1.2.3.3. Dırê'i Bey Yönetiminde Karakeçililer

Halk arasında Dırê'i olarak bilinen ve resmi kayıtlara da bu meşhur ismi ile geçen Karakeçi reisinin asıl ismi Mehmet Tahir'dir. Zira bazı kayıtlarda “*Karakeçi aşireti reisi Dırê'i Tahir Beg*”¹¹⁷ ve “*Tahir Beg*”¹¹⁸ olarak geçmiştir. Ziya Gökalp bir eserinde Dırê'i isminin Abdurrahman isminden bozulma bir isim olarak vermiştir.¹¹⁹ Ziya Gökalp'in verdiği bu bilgi, daha sonra yapılan çalışmalarda referans olarak gösterilmiş ve birçok kaynakta bu ismin Abdurrahman isminden bozulma bir isim olarak verilmiştir.¹²⁰ Ama gerçek şu ki bu beyin asıl ismi, daha önce de belirttiğimiz gibi Mehmet Tahir olmakla birlikte Dırê'i ismi ise Arapça bir lakaptır. Ve bu isim, Arapça kalkan ve zırh manalarına gelen “درع” ve “دِرْع”¹²¹ kelimesinden türemiştir. Zira evraklarda Dırê'i Bey'in ismi de benzer şekilde “درعی”¹²² olarak kayda geçmiştir. Dırê'i Bey'in doğumundan önce bu isim, cesareti ve yiğitliğinden dolayı abisine verilmişti. 1850 yılına ait nüfus defterinde abisinin ismi aynı şekilde Dırê'i olarak geçmektedir.¹²³ Ağabeyi, Arap aşiretlerinden biri ile girdiği çarpışma sonucu ölmüştü. Daha sonra babası Karakeçi aşireti reisi Eyüb Bey aynı ismi Dırê'i Bey'e verecekti. Yani bu ismin Abdurrahman ismiyle ilgisi yoktur. Bu isim hem aşiretler coğrafyası olan bölgenin hem de Türkmen aşiretlerinin sonradan kişiye lakap verme geleneklerinden biridir. Yani, kişinin sonradan kazandığı vasıflar ile

¹¹⁷ BOA., BEO., 4183/313703.

¹¹⁸ BOA., BEO., 3824/286732, s.1.

¹¹⁹ Ziya Gökalp, *Şaki İbrahim Destanı Ve Bir Kitapta toplanmış Şiirler*, (Haz: Şevket Beysanoğlu), Milli Eğitim Basımevi, 1. Baskı, İstanbul 1976, s. 7.

¹²⁰ Mehmet Rezan Ekinci, *Osmanlı Devleti Döneminde Milli Aşireti XVIII. – XIX. YY.*, (Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2017, s. 220, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 464554); Oktay Bozan, “20. Yüzyılın Başında Eşraf-Aşiret Çatışması: Milli Aşireti Ve Diyarbakır Eşraf Örneği”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 33, Sayı: 96, Güz-2017, s. 10.

¹²¹ Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul 1995, s. 265.

¹²² BOA., BEO., 3824/286732, s.1.

¹²³ BOA., NFS.d., 2808, s. 109.

adlandırılması ile ilgilidir. Nitekim, Dırê'i Bey, yıldırım anlamına gelen “*bırûsko*”¹²⁴ ve sofrası açık olan anlamında olan “*nandar*” lakaplarını da alacaktı. Halk arasında hem korkulan hem de sayılan bu bey, Osmanlı kayıtlarına da dönemin izlenilen politikalarına göre farklı şekillerde anılmıştır. Kayıtlarda, “*şaki*”¹²⁵, “*meşahir-i eşkıyadan*”¹²⁶, “*Karakeçi aşireti reisi*” ve “*binbaşı*”¹²⁷ olarak geçmiştir.

Dırê'i Bey'in aşiretin başına tam olarak hangi tarihte geçtiği bilinmiyor. 1876 tarihinde Eyüb Bey, hâlâ Karakeçi nahiyesi müdürü olarak geçmektedir.¹²⁸ Bu da o tarihte Eyüb Bey'in hâlâ yaşadığı anlamına gelmektedir. Lakin bu tarihten dört yıl sonra yani 1880 tarihinde Dırê'i Bey ve abisi Halil Bey'in Sivas'a sürgün edilen aşiret reisleri arasında isimleri geçiyor.¹²⁹ Yani bu tarihte Dırê'i Bey ve abisi Halil Bey'in Karakeçi aşireti reisleri olarak sürgün edilmelerinden anlaşıldığı kadarıyla Eyüb Bey'in 1878 ile 1880 tarihleri arasında vefat etmiş olmalıdır. Yerine de bu iki oğlu aşiretin reisi olarak görülmektedir. Belgelerde hem Dırê'i Bey hem de Halil Bey Karakeçi aşireti reisi olarak geçse de aşireti asıl yöneten kişi Dırê'i Bey olmuştur. Halil Bey'in aşiretin büyüğü olması sebebiyle aşiret içinde zaten reislik sıfatı mevcuttu. Ama cesareti ve aşireti bir arada tutma gücüne sahip olması sebebiyle aşiretin asıl reisi Dırê'i Bey'di. Zira XX. yüzyılın başlarında bölgede bulunan çoğu aşireti boyunduruğu altına alan ve Karakeçi aşiretini de kendi boyunduruğu altına alıp hakimiyet alanını genişletmek isteyen Milli aşireti reisi İbrahim Paşa'ya karşı Dırê'i Bey boyun eğmemiş ve bu yüzden de bölge uzun süre bu iki aşiretin birbirleriyle mücadele alanına dönüşmüştür.¹³⁰ Yetkililerin uyarılarına rağmen Halil Bey'in aşiretinin, Milli aşiretine karşı saldırıları durduramaması yetkililerin dikkatini çekmiş ve bu beyin aşireti yönetemediği asıl idare edenin Dırê'i Bey olduğu anlaşılmıştır.¹³¹ Yani Halil Bey, aşiretin saygı duyduğu bir bey olmakla birlikte, aşireti asıl idare eden, bölge çatışmalarına direnebilen ve ona göre hareket edebilen Dırê'i Bey'di.

¹²⁴ Dırê'i Bey, hem cengaver hem de at biniciliğinde çok iyiydi. Atıyla o kadar çok hızlı hareket etmesi sonucu atın nallarından kıvılcımlar çıkardı. Hem cengaverliğinden hem de atıyla hızlı hareket etme kabiliyetinden dolayı bu lakabı almıştır.

¹²⁵ BOA., DH.MKT., 2790/72, s. 2.

¹²⁶ BOA., DH.MKT., 553/21, s. 1.

¹²⁷ BOA., MV., 176/22, s. 1.

¹²⁸ *Salname-i Vilayet-i Diyarbekir*, Diyarbekir Vilayet Matbaası, 1293/1876, s. 97, <http://ktp.isam.org.tr/pdfs/D02375129300000008.pdf> (08.01.2021).

¹²⁹ Ekinci, *a.g.t.*, s. 216,

¹³⁰ Ekinci, *a.g.t.*, s. 287-288.

¹³¹ BOA., BEO., 2359/176881, s. 2.

1.2.3.3.1. 1880'de Yaşanan Sürgün Olayı ve Karakeçi Aşireti Reisleri

Aşiretler yurdu olan Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde aşiret çatışmaları, öteden beri hep olan önemli olgulardan biridir. Özellikle II. Mahmut (1808-1839) döneminde bu bölgelere yönelik reformlar çerçevesinde, bazı merkezlerde uygulanan ve Kürt bey ailelerinin ırsen hakim olduğu hükümet-ocaklık¹³² denilen sistem kaldırılmıştır.¹³³ Bu sistemin kaldırılmasından sonra bölgede yaşanan otorite boşluğundan dolayı bir süre bölge, aşiret reislerinin çatışmalarının merkezi haline gelmiştir.¹³⁴ Özellikle Doğu Anadolu bölgesinde bulunan aşiretler, yaşanan bu otorite boşluğundan dolayı sürekli birbirleriyle mücadele ediyor ve bölge halkını sosyal ve ekonomik buhranlara sürüklüyordu.¹³⁵ Ama XIX. yüzyılın ikinci yarısının başlarından itibaren Tanzimat reformları bölgede etkisini göstermeye başlamış ve idari yönde yapılan yenilikler bu bölgede de uygulanması sonucu aşiret çarpışmalarının durmasını sağlamıştır.¹³⁶ Lakin bu uzun sürmeyecektir. Çünkü 1877-78 Osmanlı-Rus savaşının ardından bölgede otorite boşluğu yaşanacak ve aşiret mücadeleleri tekrar başlamakla birlikte, yerel otoritelere dahi itaatsizlikler baş gösterecekti.¹³⁷ Bu otorite boşluğu içinde Şemdinli'nin güçlü şeyh ailelerinden birinden gelen Şeyh Ubeydullah, 1878'den sonra güç kazanmıştı ve halk onun etrafında toplanmaya başlıyordu.¹³⁸ Osmanlı'nın İran sınırında olan bölgede bağımsız bir şekilde hareket eden bu şeyhi, II. Abdülhamid, İran'a karşı destekliyordu.¹³⁹ Lakin Kürt birliğini kurma fikrinde olan bu şeyhin hem Amerika misyonerleriyle dostluğu vardı hem de İngiltere ile ilişkileri mevcuttu.¹⁴⁰ Neticede bu şeyh, 1879'da Osmanlı Devleti'ne karşı isyan etti ve bu isyanı başarısızlıkla sonuçlandı.¹⁴¹ Şeyhin bu isyanda aşiret reislerini de kendi tarafına çekme siyaseti

¹³² Bu sistem hakkında bilgi için bkz. Orhan Kılıç, "Yurtluk-Ocaklık Ve Hükümet Sancaklar Üzerine Bazı Tespitler", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 10, Yıl: 1999, s. 119-137.

¹³³ Bruinessen, *a.g.e.*, s. 269.

¹³⁴ Wadie Jwaideh, *Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi Kökenleri Ve Gelişimi*, (Çev: İsmail Çeken ve Alper Duman), (Haz: Nevzat Kırac), İletişim Yayınları, 9. Baskı, İstanbul 2016, s. 157-158.

¹³⁵ M. Şerif Fırat, *Doğu İlleri Ve Varto Tarihi*, Milli eğitim Basımevi, 2. Baskı, Ankara 1961, s. 92-93.

¹³⁶ Fırat, *a.g.e.*, s. 93.

¹³⁷ Bayram Kodaman, *Sultan II. Abdülhamid Devri Doğu Politikası*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1987, s. 27-28.

¹³⁸ Jwaideh, *a.g.e.*, s. 160.

¹³⁹ Kodaman, *a.g.e.*, s. 28.

¹⁴⁰ Jwaideh, *a.g.e.*, s. 173-175.

¹⁴¹ Jwaideh, *a.g.e.*, s. 179-181.

sebebiyle¹⁴² II. Abdülhamid, aşiret reislerini kendi tarafına çekmeye yönelik siyaset izlemeye başlamıştır.¹⁴³

1878 tarihinde Doğu ıslahat hareketleri için Diyarbakır'a gönderilmiş olan Abidin Paşa¹⁴⁴, yaşanan bu isyandan sonra bölgede karışıklıkları gidermek ve düzeni yeniden sağlamak amacıyla sorun çıkarabilecek 146 aşiret reisi ve ileri gelen beylerin isimlerini tespit ettirmiş ve tespit edilen bu kişilerin Halep'e ve Sivas'a sürgüne gönderilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁴⁵ Bu aşiret reislerinin sürgün edilme sebepleri farklı gerekçelere dayandırılrsa da asıl nedenlerinden biri Şeyh Ubeydullah'ın isyanıdır.¹⁴⁶ Ama tek neden bu isyan değildir. Çünkü başta İngiltere olmak üzere Avrupa devletlerinin Doğu bölgesinde yapılması gereken bazı ıslahatlar konusunda Osmanlı'yı zorladığı görülmektedir.¹⁴⁷ Avrupa devletleriyle yapılan Berlin antlaşmasının 61. maddesine göre: *"Bab-ı Ali, Ermenilerin yaşadığı eyaletlerde yerel ihtiyaçların doğurduğu iyileştirme ve reformları derhal hayata geçirmeyi; ve Çerkez ve Kürtlere karşı Ermenilerin güvenliğini garanti etmeyi kabul eder."*¹⁴⁸ Bu maddeden de anlaşıldığı kadarıyla bölgede bulunan aşiretlerin varlığı, ilerde bir Ermeni Devleti kurmayı hayal eden İngiltere ve Avrupa devletlerini rahatsız etmektedir.¹⁴⁹ II. Abdülhamid'in bu siyasetin aksine sonraki tarihlerde aşiret reislerini kendisine bağlamayı tercih ettiğini göreceğiz.¹⁵⁰ Lakin görüldüğü üzere Şeyh Ubeydullah'ın ve Avrupa devletlerinin bu reform zorlamaları Karakeçili aşireti ve Milli aşireti reislerinin de içinde bulunduğu bölge aşiret reislerinin çoğunun sürgün olmasına sebebiyet verecektir. Bu iki aşiretin reislerinin sürgün sebepleri olarak da, iki aşiretin sürekli birbirleriyle mücadele içinde olmaları ve halkın mal ve hayvanlarını talan etmeleri olarak gösterilmiştir.¹⁵¹ Karakeçi aşireti reisleri Halil Bey, Dırê'i Bey ile Milli aşireti reisi İbrahim Paşa ve yakınları Sivas'a sürgün olarak gönderilecektir.¹⁵² Ayrıca sürgün listesinde ismi olmazsa da Dırê'i Bey'in oğlu olan

¹⁴² Jwaideh, *a.g.e.*, s. 181.

¹⁴³ Kodaman, *a.g.e.*, s. 28.

¹⁴⁴ İskender Pala, "Âbidin Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/abidin-pasa> (05.01.2021); Ahmet Yesevi Üniversitesi, "Abidin Paşa", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/abidin-pasa> (05.01.2021).

¹⁴⁵ Ekinci, *a.g.t.*, s. 209.

¹⁴⁶ Ekinci, *a.g.t.*, s. 209.

¹⁴⁷ Jwaideh, *a.g.e.*, s. 198-199.

¹⁴⁸ Jwaideh, *a.g.e.*, s. 200.

¹⁴⁹ Kodaman, *a.g.e.*, s. 28.

¹⁵⁰ Kodaman, *a.g.e.*, s. 28.

¹⁵¹ Ekinci, *a.g.t.*, s. 221.

¹⁵² Ekinci, *a.g.t.*, s. 216; Ayrıca sürgüne gidenlerin tam listesi için bkz. Ekinci, *a.g.t.*, s. 214-219.

Mahmut Bey de babasıyla sürgüne gidenler arasındaydı. Yaşı küçük olması sebebiyle kayıtlara geçirilmemiş olabilir. Lakin bu iki aşiretin reisleri, bir süre sonra bu sürgünden firar edeceklerdir.

Firar olayı, Milli aşireti reisi İbrahim Paşa'nın anlatımıyla Mark Sykes'in eserinde geçmektedir. Olay eserde şöyle geçmektedir: *“İbrahim Paşa’yla birlikte altı aşiret reisi Sivas’a sürgün ediliyor. Sürgünden yaklaşık altı ay sonra, İbrahim Paşa, Viranşehir’de bulunan annesine bir mektup göndererek, kendisine bazı atlar yollamasını istiyor. Hükümet yetkililerinden izin alan anne, yedi kısrak atı Sivas’a gönderiyor. Sivas’a yetişen atları incelemek için reislere izin verildi. Verilen bir işaretle bütün reisler atlara atladı ve Malatya’ya doğru yol almaya başladı. Askerlerde bunların peşine düştü ve bu üç saat sürdü. Kovalamacada hızları düşen reisleri takip eden asker sayısı dörde düşer... Zorlu ve uzun süren yolculuktan sonra bir ağa ile karşılaşırlar ve ağa onları tanır ve evinde misafir eder. Daha sonra peşlerinden gelen askerlerde buraya gelir ve ağadan kaçakları ister. Lakin ağa onlara yemek ikram etmeyi teklif eder ve kaçakları da vermeyi reddeder. Eğer gerekirse sizinle savaşıyoruz der. Ağayla mücadele edemeyeceklerini anlayan askerler, kendilerine ikram edilen yemekten yer ve sonra da geri dönerler. Reisler de günlerce sürecek olan yolculuklarına daha sonra devam eder ve kendi aşiretlerine ulaşırlar.”*¹⁵³

Firar meselesi Osmanlı kayıtlarında ise şöyle geçmektedir: *“Eyüb Beyzade Halil ve Dirê’i beyler ile Milli aşireti reisi İbrahim, Muhammed ve Ali, zaptiyeler gözetiminde hamama giderken firar ettiler. Bunlar, zaptiyeler tarafından takip edilmelerine rağmen yakalanamadılar.”*¹⁵⁴

Bu olayı Dirê’i Bey’in torunu ise şöyle aktarmaktadır: *“Dirê’i Bey, ağabeyi Halil Bey ve Dirê’i Bey’in oğlu Mahmut Bey’le birlikte birçok aşiret reisi Sivas’a sürgün edilir. Bu sürgünden bir müddet sonra, Dirê’i Bey, Sivas’a at göndermeleri için ailesine haber gönderir. O zaman Karakeçi nahiye merkezi olan Mizar’dan¹⁵⁵ Sivas’a atlar gönderilir. O zaman bulundukları yer açık cezaeviydi. Yani askerlerin gözetiminde mahkumlar dışarıya ve çarşıya çıkabiliyordu. Atlar, Sivas’a gelince, Karakeçi aşireti beyleri ve Milli aşireti reisi ve onunla olanlar, dışarı çıkmak isterler. Bunlar, askerler gözetiminde dışarı çıkarlar. Dışarıda onlar için getirilen atlar vardı. Bu atların başında bulunanlar atları*

¹⁵³ Mark Sykes, *The Caliphs’ Last Heritage*, London 1915, s. 321-323

¹⁵⁴ Ekinci, a.g.t., s. 221.

¹⁵⁵ Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2017, s. 559.

zabt edemiyorlardı (belli ki bu bilinçli şekilde yapılan bir eylemdi) bu aşiret reisleri askerlerden izin alarak, zabt edilemeyen bu atları incelemek ve denemek istediklerini söylerler. Askerler izin verirler. Bunlar atlara biner binmez, atları koştururlar. Ne olduğunu anlayamayan askerler şok olur ve hemen onların ardına düşerler. Lakin bu kaçanların hepsi de iyi at biniciydiler. Süratle sürgün yerinden uzaklaşmaya başladılar. Yavaşladıkları bir yerde Milli aşireti reisi İbrahim Ağa, Dirê'i Bey'in oğlu Mahmut Bey'in babasının kulağına bir şeyler söylediğini fark eder. İbrahim Ağa, "Mahmut ne diyor Dirê'i Bey" diye soru sorar. O zaman sadece İbrahim Ağa'da bir silah bulunuyordu. Bunu fark eden Mahmut Bey, babasına "eğer bu silahı bana verirse, ben askerleri oyalarım" der. Dirê'i Bey, bunu İbrahim Ağa'ya söyler. Milli reisi "eğer bunu yapacaksa veririm" der ve silahı Mahmut Bey'e verir. O sıralarda İbrahim Ağa'nın ayağı üzengiden çıkar ve ayakkabısı yere düşer. Düşen ayakkabıyı almaya çalışan İbrahim Ağa'ya Dirê'i Bey, "Mahmut alır" biz devam edelim der. Askerleri oyalayan Mahmut Bey, İbrahim Ağa'nın düşen ayakkabısını da alır ve onlara yetişir. Sonra uzun süren yolculuklarının ardından bunlar memlekete yetişir ve her aşiret reisi kendi aşiretinin başına döner." ¹⁵⁶

Bu üç farklı kaynaktan alınan en önemli bilgilerden biri, bu aşiret reislerinin üzerinde çok önemli askeri denetimin olmadığı görünmektedir. Yani kaçma ihtimaline karşı onları zapt edebilecek bir askeri gücün onlara refakat etmediği anlaşılmaktadır. Ya da çok iyi biniciler olan bu aşiret reisleri karşısında zaptiye kuvvetlerinin zayıf olduğu anlamını taşımaktadır. Ayrıca İbrahim Paşa ve Dirê'i Bey'in torunu tarafından aktarılan bilgilere bakılırsa, bu firar eylemi iki aşiretin reisleri tarafından günler öncesinden planlanmıştır. Eğer İbrahim Paşa'nın bahsettiği bu yedi at, sadece Milli mensuplarına gönderilen atlar ise, bu kendisiyle birlikte biraderi ve amcası dışında, kayıtlarda geçmeyen dört kişi daha olduğu anlamına gelmektedir. Çünkü Karakeçililer tarafından da reislerine yollanan atlar olmuştu. Yok eğer böyle değilse bu gönderilen yedi kısrağın içindeki üç kısrağın Karakeçi aşireti reislerine aitti. Ve bu kısrağların Milli ve Karakeçi mensupları tarafından birlikte Sivas'a getirildiği anlamına gelir ki bundan, genelde birbirlerine muhalif olan bu aşiretlerin gerektiğinde birbirlerine yardım ettikleri anlamı çıkar. Ayrıca geriye kalan bir kısrağın, İbrahim Paşa'nın önemli adamlarından ve

¹⁵⁶ Kaynak kişi, Dirê'i Bey'in torunu Karakeçi aşireti reisi Hacı Mehmet Ferit Karakeçili, (74 yaş), Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 07.03.2021.

Hamidiye Binbaşısı olan Hüseyin Kanco¹⁵⁷ için getirilmiş olma ihtimali yüksektir. Çünkü üzerine diğer bir konuda ayrıntılı olarak değineceğimiz Dırê'i Bey'in İbrahim Paşa'ya esir düşmesi olayında Hüseyin Kanco, İbrahim Paşa'ya “*Sivas'ı unutma*” diyecekti.¹⁵⁸ Bu ifade onun da onlarla bu firar olayında olma ihtimalini artırıyor. Zira Sivas'a sürgün edilenlerin listesinde de bu kişinin ismine rast gelinmektedir.¹⁵⁹

Bu iki aşiretin reislerinin firar etmesinden sonra bu olayla ilgili haklarında herhangi bir tetkike rastlanılmaması, aslında II. Abdülhamid'in, Şeyh Ubeydullah isyanından sonra aşiret reislerini kendine bağlama siyasetinin bir sonucudur.¹⁶⁰ Çünkü bölgede dış güçlerin iyi niyetli olmayan politikalarını fark eden II. Abdülhamid, bunlara karşı aşiretleri destekleme ve kendi tarafına çekme politikasını izlemiş ve ardından bu sürgüne dahil olan Karakeçili ve Milli aşiretlerinin reislerinin de içinde bulunacağı Hamidiye Alaylarını kuracaktı.¹⁶¹

1.2.3.3.2. *Hamidiye Alayları ve Karakeçili Aşireti*

XIX. yüzyılın son çeyreğinde ve XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde mevcut olan Türk, Kürt ve Arap aşiretleri merkezden bağımsız olarak kendi bölgelerinde bağımsız mahalli güçler haline gelmişlerdi ve sürekli birbirleriyle çatışma halinde olmuşlardı. Tanzimat döneminde çok faal olmayan bu aşiretler, 1877-78 Osmanlı-Rus savaşının bölgede sebep olduğu otorite boşluğu, bu aşiretlerin birbirleriyle mücadeleleri daha da artırmıştı.¹⁶² Ama Sultan II. Abdülhamid bunlardan habersiz değildi. Bölgede bu aşiretlerin güçlerinin farkındaydı ve bu yüzden de daha Hamidiye Alaylarının kurulmadığı 1884 tarihinden itibaren aşiretlere yumuşak davranarak kendi tarafına çekmek istemekteydi.¹⁶³ Tabi II. Abdülhamid, bu aşiretleri yanına çekerek Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde Osmanlı varlığını daha güçlü kılmak istiyordu.

II. Abdülhamid bu aşiretlerden Hamidiye Alaylarını kurarak bölgede; merkezi otoriteyi güçlendirmek, devlet aygıtının sosyo-ekonomik olarak bölgede varlığını tesis

¹⁵⁷ Bozan, a.g.m., s. 19.

¹⁵⁸ Kaynak kişi, Mehmet Ferit Karakeçili.

¹⁵⁹ Ekinci, a.g.t., s. 221.

¹⁶⁰ Kodaman, a.g.e., s. 28.

¹⁶¹ Kodaman, a.g.e., s. 28-29.

¹⁶² Kodaman, a.g.e., s. 27-28.

¹⁶³ Kodaman, a.g.e., s. 29.

etmek, aşiretlerden askeri güç olarak faydalanmak, Ermenilerin bölgedeki faaliyetlerine karşı bölgeyi iyi tanıyan aşiretlerden karşı bir güç oluşturmak, bölgede Rus saldırılarına ve İngiliz politikalarına karşı daha etkili olmak, halife olan sultana sadakat bağlarını daha kuvvetli kılmak gibi amaçlara ulaşmayı hedeflemişti.¹⁶⁴ Ayrıca bu aşiretler zaten devlete çok az vergi veren ve genellikle asker göndermeyen gruplardı. Bunları devletin bünyesine kazandırarak hem devlete faydalı unsurlar haline getirilecek hem de bölgede daha disiplinli gruplar olacaktı.¹⁶⁵

Hamidiye Aşiret Süvari Alaylarının oluşum fikri Petersburg'da büyükelçilik yapan Şakir Paşa'ya aittir. Paşa Rusya'nın Kazaklardan bir askeri süvari oluşturduğunu görmüş ve etkilenmiştir.¹⁶⁶ Bu fikri II. Abdülhamid'e ilk teklif eden kişi ise aşiretlerle yakın ilişkisi olan IV. Ordu Kumandanı Zeki Paşa'dır.¹⁶⁷ İlk teklifte birçok paşa projeyi olumlu bakmamış olsalar da II. Abdülhamid yukarıda saydığımız hedeflere ulaşmak için bu projeyi makul görmüş ve Zeki Paşa'nın öncülüğünde bu alaylar 1890 tarihinden itibaren kurulmaya başlanmıştır.¹⁶⁸ Alayların kuruluşuyla ilgili ilk nizamname de 1891 tarihinde çıkarılmıştır.¹⁶⁹ Bu nizamnameye göre, kurulacak alaylar 4 bölükten az, 6 bölükten fazla olmayacak ve her alay en az 512 en fazla 1152 kişiden teşkil olacaktır.¹⁷⁰ Nüfusu fazla olan aşiretlerden bir ve iki alay oluşturulabilecekken, nüfusu az olan aşiretlerden de birkaç bölük kurulabilirdi.¹⁷¹ Ayrıca, alay ve bölük kumandanları askeriyeden olmakla üzere; kaymakam, binbaşı ve kolağası rütbelerinin aşiret önde gelenlerine verilmesi gerektiği hakkında karar alınmıştır.¹⁷² Bu çerçevede, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde bulunan belli aşiretler, Hamidiye Süvari Alaylarına

¹⁶⁴ Kodaman, *a.g.e.*, s. 29-28.

¹⁶⁵ Janet Klein, *Hamidiye Alayları İmparatorluğun Sınır Boyları ve Kürt Aşiretleri*, (Çev: Renan Akman), İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s. 48.

¹⁶⁶ Ali Karaca, *Anadolu İslâhatı Umûmî Müfettişi Ahmet Şâkir Paşa Ve İcraati (1838-1899)*, (Basılmış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1992, s. 154-155, <https://katalog.marmara.edu.tr/eyayin/tez/T0041651.pdf> (07.01.2021); Cezmi Eraslan, "Hamidiye Alayları", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hamidiye-alaylari> (04.05.2021); Mehmet Rezan Ekinci, "1897 Tarihli Hamidiye Hafif Süvari Alayları Taksimatı", *e-Şarkiyat İlmi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 2, Kasım/2017, s. 708.

¹⁶⁷ Karaca, *a.g.e.*, s. 155; Kodaman, *a.g.e.*, s. 33; Eraslan, "Hamidiye Alayları", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hamidiye-alaylari>.

¹⁶⁸ Kodaman, *a.g.e.*, s. 33.

¹⁶⁹ Kodaman, *a.g.e.*, s. 33.

¹⁷⁰ Kodaman, *a.g.e.*, s. 34.

¹⁷¹ Kodaman, *a.g.e.*, s. 34.

¹⁷² Kodaman, *a.g.e.*, s. 35.

alınmış ve alınan kararlar doğrultusunda aşiret reisleri, Hamidiye Alaylarında belli rütbeler almışlardır.

Zaman içinde alay sayıları değişmek birlikte genel olarak Hamidiye alayları 7 livaya taksim olundu.¹⁷³ Diyarbakır bölgesine 6. Liva Mardin merkez olmak üzere 10 alay verildi. Bu alayların aşiretler içinde dağılımı **Tablo 1**'de şu şekildedir:

Tablo 1: 6. Liva Hamidiye Süvari Alayları¹⁷⁴

6. Liva / Merkez: Mardin	Alay No	Alay Sayısı: 10	6. Liva Asli Tablo
Milli Aşireti	41, 42, 43		
	44		
Karakeçi Aşireti	45, 46		
Tay Aşireti	47		
Miran Aşireti	48, 49		
Ertoşi Aşireti	50		

Yukarıdaki tabloya baktığımızda Karakeçi aşiretinin 45. ve 46. alaylar verildiği görülmekte ama 44. alayın Milli aşiretine mi ya da Karakeçi aşiretine mi bağlı olduğu açıkça gösterilmektedir. Lakin bu kaynakla birlikte diğer kaynaklar incelendiğinde çoğu araştırmada Milli aşiretinde gösterilen 44. alayın¹⁷⁵ Karakeçili aşiretinde olduğu anlaşılmaktadır. 1895 ve 1908 tarihli askeri salnamelerine baktığımızda bu iki tarihte de bu alayın başında, Karakeçi aşireti reisi Halil Bey kaymakam olarak bulunmakta. Bkz. **Tablo 2** ve **Tablo 3**.

¹⁷³ BOA., Y.EE., 81/42, s. 2.

¹⁷⁴ BOA., Y.EE., 81/42, s. 2.

¹⁷⁵ Kodaman, *a.g.e.*, s. 54-55; Ekinci, *a.g.t.*, s. 205; Ekinci, *a.g.m.*, s. 716-717; Karaca, *Anadolu Islâhatı Umûmî Müfettişi Ahmet Şâkir Paşa Ve İcraatı (1838-1899)*, s. 162, <https://katalog.marmara.edu.tr/eyayin/tez/T0041651.pdf> (07.01.2021).

Tablo 2: 1895 Tarihli Askeri Salnamesi¹⁷⁶

44. Hamidiye Süvari Alayı¹⁷⁷	
İsim	Rütbe
Hürşid Bey	Kaymakam/Alay Kumandanı
Halil Bey	Kaymakam
Şeyh Mehmet Ağa	Binbaşı-yı Evvel
İbrahim Ağa	Binbaşı-yı Sani
Yoko Ağa	Mülazım-ı Sani/Sancaktar
Mehmet Veyis Bey	Yüzbaşı Vekili

Tablo 3: 1908 Tarihli Askeri Salnamesi¹⁷⁸

44. Hamidiye Süvari Alayı			
İsim	Baba İsmi	Rütbe	Giriş Tarihi
Nazmi Bey		Kaymakam/Kumandan	10.03.318
Halil Bey	Eyüb	Kaymakam	20.02.310
Şeyh Mehmet Ağa	Ali	Binbaşı	20.02.310
İbrahim Ağa	Yaşar	Binbaşı	20.02.310
Mehmet Veyis Bey	Halil	Kolağası	01.04.321
Rıza Efendi	Hasan	Alay Kâtibi	22.08.308
İbrahim Efendi	Musa	Kâtib-i Sani	18.12.317
Yoko Ağa	Halil	Mülazım-ı Sani/Sancaktar	25.02.310

¹⁷⁶ *Salname-i Askeri*, Mekteb-i Harbiye-i Şahane, İstanbul 1311/1895, s. 567, <http://ktp.isam.org.tr/pdfsal/D02935131100000013.pdf> (07.01.2021).

¹⁷⁷ Bu alay isminin kenarında el yazısıyla her ne kadar “*Celali*” (yani bu aşirete ait olduğu) ibaresi varsa da bu alayın Karakeçi aşiretine ait olduğu hem 1908 tarihli salnameden hem de Dirê’i Bey’in de bu alaya mensup olmasından dolayı açıkça bellidir.

¹⁷⁸ *Salname-i Askeri*, Mekteb-i Harbiye-i Şahane, İstanbul 1324-1326/1908, s. 555, <http://ktp.isam.org.tr/pdfsal/D02935132400000014.pdf> (07.01.2021).

Yukarıdaki iki tabloyu karşılaştırdığımızda her ikisinde de Dırê'i Bey'in abisi Halil Bey kaymakam olarak alayın başında bulunmaktadır. Ayrıca her iki tabloda da benzer isimlerin bulunması bu alayın Karakeçi aşiretine verilen alaylardan biri olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Dahiliye Nezareti'ne gönderilen ve 1910 tarihli bir belgede de “*Dırê'i Beg 44. Karakeçi Aşiret Alayı nüfusunda Tahir Beg namıyla muharrer*”¹⁷⁹ ifadesi de bunu doğrulamaktadır. Ayrıca Dırê'i Bey'in bu iki tabloda ismi olmazsa da belgelerden onun Binbaşı rütbesi ile bu alaylarda görev aldığı görülmektedir. Zira yukarıdaki ifadede de Dırê'i Bey'in alaylarda ismi yazılı olduğu açıkça belirtilmiştir. Bununla birlikte 1913 tarihli bir meclis kararında Karakeçili Aşireti reisi şöyle tanımlanmakta “*Mezkûr tezkirede dermeyan olunduğu vechle efrad aşiretiyle Darü'l Harb'de bulunan Karakeçi Aşireti Reisi Binbaşı Dırê-i Beg...*”¹⁸⁰ Bu belgeden de anlaşıldığı kadar Dırê'i Bey, bu alaylarda binbaşı iken abisi Halil Bey ise kaymakam rütbesindedir. Ayrıca **Tablo 3**'ten anlaşıldığı kadarıyla Halil Bey'in alaya giriş tarihi 1892 tarihine denk gelmekte ve bu da Karakeçi aşiretinin Hamidiye Süvari Alaylarına ilk kuruluş yıllarında dahil olduğu anlaşılmaktadır.

Belli rütbelerle Hamidiye alaylarına dahil olan Karakeçi aşireti reisleri gibi diğer aşiretlerin önde gelenleri de bu şekilde unvanlar almıştır. Böylece hem devlet kendi açısından bu aşiretlerden faydalanmış hem de aşiretler de bu alayların kendilerine verdiği imtiyazlardan faydalanmıştır. Ama bu alayların bölge için yararları ve zararları hem geniş bir çalışma alanı gerektirdiği hem de konumuzun dışında olduğu için üzerinde ayrıca durulmayacaktır. Bununla birlikte II. Abdülhamid tahtan indirildikten sonra bu aşiret alayları farklı bir sürece girecektir.

Abdülhamid Han'dan sonra İttihat ve Terakki iktidarı ilk başta Hamidiye Alaylarını kaldırmak düşüncesindeydi ama daha sonra bundan vazgeçip Aşiret Hafif Süvari Alayları demiştir.¹⁸¹ Karakeçili ve Milli aşireti bu süvari alaylarında yerini almaya devam etti ve bu iki aşiret Balkan Harbine katıldı. 1910'da Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki alayları yeniden düzenleme görevi kendisine verilen Fahrettin Altay konuyla ilgili şöyle bir bilgi veriyor: “*Karakeçili ve Milli Aşiretleri Viranşehir'de toplanmış merasim yapılırken, Savcı, Karakeçi aşireti reisi Dirii Bey'in mahkûm ve kaçak*

¹⁷⁹ BOA., BEO, 3824/286732, s. 1.

¹⁸⁰ BOA., MV., 176/22, s. 1.

¹⁸¹ Fahrettin Altay, *Görüp Geçirdiklerim 10 Yıl Savaş 1912-1922 Ve Sonrası*, İnsel Yayınları, İstanbul 1970, s. 57.

olduğunu ve tutuklanması lazım geldiğiniz söylüyor. O ise bir deve kurban etmek isterken ben bırakmıyorum. Bir elinde padişah fermanı bir elinde sancağı tutmuş, binbaşı üniforması giymiş olarak alayın başında geçit resmi yapıyor. Ve Balkan Savaşı'na katılmak istediğini bildiriyor. Milli Aşireti Reisi Binbaşı Halil Bey de buna katılıyor. Ben de telgrafla bakanlığa durumu intikal ettiriyorum. Karakeçili Aşireti'nin isminin Türk olduğu isminden belli.”¹⁸² Görüldüğü gibi aşiret reislerine verilen bu rütbelerin aslında Osmanlı'nın Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde belli bir özerkliğe sahip olan aşiretleri kontrol altına alma, onları merkeze bağlama, bölgede asayiş sağlama ve dış tehditlere karşı bir güç olarak faydalanma politikalarının olduğu muhakkaktır.

1.2.3.3.3. Karakeçi Aşireti ve Milli Aşireti Mücadelesi

Ziya Gökalp'in birbirlerinin komşusu ve rakipleri olarak tanımladığı¹⁸³ Karakeçi ve Milli Aşiretleri arasındaki mücadelenin tam olarak ne zaman başladığı bilinmemekle birlikte bu iki aşiretin, XVI. yüzyılda Mardin Sancağının Berriyecik ya da Birecik olarak ifade edilen kazasına bağlı oldukları görülmektedir.¹⁸⁴ Anlaşılan bunlar birbirleriyle XVI. yüzyıldan beri komşuluk yapan iki aşiretti. Lakin bu yüzyılda onların arasında bir mücadelenin olup olmadığı bilemiyoruz. Ama XIX. ve XX. yüzyıldaki mücadelenin varlığından o dönemde de iki aşiretin birbirleriyle mücadele içinde olma ihtimalini çıkarabiliriz. Çünkü genelde aşiretlerin bulunduğu dönemde sergiledikleri tavırların geçmişe yani atalarının sergiledikleri tavırlara dayanma ihtimali yüksektir. Bunun sebebi ise, aşağıda da üzerinde duracağımız üzere bir aşiretin başka bir aşiretin himayesi altına girmeme siyasetinden kaynaklanmaktadır.

Siverek Sancağının Viranşehir Nahiyesinde oturan Milli aşireti, ilk başlarda küçük bir kabile iken, XIX. yüzyılın üçüncü çeyreğinde başına geçen İbrahim (yereldeki ismi Berho) Ağa'nın reisliğinde güçlenmişti.¹⁸⁵ Özellikle, Hamidiye Alaylarının kurulmasıyla birlikte bu aşiret reisi güçlenmeye başlamıştır. 1902 tarihinde kendisine verilen “Paşa”lık rütbesiyle daha da güçlenen İbrahim Paşa, bölgede bulunan Arap, Kürt

¹⁸² Altay, *a.g.e.*, s. 61.

¹⁸³ Gökalp, *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*, s. 39.

¹⁸⁴ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650) III*, bkz. Karakeçililer için s. 1222, 1226-1227, Milliler için s. 1674-1679.

¹⁸⁵ Şevket Beysanoğlu, *Ziya Gökalp'in İlk Yazı Hayatı*, Diyarbakır'ı Tanıtma Derneği Neşriyatı, İstanbul 1956, s. 74.

ve Türkmen kabileleri üzerinde baskı kurarak 31 kabileyi Milli aşiretine bağlamıştır.¹⁸⁶ Küçük kabileleri, aşiretine bağlayan İbrahim Paşa, Hamidiye Alaylarından önce de mücadele ettiği ve sindiremediği Şammar, Aneze ve Karakeçili aşiretlerini kendisine rakip olarak görüyordu.¹⁸⁷ Bu yüzden de belli bir güce ulaşan ve bazı mahalli idarecileri ve askeri makamları arkasına alan bu aşiret reisi, artık bu aşiretler üzerinde hakimiyet kurmak ve etki alanını genişletmek niyetindeydi.¹⁸⁸ Askeri makamların gücünü arkasında alan İbrahim Paşa, Şammarlılarla mücadeleye girmiş ve bu mücadeleden başarılı çıkmıştır.¹⁸⁹ Bu başarıdan sonra daha da güçlendiğine inanan İbrahim Paşa, Karakeçili aşiretine yöneldi. Gerçek şu ki bu iki aşiretin birbirleriyle mücadeleleri sadece İbrahim Paşa'nın Hamidiye alaylarından güç almasıyla başlayan bir süreç değildir. Bu mücadele bundan önce de vardı. Zira daha önce üzerinde durduğumuz ve 1880 yılında gerçekleşen aşiret reislerinin sürgün olayında bu iki aşiretin reisleri de vardı ve sürgün sebepleri arasında bu iki aşiretin sürekli birbirleriyle mücadele etmesi vurgulanmaktaydı.¹⁹⁰ Yani zaten var olan bu mücadele, Hamidiye alaylarının kurulmasıyla birlikte hükümeti yakından ilgilendiren bir olay haline geldiği anlaşılmaktadır. Özellikle 1904 yılında bu iki aşiret arasında artan mücadeleye hükümetin de dahil olduğu görülmektedir. Zira bölgede istikrarı sağlamak ve dış güçlere karşı cephe almak için kurulan Hamidiye alaylarına mensup bu iki aşiretin çekişmesi hükümetin işine gelmiyordu. Ama güçlenen İbrahim Paşa'da ve ona karşı duran Karakeçi aşireti reisi Dirê'i Bey'de mücadeleden geri durmuyordu.

Halep valisi Mecid tarafından Haziran 1904 tarihinde Dahiliye Nezareti'ne gönderilen şifreli bir telgrafta:

“Karakeçi rü’esasından Dirê’i’nin derdesti için Siverek ve Ma’dan’dan kuvvet çıkarıldığı beyanıyla Urfa’dan da Jandarma nizamiyeden müretteb bir kuvvet çıkarılması Diyarbekir Vilayetinden bildirildiği aşireti merkumenin hudud liva civarında ve mezkûr Siverek kazası kurasından gasb-ı emval ve katl-i nüfusa cüretleri Urfa havalisince

¹⁸⁶ Beysanoğlu, *a.g.e.*, s. 166-167.

¹⁸⁷ Fatih Ünal, “Osmanlı Devletinin Son Yıllarında Güneydoğu Aşiretlerinden Milli Aşireti ve İbrahim Paşa”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı: 41, Bahar 2007, s. 189-192; Beysanoğlu, *a.g.e.*, s. 169; Sykes, *a.g.e.*, s. 324-325.

¹⁸⁸ Ünal, *a.g.m.*, s. 192; Bozan, *a.g.m.*, s. 8-9; Ekinci, *a.g.t.*, s. 280.

¹⁸⁹ Ünal, *a.g.m.*, s. 192; Bozan, *a.g.m.*, s. 9.

¹⁹⁰ Ekinci, *a.g.t.*, s. 220-221.

heyecan ve dehşet iras ettiği ve tahkikata nazaran Milli'den ahz-ı sâr etmedikçe icraat-ı mukavemet edeceklerini alenen söylemekte..."¹⁹¹ ifadesi yer almakta.

Askeri makamlar tarafından aranan biri olduğu anlaşılan Dırê'i Bey'in, Milli aşiretinden öç alma isteğine bakılırsa, daha önce Milli aşireti tarafından saldırıya uğramış olduğu ve Dırê'i Bey'in bu saldırılara karşılık verdiği anlaşılmaktadır. Zira bu tarihten önce Milli ve Karakeçi aşireti arasında birçok saldırı gerçekleşmiştir. 1900 tarihinden itibaren İbrahim Paşa, bir yandan Şammar gibi aşiretleri sindirmeye çalışırken, ayrıca Karakeçili aşiretine saldırmaktan da geri durmuyordu. Çünkü aşireti kendi iktidarı altına alıp kendisine haraç veren aşiretlerden biri haline getirmek istiyordu.¹⁹² Ayrıca Siverek bölgesine hakim olan bu aşireti sindirmek, bölgedeki bu aşirete bağlı olan kabileleri sindirmek anlamına geliyordu. Yani Karakeçililer, Milli aşiretine bağlansa bölgede bulunan kabileler de Milli aşiretine boyun eğmek zorunda kalacaktı.¹⁹³ Bu yüzden de İbrahim Paşa, bulduğu her fırsatta silahlı binlerce kişiyle Karakeçi topraklarına saldırmaktaydı.¹⁹⁴ Buna karşılık Dırê'i Bey de Milli aşireti köylerine saldırmaktaydı.¹⁹⁵ Bu süreçte Dırê'i Bey'in mahkûm olduğu anlaşılmaktadır. Zira yukarıdaki beyanda da Dırê'i Bey'in tutuklanması için gerekli olan kuvvetlerin sevk edilmesi istenilmekte ve Diyarbakır Vilayetinin yaptığı inceleme sonucunda Dırê'i Bey'in mahkûmiyet sebebinin ise bölgede yaptığı saldırılar gösterilmektedir. Aslında Dırê'i Bey'in yaptığı eylemler, bölgedeki diğer aşiret reislerinin yaptığı ile aynıdır. Yani kendi aşiretini dışarıdan gelen saldırılara karşı savunmak ve talan hareketleri bölgede bulunan güçlü aşiretlerin en yaygın eylemlerindendi. Dırê'i Bey'in bu sebepten dolayı tutuklanmak istenmesi, Diyarbakır'daki ve askeriyedeki bazı yetkililerin, İbrahim Paşa'dan yana tavır sergilediği şeklinde yorumlanabilir. Urfa Mutasarrıfı Rafet Bey ile Dırê'i Bey'in ağabeyi Halil Bey'in, Diyarbakır Valisi'nin Karakeçi ve Milli aşiretlerinin çatışmalarında gerekli çabayı göstermediğini belirtmeleri bunu destekler niteliktedir.¹⁹⁶ Ama diğer taraftan da Milli aşiretine karşı Urfa ve Siverek ileri gelenleri de Karakeçi aşiretini

¹⁹¹ BOA., DH.ŞFR., 329/33.

¹⁹² Ekinci, *a.g.t.*, s. 281.

¹⁹³ Ekinci, *a.g.t.*, s. 288.

¹⁹⁴ Ekinci, *a.g.t.*, s. 288.

¹⁹⁵ BOA., BEO., 2382/178580.

¹⁹⁶ Ekinci, *a.g.t.*, s. 300-301.

desteklemekteydi.¹⁹⁷ Anlaşılan bu iki aşiretin çatışmasında bölge yetkilileri de bölünmüştü.

Yine Haziran 1904 tarihinde Sadaret'ten gönderilen bir yazıda, “*Milli aşireti reisi İbrahim Paşa'dan gelen telgrafname de Aneze urbanıyla ittifak eden Karakeçililer, Milli aşiretine muhacemeye teşebbüs ettikleri halde Milli aşireti bunları ric'ate icbâr etmiş iken bu kere Karakeçililer Siverek cihetinde Milli aşairine hücum ile katl-i nüfus ve nehb-i emval ve ihrak-ı kurraya tassadî ettikleri dermeyan olunarak diğer taraftan mumaillehy İbrahim Paşa'nın on beş bin atlı ile Karakeçili aşireti üzerine yürüyerek Urfa sancağına hücumu hazırlanmasından dolayı Siverek hududu üzerinde bulunan kurra tamamıyla boşalarak ahalinin Urfa'ya gelmekte bulunduğu...*” belirtilmektedir.¹⁹⁸ Karakeçi ve Milli aşireti arasındaki çatışmanın arttığı anlaşılmakta ve Sadaret; Urfa Kumandanlığının, Halep ve Diyarbakır Valilerinin ve Diyarbakır kumandanı Ferit Tevfik Beşe'nin bu iki aşiret çatışmasının büyümeden hemen önlenmesi konusunda tedbirler alınmasını istemektedir.¹⁹⁹ Fakat önlenemeyen bu çatışmalar sonucunda İbrahim Paşa, Karakeçi aşiretine saldırıya geçmiş ve yukarıdaki beyanda da belirtildiği üzere birçok köy boş kalmış ve ahali Urfa dolaylarına geçmişti. Ayrıca Karakeçi aşireti mensupları da Urfa'ya gitmiştir. İbrahim Paşa da emrindeki binlerce kişiyle Urfa dolaylarına gitmiş ve saldırılarına devam etmiştir. Halep Valisi Mecid'in belirttiğine göre, Urfa dolaylarında dolaşan İbrahim Paşa halka korku salmakta olduğundan İbrahim Paşa ve Urfa bölgesine gelmiş olan Halil Bey kendi yurtlarına dönmedikçe bölgede kargaşa bitmeyecektir.²⁰⁰ Birkaç aydan beri bölgede karışıklığa sebep veren bu iki aşiretin çatışması bir türlü önlenemiyordu. Karakeçi aşiretini destekleyen ve İbrahim Paşa'nın himayesine girmek istemeyen Urfa aşiretlerinin tavırları, İbrahim Paşa'nın bölgede daha sert davranışlar sergilemesine yol açmakta ve bu da bölge ahalisine zarar vermekteydi. Üst makamların, İbrahim Paşa'ya bu tavrından vazgeçip kendi yurduna dönmesi hakkında uyarılarda bulunmasına rağmen Paşa geri dönmüyordu. Konu hilafet makamına kadar taşınmış ve İbrahim Paşa'nın bu tavrı üst makamları rahatsız etmeye başlamıştı.²⁰¹ Aslında İbrahim Paşa'nın bu tavrının altında başka bir sebep yatıyordu. İbrahim Paşa, askeri makamların

¹⁹⁷ Ekinci, a.g.t., s. 303; BOA., BEO., 2382/178580.

¹⁹⁸ BOA., Y.A.HUS., 474/37.

¹⁹⁹ BOA., Y.A.HUS., 474/37.

²⁰⁰ BOA., Y.A.HUS., 474/71. s. 1.

²⁰¹ Ekinci, a.g.t., s. 304-305.

da peşinde olduğu Dirê'i Bey'in peşindeydi. Sözlü kaynaklardan elde ettiğimiz bilgiye göre:

“Dirê'i Bey'in peşine hem İbrahim Paşa hem de askeri kuvvetler düşmüştü. Dirê'i Bey ve oğlu Mahmut Bey, Badıllıların yurduna bağlı olan Ağviran dolaylarındaydı. Bu yolculukta Dirê'i Bey'in atının ayağı, arazide bir tümseğin içine girerek kırılmış. Bu yüzden de yol alamamışlar. Oğlu Mahmut Bey, babasına kendi atını alıp gitmesini teklif etmiş. Fakat Dirê'i Bey kabul etmemiş. İkisi o civarda harabe olan bir eve dinlenmek için geçmiş. O sıralarda onları gören bir Arap bedevi, Dirê'i Bey'i tanımış ve hemen İbrahim Paşa'nın yanına varmış. İbrahim Paşa'nın yanına varınca “Sana bir müjdem var, hediye vermen şartıyla sana söylerim” demiş. Böylece o bedevi, Dirê'i Bey'in yerini Paşa'ya söylemiş. İbrahim Paşa binlerce süvari ile Dirê'i Bey'in olduğu yere doğru yola çıkmış. Binlerce atıyla Diphisar'a yakınlarına gelmiş ve o zaman orada var olan bir çay, atların sayılarının çokluğundan dolayı suyunu çekmiş. Binlerce kişinin peşinde olduğu Dirê'i Bey ve oğlu da bir harabede bulunuyordu. İbrahim Paşa'nın geldiğini fark eden Dirê'i Bey, oğluna; “Paşa geldiğinde ben dışarı çıkacağım, sen çıkma. Paşa'nın yanına gideceğim eğer tavrı olumlu ise yerini söylerim. Yok olumlu değilse, yani niyeti bizi öldürmek ise ben belimdeki hançerle onu öldürürüm” demiş. Paşa'nın harabenin önüne geldiğini gören Dirê'i Bey, dışarı çıkmış ve Paşa'nın atının dizgini tutarak selam vermiş. Atın dizginini tutan Dirê'i Bey, İbrahim Paşa'nın olumsuz bir hareketinde onu öldürmeyi düşünüyordu. Lakin İbrahim Paşa, onu saygıyla selamlayarak kendisi için bir at getirtilmesini istedi. Uzun mücadele ve arayıştan sonra İbrahim Paşa Dirê'i Bey'i esir almıştı. Yolda Paşa'nın bir şey yapmayacağını anlayan Dirê'i Bey, Paşa'ya, “yeğenin Mahmut da o harabedeydi” der. İbrahim Paşa, bazı atlıları onu getirtmesi için gönderir. Gidenler Paşa'nın atlıları arasında bulunan Yezidilerdi ve bunlar Dirê'i Bey'e daha önce duydukları hasımlıktan dolayı Mahmut Bey' karşı göstermeleri gereken muameleyi göstermemiş ve örgülü olan saçından tutup hırpalamışlardı. Mahmut Bey, Dirê'i Bey'in yanına getirildiğinde Dirê'i Bey, bunu fark etmiş ve: “üzülme oğlum elbet bunun hesabını misliyle verecekler” demişti. Dirê'i esir alan İbrahim Paşa yurdu Viranşehir'e dönmüş ve Dirê'i Bey'e karşı iyi muamelede bulunmuş. İbrahim Paşa, ona ayrı bir çadır kurdurmuş ve yirmi gün yanında tutmuş. Zehirlenme ihtimaline karşı Dirê'i Bey'e verilen yemekler, kontrol edilerek veriliyormuş. Daha sonra Dirê'i Bey'e verilmesi gereken ceza hakkında, İbrahim Paşa kendisine bağlı bütün Milli ağalarını çağırmış. Bundan önce de

İbrahim Paşa'nın eşi Dirê'i Bey'in çadırının önünde zılgıt çekerek: "siz niye hala Dirê'i Bey'i sağ bırakıyorsunuz, onu öldürün" diyormuş. İbrahim Paşa'nın oğullarından Abdülhamit veya Abdurrahman, bu tavrından dolayı annesine kızmıştı. Toplanan ağaların bazıları Dirê'i Bey'in öldürülmesi gerektiğini düşünürken bazıları ise serbest bırakılmasından yanaymış. Hatta Hüseyin Kanco: "Paşa, sen Sivas'ı unuttun mu? Ayrıca sen Dirê'i Bey gibi yiğit birini bu memlekette bulamazsın. Onun ölümünden sonra kiminle mücadele edeceksin" demiş. Yani hem Sivas sürgünündeki kaçıışlarında Dirê'i Bey ve oğlunun ona yardımlarını hatırlatmış hem de Dirê'i Bey'in öldürülmesinin bölge için bir kayıp olduğunu vurgulamış. Yapılan uzun istişarelerden sonra İbrahim Paşa Dirê'i Bey'i serbest bırakmıştı."²⁰²

Milli aşireti ve Karakeçi aşireti arasındaki mücadele Dirê'i Bey'in esir edilmesinden sonra bir süre durmuştu. Bu mücadele ve Dirê'i Bey'in esir edilmesi hakkında Ziya Gökalp şu mısraları yazmış²⁰³:

Berârzi'yi, Aneze'yi dağıttı
 Seller gibi Şammar kanı akıttı
 Mızrak dikti Karakeçi yurduna
 Karakeçi göğüs gerdi uğraştı
 Direi Bey arslan gibi savaştı
 Esir düştü âhir bu çöl kurduna

Yukarıdaki kaynaktan da anlaşıldığı üzere İbrahim Paşa, ancak Dirê'i Bey'i esir aldıktan sonra kendi yurdu olan Viranşehir'e dönmüştü. Üst makamların uyarılarına rağmen memleketine dönmemiş olan İbrahim Paşa'nın, Dirê'i Bey'i esir aldıktan sonra dönmesi dikkat çekicidir. Bununla birlikte Paşa, Dirê'i Bey'i, yetkili makamlara teslim etmek yerine aşiret adetlerine göre yargılamayı tercih etmişti. Halbuki İbrahim Paşa, daha önce Şammar şeyhlerinden Abdürrezzak'ı esir almış, mallarına el koyup işkence etmiş ve daha sonra hükümete teslim etmişti.²⁰⁴ İbrahim Paşa'nın Dirê'i Bey'e karşı bu farklı tavrının, hem Dirê'i Bey'e duyduğu saygıdan hem de Karakeçi gibi güçlü bir aşireti top yekûn karşına almak istememesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Milli

²⁰² Kaynak kişi, Mehmet Ferit Karakeçili; Ömer Karakeçili, (60), Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 11.04.2021.

²⁰³ Gökalp, *Şaki İbrahim Destanı Ve Bir Kitapta toplanmış Şiirler*, s. 7-8.

²⁰⁴ Ünal, a.g.m., s. 190.

ağalarını toplatıp Dırê'i Bey'in akıbeti hakkında görüşülmesi, bize aslında bölgedeki aşiret yapısının varlığının, yetkili mercilerden daha önce geldiğini kanıtlamaktadır.

Yaşanan tüm bu olaylardan sonra devlet erkânı, Karakeçi ve Milli aşiretlerini barıştırmak için oluşturulan *heyet-i mahsusa* ile barıştırma çalışmalarına başladılar. Bu çabalar sonucunda iki aşiretin büyükleri İbrahim Paşa ve Halil Bey masaya oturtuldu ve mahkumiyeti olan Dırê'i Bey ve onunla birlikte olan Siverek'in önde gelenleri bu barıştan sonra affedildi.²⁰⁵ Lakin bu barıştan sonra da bu iki aşiret arasındaki çatışmalar devam etmiştir. Zira İbrahim Paşa, hem aşiretler üzerinde hem de yöre halkı üzerinde hâkimiyet kurma siyasetine devam etmekle birlikte bunu zor kullanarak kabul ettirmeye çalışıyordu.²⁰⁶ Bu yüzden de Dırê'i Bey hem barıştan önce hem de barıştan sonra da İbrahim Paşa'nın bu siyasetine karşı gelmiş ve onunla mücadele etmiştir. İki aşiret arasında barış yapmaya çalışan yetkililer bu mücadelenin kaynağının Dırê'i Bey olduğunu vurgulamakta ve aslında "*Halil Bey'in zaten aşireti idareye kudreti olmayub*", bu mücadeleyi sürdürenin Dırê'i Bey olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte Halil Bey için *saf dil* denilirken Dırê'i Bey için de *dessas ve şerir* ifadeleri kullanılmaktadır.²⁰⁷ Aslında bu *dessas* ve *şerir* ifadeleri Dırê'i Bey'i zapt edemeyen İbrahim Paşa ve onu destekleyen belli idarecilerin kullandığı ifadelerdir. Çünkü Dırê'i Bey, İbrahim Paşa'nın hakimiyet alanını kıran tek güçtü. Nitekim İbrahim Paşa'yı tasfiye sürecine götüren en önemli halkalardan birisi de bu aşiret ile girdiği mücadeledir. Çünkü Dırê'i Bey'in cesaretinden güç alan Urfa aşiretleri ve Siverek yöresinde bulunan kabileler İbrahim Paşa'nın hakimiyet alanına girmek istemiyordu.²⁰⁸ İbrahim Paşa'nın hem aşiretlere hem de yöre halkına karşı izlediği bu baskı siyaseti, artık hükümeti de rahatsız etmişti ve İbrahim Paşa tasfiye edilmiştir. İbrahim Paşa'nın tasfiyesi için gönderilen kuvvetin içinde Dırê'i Bey ve aşireti, Şammar ve Aneze gibi aşiretler de vardı.²⁰⁹

1.2.3.3.4. Karakeçi Aşiretinin Diğer Aşiretler İle Mücadelesi

Karakeçi aşiretinin Milli aşireti dışındaki aşiretlerle çatışmaları geçmişe dayanan bir husumetten kaynaklanmadığı gibi uzun süreli ve sürekli olan mücadeleler de değildi.

²⁰⁵ BOA., Y.A.HUS., 479/50; BOA., BEO., 2426/181926.

²⁰⁶ Ekinci, *a.g.t.*, s. 309; Ünal, *a.g.m.*, s. 197.

²⁰⁷ BOA., BEO., 2359/176881, s. 2.

²⁰⁸ Ekinci, *a.g.t.*, s. 305; Kaynak kişi, Mehmet Ferit Karakeçili.

²⁰⁹ Ekinci, *a.g.t.*, 310; Ünal, *a.g.m.*, s. 199; Bozan, *a.g.m.*, s. 37.

Karakeçi aşiretinin Milli aşireti dışında çatıştığı aşiretler genellikle Şammar ve Aneze aşireti olmakla birlikte bazen Karakeçi aşiretinin diğer aşiretlere saldırmak için bunlarla ittifak kurduğu da görülmektedir. Bu aşiretlerin çatışmalarına örnek olacak bazı kayıtlar şöyledir:

*“Karakeçi Aşireti Reisi Binbaşı Dirê’i Beg’den çadırla tek mil levazım-ı tedbiresi ve mevaşi vesairesi Aneze Aşireti tarafından gasb edilen nebat-ı mahsulat-ı mezkurenin...”*²¹⁰

*“Siverek’de Karakeçi Aşireti Reisi Dirê’i Urfa’nın Lis Aşireti Reisi Nebfa (?) refakatlerindeki otuz atlı ile Harran’a tabii Buran (?) karyesi civarında bulunan Anezeliler üzerine hucüm ederek yetmiş beş deve bir kısırak alüb savuşdukları ve o esnada bir adamın mecruh olduğu...”*²¹¹

*“Bakara aşiretinin Karakeçili ve Şihân aşayirinden ve Aneze aşayirinin de Milli aşiretinden gasb eyledikleri develerin istirdad olunduğu ve Mardin Livası hududuna gelen Aneze aşayirinin Şammar ve Tayy aşiretlerini müdafaa için karşılarında müctemi görmelerine ve o havalide nizami müfrezelerinin mevcudiyetini...”*²¹²

*“Milli resisi İbrahim Paşa’nın Gazze aşayirini nezdine da’vet ile Şammarlılara ta’aruz fikrinde bulunduğu ve Şamarlılarında Karakeçili aşiretiyle bil-ittifak hazırlanmakta olduğuna...”*²¹³

Yukarıdaki kayıtlarda geçen beyanlarda görüldüğü üzere aslında bu çatışmalar, bölgede bulunan aşiretlerin hayatlarının bir parçası haline gelmiş olup belgeler de yansıdığı üzere belli sebeplere dayanmaktadır:

1. Bu çatışmaların sebeplerinden biri kendi aşiretini diğer aşiretlerin olası saldırılarından koruma iç güdüsüdür. Özellikle de bölgede bulunan Türkmen ve Kürt aşiretleri çöl tarafında bulunan Arap aşiretleri tarafından sıkça saldırılara uğramaktaydı. Bu sorunu Ziya Gökalp şöyle aktarmaktadır: *“Çölde Şammar, Aneze, Cubur, Baggara gibi gayet kuvvetli Arap aşiretleri var. Bunların her biri, seferber hale gelmiş kuvvetli bir ordu niteliğindedir. Bu ordular komşuları olan halklar için birer düşman ordusudur. Çöl ağzında*

²¹⁰ BOA., MV., 176/22.

²¹¹ BOA., DH.ŞFR., 43/143.

²¹² BOA., DH.ŞFR., 100/44.

²¹³ BOA., BEO., 1728/129529.

*bulunan Berazan, Karakeçi, Milli, Kiki, Khelecan, Dekuri Miran gibi halklar, daima bu seferber orduların tehdidi altındadır. Daima bunların akınlarına uğrarlar.*²¹⁴

2. Aşiret çatışmalarının diğer bir nedeni ise aşiretler de bulunan yağma ve talan kültürüdür. Yukarıdaki belgelere de bu yansımıştır. Bu talan ve yağmalar Arap aşiretleri olan Aneze ve Şammar gibi büyük aşiretlere yönelik olduğu gibi Kürt ve Türkmen aşiretlerinin de birbirlerini yağma ve talan ettikleri görülmektedir. Bu talan ve yağmaya Karakeçililer daha çok *ğazye* derlerdi. Ve Dîrê'i Bey'in hep *ğazye*'ye çıktığı söylenirdi. Aslında *ğazye*, Arapça olan *gazve* ifadesinin yörede söyleniş şeklidir. Arapça kökenli olup; "akın, saldırı, din uğruna yapılan savaş" anlamına gelmektedir.²¹⁵ Türklerin İslamiyet'i kabul edişinden sonra bu "gaza" olarak söylenmeye başlandı. Bir Türkmen aşireti olan Karakeçililerin bu terimi kullanması hem bu Türk geleneğinden gelebileceği gibi Araplarla olan yakın ilişkilerden de gelmiş olabilir. Bu bölge aşiretlerin hayatının bir parçası olan bu talan ve gazveler Türklerin Anadolu'ya ilk girişlerindeki Türk boylarında mevcut olduğu gibi Arap bedevilerinin de köklü geçmişinde hep var olmuştur. Tabi bunun ne amaç uğruna yapıldığı dönem dönem farklılıklar göstermiştir. Zaten "gaza" konusu geniş bir konu olduğu için bu çalışmada üzerinde durmak doğru olmaz. Ama bu aşiretler için her halde talan ve gazve, kendi bölgesine hâkim olma, güç mücadelesi, yiğitlik, ekonomik kaygılar ve varlığını koruma anlamlarına geliyordu.
3. Diğer bir neden ise aşiretlerin birbirleri üzerinde hakimiyet kurma çalışması ve bunun sonucunda birbirlerinin hakimiyeti altına girmek istemeyen aşiretlerin birbirleriyle mücadeleye girmesidir. Buna en iyi örnek yukarıda hakkında bilgi vermeye çalıştığımız Karakeçi ve Milli aşireti mücadelesidir.

Son dönem aşiret çatışmalarının temel sebebi yukarıda verdiğimiz ana sebeplere dayanmakla birlikte mera, su ve nâm-şöhret gibi sebepler de bu çatışmalara yol açabiliyordu.

²¹⁴ Gökalp, *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*, s. 50

²¹⁵ Hüseyin Algül, "Gazve", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/gazve> (16.04.2021).

1.2.3.4. Dırê'i Bey Sonrası Karakeçi Aşireti

Dırê'i Bey'in tam ölüm tarihi bilinmemekle birlikte 1913 yılına ait bazı belgelerde bu aşiret reisinin hala yaşadığı tespit edilmektedir.²¹⁶ Ayrıca ondan sonra aşiretin başına geçen Abdülkadir Bey, 1919 yılında Karakeçi aşireti reisi olarak görülmektedir.²¹⁷ Yani Dırê'i Bey, 1913 ile 1919 yılları arasında bir tarihte vefat etmiş olmalı.²¹⁸ Dırê'i Bey'in vefatından sonra yerine oğlu Abdülkadir Bey geçmiştir. Osmanlı'nın son yıllarında aşiretin başına geçen Abdülkadir Bey de aşiret çatışmalarına dahil olmuştur. Lakin bu uzun sürmemiştir. Zira Abdülkadir Bey'in reisliği döneminde Osmanlı Devleti zor bir vaziyetteydi. Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti galip devletlerin işgallerine maruz kalmıştı. İşgal altında olan bölgelerden biri de Güneydoğu Anadolu bölgesiydi. Bölge özellikle Fransızların ve İngilizlerin işgal alanı haline gelmişti. Bu yüzden de Osmanlı Hükümeti, güçlü aşiretlerin liderlerini kendi yanlarına çekme çabasındaydı. Çünkü İngilizlerin aşiretlere yönelik ayrıştırıcı politikaları mevcuttu.²¹⁹ Bu aşiretlerden biri de Karakeçililerdi. Osmanlı Hükümeti, 1919 yılında bir teğmeni öldürmekten tutuklu olan Karakeçi aşireti reisi Abdülkadir Bey ile Milli aşiret reisinin tutukluluklarının kaldırılması gerektiği kanaatine varmışlardır. Çünkü yaklaşık “*otuz bin kadar çadır halkına*” sahip olan bu iki aşiret reislerinin Osmanlı Hükümeti ile küskünlüğünün onların İngilizlere yakınlaşmasına sebebiyet verilmesinden korkulmuş ve bu iki aşiret reislerinin tutukluluk hallerinin kaldırılması kararı alınmıştır.²²⁰ Bu aslında Karakeçi aşiretinin Milli Mücadeleye kazandırılması gereken bir güç olduğunu göstermekle birlikte aşiretin başında bulunan Abdülkadir Bey'in aşiretin üzerinde belli bir yönetme gücüne sahip olduğunun delilidir. Nitekim yabancı bir kaynakta Abdülkadir Bey'in amca çocukları olan Mustafa ve Ubeydullah'ın kabileler üzerinde belli bir güce sahip olmadığını ama Abdülkadir Bey'in aşiretin reisi olduğu ve onun etrafında bütün

²¹⁶ BOA., BEO., 4183/313703; BOA., MV., 176/22.

²¹⁷ Bayram Sakallı, “Karakeçili Aşireti Ve Milli Mücadele'de Karakeçililer”, *Oğuz Geleneği Çerçevesinde Tarihten Günümüze Karakeçililer*, İsmail Özçelik Ed., Kırıkkale Üniversitesi Kırıkkale ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi, 2003, s. 166.

²¹⁸ Dırê'i Bey Berriye olarak adlandırılan bölgede vefat etmiş ve o bölgede yer alan Annabi (Unnâbi) köyünde defnedilmiştir.

²¹⁹ Sakallı, a.g.m., s. 165.

²²⁰ Sakallı, a.g.m., s. 166-168.

kabileleri temsil eden ve Amnan²²¹ adı verilen bir koruma birliğinin varlığından bahsedilmektedir.²²²

Abdülkadir Bey'den sonra onun yerine onun kardeşi Hadi Bey geçti. 1909'da Osmanlı vatandaşı olarak doğan ve 1975'te Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vefat eden Hadi Bey, hem kısmen Osmanlı dönemini hem de Türkiye Cumhuriyeti dönemini yaşamış bir beydi. Bu yüzden de ara bir dönem yaşamıştı. Çünkü onun reisliği döneminde artık Türkiye ile Arap coğrafyası arasında belli bir sınır vardı. Önemli Arap aşiretleri olan Şammar ve Aneze Suriye tarafında kalmıştı. Ayrıca artık güçlü aşiretler pek kalmamış ve aşiret çatışmaları da geride kalmıştı. Diğer taraftan, Hadi Bey döneminde, üç yaşam şekli olan konar-göçer hayat, köy hayatı ve şehir hayatı iç içe geçmişti. Tüm bunlara rağmen Hadi Bey, kendi öz yaşam şekli olan konar-göçerliği 1950'lilere kadar devam ettirdi. Ayrıca Hadi Bey, Zozan²²³ denilen bölgeden gelen göçerlere, hem sürülerini otlatacak meraları temin etme hem de sürülerini belli yerlerde satma konularında yardım ederek boybeyliği vasfını devam ettirdi. Ayrıca herkese açtığı sofrasıyla "nândâr" unvanı alan bir bey olmuştu.²²⁴

Bugün ise bu aşiretin en önemli temsilci ve reisi ayrıca Urfa bölgesinde önemli bir kanaat önderi olan Hadi Bey'in oğlu Mehmet Ferit Bey'dir. Ferit Bey de günümüzde küreselleşmenin getirdiği tek tip insan ve yaşam tarzına rağmen hala atalarından aldığı kültürel mirası sürdürme çabasında olan bir Türkmen beyidir.

Bu beylerin yaşamlarına dair bilgilere, tezin diğer bölümlerinde yeri geldiğince de ayrıca değinilmiştir.

²²¹ Amnan adı verilen bu koruma birliği, Aminân ismi olmalı.

²²² 'Kurdistan and the Kurds' [13v] (26/122), British Library: India Office Records and Private Papers, IOR/L/MIL/17/15/22, in Qatar Digital Library <https://www.qdl.qa/archive/81055/vdc_100035251755.0x00001b> [accessed 17 May 2021].

²²³ Yöre halkı arasında, Erzurum, Kars, Ağrı, Bingöl ve Bitlis gibi yörelerin yaylaklarına verilen addır.

²²⁴ Kaynak kişi, Mehmet Ferit Karakeçili.

1.3. SİVEREK KARAKEÇİLİLERİNİN ETNİK KÖKENİ MESELESİ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilerleyen dönemlerinde karşılaştığı en büyük sorunlarından biri, etnik gruplar üzerinden oluşturulan milliyetçilik sorunu olacaktır. Özellikle Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesinde Kürt nüfusun geçmişten beri var olan yoğunluğu, ayrılıkçı grupların, bu nüfusu istismar etmesine sebebiyet vermiş ve bir Kürt milliyetçiliği oluşturulmuştur. Bu ayrılıkçı akıma, bölgede öteden beri var olan Türkmen aşiretleri de dahil edilmek istenmiştir. Bu aşiretlerin başında da yüzyıllardır Güneydoğu Anadolu bölgesinde varlıklarını devam ettiren Karakeçili aşireti gelmektedir. Bölgenin sosyo-kültürel yapısı dolayısıyla zaman içinde bölgede konuşulan Kurmanci şivesini konuşmaya başlayan bu aşiret, Kurmanci şivesini konuştuğu için Kürtleşen aşiretler kategorisine konuldu.²²⁵ Lakin bu aşiretin özü ve asli unsuru olan Mirekî (Karakeçi) oymağı²²⁶, yakından incelendiğinde bu görüşlerden farklı bir aşiret profilini görmek daha mümkün olacaktır.

Bölge yakından incelendiğinde geçmişten günümüze yörede bulunan Arapların, Türkmenlerin ve Türkçe 'de Zaza denilen Dûmîlîlerin de kendilerine Kurmanc dedikleri görülür. Çünkü bu Kurmanc tabiri, onlar için ırkî veya etnik bir tabir olmadığı gibi Kürt milliyetçiliği duygusundan da kaynaklanmaz. Bu ifade, onlar için sosyo-kültürel bir kimliktir. Tıpkı Osmanlı tabiri altında birbirinden farklı etnik gruptan halkların birlikte yaşadığı gibi, farklı etnik grupları barındıran Güneydoğu Anadolu bölgesinin kırsal kesiminde de genel anlamda bu tabir kullanırlar. Yani kırsalda yaşayanlar, kendilerini şehirli kesiminden ayırmak için Kurmanc ifadesini kullandıkları gibi bazen aşiretler de kendilerini, köylü ve aşiretsiz kesiminden ayırmak için bu iki gruba Kurmanc diyebiliyorlar. Yani bu ifade kullanılacağı yere göre farklı anlamalar kazanabiliyor.

Kavmi şuur yapısına sahip toplumlar, kolay kolay nereden geldiklerini ve kim olduklarını unutmazlar. Hem Osmanlı döneminde hem de günümüzde aşiretler coğrafyası olan Güneydoğu Anadolu bölgesinde varlıklarını sürdüren köklü aşiretler birbirlerini bilirler. Örneğin, yüzyıllar önce Arap coğrafyasından gelip, Urfa'da yaşayan belli bir aile

²²⁵ Gökalp, *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*, s. 39; 'Kurdistan and the Kurds' [13r] (25/122), British Library: India Office Records and Private Papers, IOR/L/MIL/17/15/22, in Qatar Digital Library <https://www.qdl.qa/archive/81055/vdc_100035251755.0x00001a> [accessed 18 April 2021].

²²⁶ Beyler anlamına gelen Mirekler hakkında ayrıntılı bilgi Aşiret yapısında verilmiştir ve eskiden de ve bu görüş savunulurken Mirek (Karakeçi) oymağı baz alınmıştır.

Türkçe konuşur ve bu coğrafyanın insanları gibi yaşar, ama aslının Arap olduğunu bilir. Aynı şekilde Orta Asya'dan gelen ve kabilevi yapısını koruyan Türkmen aşiretleri de Türkmenliklerini bilir. Bununla birlikte bölgede bulunan büyük Kürt aileleri içinde bu geçerlidir. Özellikle kavmiyet şuurunun güçlü olduğu, aşiret büyüklerinin ve beylerinin geçmişleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olduğu Osmanlı döneminde, aşiretler birbirlerini daha iyi şekilde tanıyorlardı. Fuat Köprülü'nün Osmanlıların Kayılardan olduğu tezini savunurken bölgede bulunan kabilelerin ananelerine bağlı olan göçebeler olduğunu ve eğer Osmanlılar Kayılardan olmasaydı bu kabilelerin bunun farkında olacağı şeklindeki görüşü²²⁷ aslında Güneydoğu Anadolu coğrafyasında yaşamış olan aşiretler için de geçerli sayılabilir. Yukarıda da vurguladığım gibi sosyo-kültürel yapıdan kaynaklı olarak Karakeçililer de bazen kendileri için Kurmanc tabirini kullanıyor. Hatta 1980 ve 1990'lar terör kaynaklı yaygınlaşan Kürt milliyetçiliğinden bazı Karakeçililer de etkilenmiştir. Ama bu etkilenme, Siverek Karakeçililerinin Türkmen olmadığı anlamına gelmez. Zira bunu en iyi şekilde ispat eden yine aşiretin kendi kavmi davranışları ve taşıdığı isimdir.

Karakeçililerin, en önemli kavmi davranışlarından biri, evlilik olayı karşısında sergilediği tavidir. Eğer denildiği gibi Karakeçililer, Kürtleşmiş ise, niye yüzyıllardır birlikte yaşadığı bu coğrafyada Kürtlerle evlilik bağı kurmuyorlar? Hatta sadece Kürtler değil Araplarla, aşiretsiz olarak gördüğü şehirlilerle ve köylülerle de evlilik bağı kurmazlar. Evlilik bağlarını ya kendi içlerindeki akrabalarla ya da öteden beri birbirlerini bilip tanıdıkları ve komşuluk yaptıkları aşiretlere kurarlar ki, evlilik bağı kurdukları aşiretlerden biri, kendileri gibi Türkmen olan Badıllılardır. Yani bunlar tamamen Kürtleşmiş ve geçmişlerini unutmuş olsa niye böyle bir davranış sergilerler? Denilebilir ki, bütün kapalı toplumlar böyle bir davranışı sergiler. Evet, kapalı toplumlar kendi içlerinde evlilik yaparlar, ama bunun yanında yaygın olarak aşiretler arası da evlilik bağları da kurulur. Bölgede farklı gruplara mensup olan aşiretler birbirlerine kız alıp verirler. Hatta bu farklı grupların tercihleri arasında Karakeçililerle de evlilik bağı kurma istediği de oluyor. Ama Karakeçililer buna taraftar olmuyor. Elbet günümüz koşullarda çoğalan ve küçülen bazı ailelerde artık başka mensuplara kız veren olduğu gibi alan da oluyor. Fakat bu aşiret, kendileri gibi Türkmen olan Badıllılara ve atalarının evlilik bağı

²²⁷ Fuat Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, (Haz: Orhan Köprülü), Alfa Yayınları, 2. Baskı, İstanbul-Ekim 2016, s. 246.

kurduğu birkaç kabilenin büyük aileleri dışında diğer aşiretlerle evlilik bağı kurmaması, bilinçli bir davranışın sonucudur. Yani atalarının evlilik konusunda çizdiği çizgiyi takip etmeye çalışmaları, aslında içinde bulundukları çeşitlilikten kendilerini yani Türkmenlik vasıflarını koruma çabasından başka bir şey değildir.

Karakeçililerin sergiledikleri diğer önemli bir davranış da, çocuklarına isim verme konusudur. Karakeçililerde erkek ve kız isimlerine bakıldığında Kürtçe isimler yok denecek kadar azdır. Aslında bu aşiret bireylerinin taşıdıkları isimleri, çoğu Arapça olmakla birlikte az sayıda olsa Farsça kökenlidir. Türkçe isimlere de az rastlanır. Erkek isimlerinde daha çok Mehmet, Mahmut, Mustafa, Osman, Halil, Abdülkadir, Hadi, Ferit, Eyüb ve Fethi gibi isimler kullanılırken kız isimlerinde daha çok Zeruk, Hênsê, Aliye, Şaha, Hêsâ, Emira, Zehra, Zeliha, Nura, Saliha, Hedlâ gibi isimler kullanılmaktadır. Görüldüğü üzere Kürtçe isimler pek kullanılmıyor. Arap kökenli isimlerin kullanılması daha çok Sünni İslâm kaynaklıdır. Bilindiği üzere Türkler İslamiyet’i kabul ettikten sonra daha çok İslami isimler almaya başlamıştır. Bu aşiret bireylerinin isimlerinin kaynakları ise geçmişleridir. Çünkü aşiret yapısına sahip olan topluluklar sürekli atalarının isimlerini taşımayı tercih ederler. Eğer bu aşiret Kürt olsaydı veya tamamen Kürtleşmiş bir aşiret olsaydı bunu bir şekilde çocuklarına verdikleri isimlere yansıttı. Bu yansımanın olmaması tıpkı evlilik konusunda olduğu gibi, aşiretin kimliğini muhafaza etme çabalarındandır. Bu konular dışında Karakeçililerin Türkmenliğini gösteren maddi kültürleri mevcuttur. Aşiretin, Türkmenliğini, yapmış oldukları kilim dokumalarından, giyim-kuşamlarından, geçmişte yaşadıkları konar-göçer yaşam tarzlarından en iyi şekilde anlayabiliriz.

Siverek Karakeçililerinin Türkmen olduğunu bize kanıtlayabilecek diğer bir delil ise günümüze kadar muhafaza edilen “Karakeçili” ismidir. Çünkü bu isim alma şekli, Orta Asya Türk kültürü kökenli olup, sonradan Anadolu’da alınan isim şekillerine benzememektedir. Karakeçili isminin kökeni hakkında yukarıda geniş bir şekilde bilgi vermiştim. Bunun sonucunda bu ismin Orta Asya kökenli olma ihtimalinin yüksek olduğu sonucuna varmıştım. Fakat Güneydoğu Anadolu bölgesinde Orta Asya Kökenli isimlerin olma ihtimalini kabul edemeyen ve; Kürt milliyetçiliği propagandacılar, bu ismin de sonradan yani Cumhuriyet dönemiyle birlikte bu aşiret mensuplarına verildiği ve aslında Kürt olan bu aşiretin, bu isim ile Türkleştirilmeye çalışıldığı gibi iddiaları öne sürmüşlerdir. Tarihî kayıtlar bu ismin yüzyıllar önce bu bölgede var olduğunu açıkça

gösterdiğine göre, böyle bir iddianın hiçbir geçerli dayanağı yoktur. Bölgenin Osmanlıların eline geçtiği XVI. yüzyılın başlarından itibaren bu isim bölgede zaten vardı.²²⁸ Karakeçililerin Kürt olduğunu ispatlamaya çalışanların dayandığı diğer bir görüş ise, bazı Osmanlı belgelerinde, aşiretin isminin yanında “Ekrâd” ifadesinin de kullanılmış olmasıdır. Ekrâd ifadesi Kürd kelimesinin çoğuludur.²²⁹ Bu sebeple aşiret adının bazı belgelerde “Ekrad-ı Aşiret-i Kara Keçilü Cemaati”²³⁰ olarak geçmesi onların Kürtlüğüne atfen bu ifadenin kullanıldığı anlamı çıkarılmaktadır. Halbuki Osmanlı arşiv belgelerinde yer alan bazı kelimeler gerçek anlamları dışında farklı anlamlarda kullanılabilir. Kürd ve Ekrâd kelimeleri ile benzer şekilde olan Türk ve çoğu olan Etrâk kelimelerinin de Osmanlı arşiv belgelerinde çoğu zaman dar anlamları dışında kullanıldığı görülmektedir. Misal olarak, “*Eğer biregü hamr içse, Türk veya şehirli olsa...*” cümlesindeki Türk ifadesi köylü veya yörük ahaliyi ifade ederken şehirli kelimesi ise yerleşik halkı ifade etmektedir. Yani Osmanlı belgelerinde bu tür tabirler her zaman etnik grupları ifade etmek için kullanılmamıştır.²³¹ Yani Ekrâd ve Kürt ifadeleri de her zaman etnik gruplar için kullanılan ifadeler olmayabilir. Oğuzların önemli boylarından biri olan Döğerler içinde bazı belgelerde “Ekrâd-ı Döğerli” ifadesi kullanılmaktadır. Ayrıca Bozulus Türkmenlerinden olan İzzeddinlü cemaati içinde “Ekrâd-ı İzzedinlü” ifadesi kullanılmıştır. Bununla birlikte “Ekrâd-ı Türkmenân” ve “Türkmân-ı Ekrad” gibi ifadeler açıkça gösteriyor ki bu ifadeler etnik anlamda kullanılmamış, konar-göçer veya yörükleri ifade etmek amacıyla kullanılmıştır.²³² Yani Ekrâd ifadesinden yola çıkarak bir aşireti, Kürt olarak nitelendirmek, yeterli bir söylem değildir.

Bir aşiretin yaşadığı coğrafyanın sosyo-kültürel yapısında kaynaklanan bir tabir olan Kurmanc ifadesini, kendini tanımlamak için kullanması, onu Kürt olarak göstermek için yeterli bir delil olmadığı gibi, Kurmanc şivesini konuşuyor diye, sadece bir gruba dahil etmek de doğru değildir. Eğer bir aşiret, etnik bir gruba dahil edilecekse; o aşiretin yaşadığı coğrafyanın sosyo-kültürel yapısını, aşiretin kendi iç dinamiklerini ve taşıdığı ismi iyi incelemek gerekmektedir.

²²⁸ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650) III*, s. 1226-1227

²²⁹ Yusuf Halaçoğlu, “Osmanlı Belgelerine Göre Türk-Etrâk, Kürd-Ekrâd Kelimeleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Belleten*, Cilt: 60, Sayı: 227, Nisan 1996, s. 139.

²³⁰ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650) II*, s. 572.

²³¹ Halaçoğlu, “Osmanlı Belgelerine Göre Türk-Etrâk, Kürd-Ekrâd Kelimeleri Üzerine Bir Değerlendirme”, s. 139-140.

²³² Halaçoğlu, a.g.m., s. 142-145.

2. BÖLÜM

KARAKEÇİLİLERDE SOSYAL HAYAT

2.1. KONAR-GÖÇER HAYAT*

2.1.1. Osmanlı Devleti'nde Konar-Göçerler, Durumları ve Hukuki Düzenleri

Osmanlı toplumunda şehirli ve köylülerin yanında diğer önemli unsurlardan biri, konar-göçerler veya aşiretlerdir.²³³ Bu konar-göçer aşiretler, bulundukları coğrafyaya göre Yörük veya Türkmen olarak adlandırılırlardı.²³⁴ Anadolu'nun orta ve doğu bölgesinde bulunan konar-göçer halk için "Türkmen" adı, batı bölgesinde bulunanlar için ise "Yörük" adı kullanılsa da, bu iki tabiri birbirinden kesin şekilde ayırmak zordur.²³⁵

Osmanlı toplumunun önemli bir unsuru olan konar-göçerler veya aşiretler, yaylak ve kışlak mevkileri arasında gidip gelen, sürekli hareketlilik arz eden bir hayat tarzları vardı. Genellikle ekonomik uğraşları; yaylaklarda hayvancılık yapmak, kışlaklarda ise basit çiftçilik yapmaktı. Sürüleri; at, koyun, keçi ve deveden oluşuyordu. Birincil ekonomik faaliyetleri hayvancılık olan bu aşiretler, sürülerine iyi otlaklar bulmak için uğraşırlardı. Yazın daha çok çadırlarını köylere ve eski iskân yerlerine yakın kurarlardı. Kışın ise daha çok kasaba civarlarında zamanlarını geçirirlerdi.²³⁶ Ayrıca konar-göçerlerin yetiştirdikleri at, deve ve katırlar hem kara nakliyatında hem de ordunun teçhizatının taşınmasında kullanılırdı. Bununla birlikte bu grupların avcılık, dokumacılık, dericilik gibi ekonomik faaliyetleri vardı.²³⁷ Yaşadıkları bu hayat tarzından dolayı konar-göçerler, göçebelerden farklı sayılmaktadır. Çünkü konar-göçerler aşiretlerin dönemsel olarak belirgin olan yaylak ve kışlakları mevcuttur. Bunlar, yaylakta hayvancılıkla uğraşırken, kışlakta ise küçük çapta da olsa tarımla uğraşmaktadır. Bu hayat tarzlarından

* Bu bölümde verilen görseller ve eşyalar, bu çalışmanın yazarının kendi arşivinden ve kendi ailesinin eşyalarındandır. Başka çalışmalardan ve kaynak kişilerden alınan görsel ve eşyalar hakkında bilgi, ayrıca dipnot verilmiştir.

²³³ Halaçoğlu, XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, s. 15-18; Öz, Osmanlı Tarihi Üzerine II- İnsan Toplum ve Ekonomi, s. 34.

²³⁴ Öz, a.g.e., s. 45.

²³⁵ Şahin, Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler, s. 61; Tufan Gündüz, Anadolu'da Türkmen Aşiretleri, s. 53; Öz, a.g.e., s. 45.

²³⁶ Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı, s. 12.

²³⁷ Orhonlu, a.g.e., s. 21-22.

dolayı bu gruplar için resmi kayıtlarda ve kanunnamelerde konar-göçer ifadesi kullanılmıştır.²³⁸

Konar-göçer Türkmen aşiretlerin yaşam tarzları, yaşadıkları meskenlere de yansımıştır. Konar-göçer aşiretlerin en önemli yaşam alanları çadırlar olmuştur. Çabuk kurulup çabuk kaldırılan türden olmalarından dolayı çadırlar mesken olarak seçilmiştir. Konar-göçer aşiretler üç tür çadır kullanmışlardır. Bunlar: 1- Kara çadır; kıl çadır ve çul çadır tabirleri de kullanılıyor, 2- Alaçık ve alıcık da denilen keçe ev, 3- Topağ ev, derim ev ve topak ev denilen çadır türüdür.²³⁹ Anadolu’da keçe çadırdan ziyade daha çok kıl çadır kullanılmıştır. Bunun sebebi ise zaman içinde coğrafi şartlardan dolayı koyun yetiştiriciliğinin azalıp yerine daha çok keçi yetiştiriciliğinin yaygınlaşmasıdır. Bu yüzden de koyun yününden yapılan keçe çadır yerine, keçi kılından yapılan kıl çadır yaygınlaşmıştır.²⁴⁰

İl veya Ulus gibi bir yapının altında toplanabilen konar-göçer aşiretler sırasıyla; boy (aşiret), oymak (cemaât), oba (mahalle) gibi bölümlere ayrılmıştı.²⁴¹ Birçok cemaat ve obadan oluşan boyların başında bir boybeyi bulunurdu.²⁴² Aşiretlerde bu görevi *mir-aşiretleri* yürütürdü.²⁴³ Ayrıca boyu oluşturan cemaatlerden birinin içinden de boybeyi çıkabilirdi.²⁴⁴ Boybeyi çıkaran aşiret veya cemaat, boybeyi çıkarmakta irsî bir özellik taşıyabilirdi.²⁴⁵ Bununla birlikte, beyliğin irsî olarak geçmediği gruplarda, kethüdaların ve ihtiyarların olumlu kanaatleri ve hükümet tarafından verilen beylik beratı sonucu bir bey atanırdı.²⁴⁶ Boybeyi, devlet ile aşiretler arasında bir köprü vazifesi görüp onlar arasındaki bağlantıyı sağlayan kişiydi.²⁴⁷ Ayrıca boybeyi, vergi tahsilinde devlete yardımcı olmakla birlikte, gerektiğinde aşiretlerden topladığı gönüllülerle birlikte seferlere de katılırlardı.²⁴⁸ Bununla birlikte Osmanlı Devleti’nde konar-göçer grupların

²³⁸ Orhonlu, *a.g.e.*, s. 13; Halaçoğlu, *a.g.e.*, s.19; Öz, *a.g.e.*, s. 45-47; Ali Haydar, Avcı, *Konargöçer Toplumlar Ve Osmanlı’nın Kuruluşu Osmanlı’nın Gayriresmi Tarihi*, La Yayınları, Ankara, 2014, s. 39.

²³⁹ Mehmet Eröz, *Yörükler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1991, s. 97; Orhonlu, *a.g.e.*, s. 13-14; Halaçoğlu, *a.g.e.*, s. 20-21.

²⁴⁰ Eröz, *a.g.e.*, s. 97.

²⁴¹ Orhonlu, *a.g.e.*, s. 14.

²⁴² Orhonlu, *a.g.e.*, s. 14; Şahin, *a.g.e.*, s. 179.

²⁴³ Halaçoğlu, *a.g.e.*, s. 22.

²⁴⁴ Şahin, *a.g.e.*, s.179.

²⁴⁵ Orhonlu, *a.g.e.*, s. 15-16, Halaçoğlu, *a.g.e.*, s. 22, Şahin, *a.g.e.*, s. 179.

²⁴⁶ Orhonlu, *a.g.e.*, s. 14.

²⁴⁷ Tufan Gündüz, *Anadolu’da Türkmen Aşiretleri*, s. 72.

²⁴⁸ Tufan Gündüz, *a.g.e.*, s. 73.

idari ve sosyal birimlerinden en yaygını cemaatler idi ve bu cemaatlerin başında da genellikle *kethüda* unvanıyla bilinen biri bulunurdu.²⁴⁹ Kethüdalar, boybeylerinden farklı olarak sadece başında bulundukları cemaat veya cemaatlerin idari işlerinden sorumlu olmakla birlikte, cemaat içinde belli bir aileden seçilirdi.²⁵⁰ Kethüdalar, idari olarak bağlı bulundukları boybeyi tarafından seçilirdi.²⁵¹ Ayrıca kethüdalık babadan oğula geçebilirdi, yani irsî olabilirdi.²⁵² Ayrıca konar-göçer grupların kazai ve idari işlerini yürütecek bir kadı da tayin edilirdi.²⁵³ Kaza statüsünde olan konar-göçer gruplara tayin edilen kadılar, bu görevlerini aşiretler arasında gezerek yerine getirirdi.²⁵⁴

Osmanlı idari sisteminde konar-göçerler, idari bakımdan, yerleşik hayat tarzı yaşayanlar gibi bir eyalet, sancak, kaza ve nahiye gibi birimlerin içinde yer alırdı. Konar-göçer aşiretler genelde hangi sancağın kazası içinde yaşıyorlarsa, o kazaya bağlı olurlar ve devletin gözünde kayıtlı vergi yükümlüsü reaya olarak görülür.²⁵⁵ Bununla birlikte bazı konar-göçer gruplardan, konar-göçer hayat tarzının gereklerine göre kazalar oluşturulmuştur.²⁵⁶ Oluşturulan bu kazalar, ya aşiretin yaşadığı bölgenin ismini alırdı ya da aşiretin adını alırdı.²⁵⁷

Osmanlı idari sisteminde bir sancağa veya sancağa bağlı bir kaza içinde yer alan konar-göçer gruplar, reaya konumundaydılar. Bunun göstergesi ise Osmanlı toprak sisteminin esasını teşkil eden tımar sistemi içinde yer almalarıydı.²⁵⁸ Bu sistemin içinde tımarlar; has, zeamet ve tımar olarak üç kategoriye ayrılmıştı.²⁵⁹ Ayrıca bu üç kategori dışında, önemli bir yer tutan vakıf toprakları da mevcuttu.²⁶⁰ Konar-göçer gruplar, bu toprak çeşitlerinin hangisi üzerinde bulunuyorsa veya yaylak ve kışlakları hangi toprak çeşidi üzerinde ise oranın reayası sayılır ve mali ve hukuki bakımdan öyle değerlendirilirlerdi.²⁶¹ Genellikle Yörükler, tımar ve has reayası iken, Türkmenler ise, has

²⁴⁹ Şahin, *a.g.e.*, s. 175.

²⁵⁰ Tufan Gündüz, *a.g.e.*, s. 73; Şahin, *a.g.e.*, s. 175.

²⁵¹ Orhonlu, *a.g.e.*, s. 15.

²⁵² Tufan Gündüz, *a.g.e.*, s. 74.

²⁵³ Tufan Gündüz, *a.g.e.*, s. 67.

²⁵⁴ Tufan Gündüz, *a.g.e.*, s. 67.

²⁵⁵ Şahin, *a.g.e.*, s. 186.

²⁵⁶ Şahin, *a.g.e.*, s. 197; Orhonlu, *a.g.e.*, s. 20.

²⁵⁷ Şahin, *a.g.e.*, s. 198.

²⁵⁸ *A.g.e.*, s. 186-187.

²⁵⁹ Halil İncalcık, "Tımar", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/timar> (09.03.2021).

²⁶⁰ Şahin, *a.g.e.*, s. 187.

²⁶¹ Şahin, *a.g.e.*, s. 187; Orhonlu, *a.g.e.*, s. 16.

reayası idiler.²⁶² Has reayası olan konar-göçerler, padişah, şehzade, sancakbeyi ve beylerbeyi gibi önemli kimselerin hasssının reayası olmakla birlikte genellikle vergi gelirleri yüksek olan ve nüfusça çok olan gruplardı.²⁶³

Osmanlı toplumu vergi bakımından ikiye ayrılırdı. Bunlardan askeri sınıf (seyfiye, ilmiye ve kalemiye) vergi vermekle yükümlü değilken reaya (şehirli, esnaf, tüccar, çiftçi ve konar-göçerler) vergi vermekle yükümlü idi.²⁶⁴ Konar-göçerler de reayan statüsünde yer alan vergi yükümlüsü bir gruptu.²⁶⁵ Diğer reaya grupları gibi konar-göçerler de devlete çeşitli vergiler verirdi ve bu vergilerin hesaplanmasında bazı yöntemler takip edilirdi. Konar-göçerlerden alınan vergilerin en önemlisi koyun resmi olarak da ifade edilen *âdet-i âğnam* vergisidir. Bu verginin hesaplanmasında kuzulu koyun kuzusuyla, oğlaklı keçi oğlağıyla beraber bir kabul edilir ve genellikle iki koyuna bir akçe alınırdı.²⁶⁶ Ayrıca koyunların sayısı 300 olduğu zaman sürü olarak kabul edilir ve beş akçe *ağıl resmi* alınırdı.²⁶⁷ Konar-göçer gruplardan alınan diğer iki vergi türü ise yaylak resmi ve kışlak resmiydi. Sürülerini miri yaylaklarda veya tımar sahiplerinin arazisinde otlatan konar-göçerler, yılda bir defa olmak üzere, bazı yerlerde sürü başına bazı yerlerde ise koyun başına yaylak resmi vermekteydi. Doğu illerinde sürü başına 33 akçe alınırdı. Ayrıca bazı yerlerde 300 koyun bir sürü kabul edilir ve sürü başına bir koyun alınırdı. Bazı yerlerde ise bir sürü; âlâ, evsât, edna olarak sınıflandırılır ve vergisi de buna göre verilirdi. Kışlak resmi de yaylak resmi ile aynı şekildedir.²⁶⁸ Ayrıca Adet-i Çobanbeği ve âdet-i resm-i kışlak-ı berriye için her 100 koyundan 20 akçe alınmaktaydı.²⁶⁹ Bu vergiler dışında, otlak resmi (şanü'l-mer'a), resm-i çift, resm-i dönüm (zemin), arus (gerdek) resmi, yâve akçesi, bad-ı heva gibi vergi ve resimler de mevcuttu.²⁷⁰

²⁶² Orhonlu, *a.g.e.*, s. 16.

²⁶³ Şahin, *a.g.e.*, s.187.

²⁶⁴ Orhonlu, *a.g.e.*, s. 23; Öz, *a.g.e.*, s. 16.

²⁶⁵ Orhonlu, *a.g.e.*, s. 23-24.

²⁶⁶ Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi Ve Resimler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 5, Ankara 1947, s. 485-486; Orhonlu, *a.g.e.*, s. 24; Tufan Gündüz, *a.g.e.*, s. 89.

²⁶⁷ Orhonlu, *a.g.e.*, s. 24.

²⁶⁸ Çağatay, *a.g.m.*, s. 509-510; Tufan Gündüz, *a.g.e.*, s. 92-94; Orhonlu, *a.g.e.*, 24; Halaçoğlu, *a.g.e.*, s. 29.

²⁶⁹ Orhonlu, *a.g.e.*, s. 24-25.

²⁷⁰ Orhonlu, *a.g.e.*, s. 25.

2.1.2. Osmanlı Döneminde Siverek Karakeçililerinde Konar-Göçer Hayat

Türkmen aşiretlerin ve yörüklerin, yerleşik hayata geçmeden önceki yaşam tarzı olan konar-göçerlik, 1950 yıllarına kadar Siverek Karakeçililerinin de yaşam şekli olmuştur. Siverek Karakeçililerin de bu yaşam tarzının en son temsilcisi, Dırê'i Bey'in oğlu ve Karakeçi aşireti reisi olan Hadi Bey olmuştur. Hadi Bey'in 1950'lerde yarı yerleşik hayattan tamamen yerleşik hayata geçmesiyle birlikte Siverek Karakeçililerinde yüzyıllarca sürmüş olan konar-göçer yaşam hayatı da sona ermiştir.

Osmanlı Devleti'nin ilk kayıtlarında Siverek Karakeçilileri için “*Kara Keçilü Aşireti Göçerleri*”²⁷¹, “*Kara Keçilü Aşireti Ekradı Cemaati*”²⁷², “*Kara Keçilü Cemaati*”²⁷³ ve “*Kara Keçilü Yörükleri*”²⁷⁴ gibi ifadeler kullanılmıştır. Yakın zamana ait kaynaklarda ise genel olarak “*Karakeçi Aşireti*”²⁷⁵ tabiri daha çok kullanılmıştır. Bu ifadelerde aşiret için kullanılan *Ekrad* kelimesinden, bunların *Kürt* olduğu anlamı çıkarılmamalı. Daha önce de bahsettiğimiz gibi “*ekrad*” ifadesi, Osmanlı kayıtlarında her zaman etnik anlamında kullanılmamış “*dağlık alan, devletin ulaşamadığı yer*” anlamlarında kullanılmıştır.²⁷⁶ Yani Anadolu'nun birçok bölgesine dağılmış olan Karakeçililer gibi, Siverek bölgesinde yaşayan Karakeçililer de “*Türkmân Yörükân Taifesinden*” olan konar-göçerlerdi.²⁷⁷

2.1.2.1. Osmanlı Döneminde Siverek Karakeçililerin Sosyal-İdari Yapısı ve Hukuk Düzenleri

XVI. yüzyıldan XIX. yüzyılın ilk yarısına kadar Siverek Karakeçililerinin sosyal yapısı ile ilgili daha çok boy, cemaat, oymak, bey, boybeyi ve kethüda gibi ifadelerle rastlanılırken XIX. yüzyılın ilk yarısından günümüze kadar genellikle aşiret, kabile, bey ve reis gibi ifadelerin daha çok kullanıldığı görülmektedir. XVI. yüzyıla ait kayıtlarda

²⁷¹ Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650) II*, s. 887.

²⁷² Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650) III*, s. 1222.

²⁷³ Halaçoğlu, *a.g.e.*, s. 1227.

²⁷⁴ Halaçoğlu, *a.g.e.*, s. 1227.

²⁷⁵ BOA., İ.DH., 336/22079, s. 3; BOA., BEO., 4183/313703.

²⁷⁶ Göyünç, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, s.79-80; Halaçoğlu, “Osmanlı Belgelerine Göre Türk-Etrâk, Kürd-Ekrâd Kelimeleri Üzerine Bir Değerlendirme”, s. 141-142.

²⁷⁷ Cevdet Türkay, *Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar*, s. 408.

Karakeçililerin cemaatler halinde olduğu ve her cemaatin başında da birer kethüda bulunduğu görülmektedir. Ayrıca bu cemaatlerin de bir beye bağlı olduğu tespit edilmektedir.²⁷⁸ 1518’de Mardin Sancağına tabi Berriyecik Nahiyesinde iki Karakeçili cemaati bulunmakta ve bu cemaatlerden birinin başında Beşaret Bey isminde bir bey bulunmaktaydı.²⁷⁹ Ayrıca 1540’da Karakeçili aşiretine bağlı 5 oymak bulunmaktaydı. Bunlar; Dodanlı ile Kemal Kethüda oymağı, Zehranlu oymağı, Murat Kethüda oymağı, Malgir oymağı ve Hasan Kethüda oymaklarıydı. Bu oymakların her birinin başında bir kethüda bulunmakla birlikte bu oymak kethüdalarının bazılarının Mehmet Bey adında bir beye bağlı olduğu görülmektedir.²⁸⁰ 1566’da da Karakeçili aşireti; Dodanlı, Eminler, Rezanlu, Malgir ve Menteşeli oymaklarından oluşmaktaydı. Bu oymakların başında da kethüdalar bulunmakla birlikte bu oymaklardan bazılarının Dulkadir Bey adında bir beye bağlı olduğu görülmektedir.²⁸¹

1636 yılında Diyabakır’da bulunun aşiretlere gönderilen bir hükümde “*Karakeçilü cema’atinin mîr-i aşiretine*” ifadesi geçmektedir.²⁸² Aslında kayıtta yer alan *mîr-i aşireti* tabiri, aşireti idare eden boybeyini ifade etmektedir.²⁸³ Daha önce de belirtildiği üzere birçok cemaat ve obadan oluşan konar-göçer aşiretlerin başında bir boybeyi bulunurdu ve bu boybeyi, devlet ile aşiretler arasında köprü vazifesi görüp onlar arasında bağlantı kuran kişi olurdu.²⁸⁴ Ayrıca bu boybeyleri “bey” unvanını da taşırlardı.²⁸⁵ Yani Karakeçili aşiretini oluşturan cemaatlerin veya oymakların başında bulunan bey, onların boybeyi idi. Karakeçililerde XIX. yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar boybeyi kurumunun devam ettiği belgelerde açıkça görülmektedir. 1848 yılına ait nüfus defterinde aşiretin başında bulunan Eyüb Bey için “*Karakeçi aşireti boybegi*”²⁸⁶ ifadesi kullanılmıştır. Ayrıca başka bir belgede de Eyüb Bey için “*Karakeçi aşireti reisi ve minel kadim boybeyi*”²⁸⁷ tabiri yer almaktadır. XIX. yüzyılın son çeyreğinden sonra ise boybeyi ifadesi yerine daha çok “reis” ifadesi kullanıldığı görülmektedir: “*Karakeçi aşireti reisi*

²⁷⁸ Erpolat, a.g.m., s. 232-234.

²⁷⁹ BOA., TD. 998, s. 18, aktaran Erpolat, a.g.m., s. 232.

²⁸⁰ BOA., TD. 200, s. 899-906, aktaran Erpolat, a.g.m., s. 233.

²⁸¹ BOA., KKA., TD., 117, v. 332b-335b, 335ab-336a, 336a-338a, 338b-339a, 339b, aktaran Erpolat, a.g.m., s. 234.

²⁸² Alanoğlu, *86 Numaralı Mühimme Defteri’nin Özetli Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, s. 169-170.

²⁸³ Tufan Gündüz, *a.g.e.*, s. 65.

²⁸⁴ Orhonlu, *a.g.e.*, s. 14; Şahin, *a.g.e.*, 179; Tufan Gündüz, *a.g.e.*, s. 72.

²⁸⁵ Şahin, *a.g.e.*, s. 179.

²⁸⁶ BOA., NFS.d., 2706, s. 58.

²⁸⁷ BOA., MVL., 739/86, s. 2.

Dirê'i Tahir Beg".²⁸⁸ Bu bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla Karakeçililerin asli unsurlarından olan bir aşiretten veya cemaatten boybeyi çıkarılıyordu ve bu boybeyi veya reis, aşiret yönetiminden sorumlu olan kişiydi. Karakeçili aşiretinde bu asli unsur, boybeyi olan Eyüb Bey'in soyundan gelenler bey ailesi olarak bilinmekte ve "beyler" anlamına gelen "mîrek" ifadesi bunlar için kullanılmakta. Bu, beyliğin aslında bu aileye geçmişten günümüze irsi olarak intikal ettiğinin göstergesi olabilir. Çünkü Eyüb Bey'den sonra onun oğlu Dirê'i Bey, ondan sonra oğlu Abdülkadir Bey ve ondan sonra Dirê'i Bey'in bir diğer oğlu olan Hadi Bey ve günümüzde de Hadi Bey'in oğlu Mehmet Ferit Bey aşiretin en önemli temsilcilerindendir. Yani günümüzden geçmişe gittiğimizde aslında beyliğin, bu aileye kadimden kaldığı anlaşılmakta ve aşiretin sosyal yapısının temel taşının bu aile olduğu anlaşılmaktadır.

XVI. yüzyılda Siverek Karakeçilileri, idari bakımdan Mardin Sancağının Berriyecik Nahiyesine bağlıydı.²⁸⁹ Bu yüzyılda bu aşiret has reayasından olup padişah haslarındandı.²⁹⁰ XVIII. Yüzyılın başlarına gelindiğinde ise Karakeçili aşireti, yeni bir idari birim olarak Diyarbakır eyaletinin idari sistemi içinde yer alacak ve "*Kaza-yı Karakeçülü*" olarak geçecekti.²⁹¹ Ayrıca aşiret, 1785'te "*Karakeçülü*" adıyla Diyarbakır Eyaletine bağlı bir sancak iken 1795'te ise Diyarbakır merkez sancağına bağlı bir kaza olarak görülmektedir.²⁹² 1823'te ise Diyarbakır eyaleti idari taksimatında sancak olarak geçen bu aşiretin, 1840'ta nahiye, 1848'de ise tekrar kaza olarak geçtiği görülmektedir.²⁹³ Diyarbakır Eyaleti idari sisteminde farklı dönemlerde; sancak, kaza ve nahiye statüsünde geçen Karakeçili aşiretinin, Osmanlı idari sistemi içinde Diyarbakır Eyaletine bağlı önemli bir idari birim olarak varlığını yüzlerce yıl devam ettiği görülmektedir. Aşiretin bu idari birimlerin içine dahil olmuş olması, onun yerleşik hayata geçmiş olmasından veya bir şehir merkezine yakın olmasından değildi. Yani aşiretlere yönelik bu tarz idari birimler coğrafi olarak yekpare bir alan anlamda bir "kaza"dan ziyade, "obalar birliği" anlamını taşıyordu ve konar-göçer hayatın gerekliklerine göre teşkil edilmişti.²⁹⁴ Siverek

²⁸⁸ BOA., BEO., 4183/313703, s. 1.

²⁸⁹ Erpolat, a.g.m., s. 232.

²⁹⁰ Göyünç, a.g.e., s. 142-146.

²⁹¹ Yılmazçelik, XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır (1790 – 1840), s. 191-192.

²⁹² Yılmazçelik, a.g.e., s. 192-194.

²⁹³ Yılmazçelik, a.g.e., s. 199-206.

²⁹⁴ Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi (1453-1559)*, Tekin Yayınevi, 2. Baskı, Cilt: 2, Ankara 1979, s. 83; Şahin, a.g.e., s. 197; Yılmazçelik, a.g.e., s. 192.

Karakeçilileri gibi, Yeni-il ve Halep Türkmenleri de kaza statüsünü almış konar-göçer gruplar olmuşlardır.²⁹⁵ Bu konar-göçer grupların ortak özellikleri genellikle nüfusça çok olmaları ve vergi gelirlerinin yüksek olmalıdır. Genelde bu tür konar-göçer gruplar has reayasından olan topluluklardı.²⁹⁶

2.1.2.2. Vergi Düzeni

Osmanlı toplumunda konar-göçer Türkmen aşiretleri vergi yükümlüsü gruplardı. Osmanlı kayıtlarında, Siverek Karakeçilileri de dönem dönem vergi veren konar-göçerler olarak görülmektedir. Konar-göçer gruplardan alınan en önemli vergilerden biri olan *âdet-i ağnam* vergisi doğal olarak Siverek Karakeçililerinden de alınmaktaydı. 1540 yılında Karakeçili oymaklarından 90 bin koyun için 44500 akçe ağnam vergisi alınacağı kayıtlıdır.²⁹⁷ 1861 yılına ait kayıtlarda Diyarbakır'da toplanan ağnam ve keçi rüsumu bedelleri toplamda 563.844,5 kuruş olup en fazla ağnam vergisi 76.727 kuruş ile Karakeçi aşireti ile Şark ve Garp nahiyelerine aitti.²⁹⁸ Karakeçililerden toplanan ağnam vergisinin yüksek olmasından anlaşıldığı kadar, bu aşiretin en önemli uğraşlarından biri koyun ve keçiden oluşan küçük baş hayvancılığıdır.

Karakeçili aşiretinden toplanan vergilerden biri de zirai ürünlerle ilgili olan öşür vergisidir.²⁹⁹ 1864 yılında Karakeçi topraklarından toplam 67.500 kuruş aşar vergisi toplandığı tespit edilmiştir.³⁰⁰ Bu vergilerin yüksek miktarda olmasından anlaşıldığı kadarıyla hayvancılıkla birlikte XIX. yüzyılın son yarısından itibaren tarım da Siverek Karakeçilileri için önemli bir konuma gelmiştir. Aşirete tabi cemaat veya kabilelerden alınan bu vergilerin aşiretin başında bulan beylerden de alınıp alınmadığı konusunda yazılı bilgiler olmazsa da sözlü kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre aşiretin başında bulunan beylerin herhangi bir vergi ödemediğidir.³⁰¹ Aslında Karakeçi nahiyesine müdür olarak atanan Karakeçi aşireti boybeyi Eyüb Bey ile ilgili, "*Eyüb Beg bendeleri dahi zabt*

²⁹⁵ Orhonlu, a.g.e., s. 20.

²⁹⁶ Şahin, a.g.e., s. 187.

²⁹⁷ BOA., TD. 200, s. 907, aktaran Erpolat, a.g.m., s. 233.

²⁹⁸ Ahmet, Gülenç, *Tanzimat'tan Meşrutiyet'e Diyarbakır 1839-1876 (İdari ve Sosyo-Ekonomik Yapı)*, (Doktora Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş 2020, s. 164-165, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 627032).

²⁹⁹ Ahmet Tabakoğlu, "Öşür", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/osur#2-osmanlilar> (19.03.2021).

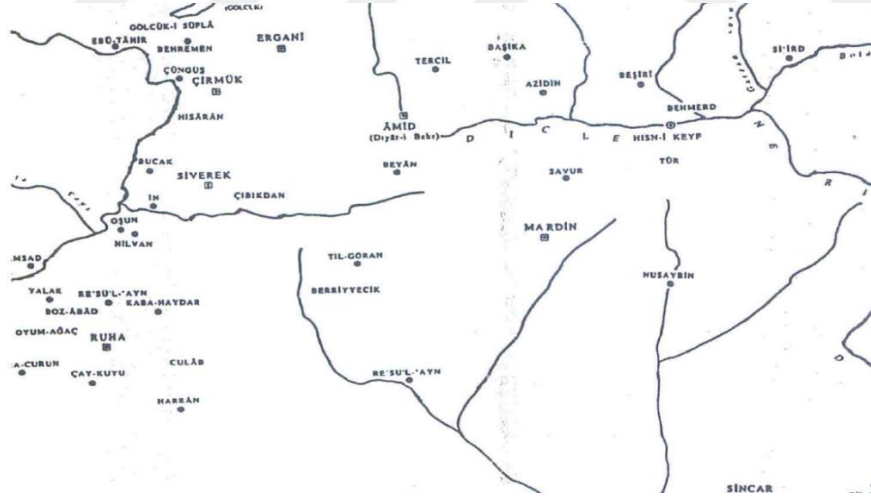
³⁰⁰ BOA., MVL., 685/56, s. 1.

³⁰¹ Kaynak kişi, Mehmet Ferit Karakeçili.

*u rabtı enhada tecrübe olunmuş bendegandan olarak ahalisi dahi maaşı mezkurun vergiye ilaveten te'diye eylemesine kabul eylediğine...*³⁰² ifadesi yukarıdaki bilgiyi destekler nitelikte olabilir. Çünkü başında bulunduğu ahaliden vergi alınmakla birlikte Eyüb Bey için bir maaş tahsis edilmesi, hem Eyüb Bey'den vergi alınmadığının hem de bu beyin vergi toplamaktan sorumlu olduğunu gösteriyor olmalıdır. Nitekim Osmanlı'da konar-göçer aşiretlerin başında bulunan boybeyleri, vergi toplamadan sorumlu olabilecekleri gibi bazı vergilerden de muaf olabiliyorlardı.³⁰³

2.1.2.3. Yaylak ve Kışlak Hayat

Diğer Türkmen aşiretleri gibi Siverek Karakeçilileri de yaylak ve kışlak hayatı yaşayan Türkmen aşiretlerindendi. Sözlü kaynaklardan elde ettiğimiz bilgilere göre bu aşiret, öteden beri kışlak olarak Berriye'yi, yaylak olarak ise bugün Siverek ve Viranşehir arasında yer alan Karakeçili bölgesini yurd edinmişlerdir.³⁰⁴ Osmanlı kayıtlarından elde edilen bilgiler de bu bilgiyi destekler niteliktedir. Arapçada “sahra, step, çöl” anlamlarına gelen Berriye; Siverek'in güneydoğusunda, Viranşehir, Derik ve Kızıltepe arasında geniş yer kaplayan ve bugün belli bir bölümü Suriye sınırları içinde kalan bir bölgeydi.³⁰⁵

Harita 2: 1530 Yılında Berriyecik³⁰⁶

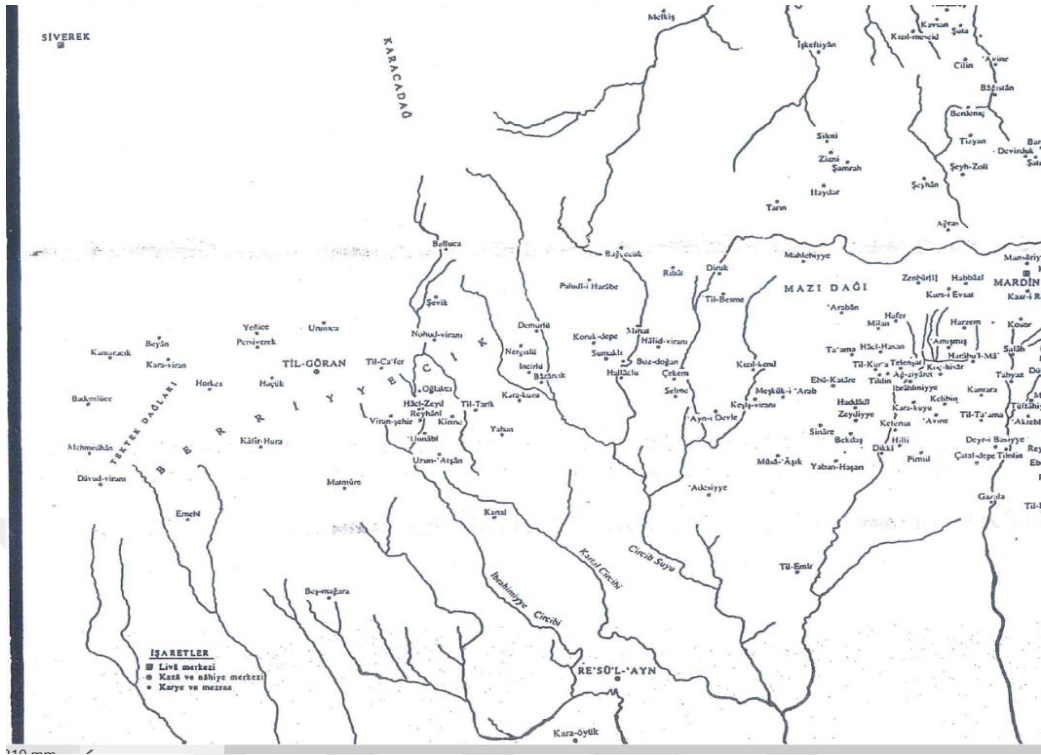
³⁰² BOA., İ.MVL., 270/10388, s. 1.

³⁰³ Tufan Gündüz, *a.g.e.*, s. 73; Şahin, *a.g.e.*, s. 182.

³⁰⁴ Kaynak kişi, Mehmet Ferit Karakeçili; Hâsâ Yazmacı (Karakeçili), (79 yaş), Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Viranşehir İlçesi, 01.06.2020.

³⁰⁵ Göyünç, *a.g.e.*, s. 41; Tufan Gündüz, *a.g.e.*, s. 101; Erpolat, “XVI. Yüzyıl Tahrir Defterlerine Göre Siverek Karakeçilileri”, s. 232.

³⁰⁶ 998 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Diyâr-i Bekr Ve ‘Arab Ve Zül-Kâdiriyye Defteri (937/1530), Cilt: 1, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın Nu: 39, Ankara 1998, s. 119.

Harita 3: 1530 Yılında Berriyecik Ayrıntılı Haritası³⁰⁷

Berriye, Bozulus aşiretleri dahil birçok aşiretin kışlağıydı.³⁰⁸ Karakeçi aşireti de bu aşiretler arasında olmalıydı. Çünkü XVI. yüzyıla ait kayıtlarda bu aşiret, Mardin sancağının Berriyecik yani Berriye kazasına bağlıydı.³⁰⁹ Yani aşiret, bu yüzyılda idari ve mali olarak kışlak bölgesine bağlı olmalı. Daha sonraki yüzyıllarda ise Karakeçili aşireti, idari ve mali bakımdan Diyarbekir Eyaletine bağlı olarak sancak, kaza ve nahiye statülerini almıştır.³¹⁰ Bu aşiretin idari bir birim olarak oluşturulduğu bölge, Siverek'in güneyi ve Viranşehir'in kuzey batısında yer alan geniş bir alandı. Ayrıca 1871 yılına ait salnamede Karakeçilileri bulunduğu yer (*mevki-i ikameleri*), Siverek ve Viranşehir arasında olarak tarif edilmektedir.³¹¹ Bu bölge, 1530'larda aşağıda verilen harita 4'teki

³⁰⁷ a.g.e., s. 121.

³⁰⁸ Göyünç, *a.g.e.*, s. 41; Tufan Gündüz, *a.g.e.*, s. 101.

³⁰⁹ Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I-Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1988, s. 199; Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650) III*, 1227; Erpolat, *a.g.m.*, s. 232.

³¹⁰ Yılmazçelik, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır (1790-1840)*, s. 191-202.

³¹¹ *Salname-i Vilayet-i Diyarbekir*, Diyarbekir Vilayet Matbaası, 1288/1871, s. 191.

<http://ktp.isam.org.tr/pdfsal/D02375128800000003.pdf> (25.03.2021).

anlaşıldığı üzere, Siverek bölgesinde bulunan Karakeçililerin çöl tarafı da denilen Berriye'ye gittikleri anlaşılmaktadır. Yani Siverek Karakeçililerin Siverek bölgesinde bulunan topraklarında yaylak hayatı yaşadığı ve öteden beri aşiretlerin kışlağı olan Berriye'de de kışlak hayatı yaşadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte aşiretler bazen yaylak ve kışlaklarının da dışına çıkabiliyor, bu da aşiretler arasında sorunlara yol açabiliyordu. Mesela 1870 yılında, Urfa havalisinde bulunan Tektek dağında, Urfa'a aşiretinden olan Ben-î Kays aşireti ile Karakeçi aşireti arasında sürüleri sulama konusunda anlaşmazlık çıkmış ve bunun sonucunda çıkan kavgada her iki taraftan birer kişi ölmüştür.³¹⁶

XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra Karakeçi aşiretinin tamamının konar-göçer hayat yaşadığı söylenemez. Eyüb Bey'den itibaren aşiretin iskanına yönelik faaliyetler olmuş ve aşiret mensuplarının bazıları yerleşik hayata geçmiştir.³¹⁷ Eyüb Bey'in oğullarından Halil ve Sadun Bey'ler daha erken zamanlarda yerleşik hayata geçerken Dirê'i Bey ve ondan sonra gelen oğulları Abdülkadir ve Hadi Bey'ler konar-göçer hayatı devam ettirmiştir. Hadi Bey, 1950 yılına kadar konar-göçer yaşam tarzını canlı tutmuş son Karakeçi aşireti reisidir. Onun zamanına tanık olmuş ve aynı zamanda Hadi Bey'in evlatları olan kaynaklarımızın bize ilettiklerine göre; bunlar, sonbaharın ilk ayından itibaren Berriye'ye doğru gider ve ilkbaharın ilk ayına kadar orada kışlarlardı. Berriye'ye gitmeden önce yaylakları olan Karakeçi topraklarında bazı hazırlıklar yaparlardı. Kışlak yerinde kuracakları kıl çadırlarını ve çadırın kurulumu için gerekli olan malzemeleri önceden hazırlarlardı. Kışlağa gidecekleri gün, bunları develere yüklerlerdi. Bununla birlikte kadınlar içinde develer hazırlanır ve kadınların üzerinde oturacağı "tod" denilen yer devenin hörgücü üzerinde yapılırdı. Ayrıca kışlağa götürecekleri yiyecekleri de önceden hazırlarlardı. Örneğin aylar öncesinden buğdaylarını kaynatıp kendileri için gerekli olan bulguru hazırlarlardı. Ayrıca yaylak yerinde yolculukları boyunca kendilerine yetecek ekmeği de hazırlardı. Kışlak yerlerine gelen aşiret mensupları çadırlarını kurar ve sürülerini otlatmaya başlardı. O zamanda da sadece Karakeçi aşireti Berriye'de bulunmazdı Milli aşireti dahil konar-göçerliği devam ettiren büyük aileler de

³¹⁶ Yıldırım, 206/4 (603 – 815) Numaralı Urfa Şer'iyi Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi, s. 327-328; Yasin Taş, Kadı Sicillerine Göre XIX. Asrın İkinci Yarısında Urfa'da Sosyal Hayat, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013, s. 184.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 327872).

³¹⁷ BOA., MVL., 685/56, s. 2.

orada bulunurdu. Bu yaşam şekli Dırê'i Bey'den Hadi Bey'e kadar devam etti. Diğer tarafta, Berriye'ye giden Hadi Bey, sadece sürüleri otlatmak için gitmezdi. Hadi Bey, iyi bir avcıydı ve avlamayı severdi. Ayrıca Hadi Bey, Zozan denilen bölgeden gelen sürü sahiplerine yardımcı olurdu. Bilindiği üzere Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Suriye ile Türkiye arasında bir sınır çizildi. Bu sınır, o zaman hala konar-göçer hayat yaşayan aşiretler için hareketlilik alanını sınırlama anlamını taşıyordu. Daha önceleri, Zozan'dan gelen göçerler rahatlıkla sürülerini Suriye'ye satabiliyor iken bu sınırın çizilmesi ile birlikte sürülerin karşı tarafa geçirilmesi yasaklanmıştı. Bu yüzden de sürü sahipleri Hadi Bey'in yanına gelir sürülerini Suriye tarafına geçirip satması konusunda yardım isterlerdi. Hadi Bey, mühürlediği bir yazıyla sürüleri sınırın öte tarafına gönderip sattırıyordu. Karşı tarafa geçirilen onlarca sürü belli bir ücret karşılığında Suriye tarafında bulunanlara satılıyordu. Bu sürülerin satışından elde edilen ücret, Hadi Bey tarafından sürü sahiplerine veriliyordu. Bu sayede Hadi Bey'in, Bitlis ve Erzurum gibi yerlerden gelen sürü sahibi göçerler ile her zaman bir bağı vardı.³¹⁸ Bu bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla Hadi Bey, Osmanlı döneminde uygulanan boybeyi kurumunu Türkiye Cumhuriyeti döneminde de sürdürmüş olan bir aşiret reisiydi.

Aşiret reisleri, baharın gelişi ve otların yeşermesi ile birlikte kışlak yerlerinden yaylak yerlerine gelirlerdi. Dırê'i Bey'in yaylak merkezi Karakeçi nahiyesi içinde yer alan Keş karyesiydi. Ondan sonra gelen oğlu Abdülkadir Bey'in de yaylak merkezi bu karyeydi. Hadi Bey'in yaylak merkezi ise hem Keş hem de Muğabi mezrasıydı. Daha sonra Hadi Bey, Muğabi (bugün Alagün olarak bilinir) mezrasından bir köy oluşturup şenlendirecekti.³¹⁹ Bu beyler, bu yaylak yerlerinde evler yapmış ve ziraatle de uğraşmışlardır. Sürülerini Karakeçi nahiyesi içinde bulunan meralarda ve kendi topraklarına yakın olan Karacadağ eteklerinde otlatırdı. Ayrıca sürülerini "çem" dedikleri küçük çaylarda ve yağmur sularıyla dolmuş olan kuyularda sularlardı. Hadi Bey'in 1950'den itibaren tamamen yerleşik hayata geçmesiyle birlikte artık konar-göçer hayat Karakeçililer arasında tamamen son bulmuştur. Yani Karakeçi aşireti beylerinin bin yıllık konup göçmeleri 1950'den sonra tamamen son bulmuştur.³²⁰ Artık bu konar-göçer

³¹⁸ Kaynak kişi, Hênsê Yazmacı (Karakeçili), Mehmet Ferit Karakeçili.

³¹⁹ Bu köyler hakkında bilgi "Yerleşik Hayat" kısmında verilmiştir.

³²⁰ Kaynak kişi, Hênsê Yazmacı (Karakeçili), Mehmet Ferit Karakeçili.

aşiretin topraklarından başka konar-göçerler geçmeye başlamıştı. Yüzyıllarca kendi yaşam şekilleri olmuş bu hayat şekli, artık onların evlatlarına yabancı geliyordu.

Resim 1: Konar-göçer Zamanlarda Hayvanlara Su Verilen Su Kuyuları³²¹

2.1.3. Konar-Göçer Hayatta Mesken: Kıl Çadır (Kara Çadır)

Çadır, öteden beri hayvancılıkla uğraşan ve hayvanlarına otlatma yeri bulmak için sürekli hareket halinde olan göçer kavimlerin, yaşam şekillerine uygun çeşitli şekillerde yaptıkları ve kolayca kurup sökebildikleri taşınması kolay olan bir meskendir.³²²

Orta Asya ve Anadolu’da göçer toplulukların yaşadıkları mesken için en çok kullandığı kelime “çadır” ifadesi olmakla birlikte çadır anlamından şu terimlerin de kullanıldığı görülmektedir; ev/üy,oba, otağ, keregü/kerege, çerger, alaçuk, çum, kapa ve çatır/çaşır.³²³

Orta Asya’da yaşayan göçer Türk toplulukları arasında en çok kullanılan çadır tipi “yurt”, “toprak ev” ve “kiyiz üy” (keçe ev) denilen ve tarihi geçmişe dayanan koyun yününden yapılmış kubbeli çadırlardır.³²⁴ Orta Asya’dan Anadolu’ya gelen Türk toplulukları, bu topraklarda da bu çadır tipini bir müddet kullandıysa da zaman içinde bu çadırın yerini “kıl çadır” almıştır.³²⁵ Anadolu’da konar-göçer Türkmen aşiretleri arasında en çok kullanılan bu çadır tipine, keçi kılından yapıldığı için “kıl çadır” denildiği gibi siyah renkte olduğu için “kara çadır” da denilmektedir. Ayrıca <kıl>ın dokunmasıyla elde

³²¹ Bu kuyular, yerleşik hayattan sonra da bir süre sürülerin su ihtiyacı için kullanıldı.

³²² Taciser Onuk, *Osmanlı Çadır Sanatı (XVII-XIX. yüzyıl)*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s. 13.

³²³ Onuk, *a.g.e.*, s. 13; Nebi Bozkurt, "Çadır", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cadir#1> (22.03.2021).

³²⁴ Bozkurt, *a.g.m.*; Eröz, *Yörükler*, s. 92.

³²⁵ Eröz, *a.g.e.*, s. 93; Orhan Gürbüz, "Türkiye’de Göçebe Mesken Örneği: Çadır", *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 32, İstanbul 1997, s. 188.

edilen <çul>lardan oluştuğu için “çul çadır” ifadesi de bu çadır tipi için kullanılmaktadır.³²⁶

Kara çadırın, Anadolu’da en çok kullanılan mesken haline gelmesi, bu çadır tipinin hem kullanışlı hem de kurulmasının ve sökülmesinin kolay olmasından kaynaklandığı gibi sıcak iklime de uyum sağlamasındandır.³²⁷ Ayrıca kara çadırın Arap kültüründe de yaygın bir mesken olması ve Anadolu’ya gelen Türkmen aşiretlerin, Arap kabileleriyle yakın teması da kıl çadırın yaygınlaşmasında etkili olmuştur.³²⁸ Ayrıca zaman içinde konar-göçer Türkmen aşiretlerin keçe çadırı bırakıp, kıl çadırı kullanmaları hakkında farklı görüşler de ortaya atılmıştır. Faruk Sümer’in tahminlerine göre, Türk topluluklarının milli çadırları olan ak keçeden yapılmış “toprak ev” tipi çadırı bırakıp kara çadıra yönelmeleri yoksullaşmaları ile ilgilidir.³²⁹ Diğer taraftan Mehmet Eröz’e göre, Anadolu toprakları, geniş meralara sahip olmasına rağmen Orta Asya’nın stepleri gibi koyun besleyeme müsait değildir. Ayrıca zaman içinde konar-göçer aşiretlerin yerleşik hayata geçip ziraat ile uğraşmaları meraların azalmasına sebebiyet vermiştir. Bununla birlikte nüfus artışı ve koyunların yüksek sarp yerlere uygun olmayışı, aşiretleri keçi beslemeye yöneltmiştir. Böylece koyun yününden yapılan keçe çadır yerine, keçi kılından yapılan kara çadır daha çok kullanılmaya başlanmıştır.³³⁰ Belirtilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere kıl çadırın konar-göçer aşiretler arasında yaygınlaşması sadece bir sebebe bağlanamayacağı gibi Anadolu’da zaman içinde keçe çadırın yerini alan bir mesken tipi olduğu da hakikattir.

Konar-göçer Türkmen aşiretlerin kadim meskeni olmuş olan kıl çadır, Siverek Karakeçililerinin de en önemli meskeni olmuş ve konar-göçer yaşamları boyunca kıl çadırdan vazgeçmemişlerdir. Siverek Karakeçilileri, çadır terimini kullansa da kıl çadır için daha çok “kon” kelimesi kullanırlar. Ayrıca renginden dolayı kara çadır anlamında “konê reş” ifadesini de kullandıkları oluyor. Karakeçililer, kıl çadırları için gerekli olan keçi kılını kendi keçilerinden sağlarlardı. “Hıstün” diye ifade edilen direkleri, “hebin” denilen şeritleri (koyun yünü ve keçi karıştırılarak kendileri de yapabiliyorlardı) ve “sing” denilen kazıkları Siverek’ten temin ediyorlardı. Örneğin Karakeçililerde son

³²⁶ Eröz, a.g.e., s. 97.

³²⁷ Gürbüz, a.g.m., s. 188.

³²⁸ Gürbüz, a.g.m., s. 188, Eröz, a.g.e., s. 93.

³²⁹ Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, s. 15.

³³⁰ Eröz, a.g.e., s. 97.

konar-göçer hayatı yaşayan Hadi Bey, “kon” denilen kıl çadır için gerekli olan direkleri, kazıkları ve şeritleri Siverek’ten temin ederdi. Keçi kılını ise kendi sürüsünden temin ederdi. Eğer kıl eksik olursa onu da Siverek’ten getirdiği olurdu. Kaynak kişilerin verdiği bilgiye göre, Hadi Bey’in eşi olan Zeruk Hatun, keçilerin kirkımı sırasında çobanların başında durur ve çobanlar, “*hebring*” adı verilen makasla keçilerin kirkımını yaparlardı ve bu işlemten sonra elde edilen keçi kılı, kara çadır için kullanılırdı. Daha sonra Zeruk Hatun, kadınları toplardı ve kadınlar, kılları taraktan geçirirlerdi. Kıllar taratıldıktan sonra yün eğirme aleti olan “*teşi*”³³¹ ile kıllar eğirilir ve ip haline getirilirdi. Keçi kılından hazırlanan ipler, “*tevn*”³³² denilen yer tezgahında dokunur ve “*tej*” diye ifade edilen çul haline getirilirdi. Ayrıca çula kanatta denilir. Bir çul veya kanat 10 m., 15 m., 20 m. veya 30 metre uzunluğunda olabilirdi. Bir çul, yaklaşık olarak 60-65 cm. genişliğindedir. Çadırın büyüklüğüne göre çul sayısı değişirdi. Hazırlanan çullar birbirine gene keçi kılından yapılmış ip ile dikilirdi. Daha sonra “*pizmik*” adı verilen *kulplar* direklerin sayısına göre çadırın ön ve arka tarafına dikilirdi. Böylece direkler ordan geçirilirdi. Ayrıca yaklaşık 20-25 cm. genişliğinde ve çadır örtüsünün uzunluğunda “*keji*” denilen bir örtü keçi kılından yapıldı. Bu örtü, çadırın başından sonuna kadar boyu boyunca çadırın orta kısmına dikilir. Böylece çadırın orta kısmına dikilecek olan direklerin çadırı delmesi bu örtü ile engellenir. Ayrıca keji ile aynı görevi gören ve “*çastır*” denilen tahta çanaklarda direklerin sayısına göre aralıklı bir şekilde çadır örtüsüne dikilebilir ve direklerin ucu bu çanakların içine yerleştirilirdi. Kurulum için hazır olan çadır örtüsü yere serilir, kazıklar yere çakılır ve çadır örtüsüne bağlanan şeritler aynı zamanda kazıklara da bağlanırdı. Daha sonra önden başlamak suretiyle direkler çadırın orta kısmına, ön ve arka kısmına aynı hizaya gelecek şekilde dikilirdi. Bu direklerin uzunluğu 3 m. ile 4 m. arasında değişirdi. Kullanılan direkler kalın olurdu. Özellikle çadırın merkezinde yani orta yerinde bulunan direk, diğer direklerden daha kalın olurdu. Dikilen her direğin arası 2.5 m. veya 3 m. olabilirdi. Çadır 2 direkli de 12 direkli de olabilirdi. Dırê’i Bey’in çadırı 12 direkliydi ve kullanılan direkler kalın olurdu. Her direğin arası 2.5 m. ve 3 m. civarında olurdu. Eğer en az 2.5 metreden hesaplanırsa, Dırê’i Bey’in çadırının 30 metre uzunluğunda olduğu anlaşılmaktadır. Eğer 3 metreden hesaplanır ise çadır uzunluğunun 36 metre civarında olduğu tespit edilmektedir. Yani Dırê’i Bey’in çadırının uzunluğu

³³¹ Dokumacılık kısmında görseli verilecek.

³³² Dokumacılık kısmında bilgi ve görseli verilecek.

tahminen 30 ile 36 metre arasında değişiyordu. Ayrıca bu çadırın örtüsü için yaklaşık olarak her biri yaklaşık 30 metre uzunluğunda ve 60-65 cm. genişliğinde olan 45 veya 50 çulun birbirlerine dikildiği anlaşılmaktadır.³³³

Resim 2: Kıl Çadır (Kon)

Resim 3: Kıl Çadır'ın İç Kısmı³³⁴

Erkek ve kadınların birbirlerine yardım ederek kurdukları kıl çadır daha sonra iki bölüme ayrılırdı. Bu bölme işlemi “çitê berdi” denilen çitlerle olurdu. Çitler, bir duvar gibi erkek odasını, ev halkının yaşadığı bölümden ayırırdı. Daha sonra koyun yününden yapılmış süslü “revak”lar³³⁵ duvar gibi dizilmiş çitlerin üstüne bırakılırdı. Daha sonra çadırın tüm kenarlarına çitler dizilirdi. Bu çitlerin sağlam bir şekilde ayakta durmaları

³³³ Kaynak kişi, Hênsê Yazmacı (Karakeçili); Şaha Karakeçili, (77 yaş), Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Deliktaş Köyü (Mahallesi), 16.02.2020; Zeliha Palmanak, (70 yaş), Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Viranşehir İlçesi, 23.03.2021.

³³⁴ Bu çadır, konuklar için geçici olarak kurulduğu için, koz gibi diğer bölümleri yapılmamıştır.

³³⁵ Revak'ta çadırın örtüsünde kullanılan kanatlar gibidir. Ama çadırın etrafı için yapılan revâklar keçi kılından yapılırken, erkek odasıyla ev halkını ayıran bölme için kullanılan revâk farklı olabilirdi. Yani erkek tarafıyla kadın tarafını birbirinden ayıran çitler üzerine koyun yününden renkli ve püsküllerle süslü revaklar yapılırdı.

için “*sêvân*” denilen ve her biri yaklaşık 1.5 metre olan tahta direkler, 1 metre aralıkla çitlerin arkasında yere kazılırdı. Sonra da dizilen bu çitlerin üstüne revâk’lar bırakılırdı. Bu revâklar, çadır örtüsüne, “*hırâr*” adı verilen çivi benzeri demir çubuklarla monte edilirdi.

Resim 4: Çitê Gole veya Çitê Berdi

Resim 5: Revâk

Ayrıca çadırın ön tarafında güneye bakacak şekilde bir kapı yapılırdı. Sonrada çadırın içinde “*koz*” denilen odalar oluşturulurdu. Evin içinde bulunan her evli çift için bir koz yapılırdı. Ayrıca mutfak eşyalarını, yiyecek içeceklerini ve sürülerinden elde ettikleri katıkları koyacak bir koz da yapılırdı (bu koz bir nevi mutfak görevini görürdü). Kozlar çitler yardımıyla çadırın belli yerlerinde kurulan odalardı. Çiftler kendi odalarına kişisel eşyalarını yerleştirirdi. Bununla birlikte erkek ve kadın tarafını ayıran çitin ön tarafına yatak-yorgan ve yastıkları üst üste dizilirdi. Ev halkına aiti sandıklarda çadırın bir kenarına konulurdu. Ayrıca çadırın dışarıya yakın bir kenarında üstünde yemeğin yapıldığı ocak olan “*argun*”³³⁶ yapılırdı. Argun’dan çıkan duman, çadıra sinmiyor, kıl çadırda bulunan gözenekler sayesinde dışarı çıkıyordu. Bununla birlik erkek tarafındaki bölmenin bir köşesine de bir kahve ocağı³³⁷ yapılırdı. Yere sermek için daha çok koyun yününden yapılmış keçeler ve Karakeçi aşireti mensubu kadınların yaptığı kilimler, çullar ve bazen de satın aldıkları halılar serilirdi. Yeni evli çiftlerin kozlarını diğer bölümlerden ayıran çitlerinin üstüne püsküllü, desenli ve konar-göçer Türkmen aşiretlere has renkli revâklar bırakılırdı. Günlük hayatın geçtiği ve kozlardan ayrı bölüm ise süsten biraz uzaktı. Bilgilerini verdiğimiz bu çadır tipi, Eyüb Bey döneminde de daha sonra aşiret

³³⁶ Argun kelimesi hakkında bilgi dil kısmında verilmiştir. Ayrıca bu ocak tarzı günümüzde hala kullanılmaya devam edilmektedir.

³³⁷ Bey Oda’sı kısmında ayrıntılı bilgi verilmiştir.

reisleri olan Dırê'i Bey, Abdülkadir Bey ve Hadi Bey döneminde de kurulan Karakeçi beylerinin ve kabile ağalarının çadır tipidir. Diğer aşiret mensuplarının kurduğu çadırlarda kara çadırdı. Lakin aşiretin başında bulunan beylerin dışındaki ahalinin çadırları, ailenin büyüklüğüne ve maddi duruma göre değişkenlik gösterirdi. Ahalinin çadırları genellikle 2 ile 5 direkli çadır arasında değişirdi. Erkek tarafı için ayrılan bir oda bulunmazdı. Ayrıca çadırın içinde kullanılan eşyalar, ailenin durumuna göre değişirdi.³³⁸

Yaylak ve kışlak yerleri için iki farklı kara çadır kullanılırdı. Yaylak yeri için daha önce kullanılan eski çadır kullanılırdı. Yırtık yerler, yama ile kapatılırdı. Çünkü yaylak yerinde havalar soğuk olmadığı için çadırın yeni olup olmaması önemli değildi. Ama kışlak yeri için yeni çadırlar yapılırdı. Çünkü kışlak yerin soğuk, yağmurlu ve rüzgarlı olabilirdi. Bu yüzden yeni ve daha sağlam çadırlar lazım olurdu. Ayrıca kıl çadırın, keçi kılından olmasından dolayı yağmuru tutma ve serin havayı da içeri alma özelliği vardı.³³⁹

Kıl çadır dışında, Dırê'i Bey'in oğlu Abdülkadir Bey'in kullandığı ve daha sonra Hadi Bey'in kullandığı bey çadırı denilen bir otağ çadır mevcuttu. Görselini aşağıda verdiğimiz çadırın ne zaman Karakeçi reislerinin eline geçtiği bilinmiyor. Ama bu çadırın Osmanlı sarayında kullanılan otağlara benzemesi dikkat çekicidir.³⁴⁰ Hadi Bey, önemli misafirlerini bu çadırda ağırlardı. Ayrıca ava giderken de bu çadırı kullandığı olurdu.

Resim 6: Dırê'i Bey'in Çadırı

³³⁸ Kaynak kişi, aynı kişiler.

³³⁹ Kaynak kişi, aynı kişiler.

³⁴⁰ Osmanlı otağlarına benzerliği ile ilgili bkz. Onuk, *Osmanlı Çadır Sanatı (XVII-XIX. yüzyıl)*, s. 56-57.

Resim 7: Çadırdan Bazı Kareler

2.1.4. Hayvancılık

Konar-göçer aşiretlerin yaşam şekilleri icabı temel geçim kaynakları hayvancılık olmakla birlikte kısmen tarımla da uğraştıkları bilinen bir gerçektir. Siverek Karakeçilileri de Osmanlı döneminde tarımla³⁴¹ uğraşmakla birlikte konar-göçer hayat tarzları icabı en önemli uğraşları hayvancılıktı.

1540 tarihinde Karakeçililerden alınan vergilerin en önemli kısmını ağnam vergisi oluşturmaktaydı.³⁴² Ayrıca 1861 yılında Diyarbakır'a bağlı kaza ve nahiyelerden toplanan ağnam ve keçi rüsum bedelinde, en yüksek miktarda vergi ödeyen nahiyeler, Karakeçi aşireti ve Şark ve Garb nahiyeleri olmuştur.³⁴³ Verilen bu vergi türünden anlaşıldığı üzere Karakeçililerin en önemli uğraşları küçükbaş hayvancılıktı. Ayrıca 1913 yılına ait bir belgede, Aneze aşiretinin Karakeçi aşiretinden gasp ettikleri arasında koyun ve keçi gibi küçük baş hayvanlarının da bulunması³⁴⁴ Karakeçililerin XX. yüzyılın ilk çeyreğinde de hayvancılıkla uğraştıklarının göstermektedir. Yani Siverek Karakeçililerin konar-göçer hayatları boyunca en önemli uğraşları hayvancılık olmuştur.

2.1.4.1. Koyun ve Keçi

Siverek Karakeçililerin öteden beri sürüleri, koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanlardan meydana gelmekteydi. Özellikle sürülerin çoğunluğu koyunlardan oluşmaktaydı. 1540 yılında 90 bin koyun için Karakeçili cemaatlerinden ağnam vergisi alındığı görülmektedir.³⁴⁵ Ayrıca Arap aşireti olan Şammar kabilesinin 1846-1848 yılları arasında Siverek kazasının Karakeçi aşiretine bağlı bir nahiyesinde gasp ettikleri malların çoğu koyun ve keçidir ve bunların bu yıllar kapsamında 40.000 olduğu görülmektedir.³⁴⁶ Yine 1861 yılında Karakeçi aşireti ile Şark ve Garb nahiyelerinden 76.727 kuruş ağnam vergisi toplanmıştır. Bu ağnam vergisi için her koyun ve keçi için 5 kuruş 25 para alınmıştır. Buna göre Karakeçi aşireti ile Şark ve Garb nahiyelerinde 14.614 koyun ve

³⁴¹ "Yerleşik Hayat" kısmında geniş bilgi verilmiştir.

³⁴² Erpolat, a.g.m., s. 233.

³⁴³ Gülenç, *Tanzimat'tan Meşrutiyet'e Diyarbakir 1839-1876 (İdari ve Sosyo-Ekonomik Yapı)*, s. 165.

³⁴⁴ BOA., MV., 176/22.

³⁴⁵ Erpolat, a.g.m., s. 233.

³⁴⁶ Saydam, Abdullah, "Tanzimat Devrinde Halep Ve Musul Dolaylarında Aşiretlerin Yol Açtıkları Asayiş Problemleri", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1, 1993, s. 247.

keçi mevcuttu.³⁴⁷ Ayrıca yukarıda verdiğimiz belgeden de anlaşıldığı üzere Dırê’i Bey’in sürüsünde de koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanlar mevcuttu.³⁴⁸

Yerleşik hayatla birlikte Karakeçililer arasında hayvancılık iyice azalmış ve tarım daha ön plana çıkmıştır. Özellikle yerleşik hayata geçildikten sonra Karakeçi aşiretinin asli unsuru olan Mirekler arasında hayvancılık hızlı bir şekilde yok olmaya başlamıştır. Ayrıca bunlar gibi toprak sahipleri olan tabi kabilelerde de zaman içinde hayvancılık azalmıştır. Bunlar daha çok tarıma yöneldiler ve temel ekonomik faaliyetleri tarım oldu. Daha öncede belirttiğimiz gibi 1950’ye kadar konar-göçer hayatı sürdürmeye devam eden Hadi Bey, tarımın yanında koyun ve keçi yetiştirmeye devam etmiştir. Ama bu sürüsü ticari amaçlı olmayıp konar-göçer hayatın alışkanlıklarının yerleşik hayata yani köy hayatına taşınması idi. Bununla birlikte ağırlanan misafirlerin et ihtiyacı bu sürüden karşılanmakla birlikte ev için gerekli olan “katık”³⁴⁹ bu sürüden karşılanırdı. Aynı şekilde bugün Ferit Bey, babası Hadi Bey gibi bunu devam ettiriyor. Bugün Ferit Bey dışında, Mireklerden sayılı sayıda aile koyun ve keçi beslemektedir. Koyun ve keçi yetiştirmeyi tamamen bırakan fakat köy hayatını devam ettiren aileler, katık ihtiyacı için birkaç inek beslemektedir. Diğer taraftan Karakeçi aşiretine bağlı fakat toprakları olmayan çoğu kabilenin hala temel geçim kaynağı koyun ve keçi besiciliğidir. Ayrıca büyükbaş hayvan yetiştiriciliği ile de ticaret yapan aileler de var. Büyükbaş hayvan yetiştiriciliği daha çok Devârân kabilesi arasında yaygındır. Bugün bu kabile mensubu topraksız çoğu aile, büyükbaş hayvan yetiştiriciliği yapmaktadır.

Resim 8: Köy Halkının Koyun Sürüleri

Resim 9: Köy Halkının İnek Sürüsü

³⁴⁷ Gülenç, *a.g.t.*, s. 165.

³⁴⁸ BOA., MV., 176/22, s. 1.

³⁴⁹ Sütten yapılan ürünlere verilen isim; yoğurt, peynir, ev yağı gibi.

Karakeçililerin hem kışlak yerleri olan Berriye hem de yaylak yerleri olan Karakeçi toprakları koyun yetiştirmeye müsait bir coğrafyaya sahip olduğu için sürülerinde keçilerden ziyade daha çok koyun bulunmaktaydı. Böylece hem coğrafyanın müsait olması hem de koyunların keçilere göre daha uysal ve yetiştirilmesi daha kolay olmasından dolayı koyunculuk tercih ediliyordu. Ama keçilerin koyunları yönlendirme yetisi olduğu için her sürüde mutlaka keçiler de bulunurdu. Koyunlar meraya götürülürken keçiler ön safhaya alınır ve koyun sürüsü onları takip ederdi. Yani keçiler çobanı, koyunlar da keçileri takip ederdi. Bugünde bu böyle devam etmektedir.

Sürüde bulunan koyun ve keçilere yaşlarına göre farklı isimler verilirdi. Bunlar;

Emlik: 1 ile 3 aylık arasında olan kuzulara denir.

Pışt berg: 4 ile 12 aylık arasında olan kuzulara verilen addır.

Kâvir: 1 yılını dolduran kuzulara denilir.

Mî veya Berindir: 1 yıldan sonra koyunlara verilen isimdir. Artık bu koyunlar kuzular ve süt verir.

Kağr: 1 yıl boyunca oğlaklara verilen isimdir,

Gisk: 1 yılını tamamlayan oğlaklara verilen isim.

Bêzin: 2 yılını tamamlayan keçilere söylenir.

2.1.4.1.1. Çobanlık

Temel uğraşı koyun ve keçi yetiştiriciliği olan gruplarda çobanın önemli bir yeri olur. Çünkü çobanlık vasfını herkes yüklenemez. Çoban olan kişinin hem sürüyü idare etme kabiliyetine hem de sürünün bakımını yapabilecek bilgiye sahip olmalıydı. Ayrıca çobanın hayvanlara karşı merhametli ve sabırlı olması beklenirdi. Böylece çoban ile sürüsü arasında bir bağ oluşur ve hem çoban sürüsündeki bütün koyunları, keçileri ve yavrularını bilir hem de sürü kendilerini idare eden sahiplerini tanırdı.

Konar-göçer zamanlarda sürünün çokluğu sebebiyle sadece bir çoban sürüyü idare edemezdi. Bu yüzden bir başçoban ile birlikte ona yardımcı olan çobanlar olurdu. Göç zamanı bu çobanlar sürüleri için en iyi meraları tespit eder ve sürülerini göç kervanından önce ya kışlak yerlerine ya da yaylak yerlerine sevk ederdi. Sürünün götürüldüğü meralar tarım arazilerinden uzakta ise bine yakın koyun ve keçiden oluşan sürüyü bir çoban dahi idare edebilirdi. Ama meralar tarım arazilerine yakın olduğu zamanlarda en az iki çoban

sürüyü idare etmesi lazımdı. Bugün de bu böyledir. Aslında bugün tarım arazilerinin çoğalması sebebiyle sürülerin sayısında azalma olmuştur. Özellikle tarım arazilerinin çok olduğu bölgede sürüler en fazla yüz ile iki yüz koyun ve keçiden meydana gelmekte ve bir çoban tarafından idare edilmekte. Bugün Karakeçili bölgesinde tarım arazileri çok olduğu için sürüleri meydana getiren koyun ve keçi sayısı azdır ve bir çoban tarafından idare edilmektedir. Tarımla uğraşın az olduğu zamanlarda Karakeçililerin sürüleri binlerce koyun ve keçiden meydana geliyordu. Bu yüzden de bunları sevk ve idare eden çobanların sayısı en az üç kişi olurdu ve başlarında bir başçoban olurdu. Hadi Bey'in yerleşik hayata geçtiği zamanlar da dahi sürü dört yüz koyun ve keçiden oluşuyordu ve bunları idare eden bir çobanbaşı ve iki de çoban olurdu. Başçoban genelde gün görmüş bu uğraşta çok yıllar kalmış tecrübeli bir kişi olurdu. Hadi Bey'in çobanbaşı Arap aşiretlerinden biri olan Beggari aşiretinin mensubu olan Sinco'ydu.³⁵⁰

Sürünün başında bulunan başçoban veya çoban sürünün ihtiyacı olan yıllık yem miktarını tespit etmekten sorumludur. Yani sürünün meralara otlatılmaya götürülmediği kış mevsiminde gerekli olan yem ihtiyacı iyice tespit edilmeli. Ayrıca bahar mevsiminde başçoban veya çoban ot bakımından zengin olan meraları bilmeli ve sürüyü oraya götürmelidir. Konar-göçer zamanda da bu böyleydi. Hadi Bey'in başçobanı olan Sinco, yemi biten sürüye, iki çuval pirinci yem olarak verdiği söylenir. Aslında bu söylenti, hem koyun ve keçi yetiştiriciliğine verilen önemi hem de sürü için gerekli olan yem ihtiyacının iyi belirlenmesi gerektiğini gösterir. Ayrıca çobanlar, bahar vakti koyun ve keçilerin sağımından da sorumlular. Bazen çoban yerine, kadınların da sağım yaptığı oluyor.³⁵¹

Günümüzde Karakeçili bölgesinde, toprak sahibi olmayıp hayvancılıkla uğraşanlar kendi sürülerinin çobanlığını yapıyorlar. Başkası için çobanlık yapmak artık rağbet gören bir iş değil. Bununla birlikte Karakeçi aşiretinin belli aileleri, sahip oldukları sürünün bakımı için yıllık belli bir ücret karşılığında çoban tutmaktalar. Örneğin Hadi Bey'in oğlu Mehmet Ferit Bey, kendi ev ihtiyacı için beslediği sürüsü için yıllık belirlenen bir ücret karşılığında hala çoban tutmaya devam etmektedir.

³⁵⁰ Kaynak kişiler, Ali Beggarioğlu, (70 yaş), Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 05.03.2020; Seydo Kılıç, (73 yaş), Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 15.03. 2020.

³⁵¹ Kaynak kişiler, Ali Beggarioğlu; Seydo Kılıç; Hênsê Yazmacı (Karakeçili).

Resim 10: Kendi Sürüsünün Çobanlığını Yapan Bir Aile

2.1.4.1.2. Örüm (Şevderî)

“Şevderî”, çobanların koyunları, akşam üzerinden sabaha kadar meraya otlatmaya götürmesidir. Türkçe de bu faaliyete örüm denilir. Kışın bitmesiyle birlikte bu faaliyet başlar. Baharın gelmesiyle birlikte otlar ve çeşitli bitkiler meraları kaplar. Bu yüzden de sürüler artık “pang” denilen çadır ahırlarda ve normal ahırlarda yemlenmez, meralara çıkartılır. Güneşin batmasına bir veya iki saat kaldığında, çobanlar sürüyü otlatmak için meraya götürürler. Meraya götürülen sürüler, akşam saat sekiz veya dokuza kadar otlatılır. Sonra sürü, bir süre dinlenir. Dinlenen sürü, gece on ikide tekrar otlatılmak için kaldırılır. Bir veya bir buçuk saat otlatıldıktan sonra sürü tekrar dinlenir. Bu sırada çoban da yatar. Ama çoban yatmadan önce “pizben” denilen bir ipin ucunu bir koyunun boynuna bağlar, ipin diğer ucunu ise kendi eline bağlar. Böylece çoban yatarken, sürünün herhangi bir sebepten dolayı dağılma ihtimaline karşı, çoban bu ip sayesinde uyarılmış olur. Çobanın ve sürünün dinlenme vakti sabah vakti beşe kadar devam eder. Saat beşten sonra da sürü, saat dokuza kadar tekrar otlatılır ve daha sonra sağım için daha önce yöre de bütün çobanlar tarafından belirlenen düzlük bir yere götürülür.³⁵²

³⁵² Ali Akaslan, (41 yaş), Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 02. 04.2021; Seydo Kılıç.

2.1.4.1.3. Sağma Gitme (Bêrî)

“Bêrî”³⁵³, yaylaya veya meraya koyunları ve keçileri “sağmaya gitmeye” verilen addır. Baharın gelişiyile birlikte koyun ve keçiler yaylalarda ve meralarda otlatılırdı. Bu zamanda artık sürü süt vermeye başlardı. Süt sağmaya giden ve “bêrîvân” adı verilen kafiye, adeta bir şenlik havasında yaylaya veya meraya çıkarlardı. Bu şenlik havası, çocukların da ilgisini çeker çocuklarda onlarla birlikte giderlerdi.

Kafiye bêrîye gitmeden önce bazı hazırlıklar yaparlardı. Bêrî için gerekli olan malzemeleri örneğin; sütün sağıldığı “sâtıl” denilen kova, sütün içine konulduğu “ıyar şîr” denilen süt tulumu veya bidonlar ve sütün süt tulumuna veya bidonlara koyarken dökülmemesini sağlayan “mâsteyrk” diye ifade edilen bakır huni hazırlanırdı.³⁵⁴ Ayrıca çoban için gerekli olan yiyecekler de hazırlanırdı. Bu malzemeler, eskiden eşeğin üstüne koyulan “tûr” denilen heybelere konulurdu.

Bêrî kafiyesinde yer alanların hepsinin bir görevi vardı. “ser bêrî” adı verilen kişiler, sağım sırasında koyun ve keçilerin başını tutanlardı. Bu kişiler genelde kadın olurdu. “Hillebî” ise sağım işini yapana kişilere verilen addı. Bu sağım işini yapanlar genelde çobanlar olurdu. Ayrıca sürüyü sağım sırasına koyan kişiler de olurdu. Yapılan bu eyleme “bêrdıkı” denilirdi. Bununla birlikte kovalar süt doldukça, sütü süt tulumuna veya bidonlara koyan kişiler olurdu. Bunun için ayrıca bir insan gücüne gerek yoktu. Diğer görevleri yapan gruplardan bir kişi bu görevi de yapabilirdi. Konar-göçer zamanlarda bu kafiye bêrîye yürüyerek giderdi. Yerleşik hayatın ilk zamanlarında eşekler de kullanılırdı. Daha sonraki yıllarda ise at arabaları bunun için bir ulaşım aracı oldu. 1990’larda ve 2000’lerde hayvancılıkla da uğraşan traktör sahipleri, bu araca römork bağlayarak traktör ile bêrî’ye gitmişlerdir.

Bêrînin ilk günü sürü sahipleri, bir tane kuzu ya da oğlak kurban verip yemek yaparlardı. Etrafta bulunan diğer berivanlar da bu yemeğe davet edilirdi. Bu kurban, baharın gelişiyile gelen bereket için Allah’a şükürlerini sunmanın bir yoluydu. Yemek yenildikten sonra koyun ve keçileri sağma işlemine geçilir. Ama bêrînin ilk günün de sağma işlemine geçmeden önce de bazı ritüeller uygulanırdı. Sağımın yapılacağı yerde

³⁵³ Bu konuyla ilgili kaynak kişi, Hênsê Yazmacı (Karakeçili); Şaha Karakeçili 28.02.2020; Seydo Kılıç; Aliye Karakeçili, (60), Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 07.03.2020.

³⁵⁴ İsmi söylenen bu malzemelerin görselleri ilgili konularda ve “Ev Eşyaları” kısmında verilmiştir.

toprağın altına soğanlar gömülür ve sütün sağılacağı kovalar, bu soğanların üzerine konulurdu. Daha sonra bêtîvanların kendileriyle birlikte getirdikleri bir miktar buğday, sürünün üzerine serpilir. Ayrıca sağım için ilk gelen koyunun yününe de kırmızı bir ip bağlanırdı. Yapılan bu ritüellerin tam olarak ne amaçla yapıldığı unutulmuş olsa da bize bu bilgileri aktaranlara göre, buğday bereketi temsil ediyordu ve sürünün bereketi için buğday koyunların üzerine serpilirdi. Soğan ve kırmızı ip ise sürüyü ve sürü sahiplerini musibetlerden ve nazardan korumak içindi. Ayrıca ilk günden elde edilen süt yoğurt yapılır ve bu yoğurt evlere dağıtılırdı.

Süt vermeyen koyun ve keçiler, sürüden ayırılırdı ve sürünün önüne koyulardı. Daha sonra da sağım işi tamamlanırdı. Bahar vakti, süt bol olduğu için süt sağımı günde iki defa yapılırdı. İlki sabah saat sekiz ile dokuz arasında ikincisi ise ikindi vakti saat üç ile dört arasında yapılırdı. Konar-göçer zamanlarda sağım yeri uzak olduğu için bêtîvan kafilesi saatlerce yol alabilirdi. Bu yüzden sabah sağımı için giden kafiye, geri dönmez ikindi sağımını beklerdi. Yani kafiyelede yayla veya merada çobanlarla birlikte ikindi vaktinin dolmasını beklerdi. İkinci sağımı yapıldıktan sonra “dângî” denilen işleme geçilirdi. Bu işlemde kuzular ve oğlaklar annelerinin sütünü yemeleri için bırakılırdı. Kuzular ve oğlaklar tamamen doyduktan sonra çobanlar, yavruları ve anneleri birbirinden ayırırdı.

Resim 11: Dângî İşlemi

Kuzu ve oğlaklardan sorumlu olan çoban, bunları meradan eve geri getirirdi. Çoban ise sürüyü *şevderî* dediğimiz örüme götürürdü. Bêtîvanlar ise o sırada evlerinin yolunu tutmuşlardır. Eve gittiklerinde sağdıkları bu süttten çeşitli ürünler elde ettikleri gibi fazla olanı da satarlardı. Bu faaliyet, bütün bahar boyunca bayram havası içinde devam ederdi. Yaklaşık olarak 2010’dan sonra bêtî faaliyeti Karakeçili bölgesinde kalktı. Yani bugün artık bir bêtîvan kervanı yok. Herkes evinin önüne getirdiği kendi sürüsünü sağmakta, geçmişte yapılan uygulamalar yapılmamakta. Bahar sevincinin ve yenilen aşın

paylaşıldığı; bereketin habercisi ve verilen kurbanlarla şükrün ifadesi olan bêrî gibi kadim bir kültür, yavaş yavaş modern hayatın getirdiği uygulamalara yenik düşmekte.

2.1.4.1.4. Koyun ve Keçi Kırkımı

Koyun ve keçilerin kırkımı yılda iki kez olmaktadır. İlk kırkım koyun ve keçilerin kırkımıdır. Bu kırkım, nisan ayının sonu mayıs ayının başında olur. Ama bu zaman bölgelere göre değişebilir. Koyun ve keçiden elde edilen bu yüne “hêrî” denilir ve bu yünü, ev halkı kendi ihtiyaçları için kullanır. Diğer kırkım zamanı ise yaz ayının başlarında olur ve bu kırkımda kuzu ve oğlaklar kırkımlanır. Bunlardan elde edilen yüne “lêv” yani yapağı denilir. Bu yün genelde ev ihtiyaçları için kullanılmaz. Bu yapağı daha çok keçe yapımında kullanılır.³⁵⁵

Resim 12: Kırkım İşlemi

Resim 13: Kırkım Sonrası Elde Edilen Yün

2.1.4.1.5. Koyun ve Keçi Derisinden Elde Edilen Ürünler³⁵⁶

Yağ Tulumu (Hiz): Kesilen koyunun derisi yüzülür. Bu derinin tamamı tuzlanır ve unlanır. Bu işlemden sonra deri bir poşet içine konulup bir hafta bekletilir. Bir haftadan sonra derinin üzerindeki yünler temizlenir. Tamamen yünden arınan derinin içine 2 kiloya yakın pekmez konulur. Sonra bir bezle örtülür ve bir hafta bekletilir. Bir haftadan sonra

³⁵⁵ Kaynak kişi, Seydo Kılıç; Ali Akaslan; Hêsâ Karakeçili, (68 yaş), Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 15.03.2020.

³⁵⁶ Bu ürünlerin yapılışı ile ilgili kaynak kişi, Hênsê Yazmacı (Karakeçili), Hêsâ Karakeçili 30.03.2021; Zeynep Subay, (50), Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 29.03.2021.

derinin içindeki pekmez dökülür ve ayakları ve kuyruk kısmı koyun yününden yapılmış ip ile sıkıca bağlanır ve “hiz” dediğimiz yağ tulumu hazır olur. Yapılan sade ev yağı bunun içine konulur.

Deri Yayık (Meşkâ Dêv): Yine yağ tulumun da olduğu gibi koyun veya keçinin derisi yüzülür. Deri kısmı tuzlanır ve unlanır. Yağ tulumu benzer. Ceft, dibeğin içine koyulup toz haline gelene kadar dövülür. Deri üzerindeki yünler temizlendikten sonra ceftten yapılan toz, derinin üzerine serpilir. Bu ceft sayesinde yayık içinde yapılan ürünlerin tadı güzel oluyor. Derideki hoş olmayan kokuyu da öldürüyor. Yayık böylece hazır olur.

‘ıyar Şir (Süt Tulumu): Bütün işlemleri yayıkta olduğu gibidir.

Kûn: Suyun muhafaza edilmesi için kullanılan bir üründür. Boyutu değişebilir. Temizlenmesi sırasında kullanılan birkaç malzeme dışında, yapılışı yağ tuluğunda ve yayıkta olduğu gibidir.

Deriden yapılan bu ürünlerin hepsi hemen hemen aynıdır. Sadece hazırlanışı sırasında kullanılan birkaç malzeme değişebilir. Bu ürün kullanılmadığı zamanlarda havası alınır ve bir beze sarılır. Tekrar kullanılacağı zamana kadar bir bezde muhafaza edilir.

Resim 14: Yağ Tulumu³⁵⁷

Resim 15: Havası Alınmış Yağ Tulumu

³⁵⁷ Diğer deri ürünleri de böyledir. Sadece “Kûn” adı verilenin boyutu daha büyük olabilir.

2.1.4.1.6. Koyun ve Keçi Sütünden Elde Edilen Süt Ürünleri³⁵⁸

Yağlı ve Yağsız Süt Elde Edilmesi

Konar-göçer zamanlarda yağlı ve yağsız sütü birbirinden ayıran bir makine olmadığı için yapılan bütün süt ürünleri saf süttten yapıldı. Yağlı ve yağsız sütü birbirinden ayıran makine kullanılmaya başlandıktan sonra yağlı ve yağsız ürünler elde edilmeye başlandı. Yağlı süttten yapılan ürünler her zaman daha kaliteli olandır. Ama yağlı süttten elde edilen yoğurt daha çok aşağıda geniş bilgi verdiğimiz sade yağın elde edilmesinde kullanılır. Yani ev halkının yemesi için yapılacak yoğurt, ya makinadan geçirilmemiş saf süttten ya da yağlı ve yağsız süttün belli miktarlarda birbirlerine karıştırılmasıyla elde edilen süttten yapılmalıdır.

Resim 16: Yağlı Yağsız Süt Ayırma Makinesi

Ağız (Fıro)

Yeni yavru vermiş koyun ve keçilerin 2. ve 3. günde verdikleri süte denir. Bu süt ateşin üzerine konulur ve az miktarda tuz atılır. Sütle yoğurt arası bir kıvama gelinceye kadar karıştırılır ve kıvama gelince çukur tabaklara konulup soğutulur. Birkaç gün içinde tüketilmesi gerekir.

Yoğurt

Koyunlardan ve keçilerden sağılan süt eve getirilir. Sonra bu süt ısıtılır (gazlı ocakların olmadığı zamanlarda ısıtma, argun denilen ocağın üstünde tezek ve etraftan

³⁵⁸ Kaynak kişi, Hênsê Yazmacı (Karakeçili), Şaha Karakeçili 28.02.2020; Hêsa Karakeçili 01.04.2021; Zeynep Subay, Aliye Karakeçili 07.03.2020.

toplanılan çalı çırpı ile olurdu. Ayrıca “*sitil*”³⁵⁹ denilen büyük bakır kazanlar, argun’un üstüne konulur ve süt bu kazanlarda ısıtılırdı). Kaynayan süt sonra ateşten indirilip ılımaya bırakılır (eskiden sütün ılması için “meğmer” denilen ve tahtadan yapılmış büyük kazan benzeri kaplar kullanılırdı). Sonra da sütün içine bir miktar “heyvân” denilen maya koyulur ve süt karıştırılır. Mayalama, genelde yoğurtla yapılmakla birlikte ayran ile de yapılabilir. Daha sonra sütün üstü bir örtü ile örtünür ve mayalanması için iki üç saat beklenir ve yoğurt olur.

Peynir

Sütün sağılmasından sonra süt süzülür ve büyük bir kaba konulur. Sonra da “heyvan” denilen bir miktar maya³⁶⁰ süte konulur ve süt karıştırılır. Sonra üstü örtülen süt, bir iki saat mayalanmaya bırakılır. Mayalanma tamamlandıktan sonra yoğurt kıvamına gelen peynir “parzın” denilen peynir süzme bezlerine konulur. Sonra bekletilir ve peynir suyu tam süzüldükten sonra peynirler bu bezlerden çıkarılır. Böylece aşağıdaki resimde gösterildiği gibi taze peynir haline gelir. Taze peynir halinde, peynirlerini şehir merkezlerini gönderip satanlar da oluyor. Eğer kışlık için yıllık peynir yapılacaksa bu taze peynirler büyük kazanlarda kaynatılmış suyun için atılır. Sonra kazanın üstü yaklaşık on dakika kapatılır ve taze peynirler kazanda bekletilir. Sonra kazanda bekletilen bu peynirler teker teker çıkartılıp avuç içinde bastırılır ve tepsiye konulan tuzun içine bırakılır. Soğuduktan sonra bu peynirler bidonlara veya tenekelere yerleştirilir bidonlar ve tenekeler yeterince peynir aldıktan sonra hazırlanmış tuzlu su üzerine dökülür ve bidonlar ve tenekeler hava almayacak şekilde kapakları kapatılır. Eskiden bu işlem yapıldıktan sonra bidonlar, kazılmış toprağın altında kışa kadar muhafaza edilirdi. Günümüzde ise kışlık için peynirler tenekelere konulup şehirlerde bulunan soğutuculara gönderilir.

³⁵⁹ Görseli ev eşyalarında gösterilmiştir.

³⁶⁰ Eskiden peynir mayalamak için kuzunun “şılaf” denilen içkembesinden hazırlanmış maya kullanılırdı. Günümüzde ise hazır mayalar kullanılıyor.

Resim 17: Taze Peynirin Yapılış Aşamasından Görseller

Sade (Saf) Yağ (Yöresel isimi Rûnê Mâlê) Tere yağı, Ayrar

Eskiden yoğurt haline gelen süt, koyun veya keçi derisinden yapılmış ve “meşkâ dev” denilen deri yayığın içine konulurdu. Bu yayık, üç direğin birbiriyle üstten bağlanmasıyla yapılan “çatmeye”ye bağlı olan “lolib”e bağlı olurdu. Daha sonra tuluğun bağlı olduğu lolib’in kollarından tutulur ve tuluğ, öne ve arkaya doğru sallanıyordu. Yani bir nevi bu hareket mikser görevini görüyordu. Yaklaşık yarım saate kadar bu işlem devam ederdi. Daha sonra “satıl” denilen bir kova tuluğun altına yerleştirilir ve bu kovanın üstüne bir süzme bezi konulurdu.

Daha sonra tuluğun ağzı açılır ve tuluğun ağzı süzme bezine konulurdu. Bu işlem ile ayrar kovanın içine süzülür ve “rûnê nîvîşk” denilen tereyağı süzme bezin içinde kalırdı. Bugün aynı şekilde bütün bu işlemlerin görevini Resim 13’teki elektrikli yayık makinaları görmektedir.

Resim 18: Yayık Makinası

Resim 19: Üste Biriken Tere Yağı

Resim 20: Süzülen Ayrar

Süzme bezinden çıkarılan tereyağı soğuk suyla ovulur ve top haline getirilir. Bu toplar bir kovaya koyulur ve üstüne tuz dökülür (eskiden kova yerine koyun veya keçi derisinden yapılmış “halef” adı verilen tuluğa koyulup bekletilirdi).

Resim 21: Soğuk Suya Koyulan Tereyağı

Bu işlem sütün çokluğuna göre bir günde bir hafta da sürebilir. Böylece yeterince toplanan tereyağı, sitil denilen büyük kazana konulur. Bu kazan, argun denilen ocağın üstüne konulur ve hafif yanan ateşin üzerinde, yağ erinceye kadar bekler. Bu ateşte tereyağı, tamamen eridikten sonra yere konulur ve yağın üzerinde oluşan köpük tamamen alınır. Sonra oluşan köpük ayrı bir kovaya, sıvı haline gelmiş olan tereyağı ayrı bir kovaya konulur.

Resim 22: Eritilecek Tere Yağı

Resim 23: Eritilen Yağdan Köpük Alma İşlemi

Eritme sonucu elde edilen sade yağ, koyun derisinden yapılmış “hiz”e konulur. Sonra bu tuluğun ağzı iyice kapanır ve kışa kadar kapalı tutulur ve kıştan yaza kadar tüketilir. Günümüzde bu yağ, içi tamamen peklemezle sıvalanmış bakır kazanların içinde de muhafaza edilir.

Resim 24: Boş Yağ Tulumu

Resim 25: Pekmezle Sıvalanmış Bakır Kazan ve Sade Yağ

Çökelek (Torak)

Ev yağı yapıldığı sırada elde edilen ayran, bir kazana konulur ve ateşin üstüne konulur. Bu ayran kaynadıkça katılaşır. Yeterince kaynadıktan sonra ateşten indirilir. Sonra kaynatılan ayran süzme bezine konulur. Ayranın katılaşmış kısmı bezde kalır, sıvı kısmı ise bezden süzülür. Bu süzme bez içindeki katı kısım sabahdan akşama kadar bezde bekletilir. Daha sonra suyu tamamen süzülen çökelek bir tepsiye koyulur ve içine biraz tuz serpilir ve karıştırılır ve güneşin altında 2 veya 3 gün bekletilir. Kuruyan çökelek, kış için bir torbaya konulur ve saklanır. Kış zamanı kurutulmuş çökelek akşam suya koyulur, sabah yumuşayan çökelek soğan ve ev yağıyla kızartılır. İsteğe göre böylece yenilir veya katmer de yapılır.

Resim 26: Süzme Bezinde Bekletilen Çökelek

2.1.4.1.7. Koyun ve Keçi Yününden Yapılan Ürünler

Yorgan, Döşek ve Yastık

Baharda yapılan koyun kırkımından hemen sonra elde edilen yünler yıkanır. Yünler yıkanırken arada “şênîk” diye ifade edilen tahtadan yapılmış tokaç ile dövülür ki yüne sinmiş bütün kirler çıksın. Yünler tokaç ile dövüldükçe köpüklenir. Dövme işlemi bittikten sonra yünler, tekrar suya koyulup durulanır. Durulandıktan sonra üst üste bir yere koyulur. Aradan beş veya altı saat geçtikten sonra oklava yardımıyla yünler sirkelenir. Sonrada kurutmak için ya iplerin üzerine asılır ya da temiz bir yere serilir. Sonra iç içe geçmiş yünleri birbirinden ayrılır. Sonra da döşegin boyutuna göre “has” denilen şilte bezi iki taraflı kesilir ve bir tarafı açık olacak şekilde dikilir. Hazır hale gelen bu şilte bezi yere serilir. Yere serilen bu kumaşın üzerine yünler koyulur ve resimdeki gibi dizilir. Sonra da bu şilte bezi yuvarlanır dıştaki yün bu şekilde içe geçer ve açık bırakılmış olan taraf dikilir. Daha sonra da döşegin belli yerleri dikilir. Bu dikim şekli, yünü, yorganın içinde sabit durmasını sağlayacak ve yünlerin yorganın her tarafında eşit şekilde olmasını sağlayacak şekilde yapılır. Dikimi biten yorgana, kişinin isteğine göre çeşitli renkte kumaşlar geçirilir ve bu yorgana geçirilen kumaş, yorgana dikilir. Böylece yorgan hazırlanmış olur.³⁶¹

Resim 27: Döşegin Yapılış Aşamaları

Döşegin yapılışı da yorganın yapılışı gibidir. Sadece döşegin dikiminde “şûzın” denilen ve resimde de gösterilen büyük bir iğne kullanılır. Aynı şekilde yastık içinde aynı malzemeler kullanılır. Yastığın ortası yorgan ve döşekte olduğu gibi ortası dikilmez, sadece açık kalan yüzü dikilir.

³⁶¹ Kaynak kişi, Hêsâ Karakeçili; Zeynep Subay.

Bugün, bu maddi kültür hala canlı bir şekilde devam etmektedir. Özellikle evlenecek kızlara, bu şekilde döşek, yorgan ve yastıklar yapılır. Bunların sayısı, kullanılan yünün ve kumaşın kalitesi kişilerin maddi durumuna göre değişebilir.

Keçe

Diğer kırkım zamanı ise yaz ayının başlarında olur ve bu kırkımda kuzu ve oğlaklar kırkımlanır. Bunlardan elde edilen yüne “lêv” yani yapağı denilir. Bu yün genelde ev ihtiyaçları için kullanılmaz. Bu yapağı daha çok keçe yapımında kullanılır.

Keçe, daha çok yaz aylarında kırkımı yapılan kuzuların yapağı adı verilen yününden yapılır. Keçeler, daha çok aşiret içinde değil de sancak veya vilayet merkezlerinde bulunan işin ehli kişiler yapardı. Bugün de bu aynı şekilde devam etmektedir. Keçe daha çok halı yerine kullanıp yere serilirdi. Bugün de eskisi kadar yaygın bir şekilde kullanımı olmazsa da yere serilmeye devam edilmektedir. Ayrıca sağlık için iyi olduğu düşünüldüğünden kişisel kullanımı da mevcuttur. Yani misafirler dışında kişisel olarak kullanılan bir yer ürünüdür.

Resim 28: Keçe

Kağnî

Koyun yünün *rîs* yani ip haline getirilmesinden sonra el ile yapılan ve taş atmaya yarayan bir üründür.

Resim 29: Kağnî

2.1.4.2. Deve

Araplar arasında çöl gemisi olarak anılan ve onlar için çok önemli bir yere sahip olan develer,³⁶² aynı zamanda yaylak ve kışlak halinde yaşayan konar-göçer aşiretler için de vazgeçilmez olup konar-göçerliğin yaygın olduğu zamanlarda aşiretlerin hareket kabiliyetini hızlandıran bir hizmet ve yük taşıma aracıydı. Hem sıcaklığa hem de soğuğa karşı dayanıklı olan devler, dağlık alanlarda hareket kabiliyeti yüksektir. Ayrıca açlığa ve susuzluğa dayanıklı olması onu, konar-göçerler için daha önemli bir konuma getirmektedir.³⁶³ Bu yüzden bölgedeki bütün aşiretlerin sürülerinde develer mevcuttu.

Osmanlı belgelerinde aşiretlerin yaptıkları yağma mallarının arasında develerin bulunması, aşiretlerin hem deveye verdiği önemi hem de sürülerinde develerin de mevcudiyetinin göstergesidir. Nitekim bu belgelerin birinde, Bakara aşiretinin Karakeçili ve Şihân aşiretinden; Aneze aşiretinin de Milli aşiretinden gasp ettikleri develerin onlardan tekrar geri alındığına dair bilgiler mevcut iken.³⁶⁴ Bir diğesinde ise, Karakeçi aşireti reisi Dırê'i Bey ve Lis aşireti reisinin otuz atlı ile Harran civarında bulunan Anezililere hucüm ederek, bunlardan yetmiş beş deve gasp ettikleri ifade edilmektedir.³⁶⁵

³⁶² Ahmet Önkâl ve Nebi Bozkurt, "Deve", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/deve#1> (26.03.2021).

³⁶³ Eröz, a.g.e., s. 144-146.

³⁶⁴ BOA., DH.ŞFR., 100/44, s. 1.

³⁶⁵ BOA., DH.ŞFR., 43/143, s. 1.

Belgelerden de anlaşıldığı gibi Karakeçi aşiretinin sürüsünde deve de bulunurdu. Ayrıca Dırê'i Bey'in yağma ettikleri mallar arasında da deve bulunuyordu. Bu açıkça gösteriyor ki konar-göçer hayat yaşayan Siverek Karakeçilileri için de devenin vazgeçilmez bir yeri vardı. Çünkü yaylak ve kışlak arası gidip gelirken kıl çadır dahil yanlarında götürdükleri bütün eşyalar develere bindirilirdi. Ayrıca aşiret mensubu kadınlar, bu yolculuklarında deveye binerlerdi. Bunun dışında develer, gelin kervanı içinde kullanırdı. Yani hem gelin hem de gelinin çeyizi develerle damat evine götürülürdü.

Develere cins ve yaşlarına göre isimler verilirdi³⁶⁶.

Torum: Bir yaşındaki deve yavrularına denilir.

Cüdhân: İki yaşındaki deve yavrularına verilen ad.

Arvâne: Develerin dışisine söylenir.

Lok: Develerin erkeğine verilen isimdir.

Genellikle Arap halkı deve konusunda ehil oldukları için bölgede bulunan aşiretlerin develerine Arap olan kişiler bakardı. Tabi develerin çokluğuna göre bakan kişi sayısı değişebilirdi. Develerin bakımını yapan ve onları güden kişiye “servân” denirdi. Servânlar, develerin otlatılmasından, bakımından ve göç zamanlarında sevk ve idaresinden sorumluydu.³⁶⁷

2.1.4.3. At

Orta Asya Türk sosyal ve kültürel tarihinde ata verilen önem, Anadolu'ya gelen Türkmen aşiretleri arasında da devam etmiştir.³⁶⁸ Özellikle at yetiştirme ve binicilik konar-göçer Türkmen aşiretleri arasında önemli bir yer tutmuştur.³⁶⁹ Ayrıca süratli bir binek vasıtası olması sebebiyle at, konar-konar göçer hayatın vazgeçilmez unsurlarından biri haline gelmişti.³⁷⁰

Siverek Karakeçi aşiretinde de atın önemli bir yeri vardı. Ata verilen bu önem, sadece konar-göçer bir hayat sürdürmelerinden kaynaklanmıyordu. Karakeçi aşireti

³⁶⁶ Kaynak kişi, Hênsê Yazmacı (Karakeçili).

³⁶⁷ Kaynak kişi, aynı kişi.

³⁶⁸ Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s. 206-207, 304.

³⁶⁹ Orhonlu, *a.g.e.*, s. 22.

³⁷⁰ Orhonlu, *a.g.e.*, s. 22; Eröz, Yörükler, *a.g.e.*, s. 126.

beyleri atı seven ve binicilikte maharet sahibi olan kişilerdi. Ayrıca Karakeçi aşireti reisleri yaptığı talanlarda ve gittiği savaşlarda kendi atlarını kullanırlardı.

Şammar aşiretinin 1846-1848 yıllarında Karakeçi aşiretine bağlı bir nahiyede elde ettikleri gasb mallarının arasında 626 at bulunmaktadır.³⁷¹ Ayrıca 1914 yılına ait bir belgede Karakeçi aşireti reisi Dırê'i Bey'in Anezelilerden gasp ettikleri hayvanlar arasında kısırakta bulunmaktaydı.³⁷² Bununla birlikte XX. yüzyılın ilk çeyreğinde ait yabancı bir kayıta, Karakeçili aşiretinin 850 civarında atlı adamının mevcut olduğunu ve 250 atlı adam ile Balkan Savaşları sırasında Türk ordusuna katkıda bulunduğu belirtilmektedir.³⁷³ 1927 tarihli Urfa salnamesinde de Karakeçi aşireti mensupları için *“cesaret ve binicilikleriyle meşhurdur”* açıklaması bulunmaktadır.³⁷⁴

Yukarıdaki kayıtlardan Karakeçi aşiretinde yetiştirilen at sayısının fazlalığına ulaşmakla birlikte cesaret ve binicilikleriyle meşhur olan Karakeçi beylerinin atlı adamlarıyla birlikte diğer aşiretlere baskınlar yaptıkları anlaşılmaktadır. Aslında bu bilgiler bize, Karakeçi aşiretinde atın bir yük vasıtasından ziyade bir muharebe vasıtası olarak kullanıldığını göstermektedir. Zira daha öncede üzerinde durduğumuz üzere Karakeçi aşiretinin Hamidiye Alaylarına dahil olmasından ve Balkan Harbi'ne katılmasından da bunu en iyi şekilde anlayabiliriz. Çünkü Hamidiye Alaylarına katılan aşiretler; elbise, hayvan ve eyer takımlarını kendileri tedarik ediyorlardı.³⁷⁵ Yani anlaşılabileceği üzere Karakeçi aşireti kendi atlarıyla bu alaylara dahil olmuşlardı. Bununla birlikte atın Karakeçi aşiretinde yer almış önemli maddi kültür unsurlarından bir olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Cumhuriyet döneminde de Karakeçi aşireti üyeleri sahip olduğu atlarla yarışlar yapar ve oyunlar oynardı. Ayrıca Karakeçi aşireti reisi Hadi Bey, yerleşik hayata geçtikten sonra da soylu cins atlarla ilgileniyordu. Aşağıda Hadi Bey'e ait 1958 doğumlu bir saf kan Arap atının kimliğinden anlaşıldığı kadarıyla 1969'larda hala bu aşiret beyi kendisi için asil atlar yetiştiriyordu. Hadi Bey'in 1971'de vefatından sonra ona ait atlar da satılmıştır. Aslında at kültürünün Karakeçi bölgesinde yavaş yavaş kalkması

³⁷¹ Saydam, a.g.m., s. 247.

³⁷² BOA., DH.ŞFR., 43/143, s. 1.

³⁷³ 'Kurdistan and the Kurds' [13v] (26/122), British Library: India Office Records and Private Papers, IOR/L/MIL/17/15/22, in Qatar Digital Library <https://www.qdl.qa/archive/81055/vdc_100035251755.0x00001b> [accessed 6 May 2021].

³⁷⁴ *Urfa Hakkında Tabii, Coğrafi, İctimai, İktisadi, Mülki Malumatı Cami Salnâme*, İlhami-Fevzi Matbaası, İstanbul 1927, s. 98, <http://ktp.isam.org.tr/pdfsal/D03836192700000000.pdf> (01.04.2021).

³⁷⁵ Kodaman, *Sultan II. Abdülhamid Devri Doğu Politikası*, s. 35.

da bu tarihten itibaren başlatılabilir. Bugün Karakeçililer de at biniciliği kültürüne dair hemen hemen bir şey kalmamıştır. Atların koşum takımından çok az şey günümüze kadar gelmiştir.³⁷⁶

Resim 30: Hadi Bey'in Atlarından Birine Ait Kimlik

Resim 31: Hadi Bey'e Ait At Örtüsü

³⁷⁶ Kaynak kişi, Mehmet Ferit Karakeçili.

Resim 32: Atlara Ait Diğer Bazı Ürünler: Sêlebendler, Rışme ve Livan

At sahibi beylerin attan sorumlu seyisleri olurdu. Seyis atların bakımından sorumluydu. Hadi Bey, atları için kuru üzüm gibi yemişler getirirdi ve seyis atlara gerekli yemin yanından bu kuru yemişleri de yedirirdi.³⁷⁷

2.1.4.4. Hayvanların Barındığı Yer³⁷⁸

Konar-göçer zamanlarda her hayvanın barındığı bir yer olurdu. Konar-göçerlerin hayvanları için yaptıkları bu yerler, genelde ev halkının kıl çadırlarına yakın olurdu.

Koyun ve keçilerin kaldığı yer aynı olurdu ve kaldıkları yere “pang” denildiği gibi “kon” da denilirdi. Bu “pang”ların yapımında belli aşamalar olur. İlk olarak taşlarla yaklaşık 1.5 metre civarında dikdörtgen şeklinde duvar örülür. Genelde güneye bakacak şekilde, ön duvarda bir kapı bırakılır. Örülen bu duvarların uzunluğu yaklaşık 20 metre ve genişliği ise 8 metre olur. Ama uzunluğu ve genişliği daha fazla olabileceği gibi daha az da olabilir. Duvar örme tamamlandıktan sonra oluşan dikdörtgen yapının orta yerine yaklaşık 3-4 metre uzunluğunda olan direkler dikilir ve dikelen her direğin arası yaklaşık 3 metre civarında olur. Yere dikilen direklerin üstüne de başka direkler, boylu boyunca koyulur. Yere dikilen direkler ile üste konulan direkler, çivilerle birbirlerine monte edilir. Daha sonra yanlardan orta direklerin üstüne direkler konulur. Bunların arası 2 metre oluyor. Böylece çatı benzeri bir iskelet yapılmış olur. Daha sonra da bu direklerin üstüne

³⁷⁷ Kaynak kişi, Mehmet Ferit Karakeçili.

³⁷⁸ Kaynak kişi, Ali Akaslan, pangın yapılışı hakkında bilgi; Seydo Kılıç; Ali Beggarioğlu; Hênsê Karakeçili.

çadırlar atılır. Konar-göçer zamanlarda bu çadır, keçi kılından yapılırdı. Ama günümüzde, aşağıdaki resimde görüldüğü gibidir. Bugün herkes bu “pang”ları kullanmamaktadır. Koyun, keçi ve yavruları için ahır yapanlar da vardır. Yani günümüzde imkanlara göre bu mesken yapımında kullanılan malzemeler değişebilir.

Resim 33: Pang'ın Dış Görünümü ve Kapısı

Resim 34: Pang'ın İç Kısmı

Koyun ve keçilerin yavruları için de ya “pang”ın içinde bir bölme oluşturulur ya da ayrı bir “pang” yapılır. Ahırların içinde de kuzu ve oğlaklar için ayrı bir bölme yapılabilir.

Resim 35: Kuzu ve Oğlak Pang'ı (Kon'u)

Develerin kaldıkları yere “develik” deniliyordu. Konar-göçer zamanlarda “develik”te develerin sayılarına göre “pang”lar gibi yapılırdı. Aynı şekilde atlar için de hem “pang” hem de “kon” denilen meskenler yapılırdı. Yerleşik hayattan sonra atlar için ayrıca ahırın yanında bir bölme de olurdu. Günümüzde bu iki hayvan yetiştirilmediği için onlar için yapılan meskenler de bulunmamaktadır.

Resim 36: Eski Ahır Tipi

2.2. YERLEŞİK HAYAT*

2.2.1. Siverek Karakeçililerine Yönelik İskân Çalışmaları

Osmanlı İmparatorluğu’nda aşiretlerin iskânı konusu ile ilgili yapılan önemli çalışmaların çoğunda Siverek Karakeçililerinin iskânına yönelik herhangi bir bilgiye rast gelinmemiştir.³⁷⁹ Özellikle Osmanlı Devleti’nde iskân çalışmalarının yoğunlaştığı XVII. ve XVIII. yüzyıllarda³⁸⁰ bu aşirete yönelik sistemli bir iskân politikasının uygulandığına dair bilgiler yok gibidir. Ama bu öteden beri konar-göçer halde yaşayan bütün Siverek Karakeçili ahalisinin 1950’lere kadar hep konar-göçer halde olduğu anlamına gelmez. Örneğin daha 1566 yılında bazı Karakeçili oymaklarının yerleşime geçtiği görülmektedir.³⁸¹ Yani Karakeçililerin tamamen yerleşik hayata geçtiği 1950 tarihine kadar illaki kendisine tabi cemaat ve kabilelerden ve kendi asli unsuru olan kollardan olan ahalinin bir kısmı zamanla aşiretten ayrılıp yerleşik hayata geçtiği olmuştur. Bunu Siverek Karakeçililerin XIX. yüzyıl ve XX. yüzyıllardaki yerleşim süreçlerinden daha iyi anlayabiliriz. Örneğin Eyüb Bey, konar-göçer hayatı devam ettirirken kardeşleri Sa’dun ve Beşar Bey’ler ondan önce yerleşik hayata geçmişler. Aynı şekilde Eyüb Bey’in oğullarından Halil Bey yerleşik hayata geçtiğinde kardeşi Dirê’i Bey ve ondan sonra gelen oğulları konar-göçer hayatı devam ettirmiştir. Bununla birlikte Karakeçili aşiretine bağlı kabilelerde de bu süreç böyle devam etmiştir. Yani 1950’lere kadar konar-göçer hayatı devam ettirmiş olan Karakeçi mensuplarının “Bey” vasıflarını ve varlıklarını muhafaza ettiği ve çok erken zamanlarda yerleşik hayata geçenlerin ise Karakeçililerle bağlantılarının kesildiği anlaşılmaktadır. Örneğin Mardin dolaylarında yaşanan ve Suriye’den gelen bazı aileler, kendilerinin Karakeçililerden olduğunu söylesede çok eski zamanlardan beri yerleşik hayata geçmelerinden ve Siverek Karakeçilileri ile herhangi bir bağlantıları olmadığından Karakeçililerden olup olmadıkları tespit edilememektedir. Osmanlı kurucusu Osman Bey’in oğullarına verdiği bu öğüdü, “*olmasun ki oturak olasız ki beglik Türkmanlık ve yürüklük idenlerde kalur*”³⁸² bu konuyu destekler niteliktedir.

* Bu bölümde verilen görseller ve eşyalar, bu çalışmanın yazarının kendi arşivinden ve kendi ailesinin eşyalarındandır. Başka çalışmalardan ve kaynak kişilerden alınan görsel ve eşyalar hakkında bilgi, ayrıca dipnotta verilmiştir.

³⁷⁹ Cengiz, Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Aşiretlerin İskânı*; Yusuf, Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*.

³⁸⁰ Halaçoğlu, *a.g.e.*, s. 6.

³⁸¹ Erpolat, *a.g.m.*, s. 234.

³⁸² Avcı, *Konargöçer Toplamlar Ve Osmanlı’nın Kuruluşu Osmanlının Gayriresmi Tarihi*, s. 17.

Karakeçililerde konar-göçerliği devam ettirenler günümüze kadar isimlerini ve varlıklarını muhafaza etmiştir.

Siverek Karakeçililerine yönelik ilk düzenli iskân çalışmalarının, Karakeçi aşireti boybeyi olan Eyüb Bey'e Tanzimat reformunun yeniliklerinden biri olan nahiye müdürlüğü payesinin verilmesiyle başladığı anlaşılmaktadır.³⁸³ Daha öncede bahsedildiği gibi Tanzimat reformlarıyla birlikte aşiretlerin iskânına yönelik yeni uygulamalar getirilmişti. Bu yeni uygulamalar ile aşiret reislerine, eyalet valisi tarafından birer mühür verilmiş ve aşiret mensuplarının izinsiz olarak başka bir yere gitmemesi ile ilgili yeni düzenlemeler getirilmişti.³⁸⁴ Böylece Osmanlı hükümeti bu yeni reformlar ile aşiretleri yerleşik hayata geçirmeye çalışmıştır. Bu reformun Karakeçililere ilk yansımaları daha öncede verdiğimiz 1853 tarihine ait şu beyanda geçmektedir:

*“Harput Eyaleti dahilinde kain Siverek kazasına muzafe Karakeçi nahiyesi urban ve aşayirin memergâhı bir mahal olmak ve ahval-i hazıra-i urban ve aşaire vakıf ve zabt u rabt etmeye arif bir müdir nasb olunmadıkça hüsnü zabıta-i enha layıkıyla hasıl olmayacağından ve kaza-i mezkur ahalisinden Eyüb Beg bendeleri evsafı mezkure ile muttasıf bulunduğundan bahisle vergiyü nahiye-i merkum ilaveten şehriye yedi yüz elli gurus maaş ile işbu altmış dokuz senesi şehri martından itibaren nahiye-i mezkure müdirliğine icra-yı me'muriyeti tensib kılındığı mahallinden ba-mazbata inha ve işar olunmuş...”*³⁸⁵

Bu belgede görüldüğü üzere Karakeçi nahiyesine müdür olarak Eyüb Bey atanmıştır. Eyüb Bey, hem bölge aşiretlerini bilen hem de kendi bölgesinde bulunan aşiretleri kontrol etme gücüne sahip biri olarak tanımlanmaktadır. Yani yetkililer bölge ve bölge aşiretlerine hakim olan Eyüb Bey'i müdür yaparak aslında bölgede, iskânın amaçlarından biri olan kontrol ve güvenliği sağlamayı amaçlamakla birlikte Karakeçi aşiretini ve ona bağlı kabileleri yerleşik hayata geçirmeyi planladığı anlaşılmaktadır. Daha sonraki yıllara ait bir belgede bu iskân politikasının Karakeçililere yansımaları en iyi şekilde tespit edilmektedir. 1864 yılına ait belgede, 1846 yılından beri harabe ve boş olan Karakeçi nahiyesi bölgesinde Eyüb Bey aracılığıyla imâr ve iskân çalışmalarının yapıldığı vurgulanmakta ve bu çalışmalarda görünür şekilde ilerleme olduğu

³⁸³ BOA., İ.MVL., 270/10388, s. 1.

³⁸⁴ Orhonlu, a.g.e., s. 113.

³⁸⁵ BOA., İ.MVL., 270/10388, s. 1.

söylenmektedir.³⁸⁶ Yani XIX. yüzyılın son yarısında Karakeçili aşireti Osmanlı hükümetinin emri üzerine yerleşik hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Bu politikanın tamamen başarılı olduğu söylenmezse de Karakeçililerin artık yavaş yavaş yerleşik hayata geçmeye başladığı söylenebilir. Çünkü belgeden de anlaşıldığı üzere 1844-45 yıllarından 1864 yılına kadar Karakeçi nahiyesine bağlı yerlerde harap ve boş yerlerin imârı yapılarak bölge şenlendirilmeye çalışılmıştır. Bu yıllar arasında, Karakeçi aşiretinin vergilerinde yüksek miktarda artış olması, yerleşik hayata geçenlerin olduğunun göstergesidir. Ayrıca belgede geçen şu ifadeler, “...bunlar o havalide birleşüp bundan böyle hane inşasına mübaşeret edeceklerinden...”³⁸⁷ artık yerleşik hayata geçmek isteyenlerin Karakeçi topraklarında ev inşasına geçtiklerinin göstergesidir.

Siverek Karakeçililerine yönelik, Tanzimat döneminde yapılan yukarıdaki iskân politikası dışında, aşireti baskıyla yerleşik hayata geçirmeye dair bilgiler görülmemektedir. Aksine bundan sonraki konuda da görüleceği üzere bu aşiret ahalisinin yerleşik hayata geçmesinin zaman içinde kendiliğinden gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

2.2.2. Siverek Karakeçililerin Yerleşik Hayata Geçme Şekli

Osmanlı İmparatorluğunda, konar-göçerler sadece hükümet yetkililerinin baskısıyla yerleşik hayata geçmemişlerdir. Ayrıca bazı konar göçer aşiretler kendiliklerinden yerleşik hayata geçmişlerdir. Kendiliklerinden yerleşik hayata geçen aşiretlerinin yerleşme yerlerinin genelde yaylak ve kışlak yerleri de olabilirdi.³⁸⁸ Yazılı ve sözlü kaynaklar iyice incelendiğinde Siverek Karakeçililerin de kendiliğinden yaylakları olan Karakeçi topraklarında yerleşik hayata geçtiği anlaşılmaktadır. Ayrıca yukarıda Siverek Karakeçililerinin iskânı konusunda da görüldüğü üzere, Osmanlı yetkililerinin bu aşiret mensuplarının yerleşik hayata geçmeleri konusunda baskılarının çok olmadığı tespit edilmektedir. Çünkü XIX. yüzyılın son yarısında Karakeçililere yönelik bir müddet yapılan iskân faaliyetinin aslında kalıcı olmadığı daha sonraki yıllarda anlaşılabacaktır. Bazı hanelerin yerleşik hayata geçtiği hane inşasından ve ziraatla

³⁸⁶ “Altmış üç tarihinden berü harabe ve hali iken imarına teşebbüs eylediğim mukadema arz olunan çöl havalisinde Karakeçi nahiyesi derununda Eyüb Beg vasıtasıyla aşiretinin iskânına bir ucdan ‘itina olunmasıyla ve aşiret-i merkumenin hasılat-ı sabıkaları yedi bin beş yüz guruş iken bu sene imâr ve iskân emri haberi üzerine içtima ziraatte itinaları üzerine varidat-ı öşriyeleri bilmüzayede altmış yedi bin beş yüz guruşa baliğ olup sabika nispetle altmış bin guruş tezayüt eylediğine...” bkz. BOA., MVL., 685/56, s. 2.

³⁸⁷ BOA., MVL., 685/56, s. 2.

³⁸⁸ Orhonlu, a.g.e., s. 35.

meşguliyetlerinin artmasından anlaşılsa da bütün aşiret mensuplarının yerleşik hayata geçtiğini söylemek mümkün değildir. Özellikle aşiretin başına geçmiş bey silsilesinin yarı göçebe yani konar-göçer hayatı 1950'ye kadar devam ettirdiği bilinmekte. Daha öncede belirttiğimiz gibi Karakeçi aşiretinin iskânından sorumlu olan Eyüb Bey dahi sürülerini otlatmak için kendi toprakları dışına çıkabiliyordu. 1870 tarihinde Eyüb Bey'in Urfa dolaylarında kendi sürülerini sulamaya çalışırken Ben-î Kays aşireti ile sürülerini sulama sorunu yaşaması, Eyüb Bey'in yerleşik hayat ile göçebe hayatı bir arada yaşadığını göstermektedir.³⁸⁹ Daha önce atıfta bulunduğumuz XX. yüzyılın ilk çeyreğine ait bir belgedeki şu ifade bunu destekler niteliktedir:

*“Karakeçi Aşireti Reisi Binbaşı Dırê'i Beg'den çadırla teknil levazım-ı tedbiresi (?) ve mevaşi vesairesi Aneze Aşireti tarafından gasb edilen nebat-ı mahsubat mezkurenin...”*³⁹⁰

Yukarıdaki ifadelerden yani Aneze aşiretinin, Karakeçi aşireti reisinden mal gasp etmesinden, Dırê'i Bey'in XX. yüzyılın ilk çeyreğinde dahi hala konar-göçer bir hayat yaşadığı tespit edilmektedir. Bu mallar arasında yer alan çadır, konar-göçer hayatın vazgeçilmez meskenlerindendir. Ayrıca belgede geçen mevaşi; koyun ve keçi gibi hayvanlar anlamına gelirken nebat ise topraktan çıkan her şey anlamına gelmektedir.³⁹¹ Hayvancılıkla ve tarımla ilgili malların bir arada bulunması bu aşiret reisinin hem hayvancılıkla hem de tarımla uğraştığının göstergesidir. Yani mallar arasında yer alan çadır, koyun ve keçi ve tarım ürünleri konar-göçer hayatı tanımlayan üç önemli unsur arasındadır. Diğer taraftan ise Dırê'i Bey'in abisi Halil Bey ve oğulları ise Karakeçililerin önemli yerleşim yerlerinden biri olan ve bugün Karakeçi olarak bilinen Mızar köyünde Dırê'i Bey'den önce yerleşik hayata geçtiği bilinmektedir. Yani Mızar, yerleşik hayata geçen Karakeçililerin merkezi iken Keş ve Alagün (Muğabi) ise konar-göçerliği devam eden Karakeçililerin merkezi olacaktı. Zira Dırê'i Bey'in abisi Halil Bey, yerleşik hayata geçip Mızar'da kalırken. Dırê'i Bey ve ondan sonra gelen oğlu Abdülkadir Bey, Keş köyünde konar-göçer hayatı devam ettirecekti. Aynı şekilde Abdülkadir Bey'den sonra

³⁸⁹ Taş, *Kadı Sicillerine Göre XIX. Asrın İkinci Yarısında Urfa'da Sosyal Hayat*, s. 184.

³⁹⁰ BOA., MV. 176/22, s. 1.

³⁹¹ Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki*, (Haz: Paşa Yavuzarslan), Türk Dil Kurumu, 2. Baskı, Ankara 2015, s. 796, 917.

gelen kardeşi Hadi Bey de merkez olarak kendine Alagün eski ismiyle Muğabi köyünü seçecekti.³⁹²

Görüldüğü üzere Siverek Karakeçilileri yerleşik hayata geçerken bu süreç, topyekûn bir şekilde olmamış. Aksine yerleşmeleri geniş bir zamana yayılmış ve kendiliklerinden yerleşik hayata geçmişlerdir.

2.2.3. Siverek Karakeçililerinin Yerleştiği Köyler

Siverek Karakeçililerinin yerleştikleri yerler, 1739 tarihinden beri “*Kaza-yı Karakeçülü*” olarak ifade edilen ve yaylakları olan topraklar olmuştur.³⁹³ Anlaşıldığı kadarıyla ilk zamanlarda Siverek Karakeçilileri bu topraklarda Türkmen aşiret hayatının gerektiği “obalar birliği” halinde iken zaman içinde birliğin birer parçası olan obalar, bu topraklarda bulunan harabe ve boş karyelerde konar-göçer hayatı yaşamışlardır.³⁹⁴ Aslında 1848 yılına ait nüfus defterinde “*Kaza-yı Karakeçülü*” bölgesinde bulunan karye (köy) isimleri bulunmaktadır. 1848 yılında artık bu bölge idari bir birim olarak “*Nahiye-i Karakeçi tabi’ Siverek*” olarak ifade edilmekle birlikte bu nahiyeye bağlı karyeler şunlardır:

Tablo 4: 1848 Nüfus Defterine Göre Karakeçi Nahiyesine Tabi Karyeler (Köyler)³⁹⁵

1. Karye-i ‘Arapkazani	17. Karye-i Menzilcik tabi’ Karakeçi
2. ?	18. Karye-i Ğışdâri? tabi’ Karakeçi
3. Karye-i Kazani	19. Karye-i Er-mutil? tabi’ Karakeçi
4. Der-Karye-i Şekerlü	20. Karye-i Çebâkçûr tabi’ Karakeçi
5. Der-Karye-i Karaca-viran	21. Karye-i Helâvik?
6. Der-Karye-i Mıfık	22. Karye-i ‘Azim-mülk
7. Karye-i Keçibûrci	23. Karye-i Sûlûkli tabi Karakeçi
8. Der-Karye-i Mîzâr	24. Karye-i Kiş (Keş) tabi’ Karakeçi

³⁹² Kaynak kişi, Mehmet Ferit Karakeçili; Hênsê Yazmacı (Karakeçili) Karakeçililerin hangi köylere yerleştiği konusu için çalışmanın şu kısmına bkz. “Karakeçililerin Yerleştiği Köyler”.

³⁹³ Yılmazçelik, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır (1790 – 1840)*, s. 191-192.

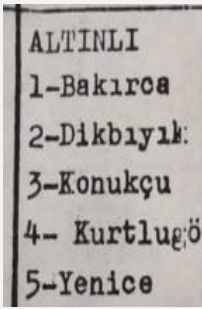
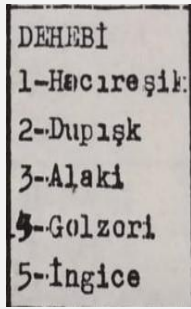
³⁹⁴ Akdağ, *Türkiye’nin İktisadi ve İçtimai Tarihi (1453-1559)*, s. 83.

³⁹⁵ BOA., NFS.d., 2706, s. 53-63.

9. Karye-i ‘Alâkî	25. Karye-i Gir-belk tabi’i Karakeçi
10. Karye-i Tımîti	26. Karye-i Kurd-ini tabi’ Karakeçi
11. ?	27. Karye-i Musto-Milli tabi’ Karakeçi
12. Karye-i Salor	28. Karye-i Narince
13. Karye-i Aşağı Zîbini	29. Karye-i Zîbîni tabi’ Karakeçi
14. Kara-firk	30. Karye-i Golli tabi’ Karakeçi
15. Karye-i ‘Arebbûk	31. Karye-i Celâvdîr (Celâvder) tabi’ Karakeçi
16. Karye-i Mâdun	32. Karye-i Zûncik? tabi’ Karakeçi

1848 yılına ait bu nüfus defterine göre Karakeçi nahiyesi dahilinde 32 köy bulunmaktadır. Bu köylerle birlikte çok sayıda mezraa da bu Karakeçi bölgesinde olmalı. Zira 1990 yılına ait bir belgede Karakeçi bölgesi, Karakeçi ve Şekerli nahiyelerine bağlı bulunmaktadır. Bu belgeye göre Karakeçi bölgesinde 16 muhtarlık ve bu muhtarlıklara bağlı 120 mezraa bulunmaktadır. Bu muhtarlıklar ve mezzarlar yeni ve eski isimleri ile şunlardır:

Tablo 5: 1990 Yılında Siverek İlçesine Bağlı Muhtarlıklar ve Muhtarlıklara Bağlı Olan Mezzarlar³⁹⁶

Yeni Adı	Eski Adı	Bağlı Olduğu Nahiye
		Karakeçi

³⁹⁶ Siverek İlçe Özel İdare Müdürlüğü tarafından teyit edilmiş bir belge, 08.05.1990, s. 1-13.

AŞ. ALINCA 1-Aynalı 2-Çökelek 3-İgdecik 4-Karafırık 5-Kılıç 6-Mehmetöre 7-Tanrıverdi 8-Verimli 9-Yk. Alınca	AŞ. ZİBİNİ 1-Tarbasıp 2-Çandırkeş 3-Zok 4-Karafırık 5-Haneka 6-Hemetveren 7-Gelapdır 8-Buğdikan 9-Yk. Zibini	Karakeçi
AŞ. KARACAÖREN 1-Kırcalı 2-Kayaklı 3-Nohut 4-Yeşiltepe 5-Oyuktaş 6-Kandil 7-Aslantepo	EN-AŞ. KARACAÖREN 1-Boyan 2-Vankük 3-Nohut 4-Yeşiltepe 5-Ziyaret Mağara 6-Kandil 7-Aslantepo	Karakeçi
BAKMAŞ 1-Atmaca 2-Deliktaş 3-Kalfalar 4-Karakütük 5-Keçiburnu 6-Keş 7-Öğün 8-Yenisu	GİJDARİ 1-Mitik 2-Deliktaş 3-Madun 4-Musalık 5-Keçiburç 6-Keş 7-Hanherap 8-Bejik	Şekerli
BAŞBÜK 1-Alanyurt 2-Arılık 3-Balören 4-Dörtparmak 5-Salıncak 6-Şeyhcafer	BAŞBÜK 1-Kulekan 2-Hırbımeren 3-Belveri 4-Çarparsı 5-Sıncukı 6-Şeyhcafer	Karakeçi
BY. KAZANLI 1-Aş. Menzilecik 2-Pamuklu 3-Tatik 4-Tutumlu 5-Uzunca 6-Yk. Menzilecik	KEBİRKAZANI 1-Aş. Menzilecik 2-Pampolig 3-Arapkazani 4-Arabuk 5-Semetul 6-Yk. Menzilecik	Şekerli

ÇAĞDAŞ GO 1-Akyazı 1- 2-Altınağır 2- 3-Anacık 3- 4-Balgözü 4- 5-Çelemlı 5- 6-Degirminoluk 6- 7-Ekelge 7- 8-Güzer 8- 9-Kazançlı 9- 10-Güzeli 10- 11-Ülkülü 11- 12-Yemeken 12- 13-Yığınot 13- 14-Birgeni 14-	GOLİENDARI 1-Mistomillı 2-Altınağır 3-Tırbehesp 4-Çam 5-Çehemli 6-Hırbıbelek 7-Zorafa 8-Aceluk 9-Asice 10-Revsanı 11-Narincek 12-Badırk 13-Yılanlı 14-Birgeni	Şekerli
KARADİBEK	KARADİBEK	Karakeçi
KARAKEÇİ 1-Akören 2-Alagün 3-Canpolat 4-Çakır 5-Çiftçiabaşı 6-Çamaklı 7-Çubuklu 8-Direkli 9-Ekinlik 10-Emek 11-İnanlı 12-Karakaş 13-Kıvançlı 14-Koçköprü 15-Kuytuca 16-Oymur 17-Salıncak 18-Söyledik 19-Üründel 20-Üçatlı 21-Keskin 22-Yenihamam	MIZAR 1-Ağveran 2-Mügabi 3-Zok 4-Tahtok 5-Horık 6-Çabakçur 7-Şırt 8-Kırbani 9-Mezra 10-Kortago 11-Şikeftgevt 12-Koşkar 13-Golubidila 14-Kantere 15-Fimeti 16-Zok 17-Salıncak 18-Toro 19-Kanıreşk 20-Hırbıaşık 21-Kılaçek 22-Azinilk	Karakeçi
ORTANCA 1-Kurteni 2-Sadıklı 3-Serinsu 4-Oğurlu	GIRBELİK 1-Kurteni 2-Sadıklı 3-Sululi 4-Oğırlı	Karakeçi

PAYAMLI 1-Çadırılı 2-Karlı	PEYAMLI 1-İsık 2-Karlık	Karakeçi
SARIÖREN	HİRBİZERİ	Şekerli
SALOR 1-Köpekli 2-Kurbağalı	SALOR 1-Köpekli 2-Kurbağı	Şekerli
ŞEKERLİ 1-Ağıztaşı 2-Aktepe 3-Çipni 4-Avunduk 5-Esenli 6-Güner 7-Karaçalı 8-Kırıkbayır 9-Oluklu 10-Özenpınar 11-Sürü 12-Payamlı 13-Yeşilçat 14-Kurutlu	KERCEVİRAN 1-Helevik 2-Tela 3-Çipni 4-Kucayıp 5-Gışık 6-Güner 7-Kereçalı2 8-Tulık 9-Çirrik 10-Hımo 11-Hostur 12-Peyamlı 13-Gaçgoz 14-Şekerli	Şekerli
TAŞLI 1-Armağanlı 2-Ayazca 3-Beyali 4-Çatak 5-Torumalı	TAŞLI 1-Bağışış 2-Kızılalı 3-Begali 4-çatağ 5-Torumalı	Şekerli

TURNA 1-Ayrancı 2-Benektepe 3-Benlitaş 4-Çukaryanı 5-Habeşler 6-Kilimli 7-Kurucak 8-Kuştaşı 9-Öküzöldü 10-Pazılı 11-Sağırılar 12-Sarıdam 13-Yolyazı 14-Altıntepe 15-Çolaklı 16-Kuzik	KARUK 1-Hümedî 2-Göllihakım 3-Güzi 4-Golkurk 5-Mittahabes 6-Tebik 7-Gorgaz 8-Tırbamıra 9-Gamır 10-Mitaktemi 11-Şikeft 12-Sorı 13-Gırbaheri 13-Kuşsor 15-Kılop 16-Guzik	Karakeçi
---	---	----------

Tablo 5'teki muhtarlıkların ve mezraların eski isimleri dikkat çekici bir bilgidir. Çünkü hem 1848 yılına ait nüfus defterinde hem de Siverek Livasına ait 1530 yılına dayalı bilgilere göre çizilmiş harita 4'deki³⁹⁷ karye ve mezra isimleri bu listede yer almaktadır. *Karaca-viran*, *Salur* (*Salor*), *Kiş* (*Keş*), *Sülüklü* (*Sûlûlî*), *Kurd-ini* (*Kurtênî*), *Muzar* (*Mızar*), *Ağ-viran*, *Zibini* gibi köy isimleri bunlardan birkaç örnektir. Ayrıca bu köy isimleri arasında yer alan *Salur* (*Salor*) ismi, bilindiği üzere Oğuz boylarının Üç-Oklar kolunda yer alan *Salur* (*Salğur*, *Salır*) boyu ile aynıdır.³⁹⁸ Ayrıca bu köy isimleri arasında yer alan *Keş* (*Kiş*) ismi de Orta Asya'da yer alan en eski Türk şehirlerinden birinin ismidir.³⁹⁹

Günümüzde yukarıdaki tablolarda verdiğimiz hem köy isimleri hem de mezra isimleri Osmanlı döneminden gelen isimleri ile kullanılmaya devam edilmektedir. Ayrıca 1990 yılında mezra olarak verilen yerleşim yerlerinin çoğu 1990'lardan sonraki tarihlerde köy haline geldi. Bununla birlikte 2012 ile birlikte getirilen yasa ile bu köylerin tüzel

³⁹⁷ Bu harita için "Kışlak ve Yaylak" kısmına bkz.

³⁹⁸ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri- Boy Teşkilatı – Destanları*, s. 223-226.

³⁹⁹ Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s. 115; Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, s. 89.

kişilikleri kaldırılarak mahalleye dönüştürülmüştür.⁴⁰⁰ Böylece Karakeçili köylerinin aldığı yeni isimlerle ve statüleri aşağıda Tablo 6'daki gibidir:

Tablo 6: Günümüz Siverek İlçesine Bağlı Karakeçi Aşireti Köyleri (Mahalleleri)⁴⁰¹

SİVEREK İLÇESİNE BAĞLI KARAKEÇİ AŞİRETİ BÖLGESİ KÖYLERİ		
	NAHIYE	MAHALLE
1	KARAKEÇİ	ALAGÜN
2	KARAKEÇİ	ALANYURT
3	KARAKEÇİ	ALTINAHIR
4	KARAKEÇİ	ALTINLI
5	KARAKEÇİ	ALTINPINAR
6	ŞEKERLİ	ANACIK
7	ŞEKERLİ	ATMACA
8	KARAKEÇİ	AŞ.ALINCA
9	KARAKEÇİ	AŞ.KARACAÖREN
10	KARAKEÇİ	AYRANCI
11	KARAKEÇİ	BAKIRCA
12	ŞEKERLİ	BAKMAÇ
13	KARAKEÇİ	BAŞBÜK
14	KARAKEÇİ	CANPOLAT
15	ŞEKERLİ	ÇAĞDAŞ
16	KARAKEÇİ	ÇİFTÇİBAŞI
17	KARAKEÇİ	ÇUBUKLU
18	ŞEKERLİ	DELİKTAŞ
19	KARAKEÇİ	DİREKLİ

⁴⁰⁰ <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6360.html> (03.04.2021); Memduh Karakeçili, (51 yaş), Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 13.03.2021.

⁴⁰¹ <http://www.siverek.gov.tr/mahalle-muhtarlari> (03.04.2021).

20	KARAKEÇİ	GÖZELİ
21	KARAKEÇİ	İNANLI
22	KARAKEÇİ	KARADİBEK
23	KARAKEÇİ	KARAKEÇİ
24	ŞEKERLİ	KEÇİBURCU
25	ŞEKERLİ	KEŞ
26	KARAKEÇİ	KIVANÇLI
27	ŞEKERLİ	KURBAĞALI
28	KARAKEÇİ	NOHUT
29	KARAKEÇİ	ORTANCA
30	KARAKEÇİ	OYUKTAŞ
31	ŞEKERLİ	SALUR
32	KARAKEÇİ	SARIDAM
33	ŞEKERLİ	SARIÖREN
34	ŞEKERLİ	ŞEKERLİ
35	KARAKEÇİ	TANRIVERDİ
36	ŞEKERLİ	TAŞLI
37	KARAKEÇİ	TURNA
38	ŞEKERLİ	ÜLKÜLÜ
39	KARAKEÇİ	BEYALİ

Farklı tarihlere ait yukarıdaki üç tablo da karşılaştırıldığında Karakeçi aşiretinin yüzyıllar boyunca hep aynı bölgede yaşadığı anlaşılmaktadır. Yüzyıllarca bu köylerde obalar şeklinde konar-göçer hayat yaşayan aşiret, 1950'lerden sonra ise tamamen yerleştikleri bu köylerde çiftçilikle uğraşmaktadırlar. Ayrıca günümüzde 39 mahallesi olan bu aşiretin Tablo 5'te mezra iken günümüzde köy olarak anılan 100'ün üzerinde de köy bulunmaktadır. Yani Tablo 6'daki mahalle olarak anılan köylerle birlikte yaklaşık 140 civarında Karakeçi köyleri bulunmaktadır.

2.2.4. Siverek Karakeçililerinin Yerleşik Hayata Geçme Süreci ve Sonrası

Siverek Karakeçilileri öteden beri yurt tuttıkları topraklarda yerleşik hayata geçtiler. Uzun yüzyıllar, yaylakları olan Karakeçi topraklarında hem hayvancılıkla hem de tarımla uğraşan Karakeçililerin bu topraklarla bir bağı oluşmuş ve zaman içinde kendiliklerinden bu topraklarda yerleşmişlerdir. Aşiret mensuplarının bu topraklara olan bağlarını Dırê'i Bey ve Hadi Bey'e dair aktarılan iki rivayetten daha iyi anlayabiliriz. Dırê'i Bey, Balkan Savaşı'na katılmak için İstanbul'a gittiğinde burada bulunan yetkililer Dırê'i Bey'e İstanbul'u gezdirmiştir. Bu gezi sırasında yetkililerden biri, Dırê'i Bey'e ailesi ve ahalisi ile birlikte İstanbul'a gelirlerse münasip bir yerde onlara yurt vermeyi teklif etmiş. Fakat Dırê'i Bey, bu teklifi kabul etmemiş. Aynı şekilde bürokratlarla ve siyasilerle ilişkileri olan Hadi Bey'e de Ankara'ya gelip yerleşmesi söylenmiş. Lakin Hadi Bey, atalarının yüzyıllarca yaşadığı topraklardan başka bir toprağa gitmeyi istememiş.⁴⁰³ Bu iki rivayetten de anlaşıldığı üzere aşiretin bu topraklarla olan tarihsel, kültürel ve coğrafi bağları, onların kendi arzularıyla bu topraklarda yerleşik hayata geçmelerini sağlamıştır.

Karakeçililer yüzyıllardır yaylak olarak kullandığı bölgede bulunan köylere yerleştiler. Bazıları da yeni köyler inşa ettiler. Yerleşim yerlerini genellikle tarım arazilerinin etrafında ve meralara yakın yerlerde yaptılar. Yaylaklarında yerleşik hayata geçen Karakeçililer, ilk zamanlarda konar-göçer yaşam tarzlarının özelliklerini koruyarak yerleşmişlerdir. Yeni başladıkları köy hayatında tarımla birlikte gene yoğun bir şekilde hayvancılıkla da uğraşmışlardır. Çünkü yaşadıkları coğrafya hem tarıma hem de hayvancılığa elverişliydi. Böylece konar-göçer yaşamda hayvancılık ilgili uğraşlarına devam ettiler. Ayrıca dokumacılıkta maharetli olan kızlar ve kadınlar dokuma işlemlerine devam ederken, erkekler de atlarına binip çeşitli yarışlar yapmaya ve atlarla yolculuk etmeyi sürdürdüler. Yani yerleşik hayatın ilk zamanlarında, konar-göçer yaşam tarzından kara çadır ve kışlak yeri geride kalmıştı. Ama yine de kara çadır özel günlerde, büyük yemeklerde ve taziyelerde açılırdı. Ayrıca meralar da kısmen de olsa kışlak yerinin eksikliğini giderirdi.

⁴⁰³ Kaynak kişi, Mehmet Ferit Karakeçili.

Karakeçililerin konar-göçer yaşam şeklinin özelliklerinden kopuşu 1950’lilerde bölgede, ekonomik uğraş olarak tarımcılığın ön plana çıkması ve şehirleşmenin yoğunlaşması ile başlamış ve bu süreç günümüze kadar hala devam etmektedir. Karakeçililerin konar-göçer yaşamın özelliklerinden kopuşu şöyle sıralayabiliriz:

- 1) Artık kara çadır yerine yerleşik yaşama uygun meskenler yapılmaya başlandı. Sadece büyük aileler belli yemeklerde (taziye, sünnet ve düğün yemekleri gibi) bu kıl çadırları açtıkları oluyordu. Bugün ise konar-göçer yaşamdan kalma kıl çadır yok denecek kadar azdır. Yapılan bazı şenliklerde yemeklerde çok nadirde olsa hala kuruluyor.
- 2) Tarım arazilerinin açılmasıyla birlikte hayvancılığa olan ilgi azalmış, tarım yoğun bir şekilde yapılmaya başlanılmıştır. Köylere yerleşen Karakeçililer, bir müddet mera hayvancılığına devam etmişlerdir. Toprak sahipleri mera hayvancılığını kendi ev halkı için gerekli hayvansal ürünleri temin etmek için beslerken topraksız olan ve öteden beri Karakeçililerle tabi olan ahalinin temel geçim kaynağı bu mera hayvancılığı olmuştur. Günümüzde ise temel geçim kaynağı hayvancılık olanların dışında koyun ve keçi gibi küçük baş hayvan yetiştiriciliği toprak sahipleri arasında kaybolmaya başlamıştır. Sadece köyde sürekli kalan bazı haneler süt ürünleri ihtiyaçları için birkaç inek beslemektedir. Özellikle Karakeçi ailesinden gelenlerin geneli hayvancılığı bırakmış ve sulu tarıma yönelmişlerdir.
- 3) Kilimleri ile meşhur Karakeçililer arasında dokumacılık⁴⁰⁴ zamanla yok olmaya başlamıştır. Köy hayatına geçişin ilk dönemlerinde Karakeçililer hala yoğun bir şekilde dokumacılık ile uğraşmışlardır. 1990’lara gelindiğinde dokumacılık artık yavaş yavaş azalmış ve 2000’lerde artık birkaç kişi dışında kilim dokuyan kalmamıştır. Hazır dokuma ürünlerinin artmasıyla birlikte kadınlar, artık dokumacılık yerine hazır ürünler almayı tercih etmeye başladılar. Buda yeni nesillere aktarılmayan kadim bir kültürün yavaş yavaş yok olmasına sebebiyet vermektedir.
- 4) Şehirleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte artık kır hayatı yerine çoğu aşiret mensupları ve kabileler şehirlere gitmektedir. Toprak sahipleri hem köylerinde hem de şehirlerde bulunmaktadır. Hatta şehirler, toprak

⁴⁰⁴ Kültür bölümünde dokumacılık kısmında geniş bilgi verilmiştir.

sahiplerinin kışlağı, köylerde onların yaylağı haline gelmiş durumda. Bunlar, sonbahardan yazın başına kadar şehirler de kalırken yazları ise köylere gelmektedir. Topraksız olup hayvancılığı bırakan ve bir zamanlar Karakeçi aşireti mensuplarıyla konar-göçer hayat ve köy hayatını yaşayan ahalinin çoğu 1980'lerden sonra şehirlere göç etmeye başladı. Özellikle şehirler de iş imkanlarının çoğalmasıyla birlikte topraksız ahalinin çoğu şehirlere yerleştiler. Günümüzde bu ahalinin çoğu Şanlıurfa ve Siverek bölgelerine yerleşmiş olup, çoğu mevsimlik işçi olarak Adana, Mersin, Antalya ve Ankara gibi şehirlere gitmektedir.

- 5) Konar-göçer yaşamdan kalma ev eşyası, hayvancılıkla ilgili eşyalar ve dokumacılıkla ilgili çoğu eşya yerleşik hayatın ilk yıllarında kullanılmaya devam edildi. Lakin sonraki yıllarda bu eşyalar ya köylere gelen seyyar satıcılar olan “çerçi”lere satıldı ya da muhafaza edilmediği için kayboldu. Bu da konar-göçer yaşama dair maddi kültürün zamanla hafızalarda silinmesine sebebiyet verdi.
- 6) Ayrıca hem konar-göçer hayatın vazgeçilmez vasıtası olan atlar hem de Karakeçi beylerinin en önemli yoldaşları olan cins atlar, mezatlara götürülüp satıldı. Daha önce ifade ettiğimiz Karakeçililerinin at biniciliği yeteneği zamanla yok oldu.

Böylece konar-göçerlikten doğan köylerde bir süre konar-göçer yaşamın izleri devam ettiyse de bugün bu izler, sadece bu yaşam tarzını yaşamış ve büyüklerinden işitmiş kişilerin hafızalarında yaşamaktadır.

Karakeçililer, yerleşik hayatın ilk zamanların da iki yaşamı birden sürdürüyordu. Yerleştikleri bölgenin uygun olması vesilesiyle hem köy hayatını hem de köy hayatına entegre ettikleri konar-göçer hayatı birlikte yaşadılar. İki yaşam şeklinin yaşandığı bu süreç, en belirgin şekilde 1970'lere kadar yaşanıldı. Daha önce de belirttiğimiz gibi Hadi Bey, ailesi ve onunla beraber bulunan maiyeti 1950'lere kadar konar-göçer hayatı devam ettirmişti. Bununla birlikte Hadi Bey'de artık yaylak olarak kaldığı yerde evler inşa ettirip hem köy hayatı hem konar-göçer hayatı birlikte yaşıyordu. Bu iki yaşam şeklinin yaşandığı zamanda Karakeçililer, yerleşik hayatla ilgili uyum zorluğu pek yaşamadılar. Ama konar-göçer hayatla ilgili izler yavaş yavaş yok olmaya başlayınca ve sadece köy hayatı yaşanılmaya başlanınca artık geçmişe özlem duyulmaya başlandı. Sadece köy

hayatını yaşayan nesiller, büyüklerinin konar-göçer yaşama dair anılarını ve özlemlerini dinlediler. Bu yeni nesiller daha çok tarımla haşır neşir oldular. 1980’li yıllara kadar genellikle sadece köy hayatı odaklı bir yaşam şekli vardı. 1980’lilerden sonra yeni bir yaşam şekli yavaş yavaş ortaya çıkmaya başladı. Bu hem köy hayatının hem de şehir hayatının bir arada yaşanıldığı bir yaşam şekliydi. 1980’lilerden öncede aşiretin önde gelenleri ve belli aileler zaten şehir hayatını biliyorlardı ve şehirlerde de evleri mevcuttu. Ama ağırlıklı olarak şehirde yaşamıyordu. 1980’lerden itibaren toprak sahibi olmayan ahali de artık şehirlere göç edip oralarda çalışmaya başladılar. Toprak sahipleri ise, şehirlerde ev alıp hem köy hayatını hem şehir hayatını birlikte yaşamaya başladılar. Bu yaşam şekli günümüzde yoğun bir şekilde devam etmektedir. Artık yeni nesiller şehir hayatını tercih ediyorlar. Onları köye bağlayan şey, atalarından babalarından kalma topraklarıdır. Lakin şehirlere daha düşkün olan bu nesillerin tamamen şehir hayatına uyum sağlandığı söylenemez. Toprağa bağlı nesiller olmaları sebebiyle çoğu, şehrin ekonomik faaliyetlerine tamamen uyum sağlayamamıştır. Ancak şu da bir gerçek ki Urfa bölgesi aşiretler bölgesi olması sebebiyle, Karakeçililer dışında diğer aşiret mensupları da tıpkı Karakeçililer gibi hem köy hayatını hem de aşiret hayatını birlikte sürdürdüğü için şehirde de başlı başına bir aşiret kültürü ortaya çıkmıştır. Bu aşiretler tamamen şehir hayatına uyum sağlayamazsa da kendilerine uygun bir yaşam şeklini şehirde oluşturmaya çalışmaktadırlar.⁴⁰⁵

2.2.5. Tarım

Bilindiği üzere konar-göçer hayat yaşayanların en önemli özelliklerinden biri, asıl uğraşları olan hayvancılık yanında basit ziraat ile de uğraşmalarıdır.⁴⁰⁶ Karakeçililerin tarım ile alakalarının XIX. yüzyılın son yarısından itibaren arttığı tespit edilmektedir.

1864 yılına ait bir kayıta Karakeçililerin tarım ile uğraştıklarına dair şu beyanlar bulunmaktadır:

*“Karakeçi toprağına birer miktar darı ve saire ziraat etmiş olduklarından...”*⁴⁰⁷

⁴⁰⁵ Köylülerin ve göçerlerin köy ve şehir hayatına uyum süreci ile ilgili geniş bilgi için bkz. Orhan Türkdoğan, *Güneydoğu Kimliği Aşiret-Kültür-İnsan*, Alfa Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1998, s. 297-324.

⁴⁰⁶ Orhonlu, *a.g.e.*, s. 13.

⁴⁰⁷ BOA., MVL., 685/56, s. 1.

*“Karakeçi nahiyesi derununda Eyüb Beg vasıtasıyla aşiretinin iskânına bir ucdan ‘itina olunmasıyla ve aşiret-i merkumenin hasılat-ı sabıkaları yedi bin beş yüz guruş iken bu sene imâr ve iskân emr-i haberi üzerine içtima-ı ziraatte itinaları üzerine varidat-ı öşriyeleri bilmüzayede altmış yedi bin beş yüz guruşa baliğ olup sabıka nispetle altmış bin guruş tezayüt eylediğine...”*⁴⁰⁸

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere Karakeçililer, topraklarında darı gibi tarım ürünleri ekmektedir. Ayrıca tarım ürünlerinden alınan aşar vergisinin artmasından bu aşiretin tarıma olan ilgilerinin arttığı tespit edilmektedir. Ayrıca 1871 yılına ait Diyarbakır salnamesinde de bu aşiretin ziraat ve hırsaset ile meşgul oldukları belirtilmektedir.⁴⁰⁹

Osmanlı dönemine ait bu kayıtlardan da anlaşıldığı kadarıyla Karakeçililer, yerleşik hayatın önemli bir uğraşı olan tarım ile yakından ilgilenmeye başlamıştır. Zira Osmanlı’dan sonra Karakeçililerin hayvancılığa olan bağlılıkları azalırken toprağa daha çok bağlanmışlardır. Karakeçililer İlk yerleşik hayata geçtikleri dönemde daha çok geleneksel yöntemlerle tarım yapıyorlardı. Ekilen ürünler genellikle darı, buğday, arpa ve mercimekti. Bununla birlikte arada toprağın dinlenmesi için susam ekilirdi. Bu ürünlerin ekilmesi için toprak, öküzlere bağlanan saban ile kaldırılırdı. Ahalide el ile toprağa hangi ürün ekilecekse onun tohumunu toprağa serperdi. Tohum toprağa ekildikten sonra da tekrar toprak gene sürülürdü ve o şekilde bırakılırdı. Bu toprağı ekim süreci genelde ekim ve kasım aylarında olurdu. Ürünlerin hasadı ise haziranda olurdu. Hasat vakti gelen buğday ve arpa tırpan ile biçilirdi. Darı ve susam gibi ürünler ise el ile sökülürdü. Bu işlemlerden sonra buğday ve arpa harmana getirilirdi *kalm* (düven) denilen alet ata bağlanırdı ve at bu alet ile bu ürünlerin üzerinden geçer ve ürünlerin daneleri başaklardan bu şekilde çıkarılırdı. Sonrada hafif rüzgarlı havada elek yardımıyla ürünler temizlenirdi. Darı ve susam da harmanda kurutulur ve temizlenirdi.⁴¹⁰

1950 ile 1960 yılları arasında artık ilk tarım aletleri alınmaya başlandı. Geleneksel tarım aletlerinin kullanımı bu tarihlerden sonra azalmaya başladı. Ayrıca 1995’lere kadar kuru tarım yapılırken, bu tarihten sonra büyük arazi sahipleri sulu tarım için artık sondaj yardımıyla su kuyuları açmaya başladı. Günümüze gelindiğinde ise bölgede yaklaşık

⁴⁰⁸ BOA., MVL., 685/56, s. 2.

⁴⁰⁹ *Salname-i Vilayet-i Diyarbekir*, Diyarbekir Vilayet Matbaası, 1288/1871, s. 191.

⁴¹⁰ Kaynak kişi, Mehmet Ferit Karakeçili; Memduh Karakeçili; Ali Beggarioğlu.

toprağın % 50-%60'ı sulu tarıma geçilmiştir. Sulu tarım ile birlikte artık yılda sadece bir ürün değil iki ürün alınmaya başlandı. Özellikle sulu tarım ile birlikte buğdayın yanında pamuk ve mısır ekimi de çoğaldı.

Günümüzde Karakeçililerin temel geçim kaynağı olan tarım arazileri, ailelerin kollara ayrılmasıyla beraber bölünmektedir. Toprak sahibi aileler, evlenen erkek evlatlarına kendi paylarına düşen miktarı vermektedir. Bu da zaman içinde tarım arazilerinin küçük parçalara ayrılacağı anlamına gelmektedir. Yani ilerleyen zamanlarda gelecek nesiller artık geçimlerini sadece tarımla sağlayamayacaklar. Bu yüzden de yeni iş alanlarında da geliştirmek zorundalar. Ayrıca şunu da ifade etmek gerekir ki Karakeçililer de toprak paylaşımında kadının farklı bir rolü vardır. Örneğin evlenen aile mensubu kızlara toprak verilmemektedir. Bu yüzden de toprak sahibi aileler genelde kızlarını, ileride zor bir hayatla karşılamamaları için, kendileri gibi toprak sahibi ailelere vermektedir. Aileden gelin olarak ayrılan kıza toprak verilmemekte ama eğer kız evlenmezse ve baba ölürse babanın mirasından kıza yetecek miktarda toprak verilmektedir. Aynı şekilde eğer koca, karısından önce vefat ederse geride kalan eşine bir miktar toprak bırakılır. Bazı ailelerde koca, hayatta iken de kendi eşine bir miktar tarım arazisi vermektedir. Kızlara topraktan pay verilmemesinin sebebi, aslında damadın ailenin toprak işlerine müdahale etmesini önlemektir. Yani bu uygulama, olası toprak kavgalarını en aza indirme çabasıdır. Bu durum, örfi hukuka dayanan Osmanlı mirî arazi rejimindeki reayanın toprak tasarrufu sisteminde toprağın babadan erkek evlada geçmesi sisteminin devamı veya benzeri gibidir.

Harita 7: Karakeçili Bölgesine Ait Tarım Arazilerinin Bir Bölümü

2.2.6. Yerleşik Hayatta Mesken

Siverek Karakeçilileri yerleşik hayata geçtikleri ilk dönemlerde bölgelerinde bulunan malzemelerden faydalanarak meskenler yapmışlardır. Bu meskenlerin en tipik örneği “*toprak ev*”⁴¹¹dir.

Toprak evin yapımında; yerin bir miktar kazılmasından sonra alttan çıkarılan uygun toprak, bölgede bulunan beyaz taş (arada siyah taşlar da olabilir) direkler, saman, uzun ve yaklaşık 10 ile 20 cm genişliğinde tahtalar, yeteri kalınlıkta çivi ve anız gereklidir. İlk önce evin temeline “hılık” denilen küçük taşlar doldurulur. Daha sonra aynı seviyeye gelen bu taşların üstü, toprak saman ve sudan hazırlanmış sıva ile düz hale getirilir. Bu işlemden sonra taşlarla ve topraktan yapılan sıva ile evin duvarları örülür. Duvarlar tamamen örüldükten sonra üst kısmının yapımına geçilir. Tabi bu örme işlemi sırasında kapılar ve pencereler de yapılmış olur. Üst kısma bir duvardan diğer duvara gelecek şekilde direkler dizilir. Daha sonra bu direklerin üstüne boylu boyunca yaklaşık 10 veya 20 cm genişliğinde uzun tahtalar çivi ile çakılır. Bu çakma işi, tamamen bittikten sonra, bu tahtaların üstü tamamen anız ile kapatılır ve toprak, saman ve su ile hazırlanmış sıva ile tamamen sıvalanır. İnşası biten bu tür evlerin her yıl belli aralıklarla bakımı yapılması gerekir. Bu evlerin büyüklüğü ve oda sayısı aileden aileye değişirdi. Örneğin aşiretin başında bulunan beyin misafirleri 24 saat ağırlayacağı Bey Odası⁴¹² veya bir kabile ağasının erkek odası olurdu. Bu oda, ev halkının yaşadığı meskenden ayrı olurdu. Tıpkı konar-göçer yaşamda kıl çadırda kahve ocağı olduğu gibi bu mesken tipinde olan Bey Odası’nda da kahve ocağı bulunurdu. Yani hangi mesken tipi olursa olsun Bey Oda’sı ve kahve ocağı evin en önemli bir parçasıdır. Bu ev tipleri bir oda ve eyvan denilen sofadan oluşacağı gibi üç veya dört oda ve bir sofadan da oluşabilirdi. Eyvan evin önemli bir bölümüydü. Evin içinde bulunan bütün odaların kapıları buraya açılırdı. Ayrıca eyvandan dışarıya çıkılan iki kapı olurdu (iki kapılı eyvanlar herkese olmayabilirdi). Biri güneye diğeri kuzeye bakacak şekilde olurdu. Böylece kuzey taraftan serin hava, güney taraftan ise sıcak hava gelirdi. Ayrıca bu eyvanların ortasına tıpkı kıl çadırlarda olduğu gibi “kût” denilen direkler konulurdu. Eyvanın genişliğine göre direklerin sayısı değişirdi. Böylece bu direkler evin geniş olan bölümlerini çökme ihtimalini engellerdi. Yaz

⁴¹¹ Bu mesken tipinin yapılışı ile ilgili kaynak kişi, Mehmet Ferit Karakeçili 27.02.2020, 01.03.2021; Seydo Kılıç 07.03.2021; Ali Beggarioğlu 04.03.2021; Hêsâ Karakeçili 02.03.2021.

⁴¹² Kültür bölümünde ayrıntılı şekilde anlatılmıştır.

mevsiminde bu alan serin olduğu için daha çok eyvanda oturulurdu. Ayrıca evin içindeki evli çiftler için de ayrı odalar olurdu. Evli çiftler dışında aile bireylerinin hem oturduğu hem de yattığı bir oda olurdu. Bununla birlikte evin olmazsa olmazlarından olan yorgan, döşek, yastık ve halıların dizildiği “rêst” adı verilen bir köşe olurdu. Bu rest ailenin durumuna göre sırf yorgan ve döşek gibi ev eşyaları için yapılan bir oda da olabileceği gibi, evli çiftlerden birinin odasında veya evli çiftler dışında ev halkının yattığı oda da olabilirdi. Bunların dışında evin mutfağı içerde değil dışarda olurdu. Ayrıca hayvanları için yaptığı bölümlerde eve yakın bir yerde olurdu. Bugün ilk yerleşik hayattan kalma toprak evler nadir olarak kullanılmaya devam edilse de yeni yapılan evler de artık bu mesken tipi yapılmamaktadır.

Resim 37: Toprak Ev

Toprak evden sonra yapılan tipik meskenlerden biri de Diyarbakır, Karacadağ ve Siverek yörelerinde çokça bulunan bazalt siyah taşlarla yapılan evlerdir. Bu ev tipinde siyah kesme taş dışında kullanılan malzemeler günümüz inşaat malzemelerinde olduğu gibi kum, çimento ve çelik gibi malzemelerdi. Siyah taşlarla yapılan ilk evlerin fiziki özellikleri de tıpkı toprak evdeki gibidir. Aslında hem toprak ev tipi hem de siyah taşlarla yapılan ev tipi, kıl çadırın yerleşik hayata yansımasıdır. Özellikle Karakeçi aşireti başına geçmiş olan beylerin meskenlerini oluşturan bölümlerin hepsi günümüze kadar yansımıştır. Ev halkından bağımsız olan Bey Odası bunun en tipik örneğidir. Ayrıca siyah taşlarla yapılan en yaygın yapılardan biri de avlulardır. Bu avluların yüksekliği 1 ile 2 metre arasında olmakla birlikte genellikle kare şeklindedir. Avlunun kapladığı alan evin büyüklüğüne göre değişmektedir.

Resim 38: ilk Taş Evlerden; Ön, Arka ve İç Kısımından Kareler⁴¹³

Resim 39: Taş Ev⁴¹⁴

Günümüzde siyah taşlarla evler ve avlular yapılmaya devam edilse bile bu eskisi kadar çok değildir. Ayrıca bazalt siyah taşlarla yapılmış olan eski evlerin çoğu da sıvalanıp boyatılmaktadır. Şimdiler de daha çok yaygın olan yapı malzemeleri

⁴¹³ Salur (Salor) köyünde bulunan ve Devâran kabilesi reisi Hacı Şükrü Bey'e ait bu evin ön kısmı ve bazı bölümleri sonradan sıvalanmış. Evin ilk hali arka kısımda olduğu gibidir. Ayrıca dam kısmı sonradan briketlerle çevrilmiş.

⁴¹⁴ Hadi Bey'in siyah kesme taştan yapılan ilk Bey Odası. Günümüzde oğlu Ferit Bey tarafından hâlâ kullanılmakta.

kullanılmaktadır. Bununla birlikte ilk zamanlarda bölge de sayılı olan iki katlı evlerin sayısı da gittikçe artmaktadır.

2.3. AŞİRET YAPISI

Kamus-i Türkî’de bir asıldan meydana gelen, birlikte yaşayan ve birlikte konup göçen göçer halk, oymak ve kabile olarak tanımlanan aşiret⁴¹⁵ kavramı üzerinde şimdiye kadar yapılmış olan çalışmalarda tamamen ortak bir tanımlamaya ulaşılmadığı gibi aşiret yapısı ile ilgili yapılan sınıflandırmalarda da sabit bir oluşuma ulaşılmamıştır.⁴¹⁶ Bu yüzden de Karakeçi aşireti yapısı anlatılırken daha önce yapılan çalışmalarda çizilen belli kalıpları göre bu aşiret yapısı verilmeyecektir. Bu aşiretin yapısı ile ilgili daha çok Osmanlı dönemi kayıtlarında bulunan bilgilerden ve aşiretin bugünkü yapısından faydalanılacaktır. Çünkü XVI. yüzyıldan XIX. yüzyılın ilk yarısına kadar bu aşiretin yapısı ve yöneticileri ile ilgili daha çok boy, cemaat, oymak, bey ve boybeyi gibi ifadeler kullanılırken XIX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren daha çok aşiret, kabile, reis ve bey gibi ifadelerin kullanıldığı tespit edilmiştir.

İlk bölümde Karakeçililerin tarihini anlatırken Karakeçililerin Orta Asya coğrafyasında iken Kayı boyuna bağlı bir oymak olma ihtimalinin yüksek olduğunu belirtmiştik. Bu bilgidan yola çıkarak diyebiliriz ki, daha sonraki dönemlerde Karakeçi aşireti yapısının özünü oluşturan bu oymak olmuştur. Yani zaman içinde boy veya aşiret tabiri ile tanımlanmaya başlanan Siverek Karakeçililerin asıl isim kaynağı ve yönetici unsuru Kayılardan geriye kalan bu oymak olmuştur. Ayrıca bu oymağın başında bulunan beyler de belli bir mevkî ve güce sahip olacak ki, günümüze Güneydoğu Anadolu bölgesinde Karakeçili ismini muhafaza ettirmiştir. Böylece bu öz, zaman içinde kendisine tabi olacak diğer oymaklar ile birlikte genişleyecek ve boy haline gelecekti.

Karakeçililerin boy haline geldiğini 1636 yılında Diyarbakır’da bulunan aşiretlere gönderilen bir hükümdeki “*Karakeçilü cema’tinin mîr-i aşiretine*” hitabından anlaşılmaktadır.⁴¹⁷ Çünkü kayıtta yer alan *mîr-i aşiret* tabiri, aşireti idare eden boybeyini

⁴¹⁵ Sami, Şemseddin, *Kamus-ı Türkî*, s. 75.

⁴¹⁶ Aşiret kavramının tanımı ve sınıflandırması ile ilgili şu eserlere bkz. Gökalp, Ziya, *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*, s. 23-29; Türkdoğan, *Güneydoğu Kimliği Aşiret-Kültür-İnsan*, s. 19-28; Türkay, *Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar*, s. 22-23; Martin van Bruinessen, *Ağa, Şeyh, Devlet*, s. 82-86; Yusuf Halaçoğlu, “Aşiret”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/asiret> (07.04.2021).

⁴¹⁷ Alanoğlu, *86 Numaralı Mühimme Defteri’nin Özetli Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, s. 169-170.

ifade etmektedir.⁴¹⁸ Daha önce de belirtildiği üzere birçok cemaat ve obadan oluşan konar-göçer aşiretlerin başında bir boybeyi bulunurdu ve bu boybeyi, devlet ile aşiretler arasında köprü vazifesi görüp onlar arasında bağlantı kuran kişi olurdu.⁴¹⁹ Ayrıca bu boybeyleri “bey” unvanını da taşırlardı.⁴²⁰ Yani Karakeçili aşiretini oluşturan cemaatlerin veya oymakların başında bulunan bey, onların boybeyi idi. Karakeçililerde XIX. yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar boybeyi kurumunun devam ettiği belgelerde açıkça görülmektedir. 1848 yılına ait nüfus defterinde aşiretin başında bulunan bey için “*Karakeçi aşireti boybegi*”⁴²¹ ifadesi kullanılmıştır. Görüldüğü gibi XVI. yüzyıldan XIX. yüzyılın ilk yarısına kadar Karakeçi aşiretinin yapısı ile ilgili daha çok cemaat, oymak, boy, bey ve boybeyi gibi ifadelerle rast gelinmektedir.

XIX. yüzyılın üçüncü çeyreğinden sonra yani Karakeçi aşireti boybeyi olan Eyüb Bey’den sonra yazılı kayıtlar ve sözlü kaynaklarda Karakeçilileri ifade etmek için aşiret, kabile, reis ve bey gibi ifadelerin daha çok kullanıldığı tespit edilmektedir. “*Diyarbakır Sancağının çöl canibine gelmiş Karakeçi aşiretini*”⁴²², “*Karakeçi aşireti reisi Dirê’i Beg*”⁴²³, “*Karakeçi aşireti reisi Halil Beg’in*”⁴²⁴ XIX. yüzyılın üçüncü çeyreğine ve sonrasına ait bu kayıtlarda görüldüğü üzere aşiret, reis ve bey ifadeleri daha çok kullanılmıştır. Ayrıca Karakeçi aşireti reisi Mehmet Ferit Bey, aşirete bağlı olan topluluklar için kabile ifadesinin kullanıldığını ve cemaat veya oymak gibi ifadelerin geçmişte kullanıldığını belirtmekte.⁴²⁵ Eyüb Bey’den sonraki kayıtlarda da cemaat ve oymak ifadelerine rast gelinmemesi bunu destekler niteliktedir. Yani bu bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla Karakeçi aşiret yapısında *boy ve aşiret* ifadeleri genellikle aynı anlama gelecek şekilde kullanılmıştır. Ayrıca Osman İmparatorluğu’nun son yıllarından günümüze değin Karakeçili aşiretine tabi olan bütün topluluklar için *kabile* ifadesinin kullanılması, *cemaat veya oymak* ile *kabile* terimlerinin birbirlerinin yerine kullanıldığını göstermektedir. Ama Karakeçili aşireti yapısı ile ilgili tespit edilen bu bilgilerden *boy=aşiret ve cemaat veya oymak=kabile* anlamı çıkmaz. Çünkü daha önce de ifade

⁴¹⁸ Tufan Gündüz, *a.g.e.*, s. 65.

⁴¹⁹ Orhonlu, *a.g.e.*, s. 14; Şahin, Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler, 179; Tufan Gündüz, *a.g.e.*, s. 72.

⁴²⁰ Şahin, *a.g.e.*, s. 179.

⁴²¹ BOA., NFS.d., 2706, s. 58.

⁴²² BOA., İ.DH., 336/22079, s. 5.

⁴²³ BOA., DH.H. 31/40, s. 1.

⁴²⁴ BOA., BEO., 2382/178580.

⁴²⁵ Kaynak kişi, Mehmet Ferit Karakeçili, 10.04.2021.

edildiği gibi bunlarla ilgili kesin çizgiler şimdiye kadar çizilmemiştir. Örneğin, Ziya Gökalp göre, Türk kavmi, uruklardan; uruk illerden ve il de kollardan meydana gelmektedir. Burada *kol*, kabile ile aynı anlamda kullanılmakla birlikte *kol*'un boylardan meydana geldiği görüşü verilmekte ve aşiret kavramı ile ilgili açık bir ifadeye de yer verilmemekte.⁴²⁶ Diğer taraftan Cengiz Orhonlu, boy ve aşireti aynı anlama gelecek şekil verirken İlhan Şahin boy ve taife'yi aynı anlama gelecek şekilde kullanmış.⁴²⁷ Bununla birlikte Faruk Sümer, *boylar=kabile ve obalar= cemaat* şeklinde ifade ederken, Cevdet Türkay, oymak, aşiret ve cemaat deyimlerinin aynı anlamlar taşıdığını beyan etmektedir.⁴²⁸ Ayrıca günümüzde de Karakeçi aşireti çoğu zaman sadece onun asıl unsuru ve özü olan Mirekleri ifade etmektedir. Yani Mirekîler için *Karakeçili denilirken*, kabileler için *Karakeçili aşiretine mensub veya bağlı* gibi denilmekte. Görüldüğü gibi bu ifadelerle ilgili kesin bir çizgi çizmenin pek mümkün olmadığı açıktır.

Yukarıdaki bilgiler ve sözlü kaynaklardan elde edilen bilgiler çerçevesinde Karakeçi aşireti yapısını oluşturan bölümler şöyle sınıflandırılabilir⁴²⁹:

- a. *Aşiret*: Karakeçi aşiretinin yapısı göz önüne alınarak aşiret ifadesi, geniş ve dar anlamda olacak şekilde tanımlanabilir. Geniş anlamda aşiret, akraba bağı olmayan birden çok kabilenin bir boybeyi'ne, bey'e veya reis'e bağlı olduğu topluluğa verilen addır. Bu topluluk, Türkmenlerden, Kurmanclardan, Araplardan ve Zazalardan oluşabilir. Dar anlamda ise, aşirete ismini veren ve aşiretin temel yapısı olan cemaate, oymağa veya kabileye de aşiret denilir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bugün bağlı olan kabileler dışında da Karakeçi aşiretinin karşılığı, onun temel unsuru olan Mirekîlerdir.
- b. *Kabile*: ise aynı soydan, atadan, ve kan bağından gelen küçük ve büyük ailelerin oluşturduğu topluluklara verilen addır.
- c. *Malbât (Bêr)*: Kan bağı olan yakın akrabaların oluşturduğu büyük ailelerdir. Malbat hemen oluşan bir kurum değildir. Yani sıradan bir aile için malbât ifadesi kullanılmaz. Malbât kurumunun oluşması için bir babadan belli sayıda evlatların ve evlatlardan da çocukların olması gerekir.

⁴²⁶ Gökalp, *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*, s. 27.

⁴²⁷ Orhonlu, *a.g.e.*, s. 14; Şahin, *a.g.e.*, s. 174.

⁴²⁸ Sümer, *a.g.e.*, s. 215; Türkay, *a.g.e.*, s. 23.

⁴²⁹ Kaynak kişi, Ferit Karakeçili, 10.04.2021.

d. *Mâl*: Aile, hane anlamına gelen ve aşiret yapısının en küçük birimidir.

2.3.1. *Mirekî (Karakeçi) Aşireti*

Güneydoğu Anadolu bölgesinde özellikle de Siverek yöresinde bulunan Karakeçililer anlatılırken üzerinde durulması gereken en önemli konu, Karakeçili aşiretinin bey ailesini çıkartan ve aşiretin özü ve asli unsuru olan “Mirekî”lerdir. Maalesef daha önce yapılan araştırmalarda ve çalışmalarda ya bunlarla ilgili hiç bilgi verilmemiş veya verilmişse de eksik ve yanlış bilgiler verilmiştir.⁴³⁰ Tabii ki bunun sebebi, şimdiye kadar Mirekîler ile ilgili tam anlamıyla bir alan çalışması yapılmamış olmasıdır.

“Mirekî” kelimesi bir hece ve iki ekten oluşmaktadır. Kelimenin kökü olan *mir* ifadesi Arapça kökenli olan ve kumandan, vali ve bey anlamlarına gelen *emir* kelimesinden türemiştir.⁴³¹ Arapça olan bu kelimeyi daha sonra Türkler de *beg* unvanıyla birlikte kullanmaya başlamışlardır.⁴³² “-ek” eki ise Türk etnonimlerinde eklendiği aşiret, kabile, boy, oymak veya cemaat isimlerine çoğul anlamı katan bir ifadedir. Örneğin, Kövek ve Temek benzer şekilde oluşmuş isimlerdir.⁴³³ “-i” eki de eklendiği kelimeye aitlik anlamı vermektedir.⁴³⁴ Yani *Mirek* ifadesi *beyler* anlamında iken *Mirekî* ifadesi *beylerden olan* anlamı taşımaktadır. Bugün Mirekî ifadesi XIX. yüzyılın üçüncü yarısına kadar hem Karakeçi aşiretinin boybeyliğini yapmış hem de Karakeçi nahiyesine bağlı olan topraklara müdür olarak atanmış olan Eyüb Bey’in ailesinden gelenler için kullanılmaktadır. Bu ifadenin tam olarak ne zaman kullanıldığı bilinmemektedir. Lakin yazılı kaynaklardan elde edilen bazı bilgilerden aslında bu bey ailesinin Karakeçi adını ilk taşıyan ve Karakeçi aşiretinin özü olan ilk oymaklardan biri olduğu anlaşılmaktadır.

Günümüze kadar Karakeçili aşiretinin boybeyini, beyini ve reisini çıkartan oymağın veya kabilenin Mirekler olduğu tespit edilmektedir. Daha önceki konularda da belirttiğimiz gibi 1848 yılında bulunan bir kayıta bugünkü Mirekîlerin atası olan Eyüb

⁴³⁰ Gökalp, *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*, s. 39; Mehmet Eröz, *Doğu Anadolu’nun Türklüğü*, s. 77-103; Sümer, “Karakeçili”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*; Erpolat, “XVI. Yüzyıl Tahrir Defterlerine Göre Siverek Karakeçilileri”, s. 232-238; Muharrem Bayar, “Diyarbakir Eyaletinde Yaşayan Karakeçili Yörük Aşiretinin Tarihi ve Kültür Hayatı”, *I. Uluslararası Oğuzlardan Osmanlıya Diyarbakır*, Kenan Ziya Taş ve Ahmet Kankal Ed., 20-22 Mayıs Diyarbakır, s. 694-695.

⁴³¹ Abdüdzâzî ed-Dûrî, “Emîr”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/emir--idareci> (09.04.2021).

⁴³² Orhan F. Köprülü, “Bey”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/bey> (09.04.2021).

⁴³³ Atanîyazov, *Şecere (Türkmenin soyağacı)*, s. 30-31.

⁴³⁴ A.g.e., s. 69, 79.

Bey için “*Karakeçi aşireti boybegi*”⁴³⁵ ifadesi kullanılmaktadır. Ayrıca 1876 yılına ait başka bir belgede de Eyüb Bey için “*Karakeçi aşireti reisi ve mine’l-kadim boybegisi olub zabt û rabt-ı aşireti muktedir ve gayet şeci’ ve cesurdur*”⁴³⁶ beyanı yer almaktadır. Bununla birlikte hem Eyüb Bey için hem de sonrasında aşiretin başına gelen oğulları ve torunları için de *bey* unvanı kullanılmıştır. “*Eyüb Beg*”⁴³⁷, “*Eyüb Beyzade Halil ve biraderi Dirê’i Beyler*”⁴³⁸, “*Karakeçi aşireti reisi Dirê’i Tahir Beg*”⁴³⁹, “*Dirê’i Beg*”⁴⁴⁰, “*Halil Beg*”⁴⁴¹ “*Abdulkadir Beg*”⁴⁴². Ayrıca bazı kayıtlarda Eyüb Beg için boybeyi, bey ve müdür dışında kapıcıbaşı unvanının ve bazı özel ifadelerin de kullanıldığı görülmektedir. 1876 yılına ait Diyarbakir Salnamesinde “*Müdür Eyüb Beg Kapucıbaşı*” ifadesi geçmektedir.⁴⁴³ Yine 1876 yılına ait bir kayıtta “*Kapucıbaşı Eyüb Beg*” ifadeleri yer almaktadır.⁴⁴⁴ 1853 tarihinde ise bu bey için şu ifadeler kullanılmakta: “*Eyüb Beg bendeleri dahi zabt u rabtı enhada tecrübe olunmuş bendegândan olarak...*”⁴⁴⁵ Yukarıda verdiğimiz bu bilgileri tek tek tetkik ettiğimizde Mireklerin, hem Karakeçi ismini öteden beri taşıyan oymak⁴⁴⁶ olduğunu hem de aşiretin özü olduğu daha iyi anlaşılabacaktır.

Boybeyi ailesini çıkaran cemaat veya oymak boybeyi çıkartmakta irsî bir özellikte taşıyabiliyordu.⁴⁴⁷ Bu özelliği Mirekî oymağında da görebiliyoruz. Çünkü Eyüb Bey’in boybeyi olabilmesi için öncesinde de ailesinden bunu sürdüren bir boybeyi olmalı ve bu göreve “*layık ve müstahak*”⁴⁴⁸ olmalı. Ayrıca yukarıda verdiğimiz bir ifade de Eyüb Bey’in boybeyliği için eskiden beri ve çok evvelden anlamını taşıyan *mine’l-kadim* açıklaması kullanılmaktadır. Yani Eyüb Bey’den önce de bir bey veya boybeyi silsilesi devam etmiş olmalı ki Eyüb Bey de bu unvanla bu aşiretin başına geçmiş olsun. Aynı şekilde bey unvanı hem Osmanlı’da hem de ondan önceki Türk devletlerinde herkes için

⁴³⁵ BOA., NFS.d., 2706, s. 58.

⁴³⁶ BOA., MVL., 739/86, s. 2.

⁴³⁷ BOA., İ.MVL., 270/10388, s. 1; BOA., MVL., 685/56, s. 2; BOA., İ.DH., 336/22079, s. 2.

⁴³⁸ BOA., Y.PRK. ŞD., 1/13, v. 2b, aktaran Ekinci, *a.g.t.*, s. 220.

⁴³⁹ BOA., BEO., 4183/313703, s. 1; BOA., DH.H.

⁴⁴⁰ BOA., DH.H., 31/40, s. 1; BOA., BEO., 3824/286732, s. 1.

⁴⁴¹ BEO., 3824/286732, s. 1.

⁴⁴² BOA., MV., 214/106.

⁴⁴³ *Salname-i Vilayet-i Diyarbakir*, Diyarbakir Vilayet Matbaası, 1293/1876, s. 97.

⁴⁴⁴ BOA., MVL., 739/86, s. 2.

⁴⁴⁵ BOA., İ.MVL., 270/10388, s. 1.

⁴⁴⁶ Bu kısımda Mirekîler için oymak ifadesinin kullanılmasının sebebi, Karakeçililerin ilk teşekkül hallerinin oymak olduğunun düşünülmesinden gelmektedir. Daha önce Karakeçililerin Kayı boyuna mensub bir oymak olduğunu ifade etmiştik, bunun için tezin ilk bölümüne bkz.

⁴⁴⁷ Şahin, *a.g.e.*, s. 179; Tufan Gündüz, *a.g.e.*, s. 71-72.

⁴⁴⁸ Tufan Gündüz, *a.g.e.*, s. 72.

kullanılan bir unvan değildi. Belli toplulukların başında bulunanlar ile yüksek mevkilerde bulunan kişiler için bu unvan kullanılırdı.⁴⁴⁹ Örneğin, Karakeçi aşiretinin komşusu olan ve bölgede önemli bir aşiret olan Milli aşireti reisleri için daha çok ağa unvanı kullanılırdı. İbrahim Paşa'nın babası için "*Mahmud Ağa*"⁴⁵⁰ İbrahim Paşa ve diğer aile mensupları için "*Milli Aşireti ağaları Timavizade İbrahim ve Mehmed ve Ali Ağalar*"⁴⁵¹ gibi ibareler daha çok kullanılırdı. Bölgede belli bir güce ulaşmış olan bu aşiret reisleri için dahi bey unvanı çok kullanılmazken günümüze kadar Karakeçi aşireti başına geçen Mirekî oymağının bey ailesi için bu unvanının süreklilik arz etmesi beyliğin aslında bu oymağa geçmişten günümüze irsi olarak intikal ettiğinin göstergesidir. Yani bu aile Orta Asya'dan günümüze intikal etmiş *müstakil bey sülalelerinden* biri olabilir.⁴⁵² Günümüzden itibaren aşiretin 173 yıllık geçmişine baktığımızda aşiretin başına geçenlerin Mireklerin merkezi bir bey ailesinden çıktığı görülmektedir. Sırasıyla; Eyüb Bey ondan sonra oğlu Dırê'i Bey, ondan sonra oğlu Abdülkadir Bey ve ondan sonra Dırê'i Bey'in bir diğer oğlu olan Hadi Bey ve günümüzde de Hadi Bey'in oğlu Mehmet Ferit Bey aşiretin en önemli temsilcisi olması ve bunların bey ailesi olarak günümüze kadar anılması bunu destekler niteliktedir. Zira Eyüb Bey'den önce de bu bey silsilesi aynı şekilde devam etmiş olmalı. Çünkü daha önceki konularda da bahsettiğimiz gibi Eyüb Bey'den önce de Beşar Bey geliyordu. 1848 yılına ait nüfus defterinde "*Eyüb Beg bin Beşar Beg*"⁴⁵³ olarak geçen bu aşiret reisi için bey unvanının kullanılması tesadüf değildir. Bu beyliğin geçmişe doğru da devam ettiğinin göstergesi olabilir. Zira daha önceki konularda da belirttiğimiz üzere Karakeçililerin 1523'te Beşaret Bey isminde bir beye bağlı olduğu görülmektedir.⁴⁵⁴ Beşaret ismi Karakeçililerde 19. ve 20. yüzyılda -et eki düşerek Beşar şeklinde çokça rastlanılacak bir isim olacaktı. Bilindiği üzere Türk topluluklarında ve aşiret gibi yapılarda, dedelerin isimlerini torunlara vermek önemli bir gelenektir. Bu geleneğin yanında çocuklara ecdatlarının isimlerini ezberletmekte, Türk topluluklarının nesil takip etme geleneklerindendir. Hatta "Yedi ecdadını bilmek farzdır" deyimini bu geleneğin uzantısıdır.⁴⁵⁵ Bu gelenekten yola çıkarak, Beşaret Bey'in bugünkü

⁴⁴⁹ Orhan F. Köprülü, "Bey", TDV İslâm Ansiklopedisi.

⁴⁵⁰ BOA., MVL., 739/86, s. 2.

⁴⁵¹ BOA., Y. EE. d., 297/1295, s. 7, aktaran Ekinci, a.g.e., s. 55.

⁴⁵² Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, s. 233.

⁴⁵³ BOA., NFS.d., 2706, s. 55.

⁴⁵⁴ BOA., TD., 998, s. 18, aktaran Erpolat a.g.m., s. 232.

⁴⁵⁵ Atanîyazov, *Şecere (Türkmenin soyağacı)*, s. 19.

Siverek Karakeçililerinin atalarından biri olma ihtimali yüksektir. Çünkü geleneğe bağlı olarak saydıkları atalarının isminde Beşar ismi geçmektedir. Ama bu Beşar Bey'in tahmini yaşadığı dönem 18. yüzyılın son yarısı ve 19. yılın ilk yarısı arasında bir tarihe denk gelmektedir. Yani bu beyin isim kaynağı XVI. yüzyılda yaşamış olan Beşaret Bey'den kaynaklanıyor olabilir. İsim benzerliği ile ilgili diğer ilginç bir mevzu ise günümüzde hala Mirekler arasında anılan bir isim ile yine XVI. yüzyılda yaşamış bir Karakeçili Bey'inin isim benzerliğidir. Mirekler bazen "*em jı Dulkadiranı*" derler. Yani biz, *Dulkadir'deniz* ifadesini kullanırlar. Özellikle Hadi Bey'in bunu ara ara belirttiği söylenmektedir. İlginçtir ki 1566 yılında Karakeçili oymaklarının başında Dulkadir Bey adında bir bey bulunmakla birlikte bu bey için kethüda unvanında kullanıldığı görülmektedir.⁴⁵⁶ Mireklerin zikrettiği bu isim ile XVI. yüzyılda Karakeçililerin başında bulunan bu bey arasında bir bağlantı olduğu hakkında kesin bilgi sahibi değilsek de, bu benzerlik dikkat çekicidir.

Boybeyi ve bey unvanı dışında Eyüb Bey için kullanılan kapıcıbaşı unvanı, ayrıca önem arz etmektedir. Çünkü Osmanlı'da bu unvanı taşıyanlar hem payitahta hem de dışta padişaha bağlı olmak üzere önemli hizmetlerde bulunan kişilerdi. Önceleri sarayda görev yapan belli kişiler kapıcıbaşı olarak tayin edilirken, devşirme sisteminin bozulmasından sonra paşa ve ümerâ oğullarına da bu unvan verilmeye başlanılmıştır.⁴⁵⁷ Son yüzyıllarda ise kapıcıbaşı unvanı, rütbe ve paye olarak da verilmeye başlandı.⁴⁵⁸ Ayrıca yukarıda verdiğimiz "*bendegân*" ifadesi de padişaha hizmet eden kullar ve köleler anlamında kullanılan özel bir terimdir.⁴⁵⁹ Ve Eyüb Bey'in daha önce hizmet etmiş tecrübeli bendegândan olduğu vurgulanmaktadır. Bu kapıcıbaşı unvanından ve bendegân ifadesinden anlaşıldığı kadarıyla Eyüb Bey'den önceki ataları sarayla irtibatlı olarak belli hizmetlere gelen kişilerdi. Ve bu sayede kendisine de bu payeler intikal etmiştir ki, bu da Mireklerin bey ailesi olan bu silsilenin, geçmişten beri belli bir konuma sahip olduğunun göstermektedir. Bahsettiğimiz tüm bu bilgiler çerçevesinde diyebiliriz ki:

⁴⁵⁶ KKA., TD., 117, v. 335b-336a, 336a-338a, 339b, aktaran Erpolat, a.g.m., s. 234.

⁴⁵⁷ Abdülkadir Özcan, "Kapıcı", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kapici> (11.04.2021).

⁴⁵⁸ Özcan, "Kapıcı", TDV İslâm Ansiklopedisi.

⁴⁵⁹ Abdülkadir Özcan, "Bende", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/bende> (11.04.2021); <https://sozluk.gov.tr/> (11.04.2021).

1. Karakeçili aşiretinde beylik irsî olarak intikal etmiş ve bey ailesini çıkartan oymak Mirekler olmakla birlikte merkezi ailede beylik ya babadan oğula yada kardeşten kardeşe geçmiştir.
2. Ayrıca Mireklerin bey ailesini çıkartan oymak olması, bütün Mireklerin bey vasfını ve unvanını taşıdığı anlamına gelmez. Zira beylik, bey silsilesini devam ettiren “*layık ve müstahak*” oğullarda veya kardeşlerde kalır. Çünkü aileler kollara ayrıldıkça çoğalmakta ve zaman içinde merkezi bey ailesi ile yabancılaşmakta ve beylik vasfını yitirmektedir. Nitekim, Osmanlı’da da boybeyi çıkartan bazı cemaat veya oymakların bütün mensupları için *bey* unvanının kullanılmadığı ve sadece boybeyi ile onun kardeşi ve oğlu gibi kişiler için bu unvanın kullanıldığı tespit edilmiştir.⁴⁶⁰
3. Ayrıca hem günümüzde hem de geçmişte cesaretleriyle ve sahip oldukları belli konumları dolayısıyla cemaatleri ve oymakları etrafında toplayan, Mirekî oymağının bey ailesidir. Buda ilk Karakeçi ismini taşıyan oymaklardan birinin bu topluluk olma ihtimalini artırmakla beraber, Mardin’de Kayılardan geriye kalan Karakeçili gruplarından biri de bu oymak olabilir. 1864 yılına ait bir belgede yer alan “*Karakeçi Aşireti hanedanından Eyüb Beg*”⁴⁶¹ ifadesi bunu destekler niteliktedir. Çünkü bu açıklamada “*Karakeçi aşireti*” ifadesinin dar anlama gelecek şekilde kullanıldığı ve bağlı kabileler dışında öz olarak *Karakeçi soyundan geleni* ifade ettiği anlaşılmaktadır.
4. Ayrıca bu oymak, Mirek ismini sahip oldukları bey unvanı payesinden almış olabilecekleri gibi kendisi etrafında toplanan kabileler tarafından da kendisine verilmiş olabilir. Çünkü bey anlamına gelen *mir* ifadesinin kullanımı yöre halkı arasında yaygındır. Ayrıca Osmanlı’da aşiretlerin boybeyliği görevini yürüten mir-aşiret’leri olurdu.⁴⁶² Yukarıda zikredilen 1636 yılına ait bir kayıttan, Karakeçililerin bir mir-i aşireti olduğu anlaşılmaktadır. Mireklerin bu mir-i aşiret olma ihtimali yüksek olup, Mirek isminin de kaynağı da olabilir.

⁴⁶⁰ Şahin, *a.g.e.*, s. 180.

⁴⁶¹ BOA., MVL., 673/15.

⁴⁶² Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, s. 22; Tufan Gündüz, *a.g.e.*, s. 65.

Yukarıda anlatılan konular dışında Mirekleri ilgilendiren diğer önemli bir mevzu da Ziya Gökalp'in aşiretler ile ilgili yaptığı bir çalışmada Mirekîlere bağlı bir kabile ağasını onların reisi olarak göstermesidir. Gökalp'in eserinde geçen bilgi şöyledir: *"Karakeçi'nin eski zamanlarda reisleri Ceraban batnından Habeş Ağa ailesi denilen bir aileden çıkardı."*⁴⁶³ Belli bir kaynak gösterilmeyen açıklamayı yukarıdaki tespitlerimiz çerçevesinde incelediğimizde şu hususlar ortaya çıkmaktadır.

Habeş Ağa diye anılan bu şahsın ismine 1723 yılında rastlıyoruz. Bu isimle birlikte ayrıca Haşman (yöre bu isim Hışmân olarak söylenir) adında birinin adı da zikredilmekte. Bu iki şahıs ile ilgili şu beyan bulunmaktadır:

*"Eyâlet-i Diyarbekir'de sâkin gılmânan-ı Amed ocakları aklâmından Karakeçili cemâatlerinin meliki olan Haşmân(?) nâm şâkî cemâat-i merkûme re'âyasını tecrîm ve tağrîm ve memnû'âtta olan Kays Urbânı hufresi bahanesiyle ve gayrı vecihler ile rencideden halî olmayub ref'i lâzım gelmekle ref' ve yerine cemâat-i merkûme re'âyasından muhtârları olan Habeş nâm kimesne il meliki ta'yîn olundukda şâkî-i mezbûr Haşman(?) cemâat-i merkûme ricâline ve adâvet ızhâr ve beş hâne re'âyânın mecmu'-ı emvâl ve eşyâ ve devâbb ve mevâşisini gasb ve ândan ma'adâ bin beş yüz koyunların sürüb zabt ve te'addîsi zâhir ve bu makûle fesâdı adet edinüb her çend meliklikden ref' olundukca fukârayı rencide ve te'addî ile zorâki kendüsünü melik ta'yîn ettirmeğe me'lûf olmağla.."*⁴⁶⁴

Bu hükümde yer alan bilgilerde, Karakeçili cemaatlerinin meliki olan Hışmân'ın halktan zor ve baskıyla mal ve hayvan elde ettiği ifade edilmekte ve bu yüzden de Hışman'ın görevinden azledilip, yerine Karakeçili cemaati mensubu olan muhtar Habeş'in geçmesi istenmektedir. Bu bilgilerden görüldüğü üzere Habeş, Karakeçili aşiretine reislik yapacak konumda biri değildir. Zira hem kendisine hem de Hışman adlı kişiye daha önce verilmiş olan melik unvanı reislik veya beylikle ilgisi yoktur. Bu unvan, Osmanlı'da konar-göçer teşekküller arasında toplanan vergilerle ilgilenen voyvodalar için kullanılan bir unvandır.⁴⁶⁵ Bu voyvodalara *ağa* da denilirdi. Örneğin, Bozulus

⁴⁶³ Gökalp, Ziya, *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*, s. 39.

⁴⁶⁴ Cihan Sevim, 130, 131, 132 ve 133 Nolu Mühimme Defterlerinde Diyarbekir Eyaleti İle İlgili Hükümler [(M. 1720-1726)-(H. 1133-1138)], (Yüksek Lisans Tezi), Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siirt 2019, s. 89, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 571214).

⁴⁶⁵ Tufan Gündüz, a.g.e., s. 69.

teşekkülünde voyvodalar için “*Bozulus Meliki*” de denilirdi.⁴⁶⁶ Yani Habeş Ağa, Karakeçi aşiretine reislik değil belli bir süre Karakeçi cemaatlerine voyvodalık yapmış biridir.⁴⁶⁷ Ayrıca Habeş Ağa için kullanılan muhtar ünvanı, Osmanlı’da muhtarlık kurumu kurulmadan önce köy ve kasabanın önde gelen güvenilir kişileri için kullanılırdı. Bu unvana daha muhtarlık kurumunun ülke geneline yayılmadığı 1848 yılına ait nüfus defterinde de rastlanılmaktadır. Bu defterde Eyüb Bey’e yani Karakeçi aşiretine bağlı olan her karye de muhtar unvanına sahip biri bulunmaktaydı.⁴⁶⁸ Örneğin, Salor karyesinde “*Muhtar-ı Evvel Şeyğ Mehmed bin Timur*” ve Keş karyesinde “*Muhtar-ı Evvel Hacı Sefer bin Mehmed*”.⁴⁶⁹ Görüldüğü gibi muhtar unvanı beyliğin bir alt birimidir. Zira daha önce *kaza-yı Karakaçülü*’den bahsederken konar-göçer hayatın gereklerine göre teşekkül etmiş olan köylerden bahsetmiştik. Günümüzde de olduğu gibi her köyde farklı kabilelerden topluluklar olabiliyordu. Habeş Ağa’da konar-göçer zamanda Karakeçi aşiretine bağlı olan Cerâbân kabilesinin⁴⁷⁰ ağalarından biridir. Ayrıca Karakeçi aşiretinin başına gelen reisler ağa unvanı değil bey unvanını kullanmışlardır. Bunu daha önce de üzerinde durduğumuz gibi XVI. ve XIX. yüzyıllarda Karakeçi aşireti başında bulunan reisler için kullanılan bey unvanından anlayabiliriz.

2.3.2. Karakeçili Aşiretine Bağlı Kabileler⁴⁷¹

Mirekî (Karakeçi) Boyu (Aşireti)

1- Devârân Kabilesi (Oymağı)

- Berâ Mâlâ Memê
- Berâ Hûloyâ
- Berâ Hec Hesênâ
- Berâ Hec Hüsên
- Berâ Elmânk

⁴⁶⁶ Tufan Gündüz, a.g.e., s. 71.

⁴⁶⁷ Ayrıca bu bilgiden, hem Karakeçi aşireti idari yapısında voyvodalık kurumunun da olduğu anlaşılmakta hem de Osmanlı’da bir idari birim olarak Kaza-yı Karakaçülü daha önceye dayandığı anlaşılmaktadır.

⁴⁶⁸ BOA., NFS.d., 2706, s. 53-62.

⁴⁶⁹ BOA., NFS.d., 2706, s. 57 ,61.

⁴⁷⁰ Bu topluluk günümüzde de Karakeçi aşiretinin asıl unsuru değil ona bağlı bir kabiledir.

⁴⁷¹ Bu konu hakkında kaynak kişi, Hacı Şükrü Mağal, (85 yaş), Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Salur Köyü (Mahallesi), 12.04.2021; Mehmet Ferit Karakeçili; Ömer Karakeçili 11.04.2021.

- Berâ Seyyid
- Berâ Kubatyâ
- Berâ Cümêlâ

2- Bâleka Kabileleri (Oymakları)

- a. Veloyâ
- b. Hıdreşkâ
- c. Muskâ
- d. Kâdıya
- e. ‘Eliçepik
- f. Çaput

3- Şıhan Kabilesi

- a. Hâca
- b. Muskâ
- c. Kubatâ
- d. Şeyh İmam
- e. Kota
- f. Şehkân
 - Berâ Şeyh Bubâ
 - Berâ Sorâ
 - Berâ ‘Etarâ
 - Berâ Hurikâ
 - Berâ Mırâdya

g. Bilkâsıma

4- Cerâbân Kabileleri (Oymakları)

- a. Rezâ
- b. ‘Endârya
- c. Hechellâ
- d. Şâkulyâ
- e. Toruna
- f. Gogça

5- Amınân Kabileleri (Oymakları)

- a. Dodâ

- b. Muskâ
- c. Meloyâ
- d. Hebokâ
- e. Bîlisokâ
- f. Rutkâ
- g. ‘Emer’eliyâ
- h. Evcoyâ
- i. Neboyâ
- j. Kûrdîkâ

3. BÖLÜM

SİVEREK KARAKEÇİLİLERİNDE KÜLTÜR

3.1. BEY ODASI KÜLTÜRÜ*

3.1.1. Oda'nın Fiziki Özellikleri

Konar-göçer zamanlarda Karakeçili reislerinin ve diğer aşiret reislerinin odaları “Kon”⁴⁷² denilen kara kıl çadır olurdu. Bu odaların büyüklüğü, aşiretlerin gücüne göre değişiklikler gösterebilirdi. Karakeçili reisi Dırê' Bey'in çadırı ailesinin olduğu bölümle birlikte 30 veya 36 metre uzunluğunda ve 15 metre genişliğindeydi. Bu uzunluk daha çok da olabilir. Ama bizim bildiğimiz tahmini bilgiler bunlar. Bu çadırın aile efradı içindi. Diğer kalan 25 metre, oda için kullanılan bir bölümü oluşturmaktaydı. Yerleşik hayata geçildiğinde ise ilk yapılan oda, bölgede bulunan beyaz taşlar ile toprak ve samanın karışımıyla oluşan sıvadan yapılan ve toprak ev denilen yapılarıydı. Yapı malzemeleri farklı olsa da fiziki şekli ve boyutları bugünkü odalar ile benzerlik göstermekteydi. Günümüze gelindiğinde ise odaların yapımında kullanılan temel yapı malzemesi kesme siyah taşlar olmakla birlikte diğer malzemeler, bugün kullanılanlar ile aynı. Tabi bu siyah taş, her yerde kullanılmayabilir. Ama Karakeçililer'in yaptığı ilk taş evlerde, bu siyah taşın kullanıldığı görülmektedir. Günümüz odaların uzunlukları ve genişlikleri ise farklılıklar gösterebilir. Ama şekilleri genellikle dikdörtgendir. Aşağıda bahsini yapacağımız oda, dikdörtgen şeklinde 10 metre uzunluğunda ve 4 metre genişliğindedir. Oda'dan kahve ve çay ocağına çıkan bir kapı vardır. Ocaktan da dışarıya çıkan bir kapı vardır. Oda'nın ilk giriş kapısından başlayıp “L” şeklinde odanın ön tarafa bakan kısmına geçen ve odanın duvarına yapışık olan “sevki” denilen yüksekçe düz bir zemin vardır. Konar-göçer zamanlardan kalan alışkanlıklardan olsa gerek ki, insanlar kış mevsimi dışında içeride oturmayı pek sevmezler. Bu yüzden burası ve Oda'nın hemen yanında olup bir nevi çadır görevi gören kamelya da oturulur. Öğlen sıcaklığından ikindi vaktine kadar, vakit burada geçirilir. İkinci vaktinden sonra da “sevki” denilen yerde zaman geçirilir. Yani bu bölümlerde odanın tamamlayıcısı olan parçalarıdır.⁴⁷³ Aslında günümüz odaları, modern

* Bu bölümde verilen görseller ve eşyalar, bu çalışmanın yazarının kendi arşivinden ve kendi ailesinin eşyalarındandır. Başka çalışmalardan ve kaynak kişilerden alınan görsel ve eşyalar hakkında bilgi, ayrıca dipnot verilmiştir.

⁴⁷² Bu mesken tipi hakkında geniş bilgi için “Konar-Göçer Hayatta Mesken” başlığına bkz.

⁴⁷³ Kaynak kişi, Mehmet Ferit Karakeçili; Şaha Karakeçili; Hense Karakeçili.

ve geleneksel çizgilerin bir arada olduğu yerlerdir. Aşağıda bulunan görsellerde de bunu görmek mümkün.

Resim 40: Oda'nın İç Tarafı

Resim 41: Oda'nın Dış Tarafı

3.1.2. Oda'nın Taşıdığı Kültürel İzler ve Özellikleri

Siverek yöre halkı arasında ve Karakeçililer 'de hem oda hem de odê şeklinde kullanılan bu kelime, “yüksek etekli ve süslü çadır”⁴⁷⁴ manasına gelen otağ kelimesinden geldiği düşünülmekte ve Osmanlı askeri terminolojisinde yeniçeri ortasının kaldığı

⁴⁷⁴ Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki*, s. 946.

kışlayı ifade etmekteydi.⁴⁷⁵ Ayrıca Osmanlı saraylarında bulunan bazı bölümler adlandırılırken de oda tabirinin kullanıldığı görülmektedir. Osmanlı'da çok önemli bir eğitim kurumu olan Enderun, bölümlere ayrılırken Büyük ve Küçük Odalar, Hazine Odası ve Has Oda gibi isimler kullanılmaktaydı.⁴⁷⁶ Bununla birlikte Edirne Sarayı'nda bulunan ve padişahın orada bulunduğu dönemde, elçi kabulü ve bayram tebrikleri gibi teşrifat ve merasimlerin gerçekleştiği bölüme de Arz Odası denilmiştir.⁴⁷⁷ Yani Osmanlı döneminde, saraylarda bulunan belli bölümler için kullanılan oda tabirinin, devletle ilgili işlerin uygulandığı yer olduğu anlaşılmaktadır. Bugün de özel anlamda kullanılan oda tabiri, Anadolu'nun konukseverliğini ifade eden köy odaları için kullanılmaktadır. Bizim bu bölümde anlatacağımız bey odası ise, köy odalarının bazı özelliklerini taşımakla birlikte Türkler'in Kurultay'ını, Kengeşini ve Toy merasimlerini ve Osmanlı'ya ait bazı özel odaların taşıdığı özellikleri bugüne yansıtan bir model olacaktır.

Anadolu insanı ve Türk devletleri; misafirleri konuk etmek, sorunlarına ortak bir çözüm bulmak ve birlikte zaman geçirecekleri bir alan tesis etmek için çeşitli yapılar yapmışlardır. Bu yapılar evleriyle bağlantılı olabileceği gibi evden bağımsız yapılarda olabilirdi. Geçmişte var olan kervansaray ve selamlık kültürü ve bugün Anadolu'da hala yaşayan, kahvehaneler, köy odaları ve bey odaları kültürü bunun sonucudur. Kervansaraylar, devletin konukluğunu temsil eden yapılarıdır.⁴⁷⁸ "Selâmlık"lar ise, Anadolu'da erkek misafirlerin ağırlandığı, yiyip içtikleri yerlerdi. Evin içinde yer almakta ve giriş-çıkışları, ailenin giriş-çıkışlarından farklı olmaktadır.⁴⁷⁹ Bugün hâlâ varlığını koruyan kahvehaneler, insanların toplanıp sohbet ettiği, özellikle çay ve kahve tükettiği ve çeşitli oyunlar oynadığı mekanlardır. Anadolu köylerinde yaygın olan köy odaları ise, köylülerin toplanıp belli ortak sorunlarına çözüm getirmeye çalıştığı alanlar olmakla birlikte köylünün bir araya geldiği, sohbet ettiği, haberleştiği, çeşitli yöresel oyunlarla hoş vakitler geçirdiği mekanlardır. Bey odaları da bütün bu özellikleri taşımakla birlikte, ayrıca daha fazla işlevi olan ve Türk kültür tarihinden de izler taşıyan bir kültür

⁴⁷⁵ Mehmet Mert Sunar, "ODA", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/oda> (03.11.2020).

⁴⁷⁶ Mehmet İpşirli, "ENDERUN", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/enderun> (03.11.2020).

⁴⁷⁷ Semavi Eyice, "ARZ ODASI", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/arz-odasi--edirne-sarayi> (03.11.2020).

⁴⁷⁸ Bahaeddin Ögel, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, s. 318.

⁴⁷⁹ Ögel, *a.g.e.*, s. 318.

taşıyıcısıdır. Bu çerçevede, kültürü üzerinde durulan Karakeçililerden bir bey odası ele alınıp incelenecektir. Şunu eklemek gerekirse bu bey odası üzerinden, aslında hem bir beyin ve odanın gerçekten hangi özelliklerinin bulunduğu hem de Türk kültüründen ne kadar izler taşıdığı gösterilmeye çalışılacaktır.

3.1.2.1. Odanın İrsi Olması ve Bir Geçmişinin Olması

Karakeçililer ‘de beylik, irsi olarak intikal eden bir kurumdur. Bu yüzden beyin odası da bir sonraki beye irsi olarak geçmektedir. Bu aslında eski Türk geleneklerinde de var olan bir şeydi. Bugünkü oda ile benzerlik taşıyan Türkler ’deki “konuk evi” boya ve kabileye, kendi atalarından kalan miras olarak geçmekteydi. Bu yüzden kendilerine konuk olarak gelenleri konuk evinde ağırlamak vazifeleriydi.⁴⁸⁰ Oda’nın geçmişi de bu irsiliğiyle ilgilidir.

Karakeçililere ait bahsettiğimiz bu oda, nesilden nesile irsi yolla bugüne gelmiş, bir geçmişe sahiptir ki odalara itibarı sağlayanda bu geçmişinin köklü olmasıdır. Ferit Bey’in başında olduğu bu oda kendisine atalarından gelmektedir. Ailenin geçmişine baktığımızda bugün hâlâ var olan odanın geçmişini de görmek mümkündür. Eyüb, Dirê’i, Abdülkadir Beyler, hayatları boyunca konar-göçer olarak yaşamışlarıdır ve bu yaşam şekillerinden dolayı sahip oldukları oda da “Kon” yani kara kıl çadır olmuştur. Çok büyük olan bey çadırlarının bir bölümünü, erkekler için ayrılan bu oda oluşturmaktaydı. Hadi Bey ise yerleşik hayata geçtiği 1950’lere kadar ataları gibi çadırı kullanmıştır. Daha sonra bey odasını topraktan yapmıştır. Ama kara kıl çadırını da tamamen kaldırmamış. Mümkün olduğu kadar yazları kurmaya devam etmiştir. Sonraki yıllarda da taştan yapılma bir oda yapılmıştır.⁴⁸¹ Hadi Bey’den sonra gelen Ferit Bey ise, kara kıl çadır odasında yaşamazsa da o çadırdan gelen kültürü, taş odaya taşımakta başarılı olmuştur ki bugün bu odanın varlığı bunun kanıtıdır. Bu kısa geçmişten anlaşılacağı üzere bey odası, beyin bey olmasıyla var olan, konup-göçen bir beyle de sabit bir mekân olmayan, bey nereye konarsa oraya konan ve beyin adıyla anılan bir mekandır. Bu yüzden herkesin birbirlerinin aşiret ve kabile geçmişlerini bildiği bir ortamda, her önüne gelen oda sahibi olamaz. Sonradan sahip olduğu mal varlığıyla bir oda açarsa bile kimse itibar etmeyeceği için o oda, gerçek işlevlerini yerine getiremeyecektir.

⁴⁸⁰ Ögel, a.g.e., s. 315.

⁴⁸¹ Kaynak kişi, Mehmet Ferit Karakeçili 27.02.2020, 07.11.2020.

3.1.2.2. Oda'nın Belli Maddi Yükümlülüklerinin Olması ve Bu Yükümlülüklerin Oda Sahibine Ait Olup Ahaliye Yüklenilmemesi

Oda sahibi bey ne köylüden ne de aşiret fertlerinden kendi odasının yapımı ve masrafları için bir ücret, vergi ya da haraç almaz. Ahalinin iş gücünden faydalanılır ama bu oda sahibinin aile fertleri ile birlikte olur. Örneğin odalarda kahve dağıtımı, yapılan ziyafetlerde sofraya ile ilgili işlerde, misafir ağırlamada ya da odanın iş gücü gerektiren bazı durumlarında hem oda sahibinin aile fertleri hem de köylünün üzerine yükümlülükler düşer. Gelen konukları ağırlamak, aile fertlerinin vazifesidir. Aynı şekilde verilecek yemek davetinde sofraya düzeni ve sofranın hazır hale getirilmesi hem aile fertlerinin hem de köylünün vazifesidir. Yani bazı görev dağılımı dışında köylülere ya da aşiret mensuplarına maddi yükümlülükler yüklemek hoş karşılanmayan bir durumdur. Eğer oda sahibi, odanın yükümlülüğünü tek başına kaldıramazsa, aile mensupları bunu atalarından kendilerine geçen bir miras olarak saydığı için yükümlülüğü, ortak bir şekilde üzerlerine alabilir. Ya da vakıflarda olduğu gibi odanın masrafını karşılayacak miktarda işlenen tarım arazisi ayrılır. Aslında böyle durumların ortaya çıkması, aşiret içinde büyüklerin kalmaması ve tarım arazilerinin zamanla nesillere bölüştürülmesi sebep olabilir. Yani bu odanın maddi yükümlülüklerinin üstlenilmesi her hâlükârda bey ailesine düşer; şayet bunu üstlenen olmazsa bu odanın kapanmaması kaçınılmazdır.⁴⁸²

Yukarıda üzerinde durduğumuz özellik, aslında bey odasını, diğer köy odalarından ve ağa kesiminin başında olduğu odalardan ayıran en önemli özelliktir. Çünkü oda sahibi, irsi olarak kendisine intikal olan bu kurumun, maddi yükümlülüklerini tamamen üstlenmiştir. Diğer taraftan, köy odalarına baktığımızda özellikle Anadolu'nun iç ve batı kesimlerine baktığımızda oda, köylünün ortak malı olup bir kişinin yapmadığı, bütün yükümlülüklerin köylüler arasında pay edildiği görülmektedir. Eğer yemek verilecekse her evden bir yemek getirilir. Ya da odanın bir ihtiyacı olacaksa para bütün köylüden toplanır. Yani tıpkı köyün diğer ihtiyaçları gibi köylüler, köy odasının yükümlülüklerini aralarında pay ederler.⁴⁸³ Ağa odalarını görüp tarif eden Martin van Bruinessen, ağaların, odalarının ihtiyacının nasıl karşıladığını şu ifadelerle açıklamakta:

⁴⁸² Kaynak kişi, Mehmet Ferit Karakeçili.

⁴⁸³ Adem Özkan, "Geçmişten Günümüze Konya İli Akören İlçesinde Bulunan Köy Odaları", <http://www.akoren.gen.tr/148.htm> (04.11.2020).

“Misafirhanenin idamesi için ağa genellikle köylülerden belli bir miktar katkı alır. Çoğunlukla bu miktar ürünün yüzde 10’dur, eğer köylülerin büyük sürüleri varsa her kırk koyun ya da keçiden birisi verilir... Sık sık toprak ağaları yüzde 10 miktarındaki ödemeyi köylülerden kira olarak alırlardı. Köylerinde ikamet etmeyen toprak ağalarının köyde divanhaneleri de yoktu. Böylece aldıkları haraç da kiradan başka bir şey olmuyordu.”⁴⁸⁴ Görüldüğü üzere bey odasından farklı olarak, ağa odaları köylü üzerinden idame ettirilen bir kurumdu. Ayrıca ağaların köylülerin sürüsü üzerinden kendine pay alma adeti de Karakeçililerin oda geleneğinde olmayan bir durumdur. Çünkü bey, zaten kendi sürüsüne sahiptir. Konar-göçer dönemde hem Karakeçili beylerinin geçim kaynağı hem de verdiği yemeklerin kesim ihtiyacını karşılayan bu sürüleriydi. Bugün geçim kaynağı olmazsa da oda sahibi, kendi ev ahalisin ve odanın et ve katık⁴⁸⁵ ihtiyacını karşılamak için belli sayıda sürüye sahiptir.

Oda sahibi ile ilgili aktardığımız bu yükümlülük, aslında Türk geleneklerinde bir beyin sahip olması gereken cömertlik ve kuşatıcılık vasfının yansımasıdır. Çünkü Türk geleneklerinde bey, kendi çatısı altında yaşayanlardan alan, yiyen değil; hep veren, sofrası herkese açık olandır. Yani insanları kendinden uzaklaştıran, kaçırılan değil, etrafında toplayan meziyetli kişidir. Edebi ve tarihi Türk kaynaklarının genelinde beylerin bu meziyete sahip olmaları gereken şahıslar olarak vurgulanmaktadır. Dede Korkut’ta geçen “Açı doyurmak, çıplağı donatmak...”⁴⁸⁶ Kutadgu Bilig’de de geçen “Cimri olma, bey cömert ol, cömert; Cömertlik ebedidir, ölmez cömertliğin adı.”⁴⁸⁷ deyişleri buna örnektir.

3.1.2.3. Oda’nın Belli Bir Disiplin ve Düzene Sahip Olması

Oda’da düzen ve disiplin denildiğinde akla gelmesi gereken şeyler; oturma düzeni, sofrada oturma düzeni, dinleme ahlakı, konuşma ahlakı ve oturma ahlakı. Bunlardan oturma düzeni, Türk geleneklerinde kökleri geçmişe dayanan en önemli uygulamalardan biridir. Oturma düzenine, Oğuz Kağan Destanı’nda da Dede Korkut Kitabı’nda da rastlanan önemli geleneklerden biridir. Divanlarda, selamlıklarda ve köy odalarında var olmuş ve bugün hala var olan bu düzen, geçmişte de bugün de bey odalarında da yerini muhafaza etmiştir. Eyüb Bey, Dırê’i Bey, Abdülkadir Bey ve Hadi

⁴⁸⁴ Bruinessen, *a.g.e.*, s. 138-139.

⁴⁸⁵ Sütten yapılan ürünlere verilen isim; yoğurt, peynir, ev yağı gibi.

⁴⁸⁶ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, Milli Eğitim Yayınları, İstanbul 1969, s. 201.

⁴⁸⁷ Agop Dilâçar, *Kutadgu Bilig İncelemesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 5. Baskı, Ankara 2016, s. 104.

Bey döneminde, beyler en başta hep otururdu. Onların muhatapları olan diğer aşiret beyleri sağ ve sol yanlarında otururlardı. Daha sonra “rî sîpî” denilen ak sakallılar yani gün görmüş aşiret büyükleri yer alırdı. Ondan sonra da beyin büyük oğlundan başlamak üzere, beyin oğulları ve yakın akrabaları yukarıdan aşağıya sıralanırdı. Onlardan sonra da beyle uzun süredir birlikte olan ahaliden kişiler olurdu. Bunlardan sonra da aşiretin toy gençleri aşağılarda yer kalmayacak şekilde dizilirlerdi. Eğer cemaatte bir şeyh olursa, o beyle yan yana olurdu. Eğer bir hoca olsa, onun da beylere ve bey ailesi fertlerine yakın bir yerde oturması lazım gelirdi. Herhangi biri veya toy bir genç en başa gidip oturması hadsizlikti ve “sen kimsin ya da ne meziyetin var da burada oturuyorsun?” diye bir soru ile karşılaşabilirdi.⁴⁸⁸ Böyle bir sahnenin örneğine Dede Korkut Kitabı’nda rastlıyoruz. Uşun Koca Oğlu Egrek, Kazanın divanında diğer beyleri çiğneyip Kazanın önüne gelir oturur. Bunu gören Oğuz yiğitlerinden Ters Uzamış der ki: “Bre Uşun Koca oğlu bu oturan beyler her biri oturduğu yeri kılıcı ile, ekmeği ile almıştır, bre sen baş mı kestin kan mı döktün, aç mı doyurdun çıplak mı donattın dedi.”⁴⁸⁹ Aslında bu pasaj Türk geleneklerindeki oturma düzenini en iyi ifade eden bölümlerden biridir. Bunun bey odasında hala devam etmesi Türk geleneklerinin asırları aşmış bugüne yansımalarının en güzel örneklerinden biridir.

Ferit Bey’in başında olduğu bugünkü oda da hâlâ atalarının izini taşımaktadır. Önemli davetlerde, anlaşmazlıklar sonucu toplanan aşiret fertleri arasındaki toplantılarda ve şeyh ve hocaların bulunduğu sohbet toplantılarında bu gelenek kendini en iyi şekilde muhafaza etmektedir. Ama 19. yüzyıldan geldiğimiz şu günlere kadar çok değişimlerin olduğunu da kaydetmek gerekir. Bunun odanın günlük hayattaki oturma düzenini etkilediğini söylemek mümkündür. Tabii bunlar beyin de hoşgörüsü ve mütevazılığı dahilinde olmaktadır. Yani normal günlük hayatta odaya uğradığınızda yukarıda bahsettiğimiz düzen olmayacaktır. Bey, orta yerde oturduğu gibi beyin çevresinden olan bir genç veya genç grubu en üst tarafta oturabilir. Bu, gençlerin oturması gerektiği yeri bilmemesinden ileri gelmemekte veya bey bu yapıları kendisine karşı bir saygısızlık olarak görmemektedir. Aslında bu, zamane kuşaklarla köprü kurma, iletişimde olma yöntemidir. Büyüklerin üstünde bir yerde oturan gençlerin azarlanması, onların büyüklerle de odayla da bağını kesebilir ve bu da gençlerin geçmiş kültürle olan

⁴⁸⁸ Kaynak kişi, Mehmet Ferit Karakeçili.

⁴⁸⁹ Ergin, *a.g.e.*, s. 201.

köprülerini yıkabilir. Zaten gençler önemli görüşmelerde nerede oturacağını ve üzerine düşen yükümlülükleri bilirler. Bu yüzden günlük ve sıradan olan böyle şeyler bey tarafından gurur meselesi yapılmamakta ve gençlere ve sıradan insanlara karşı hoşgörölü davranılmaktadır.

Sofrada oturma düzeni de yukarıda anlatılan oturma tertibine göre uygulanır. Ama verilen yemeğin çeşidine göre bu düzen değişebilir. Eğer yemek sadece belli birileri için verilmişse; bey, varsa beyin kardeşi ve o kişiler sofrada bulunur. Beyin oğulları dahi bazen bu sofralarda oturmaz. Büyük ziyafetlerde, aşiretleri barıştırma yemeklerinde, bayram yemeklerinde, düğün-sünnet gibi yemeklerde oturma düzeni gibi aynı tertip muhafaza edilir. Ama bazen bey sofranın orta yerine denk gelen yerde oturup sağında, solunda ve karşısında kendisine muhatap olabilecek kişilerle oturabilir. Diğer konular olan; dinleme, konuşma ve oturma ahlakları özellikle gençlerin riayet etmesi gereken mevzular olmakla birlikte odada bulunan beylerinde ve yaşlılarında bunlara riayet etmesi mühimdir. Bir gencin, büyükler konuşurken lafın ortasında konuşmaya dalması ya da konuşmayı kesmesi saygısızlıktır ve cemaatte ayıplanır. Aynı şekilde bir beyde, başka bir beyin ya da şeyhin konuşması bitmeden, sözü kesmesi (gence verilen tepki kadar olmazsa da) hoş görülmez. Yani buradan aslında diğer bir konu olan dinleme ahlakı önem kazanmaktadır. Cemaatte bulunanların dinlemeyi bilmesi önemli olan bir edep ve meziyettir. Özellikle gençler için önemli olan bir meziyettir. Çünkü bu meziyet gençleri sabra, saygınlığa ve olgunluğa erdştirir. Bununla birlikte odada oturma düzeni dışında bir oturma adabı vardır. Genç veya yetişkin olsun, hiç kimse cemaat içinde hoş karşılaşmayan bir oturma şekli ile oturamaz. Günlük hayatta, herkesin birbirini bildiği bir ortamda, cemaat içinde hoş karşılaşmayan oturma şekilleri anlayışla karşılanabilir ama, belirttiğimiz gibi bu, cemaat ve cemaatin içinde bulunan kişilere göre değişiklik gösterir.

3.1.2.4. Danışma Niteliği Taşınası

Oda'nın geçmişteki ve bugünkü özelliklerini incelediğimizde Oğuzlar'da bulunan Kengeş (Danışma Meclisi)'in akla gelmemesi mümkün değildir. Çünkü oda, aşiret beyleri için bir nevi danışma işlevi görmüş ve hâlâ bu işlevi yürüten bir kurumdur. 20. yüzyılın ilk yarısına kadar konar-göçer olan Karakeçili reislerinin kendi aşiretleriyle ve civar aşiretler ile olan ilişkileri hakkında hep bu odalarda görüşmeler yapmıştır. Konar-göçer zamanlarda aşiretlerin gündeminde olan en önemli konular; yaylak-kışlak yerleri, devlete

verecekleri ağnam vergisi, satacak oldukları ürünler için pazar yeri bulma, talan ve yağma akınları ve diğer aşiretlerle olan ilişkiler. Aşiret reisi ve ona bağlı olan kabile ağaları, beyin çadırında toplanır ve bu sorunları hakkında görüşürdü. Özellikle Osmanlı döneminde, aşiretlerin sürü çokluğu sebebiyle hem devletin hem de yerli halkların aşiretlerle sorunları olmakla beraber aşiretlerinde meralar konusunda anlaşmazlıkları düştüğü oluyordu. İşte aşiret reisi ve bağlı kabileler toplanır, bu konular hakkında birbirleriyle danışır ve aşiret için en iyi çözümü bulmaya çalışırlardı. Ayrıca devlete verilmesi gereken ağnam vergisi miktarı hakkında da aşiret beyi, kendi bünyesinde olan kabile reislerini toplar ve onlara düşen pay hakkında görüşmeler yapardı. Hangi aşiretlerle dostane ilişkiler sürdürmeleri gerektiği, hangilerine karşıda daima taarruzda bulunmaları gerektiği konuları da bey çadırında görüşülen konulardan biriydi. Bunlarla birlikte bey, kendi çatısı altında bulunan halkın geçim kaynağı olan ürünleri, nerelere satması gerektiği konusunu çevre şehirlerle irtibatları olan ve pazar yerlerini iyi bilenlerle görüşüp aşiret mensupları için en karlı olan yeri bulması lazım gelirdi. Bunların yanında aşiret için önemli olan evlilikler ve davetlerde burada görüşülürdü.⁴⁹⁰

Osmanlı Devleti'nden sonra Cumhuriyetin ilerleyen yıllarında tamamen yerleşik hayata geçen aşiretin Oda'sındaki görüşmelerin gündemleri de artık değişmiştir. Kışlak ve yaylak yerleri yerine artık konulan köyün sorunları gündeme gelmiştir, su sorunu ya da elektriğin hala köylere ulaşamadığı zamanlarda aydınlatma sorunu gibi. Artık yerleşik hayata geçilmesi sebebiyle temel geçinme kaynağı olan tarım sorunları ile ilgili problemler görüşülmeye başlanmıştır. Ayrıca artık odada en önemli konulardan bir de hangi siyasi partiye oy verilmesi gerektiği konusudur. Aşiret büyükleri odada toplanıp kendi menfaatlerine uygun düşen partiye oy verme konusunda bir karara varmaya çalışırlar. Karar vermelerinde en etkili olan etken ise, partinin tarım politikaları olmaktadır. Eğer ki kendi aşiret mensuplarından biri, bir partide bulunursa nasıl bir yol izlemeleri konusunda görüşmeler yaparlar ve aşiret için en yararlı olan konuda hem fikir olmaya çalışırlar. Tabi ki eski zamanlarda olduğu gibi bütün aşiret mensupları arasında bir birlik sağlamak çok da kolay olmuyor. Bu yüzden farklı partilerde bulunan ve farklı görüşlerde olan aşiret üyelerine de rastlamak mümkün oluyor. Aslında bu yüzden de seçim zamanlarında odada yapılan görüşmelerde kime oy verilmesi gerektiği konusunda da uyumsuzluklarda ortaya çıkmakla birlikte oylarda da bölünmeler oluyor. Ayrıca hem

⁴⁹⁰ Kaynak kişi, aynı kişi.

köyde yaşayan ahali hem de köyün dışındaki aşiret mensupları oda sahibi beyin yanına gelip kişisel ya da aşireti ilgilendiren konular hakkında danışıp fikirler edinebilir.

3.1.2.5. Anlaşmazlıkların Çözüm Yeri Olması

Güneydoğu Anadolu bölgesi sahip olduğu sosyo-kültürel yapısı yüzünden geçmişte de bugün de anlaşmazlıkların hep var olduğu bir bölge olmuştur. Aşiretlerin birbirleriyle çekişmeleri, aşiret içi sorunlar, kan davaları, kız kaçırma olayları, hırsızlık olayları, borç konuları hatta “senin hayvanların niye benim avluma girdi ya da senin tavuğun niye benim evin içine girdi” gibi basit olaylardan dahi anlaşmazlıklar, çekişmeler bölgede her zaman var olmuştur. Bu anlaşmazlıkların ve çekişmelerin çözüm yeri genellikle Bey Oda’ları olmuştur. Karakeçililerin yaşadığı bölgede de yaşayan anlaşmazlıkların çözüm yeri geçmişte beylerin çadırı iken bugün odalarıdır.

Aşiretin kendi içinde değil de başka bir aşiret ile sorunları olursa, örneğin Badıllı ve Döğerli aşiretleri gibi önemli iki köklü aşiret arasında bir arazi anlaşmazlığı yaşanırsa, bu sorunun çözümü için iki aşiret, ortak düşünce ile anlaşmazlıklarını çözecek başka büyük bir aşiret veya aşiretler seçebilir ki, bu aşiretlerin beyleri bölgede itibar ve saygı gören kişiler olmalıdır. Ayrıca aşiret beyleri yanında her zaman itibar sahibi bir şeyh ya da alimin olması da beklenir. Eğer Badıllı aşireti bu sorunun çözümü için Karakeçili Beylerini “ortayı bulacak” kişiler olarak seçerse ve Döğerler de bunu onaylarsa (ki Döğerler başka aşiret beylerini de orta bulucu olarak isteyebilirler) Karakeçililerin Bey Oda’sında toplanılır ve Karakeçili beyleri, şeyh ya da alim orta bulucu olarak iki tarafı da dinler ve iki tarafında kabul edeceği bir karar ortaya çıkarmaya çalışırlar. Ve iki taraf içinde en makbul görülecek karar birbirlerinin arazilerine müdahale etmeyecek şekilde arazide bir sınır çizilir. İki aşiret bu sınıra riayet etmek zorundadır. Çünkü bu sınıra riayet edilmezse bunun sonucu kan davasına dahi dönüşebilir. Kan davası da odalarda görüşülen en önemli anlaşmazlıklardan biridir. Tabi kabileler arasında olan kan davaları ile aşiretler arasında olan kan davalarındaki anlaşmazlıklar da farklı uygulamalar olabilir. Misal olarak yukarda anlattığımız Badıllı ve Döğerler arasındaki anlaşmazlık kan davası olsaydı gene araya büyük aşiret beyleri, şeyhler ve hatta devlet ricali girmesi gerekirdi.⁴⁹¹ Yani

⁴⁹¹ Badıllı ve Döğerler bölgede iki önemli aşiret olduğu için örnek verilmiştir. Yani aynı şekilde Karakeçili aşireti ve Döğerler arasında çıkan bir anlaşmazlık, Badıllı beyinin odasında görüşülebilir. Kaynak kişi, Mehmet Ferit Bey.

devlet ricali dahi bu davanın büyümemesi için bölge aşireti ileri gelen beylerini ve şeyhlerini kabul gören bir Bey Oda'sında toplayıp iki aşiret arasında uzlaşma bulmaya çalışır. Eğer bu sorunda, sadece aşiret beyleri ve şeyhleri varsa kan parası veya sürgün kararı çıkabilir. Yani öldürülen tarafa yüklü miktarda para ödenir. Ya da çok yakın komşular ise öldüren taraf o bölgeden başka bir bölgeye sürgün edilir. Eğer devlet ricali de bunun içindeyse öldüren tarafın yakalanıp hapse koyma sözü verilir. Bu uygulamalar kabileler arasında yaşanan kan davalarında da uygulanır. Ama taraflar daha çok aşiret içindeki beyler, onlara bağlı ağalar ve ileri gelen şeyhler olur. Yaptırımlar aynıdır. Para ödeme yaptırımında eğer parayı ödemek zorunda olan taraf, parayı ödeyecek durumda değilse aşiretlerden ve kabilelerden “*recî*”⁴⁹² denilen yolla parayı toplayabilir. Ya da Karakeçili'ye bağlı iki kabile arasında bir kız kaçırma olayı olursa, kızı kaçıran taraf ya da kızı kaçırılan taraf olayın daha da kötüleşmemesi için aşiretin Bey Oda'sına gelir ve oda sahibi beye buna bir çözüm getirmesini ister. Hatta bey, onların bölgede bir kargaşaya sebebiyet vermemeleri için kendisi de çağırabilir. İki kabile tarafının da odaya toplanması için haber verilir. Toplantıya gelen iki taraf dinlenir ve genelde kız kaçıran taraf için bir yaptırım uygulanır. Kızı kaçıran taraf ya kızı kaçırılan tarafa, kendi kabilesinden kız verir ya da belli miktarda bedel olan para verilir. İki taraf hangi yaptırımda ortaksa, o karar alınır. Hırsızlık ve borç konuları da oda gündemine getirilen anlaşmazlıklar olabilir. Hırsızlık yapan taraf ayıplanır ve hırsızlık yaptığı miktardan fazla olarak karşı tarafa ödeme yapılır. Aynı şekilde gündeme gelen borç konuları içinde iki taraf dinlenir. Ve borçlu tarafın borcu ödemesi istenir ama borçlu tarafa ödeme konusunda yardımcı da olunur. Örneğin faiz varsa, borçludan faizin alınmaması konusunda karara varılabilir. Ya da salt borçsa ve yüklü miktardaysa borç veren taraf, bu miktarın bir kısmının alınmaması konusunda ikna edilir. Hatta bazı durumlarda oda sahibi borcun ödenmesini garantilemek için borcu kendi üstüne alır yani vekil olur. Ki böylece borçlu tarafın kendi sorumluluğunun bilincinde olunması istenir. Ayrıca borç konusunda şöyle bir kararda alınabilir, eğer borçlu iflas etmiş ve borcunu ödemeyecek durumda ise onun için alınabilecek en iyi karar aşiretin içinden bu paranın denkleştirilmesi olur. Yani yukarıda

⁴⁹² “*Recî*”, Arapça kökenli olan “*Recâ*” kelimesinden gelir ve “ümit, emel, beklenti, istek” anlamlarındadır. Süleyman Uludağ, “*Recâ*”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/reca> (06.11.2020).

söylediğimiz “*recî*” yolu burada da uygulanabilir. Aslında “*recî*” yolu para olaylarında yaşanan sıkıntıların son çaresi olan bir yoldur.⁴⁹³

Tüm bu bilgilere baktığımızda aslında bölgede bulunan Bey Oda’larının işlevlerinin ne kadar önemli olduğunu görmek mümkün olmakla birlikte Türkler ’de geçmişte var olan Kurultay, Kengeş ve Toy denilen kurumlara ne kadar benzerlik gösterdiğini de görmek mümkündür.

3.1.2.6. Oda’nın Kervansaray Özelliği Taşınması

Nasıl ki kervansaraylar devletin, selamlıklar ev sahibinin, köy odaları ise köylünün misafirperverliğinin göstergesiye, Bey Oda’sı da hem beyin hem de geçmiş atalarının konukseverliğinin bir göstergesidir. Gelen her misafir ve konuk bereket sayılır ve onlara yapılan her iyi muamele de hem bey ailesine ve geçmişine şeref sağladığı gibi hem de bey ailesi ve onların ataları için ayrıca ahirete giden yolculukta toplanılan hayır erzakı olarak görülmektedir. Eski Türklerde de konuk ağırlamak hem insani hem de ahlaki bir sorun olarak görülmüştür. Konuk hem kutsal hem de uğurlu sayılmış ve bu yüzden de her topluluk veya ailede, gelen konuğun ağırlanması için bir “konukluk” yapılmıştır.⁴⁹⁴ İbn Fadlan’da bu Türk misafirperverliği üzerinde durur. İbn Fadlan seyahatnamesinde, Türk ülkelerinden geçen her Müslümanın kendine misafir olacağı bir Türk ailesi edindiğini söyler ve bu Türk ailesi, konuğu için kubbeli bir Türk çadırı kurar ve imkânı dahilinde konuğunun yiyeceğini sağlar.⁴⁹⁵ Görüldüğü üzere aslında bu bey odaları da Türk konuk ağırlama geleneğinin bugüne taşınması halidir.

Karakeçililer, konar-göçer olduğu zamanlardan günümüze değin odasında konuk ağırlamaya devam etmiştir. At ve deve üstünde yerine ulaşamayan ve dinlemek zorunda olan yolcuların dinlenme, yeme-içme yeri olmuştur bey çadırı. Ayrıca arabayla seyahat ederken yanan ışıklardan otel zannedip gelen modern yolcunun da oteli olmuştur bey odası. Özellikle bir zamanlar yaygın olarak kırsalda gezinen çerçilerin, seyyar satıcıların yatıp, yiyip-içtikleri yerdir. Oda sahibi beyin, dostlarını misafir ettiği mekandır. Yani konuklukta seçim yoktur. Dost yabancı fark etmez. Eğer gelen kişi, akşamı odada geçirmek zorundaysa ağırlanır ve kaç gün kalacağı da sorulmaz. Çünkü sorulacak bu soru

⁴⁹³ Kaynak kişi, aynı kişi.

⁴⁹⁴ Ögel, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, s. 315.

⁴⁹⁵ Ramazan Şeşen, *İbn Fadlan Seyahatnamesi ve Ekleri*, Yeditepe Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2018, s. 12.

konuğu mahcup eder. Hem de o kişinin müşkül durumda olma ihtimali olabilir. Yani geldiği bölgede kalacağı yeri olmayabilir. Bu yüzden konuk utandırılıp gitmek zorunda bırakılmamalıdır. Yani şunu söylemek gerekirse oda, günün yirmi dört saati kapısının herkese açık olmasıyla, yatacak yeri olmayanlara yer açmasıyla ve karnını doyurmak zorunda olanlara sofrasını açmasıyla 21. yüzyılın modern kervansarayı görevini sürmektedir. Tabi gelenlerin yoğunluğunu eskiler kadar olduğunu söylemek mümkün değildir. Ama gelenlerin tek tük olması dahi odanın bu işlevinin ve Türk geleneklerinden olan konuk ağırlama geleneğinin devam ettiğini göstermesi açısından yeterlidir.

3.1.2.7. Belli Yemeklerin ve Davetlerin Olduğu Yer Olması

Bayram yemeklerinin, dost sofralarının, barış yemeklerinin, düğün, sünnet yemeklerinin ve ölü için verilen yemeklerin verildiği önemli bir yerdir.⁴⁹⁶ Erkeklerin yemesi-içmesi bu odada olmaktadır.

3.1.2.8. Sosyalleşmenin ve Keyifli Zamanların Geçirildiği Yer Olması

Oda, sadece yemek sofralarının serildiği, anlaşmazlıkların çözüldüğü, misafirlerin ağırlandığı yerler değildir. Ayrıca oda, sohbetlerin yapıldığı, insanların birbirlerinden haberdar olduğu, bazı oyunların oynandığı, methiyelerin düzüldüğü, delâllerin dillendirildiği, masalların anlatıldığı sohbet (şor) meclisi olmakla birlikte keyifli zamanların geçirildiği sosyal işlevi olan bir mekandır.

3.1.2.9. Sohbet Meclisi ve Haberlerin Yayıldığı Yer Olması

Teknolojinin varlığının olmadığı zamanlarda, insanların yaptığı en iyi şey sohbet etmektir. Sohbet etmek için sadece birinin konuşacak bir konuyu ortaya atması yeterliydi. Böylece uzun olan gecelerin daha hızlı geçmesi keyifli bir sohbetle mümkün olacaktı. Tabi sohbet konuları hem kendilerini hem çevre bölgede bulunan aşiretleri hem de çatısı altında yaşadıkları devletle ilgili olabileceği gibi yoldan gelmiş bir din ehlinin veya misafirliğe gelmiş bir şeyhin açtığı dini bir konu da olabilirdi. Eğer dini konu açılırsa, din ehlinin konuşması diğer ahalinin dinlemesi en yaraşır olandı. Sorusu olanlar ve merak

⁴⁹⁶ İsmi verilen bu yemeklerin hepsi Mutfak Kültürü'nde ayrıntılarıyla açıklanacağı için bu kısımda üzerinde durulmayacak.

ettiği konuları sormak isteyenler izinle araya girebilirdi. Sohbet konusu herkesin temel kaynağı olan hayvancılık olsaydı herkesin bir sözü olurdu. Kimisi hasta olan koyunlarından bahsederdi, kimisi develerinden, kimileri atlarının ne kadar hızlı koştuklarından ve ne kadar asil olduklarında bahsederdi. Ya da talan edilen bir aşiretten bahsedilse; “Kim? Ne zaman? Nasıl? Ve Ne kadar şey talan etti?” gibi sorular havada uçuşurdu. Veya çıkan savaşlardan konu açılırdı. 98 Harbi ve Balkan Savaşları gibi. Kimisi bizzat kendisi savaşa katılmıştır, kimisi bir yakınını göndermiştir. Bunlar kendi kahramanlıklarından ve yakınlarının kahramanlıklarından bahsederken; gitmeyenler de milletin ve aşiretlerin bu savaşlardan ne kadar etkilendiği hakkında görüş beyan ederlerdi. Bu sohbetler sırasında aşiret dışından gelenler varsa, onlarda sohbe dahil olur ve bu sayede çevrede ne olup bittiği hakkında kendilerinden malumat alınırdı. Bu, televizyonun ve radyonun olmadığı zamanlarda en iyi haber kaynağıydı. Odalara, gelen-gidenler sayesinde kendileri dışındaki dış dünya hakkında bilgi sahibi olurlardı. Yani aşiretler için en önemli haber kaynağı odalarına misafir olan gezgin yolculardı (yöresel şivede rêvî demek). Daha sonraki zamanlarda bu sohbetlerin konusu tarım arazileri, hasattın nasıl geçtiği ve siyaset konuları olacaktı. Özellikle görsel ve işitsel medyanın etkisinin arttığı günümüzde artık sohbet yerine televizyon ve telefonlar öne geçti. Büyükler hala kendi aralarına sohbet etmeye devam etse de Oda’ya gelen gençlerin çoğu daha çok telefonlarını kurcalamakta ya da TV’de çıkan bir diziyi izlemeyi tercih etmektedir. Büyükler dinlenmeye çekilirken gençler hala ayakta olur. Aralarından biri konuşmak için bir konu açarsa, artık sohbet o konu üzerinden devam eder.

3.1.2.10. Def (Erbane), Kaside ve Delâl Kültürü

Def (Erbane) çalıp kaside söylemek odada yapılan dini ritüellerinden biriydi. Def çalan ve kaside söyleyen aynı kişi olabileceği gibi biri def çalarken diğer biri kaside söyleyebilirdi. Genellikle, bunlar ya yoldan gelmiş dervişler veya odaya gelen şeyhlerin müritleri olurdu. Kasidelerin konusu; Peygamberimiz (s.a.s) ve halifeleri olabileceği gibi tarihte ve bölgede mucizeleriyle tanınan şeyhler de olabilirdi. Dinleyiciler arasında cezbe gelenler dahi oluyordu. Cezbe gelenleri sakinleştirmek için sırtına vurup “destur” deniliyordu. Bu, o kişiyi sakinleştirmenin yolluydu. Oda’da yapılan diğer bir şey;

“delâl”⁴⁹⁷ söylemekti. Delâl; sesi güzel, hafızası kuvvetli ve kelimeleri uyumlu şekilde bir araya getiren kişilerin söylediği uzun soluklu okumalardır. Kahramanlık, sevgi, insan ve tabiat gibi konuları içermektedir. Bölgede nam salmış bir aşiret reisi hakkında söylenen delâl, kısa bir sürede halk arasında yayılır ve bu delâli dinleyen kişiler, o aşiret reisinin yiğitliğini, diğer aşiret reislerini nasıl dize getirdiğini, yapmışsa devlet ricaline baş kaldırışını, çadırını nerden nereye götürdüğünü, ailesinin kim olduğu hakkında çoğu bilgiyi elde edebilirlerdi. Böylece halk bu reise hayranlık duyardı. Onun himayesine dahi girmek isteyen olurdu. Birbirlerini seven çiftlerin hikayelerini duyan ya da bizzat sevgilerine şahit olunan kişiler hakkında da delâl söylenir ve dilden dile dolaşırdı. Sesi güzel, hafızası kuvvetli olanlar, duyduğu bu delâlleri ezberlemeye çalışırdı ki, böylece bu delâller çeşitli bölgelere ve farklı şehirlere yayılırdı. O sevgililerin, o kahramanın hayran kitlesi de artardı. Yani müzik kanallarının ve radyoların yaptığı şeyi yaparlardı. İşte bu delâl söyleyenin en yaygın uğrak yerlerinden biriydi oda. Hatta delâli söyleyen kişi, aşiretten biriye her gün illa bir delâl söylerdi oda ahalisine ve oda ahalisi de bunları dinlemekten büyük zevk alıyordu. Çünkü bu delâller kimisini geçmişe götürüyordu, kimisine ise kavuşamadığı sevgiliyi hatırlatıyordu. Günümüze geldiğimizde sözlü geleneğin iki önemli unsuru olan bu geleneklerin yaygınlığını odalarda yitirmekle birlikte nadir de olsa varlığını hala devam ettirmektedir. Özellikle def (erbane) dini cemaatlerde, canlılığını yitirmeyen bir gelenektir. Sadece gezen dervişler pek olmadığı için odalarda etkinliklerini yitirmiştir. Bugün nadir de olsa odaya gelip çalanlar bazen olur. Ama tabi geçmişteki gibi değildir. Delâl de hala varlığını muhafaza ettirmektedir. Ama delâl söyleyenlerin sayısı gitgide azalmaktadır. Çünkü yeni kuşaklar delâl dinlemek yerine yeni nesil müzikleri dinlemeyi tercih etmektedir. Ayrıca delâl söylemeyi devam edenler, artık gezip söylemek yerine, söylediği delâlleri ses kaydına çekip internette yaymayı tercih ediyorlar. Yani bu geleneği devam ettirenlerde artık teknolojiye faydalanmaya başladılar. Böylece delâl dinlemeyi sevenler de, toplanan meclislerde dinlemek yerine, telefondan istediği delâli açıp dinlemeyi tercih ediyorlar. Tabii bugün de delâl söylemeyi bilen biri odaya gelirse bu fırsat kaçırılmaz ve ondan bir tane okunması istenir. Genelde

⁴⁹⁷ Arapça kökenli olan bu kelime “işve, naz, cilve” anlamında olmakla beraber Emeviler döneminde yaşamış sesinin güzelliğiyle ve bestekarlığıyla bilinen “ünlü Arap mûsikişinas”tır; Fuat Günel, "Delâl", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/delal> (09.11.2020).

orta yaş ve yaşlılar, bunları dinlemekten büyük zevk alırlar. Aslında nadir de olsa gençlerinde bu delâlleri dinlediği oluyor.

3.1.2.11. Hikâye Anlatıcısı

Oda'nın en keyifli ve zamanın hem büyükler için hem de odanın küçük üyeleri için hızla akıp geçtiği yer, ak sakallı hikâye (yöresel şivede *hevrişok* deniliyor) anlatıcısı olan bir Dede'nin olduğu yerdi. Hikâye dinlemek isteyenler, onun etrafında toplanır ve heyecanla onun hikâyeyi anlatmasını beklerdi. Anlatmaya başladığı anda herkesi bir sessizlik kaplar ve herkes hayal aleminde yolculuğa başlar. Kimileri uçan ejderhanın üstünde gökyüzünde uçar, kimileri kendisini yemek isteyen “dev”den kaçmaya çalışır, kimileri çöle düşen mecnun gibi sevgilinin peşine düşer, kimileri başrol kahramanın kılıcını almış düşmanı haklamaya çalışır, kimileri karınca ordusunun tonlarca buğdayı saatler içinde yuvalarına nasıl taşıdığını hayretler içinde izler... Herkes tam bir hayal alemindeyken Dede “devamı yarın akşam” der. Aradan saatler geçmiştir ve kimse farkında dahi değildir ve Dede'ye devam etmesi konusunda ısrar ederler. Ama Dede yorulmuştur ve yarın akşam için sözleşilir. Özellikle odanın küçük üyeleri uyurken, yarın anlatılacak hikâyenin devamının heyecanı ile uyurlardı. Çünkü anlatılan destan, belki de Türklerin en eski destanlarından biriydi ya da anlatılan aşk hikayesi, Farslıların en meşhur aşk hikayelerinden biri olabilirdi veya anlatılan kıssa Arapların en köklü kıssalarından biriydi. Sözlü geleneğin en güzel temsilcileri olan hikâye anlatıcıları, bu zenginlikleri sayesinde farklı kültürlerden oluşan bir mozaiğin zihinlerde canlanmasını sağlar ve kültürlerin geleceğe aktarılmasında önemli rol oynarlardı. Oğuzların Dede Korkut'undan izler taşıyan bu hikâye anlatıcılarının izlerine, bugün odalarda rastlamak pek mümkün değil. Çünkü geleneği devam ettirenlerin çoğu vefat etti ve bölgede onların anlattıklarını ezberleyen kuşaklar çıkmadığı için onlardan geriye sadece anlattıkları destanlardan, masallardan, kıssalardan hayal meyal sahneler kaldı. Bugün ülkede bunun temsilcileri elbette vardır. Ama eskilerde olduğu gibi yaygın değildir. Onları her yerde bulmak zordur. Bu da aslında kültürel mirasımız ve yeni nesillerimiz için büyük kayıptır. Bu yüzden hala bu geleneği devam ettiren hikâye anlatıcıları varsa bunların bildiklerini yeni anlatıcılar olabilecek nesillere aktarmak kültürel açıdan önemlidir.

3.1.2.12. Oynan Oyunlar

Oda'da zaman geçirmenin en keyifli etkinliklerinden biri de çeşitli oyunlar oynamaktı. Hangi oyun oynanırsa oynansın, oyna başlamadan önce taraflar bir şart (yöresel şivede *şert*) öne sürerlerdi. Yani yenen taraf, yenilen taraftan ya bir şey verilmesini ya da bir şey yapmasını isterdi. Bir çuval ceviz istenebilirdi ya da o zaman onlar için önemli olan başka yiyeceklerde olabilirdi. Ya da yenilen taraf eşeğe ters bindirilir ya en yakın komşuya götürülür ya da ötede olan başka bir köye götürülürdü. Yenen taraf, eşeğe ters bindirilen yenilen taraf için bir şey isterdi. Gidilen ev sahibine “bu eşek üzerindeki kişi için sen bize ne veririsin?” denilirdi. Eğer eşeğin üzerindeki tanın ve ev sahibi tarafından kıymet verilen biriye, ödül büyük olur. Yani koyunda, kuzuda verebilirdi. Ama eğer ev sahibinin pek hazzetmediği biriye ödül küçüldür geçmişin deyimiyle “bir kâğıtta, iki kâğıtta” verilebilirdi. Oynan oyunların başında odaların baş oyunu olan “*Kûndîrisk*”⁴⁹⁸ denilen “yüzük bulma” oyunuydu. Bezle sarılmış tahtın üstünde dizili olan fincanların altındaki yüzük bulunmaya çalışılırdı. Diğer oyun ise soğan yakalama oyunuydu. Tavana bir soğan asılırdı. Bir kişi o sağanın altına girerdi. Soğan da o kişinin burun hizasına gelecek şekilde aşağıya indirilirdi. Sonra o kişiyi ya eli bağlanırdı ya da uzun fistan giymişse elleri fistanın altına koyulurdu. Sonra bu kişi ağzıyla bu soğanı tutmaya çalışırdı. Soğanı ısırarak taraf başarılı olurdu. Ayrıca odada güreşte yapılırdı. Oda'nın büyükleri, çocukları ve gençleri “hadi bakalım kim kimin sırtını yere indirecek” şeklinde söylemlerle güreşmeye teşvik ederdi. Ve Oda'nın ortasına güreşe alınırdı. Kazanan taraflar için büyükler övgüler dizerdi. Tabi bu küçüklerin ve gençlerin hoşuna giderdi. Çünkü büyükler tarafından takdir edilmek onlar için önemliydi. Diğer bir aktivite ise güçlerini birbirlerine göstermek için yaptıkları bir şeydi. İki tüfeği bir edip birbirlerine bağlardı ki bu eski tüfekler hem ağır hem de uzun olurdu. Birbirlerine bağladıkları bu iki tüfeği tek elle kaldırmaya çalışırlardı. Ya da bunun için aşağıda anlatacağımız ve mırmanın yapımında kullanılan eşyalardan bir olan mırmanın tavaşı kullanılırdı. Bu tava da hem uzum hem de ağırdı. Aslında yaptıkları halter gibi düşünmek mümkün. Yaptıkları o ağırlığı tek elle kaldırıp, güçlerini birbirlerine göstermek ve kıyaslamaktı. Diğer bir güç gösterisi oyun bugün de hâlâ yaygın olan bilek güreşiydi. Birbirlerinin bileklerini indirmek için çetin mücadeleler verilirdi. Özellikle bu oyunların hepsi gençlerin keyifli zamanalar geçirmek için yaptığı şeylerdi. Büyükler de temaşa ederlerdi. Bu oyunlardan

⁴⁹⁸ Bu oyun, “Oyun Kültürü” bölümünde ayrıntılarıyla açıklanacak.

günümüze gelenler olmuştur. Özellikle yüzük bulma oyunu, uzun kış gecelerinde odaya gelen gençlerin vazgeçilmezidir. Tabii oyun öncesi yapılan şart koşmanın da ödülleri değişmiştir. Oyunu kaybeden takım, odada bulunan herkese yetecek kadar kadayıf, baklava, lokum gibi yiyecekler ve kola gibi içecekler almak zorundadır. Artık eşeğe ters bindirme kalkmıştır. Soğanı yakalama oyunu da oynanmamaktadır. Onun yerine tavanın en yükseğine ya da tavana asılan bir cisme dokunabilmek için zıplama denemeleri yapılmaktadır. Aslında odada oynan tüm bu oyunlar hem gençleri bir arada tutan hem de akrabalıklarını ve dostluklarını pekiştiren etkinliklerdir. Tabi günümüz modern hayatının odanın bu fonksiyonun üzerinde de olumsuz etkileri olmuştur. Şehirlere kolayca gidip gelen gençlerin artık gözde mekanları kafeler olmuştur. Zamanlarının çoğunu oralarda geçirirler. Yani kültür çatışması ve kültür kaybı her geçen zamanda kendini her alanda belirleyici şekilde göstermektedir.

3.1.2.13. Oda'nınYükünü Kaldıran Ve Mutfağı İdare Eden Bir Hatunun

Bulunması

Oda'nın belki de en temel taşı, misafir karşılamayı seven, her türlü insan ile muhatap olabilecek sabır ve hoşgörüye sahip olan bir hatunun varlığıdır. Bilindiği üzere beylerin en temel vasıflarından bir de sofralarının açık olmasıdır ki, bu da ancak beyin arkasında duran bir hatun ile mümkündür. Çünkü hatun kişi hem mutfağı hem de kadın tarafını edere edebilen kişidir. Ayrıca Hatun sadece mutfaktan sorumlu olan kişi değildir. Oda'ya gelen kişilerin sorunlarını dinleyen ve gerektiğinde hem bu sorunları beye ileten hem de çözen kişidir. Hadi Bey, zamanında her gün yüzlerce kişiye verilen yemeklerin arkasında Zeruk Hatun ve onun yardımcıları olurdu. Oda'nın ve ev ahalisinin bütün iş yükü onların üstündeydi. Ayrıca Zeruk Hatun, Hadi Bey'in vefatından sonra gerektiğinde odada gelen konuklarla ilgilenen ve sorunlarına çözüm getiren bir hatundu. Bu yüzdendir ki bir bey odasının kapısının her daim açık kalmasında bey kadar, hatunun da etkisi vardır.

3.1.3. Oda'nın Tamamlayıcıları Olan Mırra ve Çay

Bugün, çay ve mırra, sıradan içecekler olarak görülebilir. Özellikle zamanımızda çayın her yerde bulunuşu ve yaygın olması, insanları sanki bu içecek hep vardı ve böyle kolay bulunan bir şeydi düşüncesine sevk etmektedir. Ama oda kültürüyle büyümüş büyükler bunun böyle olmadığını en canlı tanıklarıdır. Aslında çay, Osmanlı'nın 19.

yüzyılının ilk yarısında bile yaygın olmayan, belli resmî kurumlarda ve konaklarda tüketilen bir içecektir. Ancak 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra İstanbul gibi büyük şehirlerde yayılmaya başladı.⁴⁹⁹ Adına fetva çıkarılan kahvenin ise, Osmanlı topraklarındaki varlığı 16. yüzyılın ilk yıllarına ya da biraz daha öncesine dayandığı düşünülmektedir. Ki kahve, o zamanlarda her yerde tüketilme imkânı olmayan, en çok İstanbul'da ticareti olan bir içecektir.⁵⁰⁰ Osmanlı döneminde, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde önde gelen Arap, Türkmen, Kürt aşiretleri ve itibarlı büyük aileler arasında da mırra ve çay bulunmaz iki önemli içeceklerdi. Çünkü o dönemde bölgede bu iki içeceği her yerde bulmak mümkün olmamakla birlikte pahalı olan ürünlerdi. Bu yüzden de herkesin kolayca evinde bulundurması mümkün değildi. Çay ve onun tamamlayıcısı olan şeker, Suriye taraflarından kaçak olarak getirilen iki üründü. Yani belli çevresi ve bağlantıları olanlar, kendi bey çadırlarına ve konaklarına bu içecekleri zahmetle ve belli ücretle getirttiriyorlardı. Gene Arap dünyasından getirtilen mırra ise yapılması zahmetli olan ve herkesin yapabileceği bir içecek değildi. Bu yüzden de mırra ve çay belli aşiret reislerinde ve büyük ailelerde vardı. Sıradan ailelerde yapılmayan bu iki içeceği içmek isteyenler, bey çadırlarına gidip içme imkânı buluyorlardı.

Bey çadırlarında mırra, kahveciler tarafından her sabah taze olarak yapılırdı. Çünkü gelen konukların çok olmasından dolayı sabah yapılan kahve gün içinde bitiyor ve aslında kahvenin taze içimi makbul görülüyordu. İki-üç gün bekleyen kahve bayat sayılıyordu. Karakeçililerin bey çadırında kahve yapmasını bilenler üç veya dört kişi olabilirdi. Genellikle bey odalarında bu işle uğraşan kişilerin ataları, aşiret beyi ile geçmiş olan ve birlikte yol alanlardı. Ayrıca hanımları da hatunun yanında görevi olan kişilerdi. Bugün Ferit Bey'in odasında dedelerinden kahve yapmayı öğrenen aile, bu mirası devam etmektedir. Geçmişte de bugün de de kahve yapmak ve kahve ikram etmek çok önemli bir kültür. Gelen konuklara, kahveyi dağıtan da genel de kahveyi yapan kişi olur. Çünkü kahve dağıtılırken konuklar, kahveyi dağıtan kişiye ikram olarak belli bir ücret verir. Bu ücreti de kahve yapımında belli zahmetler çeken kişinin alması daha makbul görülür. Bu hem konuğun cömertliğinin hem de kahveyi yapan kişinin emeğine

⁴⁹⁹ Kemalettin Kuzucu, "Çay", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cay> (06.11.2020).

⁵⁰⁰ İdris Bostan, "Kahve", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kahve> (06.11.2020).

saygısının göstergesidir. Özellikle büyük davaların barışla bittiği barış yemeklerinde, bayramlarda, düğün-sünnet yemeklerinde bu ikramlar da artar.⁵⁰¹

Oda'da herkesin içemediği mırmanın yanında hemen hemen herkesin severek içtiği kaçak çay olur. Mırra sert olduğu için herkesin içemediği bir içecektir. Mırra büyük davetlerin, ağır misafirlerin içeceği olmuştur hep. Ama çay öyle değildir. Çay, odada günün her saatinde misafir olsun ya da olmasın yapılan bir içecektir. Belki geçmişte belli saatlerde yapılırdı. Ama bugün çayın yaygınlığını en iyi temsil eden mekanlardan biridir oda. Canı çay çeken herkes gelip kendisi için yapabilir. Tüplü ocakların olmadığı zamanlarda mırra da çay da hayvan gübresi olan kurutulmuş zibiller veya kömür ateşinde yapılırdı. Aslında çayın, bugün her saatte yapılması gelen teknolojik kolaylıklardan ve kaçak çayın yaygınlaşmasındandır. Yani çayın oda için sürekliliğini ifade eden şu cümleleri kurabiliriz: Güneşin doğuşuyla beraber kaçak demle, demlenen bir çay olur odada. Bu çayı sabah namazından sonra odaya inen evin hatunu demleyebileceği gibi oda sahibi beyin elinden de geçmiş olabilir. Ya da uykusu kaçmış veya dünden kalmış bir köy ahalisi de olabilir. Bu çayın kime nasip olacağı hiç belli olmaz. Uykusu kaçmış ya da erkenden işlerini yapmak zorunda olan köy ahalisine nasip olabileceği gibi... Erken saatlerde öğrencileri okula getiren servisçilerin de nasibi olabilir. Ya da uzun bir yolculuktan sonra yolunu kaybedip yol sormaya gelen bir yolcunun nasibi olabilir... Yani denilecek söz şu ki bu çaydan nasiplenen önemli sayılan kişiler de olabilir, yolda sürüsünü meraya götürmeye çalışan çoban da.

Sonuç olarak şunu söylemek gerekirse, mırra ve çay Oda'nın olmazsa olmaz iki önemli bileşenidir. Yani Mırrası ve çayı olmayan odaya oda denilmez.

⁵⁰¹ Kaynak kişi, aynı kişi.

3.1.3.1. Mırra'nın Yapılışında Kullanılan Eşyalar

Hadi Bey'den Ferit Bey'e kültürel miras olarak kalan Oda'da, bazı parçaları kaybolmakla beraber mırmanın yapımında gerekli olan tüm eşyalar hala kullanılmakta ve muhafaza edilmektedir. Bu eşyalar şunlardır:

Mırra Tavası: İçinde, yeşil kahve çekirdeğinin kavrulduğu tavadır. Resim 42'de görüldüğü üzere; kepçeyi andıran, içinde kahvenin kavrulduğu sacı vardır. Yaklaşık bir metre uzunluğunda sapı vardır. Resimde de görüldüğü üzere, sapın üzerinde işlemeler ve desenler mevcuttur. İşlemleri ve desenleri olmayan saplarda olabilir. Sacdan biraz sonra iki küçük tekerlek mevcuttur. Bu hem tavanın hareketliliğini kolaylaştırır hem de baş tarafı havada tutar. Ağırlık, sapın en ucuna geldikçe artar. Bu sayede yere indirilen sap ile iki küçük tekerlek, baş tarafı havada tutar. Böylece o kısmın altına ateş gelir.

Resim 42: Mırra Tavası

Resim 43: Yeşil Kahve Çekirdeği

Mırra Kaşığı: Kahve çekirdeklerini kavurmak için kullanılan kaşıktır. Resim 44'te görüldüğü gibidir.

Resim 44: Mırra Kaşığı

Mırra Dibeği: Kahve çekirdeklerini dövmek için kullanılır ve içi oyuktur. Ağaç kütüklerinden, taştan ve demirden yapılmış olanları vardır. Bahsettiğimiz Oda'da kullanılan demirden dibek, havan topu mermisi kovani olduğu söylenmekte ve yaklaşık 10-15 kg ağırlığındadır. Resim 45'te görebilirsiniz.

Resim 45: Mırra Dibeği

Dibek Kolu (Hors): Yöresel dilde “hors” denilen bu nesne, dibeğe konulmuş, kavrulmuş kahve çekirdeklerini dövmek için kullanılır. Resim 46'te gördüğünüz kol, demirden yapılmış ve yaklaşık 2-3 kilo ağırlığındadır.

Resim 46: Dibek Kolu (Hors)

Mırra Gümümü: Dövlən kahvenin suyla ya da varsa kahve şerbetiyle karıştırılarak içine konulan ve ateşte üstünde belli süre durandır. Oda'da bazı gümümülerin geçmişte kaybolması sebebiyle iki tane mevcuttur. Bugün Resim 48'deki gümümü daha çok kullanılmaktadır. Resim 47'deki gümümü geçmişte daha çok kullanılırdı.

Resim 47: Büyük Gümümü

Resim 48: Orta Gümümü

Mırra Cezveleri: Bu cezveleri; kahvelerin dağıtılması için kullanılan servis cezveleri ve mırmanın servis cezvelerinde bitme ihtimali dahilinde içinde mırmanın bekletildiği cezveler olarak ikiye ayırabiliriz. Servis cezvesi olan Resim 49'da ve mırmanın bir süre bekletildiği cezveler⁵⁰² olan Resim 50'de görüldüğü üzere bunlar kollu ve kapaklıdır.

Resim 49: Servis Cezvesi

Resim 50: Mırmanın Bekletildiği Cezveler

⁵⁰² Misafirin çok olduğu durumlarda, mırra bu cezvelerde hazır bulunur ki servis cezvesindeki mırmanın bitiminde hemen buradan mırra temin edilir.

Mırra Fincanı: İçinde mırranın ikram edildiği kulpsuz fincanlardır. Resim 51'deki süslü işlemleri olan birazda kalın olan fincanlardır. İçim tadımlıktır ve fincan doldurulmaz, 2-3 cm gelecek kadar doldurulur. Misafirlerin sayısı onlara da yüzlere de binlere de ulaşsa herkes aynı fincanlardan mırrayı içer. Bu yüzyıllardır süre gelen bir gelenektir. Tıpkı herkesin aynı tepside yemeğini yediği gibi. Bu o cemaatte bulunanların birliğini ve aynılığını ifade etse gerek.

Resim 51: Mırra Fincanları

Mırra Mangalı: Bugün, genelde ticari olarak kullanılan mekanlarda kullanılan ve küçük çapta olan mangallardır. İçine kömür konulur ve mırra orada sıcak tutulur. 30-40 yıl önce bahsettiğimiz odada 100-120 cm uzunluğunda ve 50-60 cm genişliğinde Resim 52'de görülen mangal kullanılıyordu. İçindeki kömür ateşinde mırra hep kaynatılır ve sıcak tutulurdu. Çünkü mırra, kömür ateşinde ne kadar kaynarsa o kadar yoğun bir kıvama gelir ve tadı daha da keskin ve hoş olur. Bugün tüplü ocakların olması hasebiyle artık mangal kullanılmamakta ama kültürel bir değer olarak muhafaza edilmektedir.

Resim 52: Mırra Mangalı

Mırra ve Çay Ocağı: Konar-göçer göçer zamanlarda “kon”un yani çadırını belli bir bölümü kahve ve çay ocağı olarak kullanılıyordu. Tabi bugünkü modern tarzdaki ocaklar olarak hayal etmemek lazım. Bu bölüm çadırdan bağımsız bir bölmede değildi, çadırın bir köşesi ocak olarak seçilir. Oradaki toprak biraz eşilir ve etrafına taşlar koyulur. Genelde taşlar üçgen oluşturacak şekilde konulur ve bunun altına deve gübresi ya da koyun-keçi gübresi konulup ateş yakılır. Böylece mırra ve çay yapımı yapılırdı. Bugün ocak, oda girişine bitişik olur ama girişinin bir kapıyla sağlandığı bağımsız bir bölme olur ve Resim 12’de görüldüğü üzere elektrikli semaver ve tüplü ocak burada kullanılır.

Resim 53: Mırra ve Çay Ocağı

3.2. GİYİM-KUŞAM*

Siverek Karakeçililerinde, günümüze değin muhafaza edilen en önemli maddi kültürlerinden biri giyim kuşamlarıdır. Geçmişin izlerini günümüze taşıyan bu maddi kültür, günümüz şartlarına uyum sağlayarak devam etmektedir. Özellikle kadın giyim-kuşamı Türk kültürüne ait izleri taşımaktadır. Erkeklerin giyim-kuşamında ise hem yörenin kültürü hem de Arapların giyim-kuşamlarına ait etkiler görülmektedir.

Kadın giyim kuşamını oluşturan önemli parçalar; kaftan, fistan (elbise), kûtık, dismâl (yazma), kemer ve ziynet eşyalarıdır. Bu kadın kıyafetlerinin önemli parçalarını oluşturan kaftan, kırâs (ayaklara kadar uzanan geniş düz elbise) ve kûtık (ceket) gibi parçalara İslamiyet'ten önceki Türklerde de rastlanıyor. Örneğin, Uygur Kağan'ına gelin olarak getirilen bir Çin prensesine, elbise giydirilip üstüne yukarıdan aşağıya doğru uzanan bir kaftan giydiriliyor ve üstüne de ceket giydiriliyor.⁵⁰³ Zira aşağıda görsellerini verdiğimiz Siverek Karakeçililerinin kıyafet parçalarının Anadolu'nun farklı bölgelerinde bulunan Türkmen aşiretleriyle de benzerlik göstermesi ve Uygur Kağan'ının gelinine ait kıyafet parçaları, müstakil bir kültüre sahip olan Türker'in, ayrıca kendilerine has bir kıyafet geleneklerinin de olduğunun ispatıdır.⁵⁰⁴ Bununla birlikte erkek giyim kuşamında da Türk izlerine rastlanılmakla beraber Arap kültürünün de etkileri giyilen erkek kıyafetlerinden anlaşılmaktadır. Erkek giyim ve kuşamını oluşturan şalvar, kırâs (erkekler için dikilir) ve yeleği, kürk, 'ıgâl, 'ebe (aba), erkek dismâlı ve yüzük ve tesbih gibi aksesuarlardan oluşmaktadır.

Elbiselerin yapımında kullanılan kumaşlar genellikle ipek, sürmeli, kadife, şifon, küpür, tül ve çittir. Bu kıyafetler için gerekli olan kumaşlar konar-göçer zamanlarda daha çok çerçi denilen seyyar satıcılarından temin edilmekle birlikte aşiret önde gelenleri kıyafetleri için gerekli olan kumaşı ve bazı giyim parçalarını daha çok Suriye'den temin etmekteydiler. Kıyafetler için kullanılan kumaşlar, ahalinin konumlarına ve maddi durumlarına göre değişiklik gösterir. Yani gösterişli olan kumaşlar, daha çok aşiretin önde gelenlerinin tercihiydi ki, bu günde bu devam etmektedir. Bugün Karakeçi

* Bu bölümde verilen görseller ve eşyalar, bu çalışmanın yazarının kendi arşivinden ve kendi ailesinin eşyalarındandır. Başka çalışmalardan ve kaynak kişilerden alınan görsel ve eşyalar hakkında bilgi, ayrıca dipnotta verilmiştir.

⁵⁰³ Özkan İzgi, *Orta Asya Türk Tarihi Araştırmaları*, Türk Tarih Kurumu, (Haz: E. Ekrem ve S. Küçük), 2. Baskı, Ankara 2017, s. 32.

⁵⁰⁴ Mehmet Altay Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, Türk Tarih Kurumu, Cilt: III, 6. Baskı, Ankara 2016, s. 438-439.

bölgesinde giyilen kıyafet parçaları hemen hemen aynı olmakla birlikte, aşiret önde gelenlerinin kıyafetlerinde kullandıkları kumaşlar, daha öne çıkmaktadır.

Günümüzde kadın kıyafetlerinde kullanılan kumaşlar, konar-göçer zamanlarda olduğu gibi hem seyyar satıcılardan (yakın ilçelerde -Siverek ve Viranşehir gibi- bulunan kumaş satıcıları arabayla köylere gelmekte) hem de Urfa'dan temin edilmektedir. Urfa'da bu yöresel kıyafetleri satan belli başlı satış noktaları, Bursa ve İstanbul gibi büyük şehirlerden kumaşlar getirtmekle birlikte Suriye, Irak, Dubai, İran ve Hindistan gibi önemli ülkelerden de kumaşlar temin etmektedirler. Ayrıca teknolojinin ilerlemesiyle birlikte artık ülkenin farklı şehirlerinde online satış yapan kumaşçılardan da şahıslar kendileri istedikleri kumaşları temin edebilmektedirler. Günlük giyim için genellikle seyyar satıcılar tercih edilir. Fakat genel giyim Urfa'dan temin edilmektedir. Erkek kıyafetlerinde kullanılan kumaşlar ve giyim parçaları ise yurt içinden temin edildiği gibi Arap coğrafyasından temin edilmektedir. Özellikle 'ebe (aba) , 'igâl ve kırâs gibi Araplara has kıyafetler buralardan temin edilir. Kadınlar da olduğu gibi bunların satın alındığı yer genellikle Urfa'dır. Hac ziyaretlerinde bu kıyafetlerin çoğunun temin edildiği görülmektedir.

3.2.1. Kadın Kıyafetlerini Oluşturan Parçalar

Kırâs (Elbise)

Kırâs olarak ifade edilen bu elbise, yukarıdan ayaklara kadar uzanır ve geniş ve düzdür. Çeşitli cins kumaşlardan ve renklerden yapılabilir. Özellikle elbisenin giyilecek olan kaftan ile uyumlu olunmasına dikkat edilir. Günlük yaşam da bu elbise kaftansız da giyilir. Bu elbiselerin dikildiği belli başlı tarzlar bulunmaktadır. Aslında konar-göçer zamanlarda ve yerleşik hayatın ilk zamanlarda aşiretin içinde kıyafetleri dikebilen kadınlar var iken günümüzde artık şehirde bulunan tarzilerde kıyafetlerin dikilmesi tercih edilmektedir.

Resim 54: Kırâs

Resim 55: Kırâs

Resim 56: Kırâs

Kaftân

Özellikle kaftan ve elbise Karakeçililerin giyiminde birbirinden ayrılmayan parçalarıdır. Türk kıyafet kültüründe önemli bir yere sahip olan kaftanın Siverek Karakeçililerin kıyafetlerinde de önemli bir yeri vardır. Yapılan modellere ve kumaşın cinsine ve üzerine işlenen motiflere göre kaftan için maksî ve kılçık gibi özel isimler kullanılsa da bunlar da aslında kaftandır. Kaftan da, yukarıdan aşağıya kadar uzanmakla birlikte üç parçanın birbirine dikilmesiyle oluşur. Önü açıktır.

Resim 57: Kaftân

Resim 58: Kadife Kaftân

Resim 59: Kaftân

Mâksi

Bir kaftan türü olup, ya Suriye'den getiriliyor yada Urfa'da bu kaftân türünü dikmesini ve işlemesini bilenler yapıyor. Eskiden kaftan üzerindeki işlemler için gerekli olan ip Suriye'den getiriliyordu. Bu kıyafetlerinin üzerinde bulunan nakışlar makinalar ile yapılırken, el ile bu nakışları yapan terzilerde olurdu.

Resim 60: Mâksi

Resim 60: Mâksi

Resim 61: Mâksi

Kember (Kayış)

Kember, elbise ve kaftanın en önemli tamamlayıcısıdır. Elbisenin üstüne giyilen kaftanın üstüne de kember giyilir. Bu kemberler, altın, gümüş ve deriden olabilir. Tercihlere göre bazı kişiler kendilerine altın kemer yaptırtabiliyorlar. Ayrıca aşiretten belli aileler kızlarını verirken *Kalın'ın (Kêlên)*⁵⁰⁵ içine dahil ettikleri ziynetlerin içine altın kemeri de dahil edebilirler. İmkan yoksa da gümüş veya deri kemer satın alınabilir. Gümüş kemerler, eskiden daha çok Diyarbakır'dan satın alınırdı. Günümüzde de gümüş kemerler, Diyarbakır, Mardin ve Urfa gibi şehirlerden alınmaktadır.

Resim 62: Gümüş Kemerler (Sarı olan altın suyuna batırılmış gümüş kemerdir.)

Resim 63: Altın Kemerler

⁵⁰⁵ "Evlenme" kısmında ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Kûtık (Ceket)

Kûtık, tamamen ayaklara kadar uzanan bir kıyafet değildir. Aslında günümüz de giyilen cekeletlerin uzunluğu kadardır. Aşağıda ki görselde görüldüğü üzere maksînin yarım hali gibidir. Kûtık, konar-göçer zamanlardan beri Suriye’den getirilen bir giyim parçasıdır. Suriye’de yaşanan iç karışıklıklar, bu parçanın Urfa’da az bulunmasına sebebiyet verse de kûtık yapmasını bilen bazı terziler bu açığı kapatmıştır. Kûtık, genellikle kaftanın üstüne giyilen bir kıyafettir. Ama günümüzde günlük yaşamda sadece elbisenin üstüne de giyilebiliyor.

Resim 64: Kûtık; Ön ve Arkası

Resim 65: Kûtık; Ön ve Arkası

Dısmâl (Baş Örtüsü) ve Ağbânî

Dısmâl başa örtülen bir tamamlayıcı olmakla birlikte saçın üstüne tamamen örtülen bir örtü değildir. Saçın ön tarafı görülecek şekilde başın orta kısmına yakın şekilde olur. Genellikle beyaz ve lacivert tonlarında olan bu dısmâl'da daha çok Suriye taraflarından getirtilir. Aynı şekilde ağbânî de başa örtülen bir tamamlayıcı bir parça olmakla birlikte genellikle hîrbî ile kullanılmaktadır. Eskiden gelinlerin duvak örtüsü olarak da kullanılmaktaydı.

Resim 66: Dısmâller ve Ağbânî

Resim 67: Ağbânî

Hîrbî

Saf ipekten ve çok ince olan bu tamamlayıcı kumaş, belli bir yaşa (ortalama 50 yaş üstü) gelmiş kadınların dısmâlî'nin üstüne daire oluşturacak şekilde taktıkları bir tamamlayıcı ipek kumaştır. Bu dısmâl çeşidi de Suriye'den temin edilmektedir.

Resim 68: Hîrbî

Ziynetler

Giyilen kıyafetler, ziynet gibi takılar ile tamamlanmaktadır. Özellikle bu ziynetlerin arasında gümüş ve altın yüzükler, kolyeler ve küpeler bulunmaktadır. Ayrıca yöresel altın takılardan olan ahıtma, Halep bilezik, altın kordon ve kordona bağlı olan altın çiçeği gibi çeşitli takılar kullanılmaktadır.

Resim 69: Eski Osmanlı Altın Paralarından Kolyeler

Resim 70: Altın Çiçekli Kordon

Resim 71: Halep ve Teğteli Altın Bilezik

Resim 72: Gümüş Bilezikler

Resim 73: Altın ve Gümüş Yüzükler

Resim 74: Altın ve Gümüş Küpeler

Resim 75: Gümüş Setler (İlki altın kaplamalı)

Resim 76: Taş ve Altın Birleşimi Set

Resim 77: Akik, Mercan ve İnci'den Çeşitli Kolyeler

3.2.2. Erkek Kıyafetlerini Oluşturan Parçalar

Erkek kıyafetlerinin, kadın kıyafetleri gibi Türk kültürüne has çok özellikleri bulunmamaktadır. Yine de giyilen bazı kıyafetlerde, Türk kültürüne ait çizgiler bulunmaktadır. Giyilen şalvar, Türk kültüründe mevcut olmakla birlikte tüm yöre halkının giyebildiği bir parçadır. Ayrıca bu şalvarın üstüne giyilen gömlekler, ceketler ve montlar da günümüz modern hayatında yaygın olan kıyafetlerdir. Ki günümüzde genellikle kırsalda giyilen giyim tarzı bu şekildedir. Yani kişi kendine özel diktirdiği şalvarının üstüne gömlek ve onun üstüne de ceket ya da mont giyebilir. Ayrıca bazı erkekler de başlarına dısmâl da takmaktadır.

Resim 78: Şalvarlar

Aşiret erkeklerinin belli kesimi, çoğu Arap coğrafyasından getirttikleri beyaz ve renkli dısmâller (erkeklere özel) takmayı tercih etmektedirler.

Resim 79: Renkli Erkek Dısmâlleri

Bununla birlikte hem konar-göçer zamanlarda hem de günümüzde aşiret önde gelenleri ve ahalinin az bir kesimi Arap şeyhleri gibi uzun fistanlar giyerler ve başlarına taktıkları beyaz dısmâl'ın üstüne de 'gâl takarlar.

Resim 80: Erkek Fistanı

Resim 81: 'Igal ve Dısmâl

Ayrıca bu fistanların üstüne de yine Araplara has olan 'ebe (aba)'yi giyerler.

Resim 82: Hadi Bey'e Ait Bir 'Ebe (Aba)

Resim 83: Deve Yününden Yapılmış Bir 'Ebe (Aba)

Resim 84: 'Ebe (Aba)⁵⁰⁶

Ayrıca havaların soğuk olduğu zamanlarda aşağıda da görselini verdiğimiz kürk denilen kıyafet giyilir. Eskilerde giyilen kürkün üstüne ‘ebe (aba) giyilirdi.

Resim 85: Kürk

Ayrıca daha çok genç ve orta yaş erkeklerin giydiği fistan takımları da var. Aşağıda görselini verdiğimiz fistan takımında; fistan (uzun elbise), yelek, kûtik (bu parça olmayabilir de), ve altına giyilen pantolon tarzı parça. Sözlü kaynaklardan elde edilen bilgilere göre, eskiden Dırê’i Bey ve onun oğlu Hadi Bey kaftan tarzı uzun bir elbise giydiği de ifade edilir. Ayrıca Hadi Bey’in kendisi için Suriye’den kûtik getirdiği de ifade edilmektedir. Anlaşılan eski zamanlarda erkeklerin giydiği yöresel kıyafetlerde de Türk kültürünün izleri bulunmaktaydı.

⁵⁰⁶ Kaynak kişi, Şaha Karakeçili.

Resim 86: Fistan Takımı

Resim 87: Fistan Takımı

Resim 88: Fistan ve Yelegi

Resim 89: Erkek Kûtık Modeli

Günümüzde hem erkekler hem de kadınlar kırsalda kendi yöresel kıyafetlerini giydiği gibi şehirlerde de günümüz giyilen kıyafetleri giyebilmektedir. Ama hala hem kırsalda hem de şehirde kendi yöresel kıyafetlerini giymeyi tercih eden büyük bir kesim var. Yukarıda görsellerini de verdiğimiz kıyafetlerden de anlaşıldığı üzere Siverek Karakeçilileri, giyim-kuşamlarını günümüze taşımakla birlikte hem kadim Türk kültürünü hem de bölge kültürünü hala devam ettirmektedirler.

3.3. DOKUMACILIK

Orta Asya'dan Anadolu'ya Türkmen aşiretlerinin belki de en önemli kültürel değerleri dokumacılıktır. Konar-göçer yaşam şekillerinden dolayı temel uğraşları hayvancılık olan Türkmen aşiretleri, yetiştirdikleri hayvanlardan elde ettikleri ürünler ile çoğu zaman dışarıya muhtaç olmadan kendilerine yetebilen bir yaşam sürmüşlerdir. Bu ürünlerden en önemlisi koyun ve keçi kılından elde ettikleri yündür. Konar-göçerler bu yünden; kaldıkları meskenleri, giydikleri kıyafetleri, yattıkları döşek yorganları ve çoğu ihtiyaçlarını karşılayan dokuma ürünleri elde etmişlerdir. Türkmen aşiretleri, koyun ve keçiden elde ettikleri bu ham madde ile dokumacılıkta ileri seviyelere ulaşmıştı. Hatta dokumacılık bazı Türkmenlerin önemli ekonomik üretim faaliyetlerinden biri olmuş ve ilgi gören yöre halıları dünyanın çeşitli bölgelerine ihraç edilir olmuştur.⁵⁰⁷

Dokumacılığın geliştiği önemli aşiretlerden biri de Karakeçi aşireti olmuştur. Bu aşiret, dokumacılığı ekonomik bir üretimden ziyade daha çok kendi ihtiyaçları olan dokuma ürünlerini üretmek ve hem çeyizleri için hem de kullandıkları meskenin süsü için çeşitli ürünler üretmişlerdi. Bu ürünlerin arasında kıl çadır, kilim, halı, namazlık, cıl (çul), çuval, 'aba kut, 'aba 'ane ve heybe vardı. Ayrıca dokudukları kilimlere, yapışılış şekline ve verilen nakşa göre isimler verilirdi. Bu isimler; Hêmisî, Mîhêrîm, Zîrîcî ve Nik ve Sê Nekş (Üç Nakış) gibi adlardı. Ayrıca yapılan dokumalarda genellikle göl, nik, muska, tarak, zincir, akrep, ayna, ibrik ve geometrik şekiller nakış olarak kullanılırdı. Bu ürünler "tevn" adı verilen yer tezgahı ile yapılırdı. Ayrıca bunları dokumak için gerekli olan yünü kendi yetiştirdikleri koyun ve keçilerden elde ederlerdi. Temizlenen yünler "ris" (ip) haline getirilirdi. Bazı renkler, koyunun yünün rengi yani doğal hali olurdu, bazı renkler ise seyyar gezen kök boyacılar tarafından boyatılırdı. Kêr (Siyah), kêv (gri tonlarında), kırmızı, beyaz ve zomık adı verilen renkler koyunun kendi yününün rengi idi. Boya ile elde edilen renkler ise genelde gevez (mor), mavi, turuncu, siyah ve yeşil gibi renkler idi.⁵⁰⁸

⁵⁰⁷ Öz, *Osmanlı Tarihi Üzerine II-İnsan Toplum ve Ekonomi*, s. 93-94.

⁵⁰⁸ Kaynak kişi, Caziye Karakeçili, (66), Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Keş Köyü (Mahallesi), 16.11.2020-17.04.2021; Saadet Akıl, (66), Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Aşağıkaracaviran Köyü (Mahallesi), 17.02.2020, 28.03.2021.

Siverek Karakeçililerinde dokumacılık, yerleşik hayata geçildikten sonra da devam etti. Lakin şehirleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte Karakeçililer arasında kır ve şehir hayatının birlikte yürütüldüğü bir yaşam şekli oluştu. Bu yaşam şekliyle birlikte Karakeçililer, zaman içinde kır hayatının alışkanlıklarından uzaklaşıp şehir hayatının alışkanlıklarına daha çok ilgi göstermeye başladı. Bu uzaklaşılan alışkanlıklardan biri de dokumacılık oldu. Çünkü şehir hayatının kadınlara sunduğu rahatlık ve hazır ürünler, kadınların dokuma yerine rahat ve hazır olana rağbet göstermesine sebebiyet verdi. Buda özellikle kilimleri ile meşhur olan Karakeçililer arasında dokumacılığın azalmasına sebep olmuştur. Özellikle 1990'lara gelindiğinde dokumacılık artık yavaş yavaş azalmış ve 2000'lerde artık sayılı kişi dışında kilim dokuyan kalmamıştır. Bu da yeni nesillere aktarılmayan kadim bir kültürün yavaş yavaş yok olmasına sebebiyet vermektedir.

3.3.1. Dokuma Yapılırken Kullanılan Aletler ve Eşyalar

Şe (Tarak)

Bu aletle yün taratılarak temizlenir. Ayrıca top top haline gelen yün bu alet sayesinde ayrıştırılır ve bu sayede daha kolay eğrilir.

Resim 90: Yün Tarağı⁵⁰⁹

⁵⁰⁹ Kaynak kişi, Nura Akay, (71), Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Karakeçi Köyü (Mahallesi), 02. 04.2021.

Teşî (İğ)

Bu alet ile yün eğrilir ve ip haline getirilir.

Resim 91: Teşîler (İğ)⁵¹⁰

Tevn (Yer Dokuma Tezgahı)

Siverek Karakeçilileri; kıl çadırı, kilim, halı, namazlık, cıl (çul), çuval, ‘aba kut ve ‘aba ‘ane ve hekkîb (heybe) gibi ürünlerin hepsini Resimde gösterilen yer tezgahında dokurlardı. Ama bazı kilim çeşitleri biraz daha genişletilmiş yer tezgahında dokunurdu. Mîhêrîm adı verilen kilim bunlardan biridir.

Resim 92: Tevn Adı Verilen Yer Tezgahı⁵¹¹

Resim 93: Tevn (Daha Geniş)⁵¹²

⁵¹⁰ Kaynak kişi, Nura Akay (Karakeçili); Hêşâ Karakeçili.

⁵¹¹ Karakeçili kilimleri hakkında yapılan araştırmada Siverek Karakeçi bölgesinde çekilmiştir, bkz. Taciser Onun ve Feriha Akpınarlı, *Şanlıurfa Karakeçili Kilimleri*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2003, s. 25.

⁵¹² Resmin alındığı eser, bkz. Onuk, *Şanlıurfa Karakeçili Kilimleri*, s. 25.

Kerkît, Reno

Dokunan ris kerkit ile dövülür. Böylece dokunan kumaş üst üste gelir ve sıkılaşır. Kerkit daha çok kilim, kıl çadır ve çuval gibi dokumalarda kullanılırken. Reno daha çok heybe, elbise ve örtü gibi dokumalar da kullanılırdı.

Resim 94: Kerkit⁵¹³

Resim 95: Reno⁵¹⁴

Pij

Tevn tezgahını oluşturan ris'lerin iç içe geçmemesi için dokuma yapılırken bu tahta pij'ler, sağlı sollu ris'lerin üstünden geçilirdi.

Resim 96: Pij⁵¹⁵

⁵¹³ Kaynak kişi, Nura Akay (Karakeçili).

⁵¹⁴ Kaynak kişi, Caziye Karakeçili.

⁵¹⁵ Kaynak kişi, Nura Akay (Karakeçili).

Befş

İki katlı olan kumaşın arasına koyulur. Dokudukça bu tahta araç ile iki katlı olan kumaş birbirinden ayrı tutulurdu.

Resim 97: Befş⁵¹⁶

Masur

Tahta olan bu parçaya, dokuma ipi dolanır ve tevn'in arasından geçirilerek dokuma yapılırdı. Dokunacak eşyanın şekline ve nakşına göre büyük veya küçük olabilirlerdi.

⁵¹⁶ Kaynak kişi, Nura Akay (Karakeçili).

3.3.2. Dokuma Ürünleri

Kilim Çeşitleri

Resim 98: Hemisi⁵¹⁷

⁵¹⁷ Yapan kişi Hadi Bey'in eşi Zeruk Hatun (1912 Osmanlı vatandaşı olarak doğan Zeruk Hatun, 2002 yılında vefat etmiştir); Kaynak kişi, bu çalışmanın yazarının ailesinin ev eşyalarından.

Resim 99: Hemisi⁵¹⁸

Resim 100: Nık⁵¹⁹

⁵¹⁸ Yapan kişi, Zeruk Hatun; Kaynak kişi, bu çalışmanın yazarının ailesinin ev eşyalarından.

⁵¹⁹ Yapan ve kaynak kişi, Caziye Karakeçili.

Resim 101: Mîhêrîm⁵²⁰

⁵²⁰ Yapan ve kaynak kişi, Caziye Karakeçili.

Resim 102: Mîhêrîm⁵²¹

Resim 103: Sê Nekş (Üç Nakış)⁵²²

⁵²¹ Yapan ve kaynak kişi, Saadet Akıl.

⁵²² Yapan ve kaynak kişi, Saadet Akıl.

Resim 104: Zîrêci⁵²³

Resim 105: Gelt⁵²⁴

⁵²³ Yapan ve kaynak kişi, Caziye Karakeçili.

⁵²⁴ Yapan kişi, Zeruk Hatun; Kaynak kişi, bu çalışmanın yazarının ailesinin ev eşyalarından.

Bu kilimlerin yapım teknikleri uzmanlık alanı istediği için burada ayrıca üzerinde durulmamaktadır. Sadece Siverek Karakeçililerin önemli bir kültür mirası olan kilimlerden örnek verilmiştir.⁵²⁵

Namazlık

Resim 106: Namazlık⁵²⁶

Resim 107: Namazlık⁵²⁷

⁵²⁵ Bu Siverek Karakeçililerin kilim teknikleri hakkında geniş bilgi için bkz. Onuk, *Şanlıurfa Karakeçili Kilimleri*.

⁵²⁶ Yapan ve kaynak kişi, Saadet Akıl.

⁵²⁷ Yapan ve kaynak kişi, Nura Akay, (71) ve kızları, Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Karakeçi Köyü (Mahallesi), 02. 04.2021.

Resim 108: Namazlık⁵²⁸

Resim 109: Namazlık⁵²⁹

⁵²⁸ Yapan ve kaynak kişi, Caziye Karakeçili. Yapay iplerle yeni yapılmış bir seccade.

⁵²⁹ Yapan ve kaynak kişi, Nura Akay ve kızları.

Bermâl

Üst üste dizilmiş yatak ve döşeklerin üstünü örtmek için kullanılmakla birlikte yere serilip hem üstünde oturmak için hem de üstünde yatak sermek için de kullanılırdı.

Resim 110: Bermâl⁵³⁰

⁵³⁰ Yapan kişi, Zeruk Hatun; Kaynak kişi, bu çalışmanın yazarının ailesinin ev eşyalarından.

Çuval

Çuvallar kılık-kıyafet, ev eşyası ve erzaklarını saklanması için kullanılırdı.

Resim 111: Deve Çuvalları⁵³¹

Resim 112: Çuvarlar⁵³²

⁵³¹ Yapan kişi, Zeruk Hatun; Kaynak kişi, bu çalışmanın yazarının ailesinin ev eşyalarından.

⁵³² Yapan kişi, Zeruk Hatun; Kaynak kişi, bu çalışmanın yazarının ailesinin ev eşyalarından.

Resim 113: Pirincin İçine Koyulduğu Çuvallar

Tûr

Daha çok konar-göçer zamanlar da ‘ıyâr şîr, yani süt tulumunu taşımada kullanmak için kullanılırdı.

Resim 114: Tûr⁵³³

Resim 115: Tûr⁵³⁴

Cûher

Kol çantasına benzemekle birlikte kişisel eşyaları koymak için kullanılırdı.

Resim 116: Cûherler⁵³⁵

⁵³³ Yapan ve kaynak kişi, Şaha Karakeçili.

⁵³⁴ Yapan ve kaynak kişi, Caziye Karakeçili.

⁵³⁵ Yapan kişi, Caziye Karakeçili; Kaynak kişi, bu çalışmanın yazarının ailesinin ev eşyalarından.

Heybe (Hekkîb)

Binek hayvanların üstüne konulup, lazım olan eşyalar konulurdu.

Resim 117: Hadi Bey'e Ait Bir Hekkîb⁵³⁶

Resim 118: Yeni Yapılmış Küçük Boy Hekkîb⁵³⁷

⁵³⁶ Kaynak kişi, bu çalışmanın yazarının ailesinin ev eşyalarından.

⁵³⁷ Yapan kişi, Caziye Karakeçili; Kaynak kişi, bu çalışmanın yazarının ailesinin ev eşyalarından.

3.4. VERİLEN AŞ (YEMEK) ÇEŞİTLERİ VE KULLANILAN EV EŞYALARI*

Siverek Karakeçililerinde yemek kültürü çok eskilere dayanan kadim bir kültürdür. Özellikle eskilerde Karakeçi aşiret beyleri veya reisleri, her gün yemekler verir ve sofralarında yüzlerce kişi bulunurdu. Yakın zaman da Karakeçi aşireti reis olan Hadi Bey, sofrasıyla anılan ve kendisine, sofrası her zaman açık ve sofrasında cömert anlamına gelen “*nândar*” unvanı verilmiştir.

Karakeçililerde düğün, sünnet, dava, taziye ve akraba ve dost olmak üzere beş çeşit aş (yemek) türü vardır. Verilen bu yemek türlerinin hemen hemen hepsi aynı olmakla birlikte yemeğin verilme süresinde, yemeğe katılan kişi sayısına ve yemeğin çokluğuna göre bazı farklılıklar bulunmaktadır. Düğün yemekleri ve sünnet yemekleri, düğün ve sünnetin olduğu gün ile sınırlı iken taziye yemekleri ise günlerce sürebilmektedir. Örneğin aşiretin önde gelenlerinden biri vefat ettiğinde, taziye yemeği haftalarca sürebilmektedir. Hadi Bey ve ondan sonra eşi Zeruk Hatun vefat ettiğinde taziye günü günlerce sürmüştür. Bununla birlikte bu yemeklere binlerce kişi katılmaktadır. Günümüzde taziye yemekleri üç güne sığdırılmaya çalışılsa da aşiretin önde gelen kişileri için bu sınırlama pek mümkün olmamaktadır. Dava yemeklerinde çok kişi katılmakla birlikte yemek, tarafların barıştırıldığı gün verilmektedir.

Resim 119: Düğün, Sünnet, Dava ve Taziye Ana Yiyecekleri Et ve Pilav

* Bölümde kullanılan görseller, bakır mutfak eşyaları ve sofralar, bu çalışmanın yazarının arşivinden, ailesinin ev eşyalarından ve verilen yemek sofralarındandır.

Resim 120: Tırşık

Akraba ve dost sofraları ise kişinin davet edildiği gün yada herhangi bir konuğun eve misafir olduğu gün verilmektedir. Bu sofraya katılanların sayısı on ile yirmi kişi arasında değişmekle birlikte daha az veya daha çokta olabilir.

Resim 121: Eş ve Dost Sofraları

Bu yemeklerin ana ürünler et ve pirinçtir.⁵³⁸ Siverek Karakeçililerinde verilen bütün bu yemeklerin ana ürünleri bunlardır. Akraba ve dost yemeklerinde isteğe göre şehriyeli bulgur pilavı, kavurma ve kuzu doldurması da yapılabilmektedir. Bu ana gıdalar ile yapılan yemeğin yanında “tırşık” denilen bir sulu yemekte yapılmaktadır. Tabii az yapılan yemeklerde tırşık dışında da şeyler de olabilmektedir. Bununla birlikte günümüzde bazı aileler artık düğün, sünnet ve taziyelerini şehirde yaptıkları için hazır yemekler de verebilmektedir. Ama aşiretin önde gelenleri için bu tercih edilen bir şey değildir.

Bu yemeklerde genellikle eti doğramaktan sorumlu kişiler olur. Bu kişiler, bu işte tecrübeli olanlar kişilerdir. Bununla birlikte koyunun veya kuzunun başı, belli kişilerin önüne koyulur. Ayrıca hayvanın bağırsağını da ahaliden biri alabilir. Eskiden pilavı yapmak ve eti pişirmek, aşiret mensubu kadınları görevi idi. Başlarında duran bir hatun

⁵³⁸ Siverek Karakeçilileri, öteden beri Karacadağ’da yetiştirilen pirinci tüketmektedirler.

bu kadınları yönlendirir ve her kadın kendi sitilindeki etten ve pilavın piştiği *nıkırî*’lerinden sorumludur.⁵³⁹ Örneğin verilen bu tarz büyük yemeklerde Hadi Bey’in eşi Zeruk Hatun, kadınların başında dururdu ve kadınların ne yapmaları gerektiği konusunda yönlendirirdi. Bu şekilde yapılan yemekler hala mevcut ise de çok azdır. Bu tür yemeklerde yüzlerce koyun kesilmekle birlikte tonlarca pirinç yapılmaktadır.

Aslında Karakeçililerde bulunan bu köklü yemek geleneği eski Türk kültürünün kalıntılarından başka bir şey değildir. Kesilen etin ülüş edilmesi, binlerce kişiye toy benzeri yemeklerin verilmesi ve bazı yemeklerin günlerce sürmesi kadim Türk geleneklerindendir.⁵⁴⁰

3.4.1. *Ev Eşyaları*

Konar-göçer zamanlarda genellikle Karakeçi ahalisi sıfır denilen bakır eşyalar kullanırlardı. Yerleşik hayata geçildikten sonra bu bakır eşyaların çoğu çerçilere satıldı ve yerine günümüz ev eşyaları kullanılmaya başlandı. Zaman içinde belli aşiret mensupları dışında bu bakır ev eşyaları kimsenin elinde kalmadı. Günümüzde ise sadece belli evlerde bulunan bu bakır ev eşyalarına gene dönüş olmaya başlandı. Aslında bu dönüş bakır eşya kullanmaya devam edenlerin sayesinde olan bir olaydır. Çünkü modern hayatın tek tip eşyalarından sıkılan ahali tekrar eskiye özenmektedir.

Cefnî

Bu eşya, bey ve Arap şeyhlerinin sofralarının en önemli parçalarından biridir. Bu cefniler özellikle doldurulmuş kuzuların içine koyulduğu bir mutfak eşyasıdır. Günümüzde hindi dolması da bu cefnilere koyulmaktadır. Önce cefnin içine pilav konulur ve sonra da doldurulan kuzu veya hindi bu pilavın üstüne konulur.

⁵³⁹ Aşağıda bu ev eşyasının hem görseli hem de bilgisi verilmiştir.

⁵⁴⁰ Bu konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Ögel, Bahaeddin, *Dünden Bugüne Türk kültürünün Gelişme Çağları*, s. 285-281.

Resim 122: Cefnî

Kavurma Sêlê

Sêl denilen bu bakır eşyanın içine genelde sadece kuzu etinden yapılmış kavurma konulur. Sarımsak ve yoğurt ile yapılan ve adına “*sirmâsk*” denilen sos, bu sêl’in ortasına konulur ve kuzu eti de etrafına dağıtılır.

Resim 123: Kavurma Sêlê

Sînnî

Sînnîler de diğer ev eşyaları gibi bakır olmakla birlikte her çeşit boyutta bulunmaktadır. Bu sînnîlerin içinde de genelde pirinç ve bulgur pilavı servis edilmekle birlikte kahvaltı tabakları da bu sînnîlere yerleştirilerek misafirin veya ev halkının önüne konulmaktadır. Tabi bu *sıfır* denilen eşyalar bulunmamakla birlikte ağırlıkları yüzünden de çok kullanılmamaktadır. Belli aileler hala bunları kullanmaktadır.

Resim 124: Büyük Boy Sînnîler

Resim 125: Orta Boy Sînnîler

Resim 126: Küçük Boy Sînnîler

Teyştâ Sıfır (Bakır Leğen)

Bu bakır leğen, genelde içinde süt ve *germî* denilen lebeni gibi sıvı şeylerin içine konulduğu bir eşyaydı. Ayrıca buzdolabının olmadığı zamanlarda yoğurt bunlara konulur ve böylece yoğurt soğuk kalırdı. Bununla birlikte sade yağ eritme işlemi yapılırken de bir müddet ayrıştırılan yağ burada tutulabiliyordu ve ayrıca bu leğenlerde çiğ köfte de yapılıyordu.

Resim 127: Teyştâ Sıfır (Bakır Leğen)

Sîtl

İçinde hem süt ve su gibi şeyler hem de et pişirilmektedir. Ayrıca sade yağ eritilirken de bu sitil kullanılmaktadır. Çeşitli boyutlarda olabilir. Ayrıca eskiden bunların içinde *dano* denilen buğday da pişirilirdi. *Dano* haline gelen buğday düz temiz bir zeminde kurutulur ve daha sonra da ev için gerekli olan bulgur ve çiğ köftelik bulgur bu dano'dan temin edilirdi.

Resim 128: Sîtl

Nıkırî

İçinde pirinç pilavı ve bulgur pilavının yapıldığı temel mutfak eşyasıdır. Çeşitli boyutları vardır. Misafirlerin çok olduğu zamanlarda büyükleri kullanılırken günlük hayatta ise küçük boyutları kullanılmaktadır.

Resim 129: Nıkırî

Tâsâ Saplî

Tâsâ saplî denilen bu ev eşyası daha çok sıvı bir şeyi bir yerden başka bir yere koymak için kullanılırdı. Örneğin leğen de bulunan sütü kovaya koymak için bu ev eşyası kullanılırdı.

Resim 130: Tâsâ Saplî

Süzgeç

Çeşitli boyutları olan bu mutfak eşyası, genellikle eti ve suyunu birbirinden ayırmak için kullanılır.

Resim 131: Süzgeçler

Kevgîr

Bu mutfak eşyası hem nıkırî de bulunan pilavları karıştırmak için hem de sıcak suyun içinde bulunan etin tadına bakmak veya eti başka bir yere koymak için kullanılır.

Resim 132: Kevgîr

Dâhs (Satır)

Etin kemikli kısmını kırmak için kullanılır.

Resim 133: Dâhs (Satır)

Sâtıl (Kova)

Sâtıl'lar, alimünyondan olabileceği gibi bakırda olabilir. Bu ev eşyası çeşitli yerlerde kullanılabilir. İçine süt ve ayran gibi şeyler konulabileceği gibi bakır sâtıl'larda günlük sade yağı da muhafaza edilebilir. Ayrıca günlük yenilen yoğurtlar da bu bakır sâtıl'ların içinde mayalanıp muhafaza edilebilir. Alimünyum kovalar daha çok içine su koymak veya içine süt sağlamak için kullanılabilir.

Resim 134: Sâtıl (Kova)

Kap-Kacak

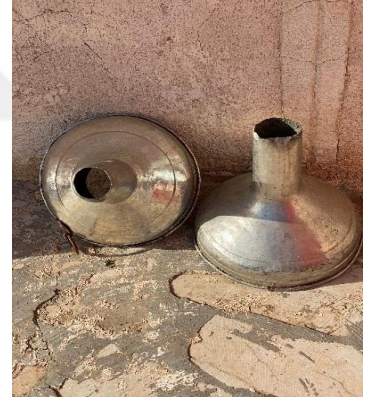
Tâs, tabak, bardak ve kül tablası gibi küçük ev eşyalarıdır.

Resim 135: Kap-kacak

Mâsteyrk (Huni)

Daha çok süt ve eritilmiş sıvı sadece yağ gibi sıvı ürünler, bu bakır huniler yardımı ile bidonlara ve yağ tulumlarına konulurdu. Günümüzde çeşitli materyallerden yapılmış hafif hunler tercih edilmektedir.

Resim 136: Mâsteyrk (Huni)

İbrik

İçine konulan su ile hem abdest alınır hem de el ve yüzler yıkanır.

Resim 137: İbrik

3.5. EVLENME

3.5.1. Karakeçililerde Evlilik Bağı Kimlerle Kurulur

Karakeçililerde yapılacak olan evlilikteki en önemli kaide, “*hemberi*” yani dengi ile evlenmektir. Bu kaidenin karşılığı aslında iç evliliğdir. Her kabile, ya kendi içinden ya da daha önce evlilik bağı kurduğu kabile ve aşiretlerle evlilik yapmaktadır. Özellikle daha önce bahsettiğimiz ve Karakeçi aşiretinin asli unsuru olan Mirekiler, birkaç belli kabile dışında kendilerine öteden beri bağlı olan kabilelerle dahi evlilik bağı kurmazlar. Bu yüzden de *hemberi* kısmında daha çok Mirekler üzerinde durmak daha doğru olacaktır. Böylece Karakeçi aşiretinin özü olan bu oymağı evlilik konusundaki tavrını iyi anlayabiliriz. Bu oymağın ismi ayrıca Karakeçi olduğu için daha çok bu ifade kullanılacaktır.

Karakeçililerin evliliği konusunda bahsettiğimiz “*hember*” yani denk konusuna şöyle açıklık getirebiliriz. Bunlar, dışarıya yani şehirliyle, aşiretsiz olanlara, Kürtlere, Araplara, Zazalara ne kız verirler ne de onlardan kız alırlar. Aslında bu özellik zaten belli kapalı toplumlarda ve Eski Türklerde de var olan köklü kaidelerden biridir. Ziya Gökalp, eski Türklerin kendi ilinden birisiyle evlenmesinin şart olduğunu ve eşin, kocanın akrabası olması hasebiyle merteye olarak daha yüksekte tutulduğunu ifade etmektedir.⁵⁴¹ Ayrıca Cengiz Han’ın aile hukuku ile ilgili kaidelerinden biri de bu adete örnektir. Bu kaideye göre kadın, dengi olmayan bir erkekle evlenemezdi.⁵⁴² En eski Türk devletlerinin kurucularından olan Hunlara baktığımızda da benzer örneklerle rastlamak mümkündür. Hun hakanları, belli boylardan kız alırlardı.⁵⁴³ Ayrıca Dede Korkut Kitabı’nda evlenme niyetini babasına gösteren Beyrek’e, babasının ilk söylediği şey, “Oğuzda kimin kızını alı vereyim” olur.⁵⁴⁴ Yani Beyrek’in babası, kendinden olanı münasip olarak öne sürer. Görüldüğü üzere bu tip kaideler eskiden beri var olan geleneklerden biridir. Yani bu tarz kaideleri sınıf farklılıklarının olduğuna yorumlamamak lazım gelir. Bu tarz evlilik bağlarının olması belli sınıflardan öte, sahip olunan belli köklü kaideleri, soy birliğini ve aile bütünlüğünü korumaktır.

⁵⁴¹ Ziya Gökalp, *Türk Medeniyeti Tarihi*, Ötüken Yayınları, (Haz: Dr. Ali Duymaz), 4. Baskı, İstanbul 2018, s. 150.

⁵⁴² Gökalp, *a.g.e.*, s. 301.

⁵⁴³ Ögel, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, s. 238.

⁵⁴⁴ Ergin, *a.g.e.*, s. 62.

Yukarıda ele aldığımız kaide çerçevesinde diyebiliriz ki Karakeçililer de öteden beri kendilerine denk gördüğü belli aile ve aşiretlerle evlilik yoluyla akrabalık bağı kurarlar. Kurulacak evlilik bağında ilk öncelikleri, kendi akrabaları arasında olan evliliktir. Bölgenin kültürel etkisiyle midir bilinmez ama amca çocukları arasında yapılan evliliklere daha da önem verilmektedir. Kendileri dışında kız alıp verdikleri aşiretlerin başında Badıllılar gelmektedir. Badıllılarla evlilik bağı, konar-göçer zamanlara kadar gider. Yani bu bağı tam olarak ne zaman kurulduğunu bilemezsek de aslında iki Türkmen aşiretin Güneydoğu Anadolu Bölgesi gibi çeşitliliğin çok olduğu bir ortamda evlilik bağları kurmaları, kendilerini birbirine denk gören Türkmenliklerinden kaynaklanmaktadır. Karakeçililerin kız verdikleri diğer bir aşiret ise Döğerlerdir. Bunlarında Türkmen kökenli olması da ilginçtir. Karakeçililerin konar-göçer zamanlardan beri evlilik bağı kurduğu diğer iki aile, Devârân ve Bâlekân kabilelerinin başında bulunan aileler olmuştur. Bunların dışında Karakeçili beylerinin 19. yüzyılın ilk yarısında belirli göçebe Arap aşiretlerinden kız aldıkları bilinmektedir. Ama bu aşiretlerle kız vermemişlerdir. Osmanlı Devletinin son bulmasıyla çizilen sınırlarla birlikte artık göçebe Arap aşiretlerden kız alma da son bulmuştur. Günümüzde de evlilik bağının kurulmasında bu hemberi yani denk kaidesi devam etmekle birlikte bazı çözümler de görülmektedir. Özellikle kız vermelerde bazı istisnalar hariç bu kaide devam etse de erkeklerin dışarıdan kız alma sayısı çoğalmaktadır. Değişimlerin hızlı bir şekilde yaşandığı bu yüzyılda, bu kaidenin ne kadar kendini muhafaza edeceğini bilmiyoruz. Ama kendini muhafaza edecek en önemli yerlerden biri belki var olan büyük aileler olacaktır. Çünkü fert olarak aşiret mensuplarının sayısında artış olmakla birlikte büyük ailelerin yerine küçük ailelerin de çoğaldığı görülmektedir ki, bu da büyük baba, büyük anne, oğullar, gelinler ve torunların birlikte belli kaideler ile büyüyen geniş aile yapısı yerine modern çağın etkisiyle eski kaidelerin göz ardı edildiği baba, anne ve çocuklardan oluşan aile tipinin çoğaldığı anlamına gelmektedir. Yani aşiretteki bu kaidenin değişimi, aile yapısının zaman içindeki evrimine bağlı olacaktır.⁵⁴⁵

⁵⁴⁵ Kaynak kişi, Hênsê Yazmacı (Karakeçili), 11.11.2020; Mehmet Ferit Karakeçili, 12.11.2020.

3.5.2. Kız İsteme

3.5.2.1. Evlenme İsteği

Karakeçililerin konar-göçer yaşadığı zamanlardan 1990'lara kadar çocukların evlenme zamanı geldiği konusunda anne ve baba tartışılmaz yetkiliydi. Evlenme çağı gelen oğul için, anne ve baba ailelerine layık saygılı bir gelin bulma konusunda istişare ederlerdi. Tabi eğer oğul, anne ve babasından önce davranırsa ve gönlünden geçen biri varsa, kendisine yakın gördüğü ablası, yengesi veya halasına, annesine istediği birisi olduğunu iletmesini dilerdi. Bu haberi alan anne, bu isteği babaya söylerdi, eğer baba rıza gösterirse onay alınırdı. Ama baba rıza göstermezse, evlatta buna karşı çıkmaz, babasının kararına tabi olurdu. Anne ve babanın seçtiği bir ailenin kızı varsa, o aileye bir “kâsıd” yani arabulucu veya haberci gönderir.

Bugüne geldiğimizde evlenme isteğinde anne ve babanın etkisi hâlâ sürmektedir. Ama eskisi kadar olduğu da söylenemez. Hâlâ bazı ailelerde, özellikle büyüklerin olduğu ailelerde, oğullar direkt olarak evlenme isteklerini babalarına söyleyememektedir. Bu konuda anne aracı olmaktadır. Babasına evlilik isteğini doğrudan söyleyemeyen evlat, babanın rıza verip-vermemesi safhasında farklı tepkiler verebilir. Özellikle oğulun görüştüğü biri varsa, rıza safhasında anlaşmazlığın çıkma ihtimali daha çok olur. Yani eğer baba ve anne, oğulun istediği kıza rıza göstermezse, evlat kızla görüştüğü için kararında direnebilir. Kararında direnen oğullarını hiçbir şekilde ikna edemeyen aile, evladın istediği kızı almak zorunda kalabilmektedir. Yani evlilik isteği konusunda ilk kuşak çatışmaları böyle başlamaktadır. Kızların evlenme isteğinde anne ve babanın etkisi hâlâ baskındır. Ama özellikle yeni kuşak erkeklerin evlenme isteğinde anne ve baba kararının etkisinin git-gide azaldığı da bir gerçektir. Bugün, kız ailesine, kızı isteme niyeti direkt olarak aile üyelerinden biri, yani erkeğin ablası ya da annesi haber verebilir ki çoğu zaman birbirlerini tanıyanlar bunu telefonlarla yapar. Yani “kâsıd”ların yerini telefonların aldığını söyleyebiliriz. Ama bazı aileler eski yöntem olarak düşünülse de “kâsıd” geleneğini devam ettirmektedir.

3.5.2.2. Kâsıd (Arabulucu, Haberci) ve Kız Tarafında Evlenme İsteği

Kâsıd, Karakeçililerde oğlunu evlendirmek isteyen anne ve babanın, kız tarafına niyetlerini söylemek için gönderdiği kişiydi. Bu adet, aslında Türklerde kökleri eskiye dayanan bir gelenektir. *Divanü Lügati't-Türk*'te, Kaşgari, evlenme zamanı dünürler arasında gidip gelen kişi için “*arkuçı*” ifadesini kullanmaktadır.⁵⁴⁶ “*Savçı*” ve “*elbir*” de denilen bu arabulucular⁵⁴⁷, bugün yaygın olarak Anadolu’da orta bulucu ve elçi olarak ifade edilmektedir.

Oğlunu evlendirme niyetinde olan anne ve baba, büyük ihtimalle daha önce tanıdıkları ve gördükleri bir kızı seçerler. Kâsıdı da kızın annesi ve babasına gönderirler. Kâsıd, kızın annesi ve babası dışında kimsenin olmadığı bir yerde bu haberi onlara iletmek ister. Niyeti anlayan kızın anne ve babası kâsıdı sakın bir yere çeker. Ve kâsıd onlara, “beni filanca bey ya da filanca kişi sizinle mervanlık kurmak isteğinden dolayı gönderdi” der. Burada ailenin tavrı üç şekilde olabilir. İlk olarak, eğer kızın ailesi kâsıdın geldiği aileyi kendine denk görmezse ya da aralarında evlilik bağı kuracak kadar samimiyet olmazsa, kızın ailesi doğrudan olumsuz cevap verir ve kâsıda, “siz yerinizde biz yerimizde” der, kâsıdı geri gönderir. Ya da kızın ailesi, diğer aile fertleriyle görüşmek için biraz zaman ister ve kâsıda “siz gidin, biz size haber göndeririz” der. Kızın babası yakın akrabalarını ki bu da genelde abileri ve erkek kardeşleri olur. Bunları evine çağırır ve konu hakkında onlarla danışır. Eğer aile iyi bilinmiyorsa, onlar hakkında bilgi sahibi olanlardan bilgi toplanır ve aile araştırılır. Ya da buna hiç gerek kalmadan abi veya kardeşlerden bir “ben yeğenimi kendi oğluma almak istiyorum, bu yüzden başkasına vermene rızam yoktur” der. Eğer kızın anne ve babası da bu arzudaysa kız, amca oğluna verilir. Tabi kıza da sorulur eğer kız olumsuz ise “yok” der. Olumlu ise de “anne ve babam bilir” der. Aslında genelde anne ve babanın kendisi için uygun gördüğü adaya, kızın yok demesi de nadirdir. Böylece kızın ailesi diğer erkek tarafına bir kâsıd gönderir ve “amca oğlu kızın kapısında bekler” der ve olumsuz cevabı gönderir. Ama, eğer aile olumlu ise, “tamam” der ve kâsıd erkek tarafına gelir olumlu cevabı iletir. Bu sefer kâsıd, kız tarafına, erkek tarafının kızı, ne zaman isteyeceğine dair bilgi vermek için gönderilir. Ve böylece kız isteme safhasına geçilir.⁵⁴⁸

⁵⁴⁶ Mahmut, *a.g.e.*, Cilt: I, s. 141.

⁵⁴⁷ Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, s. 307.

⁵⁴⁸ Kaynak kişi, Hênsê Yazmacı (Karakeçili); Şaha Karakeçili 28.02.2020.

Günümüze gelindiğinde kâsıd işlevini nadir de olsa görmek mümkündür. Ama şu da bir gerçektir ki teknolojinin ilerlemesiyle kâsıdın yerini telefonlar almıştır. Erkeğin evlilik isteğinin ailede olumlu karşılanmasından sonra aile üyelerinden biri -ki genelde bu erkeğin ya büyük ablası ya da annesi olur; abla yoksa kendine yakın hissettiği yenge-, kız tarafından birilerini arar. Bunlar da, ya kızın evlenmiş ablası, yengesi ya da annesi olur. Eğer karar olumsuz ise herkes kendi evinde denilir ve konu kapatılır. Eğer olumlu ise uzun telefon konuşmaları devam eder. Ailelerin kız isteme için toplanacağı bir gün belirlenir.

3.5.2.3. *İsteme ve Kalın (Kêlên)*

Kâsıdın getirdiği olumlu cevaptan sonra, erkek tarafı, kız tarafına gideceği zamanı bildirirdi. Buna göre de kız tarafı isteme meclisinde bulunmasını istediği akrabalarını çağırırdı. Erkek tarafı da kendi isteme alayını toplardı. Bu alayın içinde anne, baba ve babanın yakın akrabalarından bazıları olabilirdi. Bunlarla birlikte baba, iki üç “rı sîpî” yani güngörmüş ve bilen ak sakallı yanına alırdı. Anne de “por sîpî” yani ak sakallılar gibi saçı ağarmış birkaç kadın yanında götürürdü. Bu alay kız tarafına giderdi. Erkekler ve kadınlar ayrı taraflarda olurdu. Ve isteme faslı; babaların, abilerin, amcaların, gelenek-görenek ve töreyi bilen güngörmüşlerin bir arada toplandığı mecliste başlardı. Kendinden emin güçlü hatunlarında bu meclise katıldığı oluyordu. Yani isteme de belli insanların toplandığı bir meclis olması önemliydi. Çünkü bu mecliste verilecek sözlerin şahitleri olması önemliydi. Sonraki günlerde sözlerde yaşanan caymalarda ilk başvurulacak kişiler mecliste bulunan büyükler olacaktı. Dede Korkut Kitabı’nda, Pay Biçen Bey, beylerin bulunduğu mecliste, olacak kızını, Pay Püre Bey’in oğluna vereceğine dair söz vermekte ve mecliste bulunanları buna şahit kılmaktadır.⁵⁴⁹ Yani mecliste verilen sözlerden caymak öteden beri ayıplanan en önemli adetlerden biridir. Bu yüzden çıkan kararlara sadık kalmak herkes için önemliydi. Günümüzde de bu kız isteme meclisleri hala devam etmektedir. Ama toplantıya dahil olanlarda farklılıklar olabilir. Hala belirli ailelerin kız isteme faslında, aşiretin belli mensupları ve itibar sahibi ak sakallı büyüklerin katılımı önemsenmektedir. Ama bazı ailelerde kendi aralarında toplanabilmektedir. Bir araya

⁵⁴⁹ Ergin, *a.g.e.*, s. 54.

gelen bu meclislilerin hal-hatır sorma faslından sonra “kelen” aşaması yani kalın gündeme gelir.⁵⁵⁰

İsteme faslının en önemli safhalarından biri bölgede kelen denilen kalındır. Kalın, erkek tarafına bazı yükümlülükler yükleyen bir adettir. Kalın adetinin kökleri, eski Türk adetlerine kadar uzanmaktadır. İbn Fadlan’ın anlattığına göre; Oğuzlarda eğer biri evlenmek isterse, kızını istediği aileye bir şeyler vermek zorundadır. Bu Harezm elbisesi olabileceği gibi deve, at, sığır veya başka bir şey de olabilirdi. Bu istenilen şeylerden herhangi biri, kızın ailesine verilmedikçe, kızda verilmiyordu.⁵⁵¹ Kaşgarlı da ancak “kalıñ” verenin kız alabileceği ifade ederken⁵⁵² Dede Korkut Kitabı’nda ise çok uç bir nokta olsa da üç canavarın öldürülmesi “kalınlık” şartı olarak öne sürülmektedir.⁵⁵³ Yani kızın verilmesi için gene yapılması gereken bir bedel vardır. Geçmişte de bugün de de Karakeçililerde isteme faslının en önemli gündemini bu “kelen” denilen kalın oluşturmaktadır. Mecliste, kalın konusunda her iki taraf anlaştıktan sonra ak sakallılardan biri el-Fatiha deyip evliliğin ilk akdini yapmış olmaktadır. Yapılan bu evlilik akdinin pekişmesi için sofraya kurulur ve yemek yenilir. Eğer bu akit olmasaydı, yani isteme olumsuz geçseydi bu yemek yenilmeden kız tarafının evi terk edilirdi.

3.5.2.3.1. Kalının (Kelenin) Erkek Tarafına Yüklendiği Yükümlülükler

Bu yükümlülüklerin en başında kıza yapılacak olan takılar yer alır. Bu takılar geçmişte daha çok Mehmûdî, Reşâdî ve Ğâzî gibi Osmanlı paraları olmak üzere gümüş kemerler, altın veya gümüş yüzükler, küpeler ve hızmaydı. Bugün ise; altın kemer, ahıtmâ, frengbağı, hint seti, altın kordon, altın yüzük ve küpe ve Cumhuriyet altını. Tabii bunların hepsi birden alınan şeyler değil. Herkesin kendi maddi durumlarına göre seçtiği takılardır. Örneğin geçmişte durumları çok iyi olmayanlar bu takılardan hiçbirini yapmayabilirlerdi. Onun yerine kumaş veya beslediği hayvanlardan birkaçını verebilirdi. Bugün ise durumu çok iyi olmayanlar dahi takı olarak gümüş kemer ve birkaç Cumhuriyet altını alabilirler. Bugün Cumhuriyet altını kalın olarak kıza almak Karakeçililerde çok yaygın olmayan bir takıdır. Alım-satımı kolay olduğu ve değerini çoğu zaman muhafaza

⁵⁵⁰ Kaynak kişi, Hensê Karakeçili; Şaha Karakeçili.

⁵⁵¹ Ramazan Şeşen, *İbn Fadlan Seyahatnamesi ve Ekleri*, Yeditepe Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2018, s. 11.

⁵⁵² Kaşgarlı Mahmut, *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi*, (Çev: Besim Atalay), Cilt: III, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1985, s. 371.

⁵⁵³ Ergin, *a.g.e.*, s. 136.

ettiği için daha çok bazı kabileler arasında tercih edilen bir takıdır. Takı olarak, altınlar bir bez parçasına dikilir ve kolye gibi boyuna takılır. Durumu iyi olan belli aileler ise; geçmişte gümüş kemer, Mêhmûdî, Reşâdî ve Ğâzî gibi Osmanlı paraları dahil altın yüzük, küpe ve hızma alırlardı. Bugün ise bu aileler; altın kemer, ahıtmâ, kordon gibi büyük parçalar ve alabileceği kadar altın yüzük ve küpe alır. Tabii daha öncede belirtildiği gibi ekonomik şartlara göre bunlarda eksilme veya artma olabilir. Kalının içinde yer alan diğer şey ise “rîhâl” adı altında kıza alınan kılık-kıyafetlerdir. Geçmişte bunlar birkaç takım yöresel elbise hem baş örtüsü hem de duvak için kullanılan birkaç “ahbânî” (ki bu ipekten olurdu), elbiselerin üstüne giyilen ve “kûtîk” denilen ceket ve yine başta kullanılan “şağır” birkaç çift ayakkabı alınırdı. Bugün ise gene yöresel kıyafetler alınmakta ama şehirlerde farklı giyinenler için modern kıyafetlerde buna eklenmektedir. Ayrıca gelinlik olarak yöresel kıyafet giymek istemeyenler için gelinlikte alınır. Alınan kıyafetlere göre de ayakkabılar beğenilir. Bunların alımı, isteme kesinleştikten sonra düğün hazırlıkları sırasında damat tarafı, kız tarafını çağırıp birlikte aldıkları şeylerdir. Kalınla kesildiği için damat tarafı bunların ödemesini yapmak zorundadır. Kalının içinde olan diğer yükümlülük ise kızın dayısına ve amcasına verilmesi gereken ve “hılât” adı verilen hediyelerdir. Bu hediyeler para olabileceği gibi silah veya başka bir şey de olabilir. Ayrıca kız tarafı büyük bir aile ise, yani kahveci gibi çalışanları var ise onlar içinde bir miktar ikramiye para alınır ve onlara dağıtılır. Kalının içinde yer alan diğer şey ise, “süt parası” adı altında alınan bir miktar paradır. Bugün Karakeçililerde bazı aileler bu parayı almakta iken bazıları almamaktadır. Almayanlar genelde büyük aileler olur ve bu para yerine, kız için istenen altının eksiksiz olmasını ister. Ayrıca konar-göçer zamanda bu kalının içinde yer alan en önemli unsurlardan bir de sürüde bulunan hayvanlardı. Sürünün içinde yer alan deve, koyun, sığır gibi hayvanlarda kalın olarak verilebilirdi. Bugünden yaklaşık 70 yıl öncesine ait bir kalın kesiminde şunlar vardı; o zamanın parasıyla 60 bin, 20 tane zeynet (bugünkü cumhuriyet altını gibi), bir tane beşi bir yerde, 4 deve, 2 hılât biri dayıya biri amcaya (60 bine göre her bir hılât 6 bin olur) ve rîhâlin içinde yer alan kıyafetler. Bölgede kalının bu yükümlülükleri bilindiği için, birbirlerinin yükünü kaldırabilecek aileler birbirleriyle evlilik bağı kurmaya çalışırlar.⁵⁵⁴

⁵⁵⁴ Kaynak kişi, Hênsê Yazmacı (Karakeçili); Şaha Karakeçili; Hêsa Karakeçili, 12.11.2020; Aliye Karakeçili, 12.11.2020.

Kalın adeti, Karakeçililerde konar-göçer zamanlardan günümüze kadar gelen en önemli evlilik kaidelerinden biridir. Bu kalın hem erkek tarafı hem de kız tarafı için önemlidir. Çünkü kalın, her iki taraf için; itibari, şerefi ve sahip olunan belli bir gücü ifade etmektedir. Erkeğin ailesi, bu kalın ile hem oğlunu evlendirebilmekte hem de kendilerine uygun ve denk olan gelini getirebilmektedir. Kız tarafı için ise, kalın, güvence ve onur meselesidir. Çünkü kız ailesi, hem kızlarının gelin olurken kendi ailelerine layık şekilde belli bir ihtişamla çıkmasını ister hem de kızlarının erkek tarafına giderken belli maddi sıkıntılar çekmesini istemez. Çünkü kız, gelin olarak gittiği ev ahalisinden bir süre herhangi maddi bir şey istemez. Çünkü hem çekinirdi hem de kendine yakıştırmaz. Bu yüzden hem kızın ailesi, kıza bir miktar para verir hem de erkek tarafının verdiği paradan da kıza verilir. Yani gerçekten bu kaideyi hakkıyla yerine getiren Karakeçililer için bu bir başlık parası değildir. Belli bir paranın, erkek tarafından alınıp kız ailesinin, kızı için değil de kendileri için yaptığı bir harcama değildir. Aksine bu kaideyi dünden bugün de gerçek anlamını bilerek yapanlar, aslında bu kalının kızın, itibarının ve güvencesinin teminatıdır. Karakeçililerde kız gelin olurken üzerinde belli takıların özellikle altın ve gümüşün olması gerekir. Bu kız ailesinin itibarını ifade eder. Ayrıca kıza alınan takılar, kız için bir güvencedir. Yani gelin olarak gittiği evde hem kendisi için hem de eşi için maddi bir destektir. Çünkü gelin ilerde kendisine verilen bu altınları istediği gibi kullanabilir. Eşiyle birlikte belki ev ihtiyacını giderebileceği gibi diğer bazı sıkıntıları giderebilir. Ya da gelin eşine dahi vermeyebilir ve ilerisi için kendine bir güvence olarak saklayabilir. Eşi veya eşinin ailesinin bu altınları alıp satması halinde, gelinin bunları onlardan isteme hakkı vardır. Eğer bu yerine getirilmezse, erkek tarafı ayıplanır ve yaptıkları hoş görülmez. Yani bu davranışları sonucunda toplumsal bir yaptırım görürler.

3.5.3. Nişan

Bugün, evliliğe geçişte önemli bir adım olan nişanlılık, aslında Karakeçililerde yeni geçen bir adettir diyebiliriz. Çünkü 1990'lara kadar dahi nişanlılık, Karakeçililerde varlığı nadir olan aşamalardan biriydi. Evet belki aileler arasında beşik kurtmelerinde olduğu gibi sözler olabiliirdi. Ama isteme olayından sonra nişan olmazdı. Aslında isteme sırasında kalın kesiminden sonra okunan Fatiha hem söz hem nişan hem de evlilik akdi yerine geçerdi. Yani aşamadan sonra gerekli hazırlıkları bitir bitmez düğün safhasına geçilirdi. Bugün ise değişen sosyo-kültürel dengeler ile nişanda artık gündemde yerini

almıştır. Örneğin ekonomik sebeplerle hemen düğün yapamayacaklar belli bir süre beklemesi için gençler arasında nişan yaparlar. Ya da üniversite okuyan gençler arasında yapılacak evlilikte, gençler önce okullarını bitirmek istediğinden, nişan yapılır ve okul bitimine düğün bırakılır. Ya da evlilik bağı kurmak isteyen ailelerin hem kızları hem de oğullarının yaşları küçük olması sebebiyle nişan kurulur ve çocukların evlilik yaşına gelmesi için beklenilir.

Nişanlılık adeti Karakeçililer için yeni bir şey olduğu için aslında kendilerine has bir özelliği yoktur. Yani Türkiye genelinde nasıl gelenekler varsa o şekilde yapılmaktadır. Kız evinde toplanan akraba ve dost çevresi huzurunda aile büyüklerinden biri çiftlerin yüzüğünü takar ve hayır dileklerini diler. Ayrıca erkek tarafın kız için getirdiği nişan hediyesi de takılır. Bu altın bir kolye, bilezik veya yüzük olabilir. Merasimden sonra erkek tarafının getirdiği tatlılar dağıtılır. Tatlıların servisinden ve dağıtımından erkek tarafı sorumludur.

3.5.4. Çeyiz (Cîhîz)

Çeyiz, anne ve babanın kızı için yerine getirmesi gereken en önemli sorumluluklardan birisidir. Nitekim Türklerde de “*babanın kızına çeyiz yapması, bir mükellefiyet ve yükümlülük*”tür.⁵⁵⁵ Karakeçililerde de çeyizin çok önemli bir yeri vardır. Kızın ailesi, hem kızlarının gideceği yeni evde eksikliklerinin olmaması hem de kızlarının kendilerine yaraşır bir şekilde evden çıkmaları için lazım gelen her şeyi yapmaya çalışırlar. Ayrıca hem kızlarının gideceği aileye karşı mahcup olmasını hem de çevreden kendilerine olumsuz söylemler de gelmesini istemezler. Aslında Kaşgarlı’nın Divan’ında geçen “*armağanlı gelin, güveyi yumuşak bulur*”⁵⁵⁶ cümlesi bu düşünceleri destekler niteliktedir. Bazı aileler, eğer maddi durumları istenilen bir çeyizi düzmek için iyi değilse, yukarıda kalın içinde saydığımız bir miktar parayı kızın “süt parası” olarak alabilirler. Eğer parayı alıp da çeyiz için kullanmazsalar hem erkek tarafı hem de kız tarafında bulunan yakınlar, aileyi ayıplar. Ayrıca eski Türklerde de adet olduğu üzere kızın akraba

⁵⁵⁵ Ögel, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, s. 264.

⁵⁵⁶ Kaşgarlı, *a.g.e.*, Cilt: III, s. 12.

ve dostları da çeyize katkıda bulunabilirler.⁵⁵⁷ Türklerde akrabaların bu yardımlaşmasına “yüfüş” deniliyordu.⁵⁵⁸

Konar-göçer zamanlarda kız için yapılan çeyiz az tutuluyordu. Çünkü konar-göçer olarak sürekli hareket halinde olduğu için çok ve ağır eşya onlara yük olmaktan başka bir şey değildi. Zaten genelde damadın ailesi ile yaşanılıyordu. Durumu çok iyi olmayanlar bu yüzden 1 kat “nîvîn” yani yatacağı düşek, yorgan, yastık takımı yapılırdı ve kız için gerekli kıyafetler yapılırdı. Varsa bir miktar para da verilirdi. Durumu iyi olan ailelerde benzer şeyler yapmakla birlikte hem “nîvîn” kat olarak fazla olurdu hem de kızın ailesi ona sandık, altın, ğazi, yüzük ve para verebilirdi. Bu dönemlere ait bir çeyizde; 10 Mêhmûdi, 40 Ğazi, 2 kat “nîvîn” (bunu içinde yastık yorgan, düşek yani çiftler olarak var), bir sandık, şağr (başa dolanır), beş altın yüzük, bir miktar para ve kızın kıyafetleri vardı. Yerleşik hayatın tam olarak benimsendiği bu zamanımızda ise artık yapılan çeyizlerin içeriği de farklılık göstermektedir. Kız için yapılan “nîvîn” yani yastık, yorgan, düşek geleneği hala devam etmektedir. Bunlar kızın çeyizinin olmazsa olmaz parçalarındandır. Ve aileler genelde varsa kendi hayvanlarının yününden yoksa da aldıkları yünlerden kendileri ya da bilen bir akrabalarının yardımı ile kızın evinde yaparlar ki, böylece gelin evi olduğu da anlaşılır. Hatta bazen evin ihtiyacı için bile yapılsa, görenler “kız mı verdiniz” derler. Yani kızın çeyiziyle bu denli bütünleşmiş, bugün de devam eden bir adettir. Gelin sandığı olmazsa olmazlardandır. Durumu iyi olsun olmasın tıpkı “nîvîn” gibi yapılan geleneksel eşyalardan biridir. Çünkü bu sandık konar-göçer zamanlarda da gelinin bir nevi evi gibiydi. Gerekli olan bütün ihtiyaçları içinde olurdu. Sadığın içinde hem gelinin yemişleri olurdu hem de kıyafetleri hem de eşinin silah, bıçak gibi eşyalarının saklandığı yer de olurdu. Bugün ise bu sandık işlevini kaybedip, bir süs objesi olarak çeyizin tamamlayıcısı durumuna gelmiştir. Ama eski işlevini kullananlarda yok değil. Ayrıca çeyiz hazırlanırken erkek tarafının ailesine hediye olarak kumaşlar alınır. Gelin, kendisiyle beraber kumaş götürür, başta kayınvalidesi ve görümceleri olmak üzere damadın bazı yakın akrabalarına (hala, teyze gibi) hediye olarak verir. Kızın çeyizi için yapılacak diğer şeyler ise artık maddi duruma göre değişir. Yani durumu iyi olan bir kızın çeyizinde iğneden ipliğe günümüz modern eşyaları dahil el yapımı birçok şey vardır. Gelin ablalarıyla veya yakın akraba olan amca kızlarıyla şehirlerde artık kendi çeyizlerini

⁵⁵⁷ Köymen, *a.g.e.*, s. 309.

⁵⁵⁸ Kaşgarlı, *a.g.e.*, Cilt: III, s. 11.

kendileri düzmekte. Çoğu kendi ayrı evine gideceği için alabileceği her şeyi almaya çalışmakta. Yani hem çeyiz hem de kalın hakkıyla yapılsa ve yerine getirilse, damat ve gelinin çıkacağı eve bir katkı payıdır.⁵⁵⁹

Tamamlanan çeyiz, düğünden birkaç gün önce baba evinden alınır, gelinin gideceği eve götürülür. Konar-göçer zamanlarda, gelinin çeyizi, gelinle götürülürdü. Bugün ise dediğimiz gibi bir hafta ya da birkaç gün önce götürülür ve çeyizin götürüldüğü yerde kısa süreliğine halaylar çekilir ve çeyiz, gelinin yakın arkadaşları tarafından eve yerleştirilir.

3.5.5. Davetiye

Konar-göçer zamanlarda, insanları düğüne davet etmek için atlı haberciler gönderilirdi. Atların üzerine heybeler koyulur ve bu heybelere, davet edilecek kişilere dağıtılmak üzere bazı şeyler koyulurdu. Maddi duruma göre değişiklik gösteren bu hediyeler ipek kumaş, bir çift ayakkabı ya da mendil olabilirdi. Karakeçili önde gelenleri atlı habercilerin heybelerine genel de dağıtılmak üzere değerli “ipeker” dedikleri bir ipek kumaş gönderirlerdi. Bu kumaş önden gönderilmeyip düğün sırasında de gelen misafirlere verilebilirdi ki, bu adet bugün hala devam etmektedir. Düğünden sonra dağılan misafirlere çeşitli kumaşlar dağıtılır.⁵⁶⁰ Bu adete eski Türklerde “bıçış” denilmekte ve büyüklerin düğün ve toylarında misafirlere ipek kumaş dağıtılmaktaydı.⁵⁶¹ Bugün bu adetin bu canlılığını muhafaza etmesi Türk kültürü için önemli bir şeydir. Çünkü bu geçmişin izlerinin, günümüzde hala varlığını koruduğu anlamını taşımaktadır. Ayrıca davetlileri bu şekilde düğüne çağırma usulünün izlerine de geçmişte rastlıyoruz. Eski Türklerde davet için giden hizmetliye “okucu” deniliyordu ve bu okucunun görevlerinden biri de düğün toyları olacağı zamanlarda davetlilere “ok” götürmektir.⁵⁶² Ok davetiye manasına gelir ve okun dağıtıldığı herkesten düğüne gelinmesi beklenirdi. Anadolu yörükleri ise bu çağırma yöntemine “okuntu” derler ve çağırarak kişilere mendil, çevreye sarılmış çerez veya kahve gönderirler.⁵⁶³ Görüldüğü üzere Türklerde

⁵⁵⁹ Kaynak kişi, Hênsê Yazmacı (Karakeçili).

⁵⁶⁰ Kaynak kişi, aynı kişi.

⁵⁶¹ Kaşgarlı, *a.g.e.*, Cilt: I, s. 366.

⁵⁶² Bahaeddin Ögel, “Devlet Meclisi ve Kurultay”, H. C. Güzel ve Diğerleri Ed., *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt: 2, Ankara 2002, s. 1548.

⁵⁶³ Eröz, *Yörükler*, s. 55.

öteden beri var olan bu adet, Karakeçililerde de teknolojinin bu kadar yaygın olmadığı zamanlara kadar devam etmiştir.

Yukarıda bahsettiğimiz davet yöntemi yerine bugün tamamen farklı yöntemler uygulanmaya başlanmıştır. Artık çeşitli desenlerden oluşan süslü kâğıt davetiyeler hazırlanmakta ve dağıtılmaktadır. Hatta bazen davetiyelere gerek duyulmadan telefonla bile misafirler davet edilmektedir. Geleneksel yöntemler az olsa da varlığını hala muhafaza etmektedir. Ama yeni yöntemlerin gölgesinde kaldığı da bir gerçektir.

3.5.6. Düğün

Konar-göçerlik zamanlarda düğün günü, düğün yemeği içilen kesilen kurbanları kesmek ve gelini getirecek düğün alayını oluşturan deve ve atları süslemek ile başlardı. Hazırlıkları tamamlanan düğün alayı yola çıkar ve gelini almaya giderdi. Bu alay kız evine gelirken, kız tarafı da gelini hazırlar. Geline de gelinlik olarak yöresel kıyafetleri giydirilir. Duvak olarak da sarı renkte olan “ahbânî” ile gelinin yüzü kapatılırdı. Sonra da giyilen yöresel kıyafetlerin üstüne Arap kültüründen alınan “aba” giydirilirdi. Bu aba ayaklara kadar uzundu ve aba bazen başta bazen de omuzlar da olurdu. Hazırlığı biten gelin alayı beklerdi. Kız evine varan alay, gelini hemen alamazlardı. Gelini içerden alıcak kadınların içeriye girmesi için “*kapı parası*” verilmesi gerekiyordu. Ancak o parayı verdikten sona kadınlar gelinin yanına girebiliyordu. O zamanlarda çeyizde gelinin alayı ile götürülüyordu. Bu yüzden alay ile gelen erkekler çeyizi develere yüklerdi. Ama ondan önce de bu sefer sandık parası verilirdi. Birisi sandığın üzerinde oturur ve erkek tarafının onlara bir şeyler vermesini isterdi. Erkek tarafı da bir miktar para verir o şekilde çeyizi develere yüklemeye başlardı.⁵⁶⁴ Günümüzde ise artık deve ve at alayı yerine, araba konvoyları var. Arabalar süslenir ve arabada çalınan müzikler eşliğinde gelin almaya gidilir. Gelin kıyafeti, artık gelinin seçimine kalmış. İsterse yöresel kıyafetini giyer dilerse de modern anlamda bildiğimiz gelinliği giyer. Çeyizi ise düğünden günler öncesinden erkek tarafından alınır ve evine yerleştirilir. Kapı parası ve sandık parası gibi adetler hala devam etmektedir.

Kızın ailesi, kızıyla birlikte bir hanım gönderirdi. Bu hanım düğün gününden ertesi güne kadar gelinle ilgilenirdi. Çünkü gelin yeni bir eve yeni bir ortama girecekti.

⁵⁶⁴ Kaynak kişi, Hênsê Yazmacı (Karakeçili); Şaha Karakeçili.

Gireceği ortamda herkesten utanırdı. Bu yüzden gelinin hem bu çekingenliğini azaltmak hem de kendisi için lazım olan ihtiyaçları gidermek için gelini, küçüklüğünden beri bilen bir hanım onunla gönderilirdi. Türklerde de var olan ve Kaşgarlı'nın da bahsettiği bu adette, gelinle giden ve gerdek gecesi geline hizmet edecek olan bu hanıma “eget”⁵⁶⁵ veya “egetlik kara baş”⁵⁶⁶ denilirdi. Ayrıca gelinle giden kadına “mamu” da denildiği görülüyor.⁵⁶⁷ Karakeçililerde de hem konar-göçer zamanlarda hem de bugün hala devam eden bu adetin, köklü bir gelenekten geldiği görülmektedir.

Gelini alan alay, damat evine doğru yola çıkmaktadır. Yolda gelinin karşılaşabileceği en büyük sürprizlerden biri, duvağının yüzünden alınması olurdu. Cesaretine ve at biniciliğine güvenen bir yiğit, usulca gelinin yanına yaklaşır ve yüzündeki duvağı kaçırdı. Bunu gören alaydaki atlılar, bunun peşinden atlarını sürerdi. Atlılar bir süre birbirlerini kovalardı. Ama genelde bu duvak kaçırma işini yapan kişi hem cesaretli hem de biniciliği iyi olan biri olduğu için yakalanması zor olurdu. Eğer bu kişi zaten erkek tarafındansa duvak damat evine gelir, eğer değilse bu alaydaki atlılar, duvağı alan kişiyi takip ederdi. Duvağı alan kişi genelde bu duvağı başlarında bulunan hatuna teslim ederdi. Hatunda bu duvağı gelen alaya verirdi.⁵⁶⁸ Aslında bu olay, düğün alayındaki atlılarla duvağı kaçıran kişinin cesaret ve maharetlerini ölçen bir eğlenceydi. Bugün ise sadece dillerde ve hafızalarda kalan bir gelenek olmuştur. Ne gelini taşıyan bir deve ne de gelinin duvağını kaçırarak bir atlı var.

Damat evine gelen gelin, deveden indirilirdi. Gelin çadıra girmeden önce, önüne hamurun içinde yoğurulduğu “teyşt” denilen legen konulurdu. Bu legenün üstüne bir tahta kaşık konulur ve gelinden ayağıyla bu kaşığı kırması istenirdi. Eğer gelin ilk denemede bunu başarırsa maharetli ve kuvvetli sayılırdı. İkinci denemede başarırsa bu yeteneklerde idare ettiği sayılırdı. Ama üçüncüde başarırsa bu yeteneklerin azlığının göstergesi olarak kabul edilirdi. Gelin içeriye girdikten sonra, kendisiyle birlikte gelen kadınında hatırlatmasıyla yerine oturmazdı. Gelinin ya kayınvalidesi ya da kayını gelip gelini ikna etmesi istenirdi. Gelinin yanına gelen kayınvalide veya kayın, geline bir şeyler vereceği konusunda söz vermesi gerekirdi. Bu bir koyun, sığır, deve veya koç olabilirdi. Koç erkek tarafının bir tuzağıdır. Eğer gelin koç derse, o damat sayılırdı. Ve zaten “koç olarak damat

⁵⁶⁵ Kaşgarlı, *a.g.e.*, Cilt: I, s. 51.

⁵⁶⁶ *A.g.e.*, s. 150.

⁵⁶⁷ Kaşgarlı, *a.g.e.*, Cilt: III, s.235.

⁵⁶⁸ Kaynak kişi, Hênsê Yazmacı (Karakeçili); Şaha Karakeçili.

senindir” derlerdi. Diğerlerinden birini sayarsa onu geline vermeleri gerekirdi. Bu sözü aldıktan sonra gelin otururdu. Gelin gelirken ayakkabısının altında bir miktar para koyardı. Bunu bilen kadınlardan biri o parayı çıkarır kendisine alırdı.⁵⁶⁹ Günümüzde ise evin kapısını önünde kaşık kırma adeti yerine başka şeyleri kırma devam etmekle birlikte diğer iki adette hala devam etmektedir.

Düğünün diğer önemli adetlerinden biri “şabaş” denilen “saçı”ydı. Gelin eve girerken üzerine şeker ya da para saçılırdı. Ayrıca düğündeki eğlence sürdüğü müddetçe bu saç devam ederdi. Düğünün eğlencesi ise davul veya “büllûr” denilen kaval eşliğinde çekilen halaylardı. Bu eğlence, düğün gününden bir hafta veya üç gün önce de başlayabilirdi. Bu halaylar boyunca bol bol para saçılırdı. Davulcu paralı olduğunu bildiği kişilerin önüne gelir ve kendisine para verene kadar davulu çalardı. Ve o kişi parayı saçardı. Ayrıca parası bol olan kişi halayda bulunan herkes için “şabaş” yani “saçı” edebilirdi. “Şabaş” yapmak istediğinin önüne gider ve parayı onun üstüne saçardı. Ayrıca damat ve gelin halaya girdi mi paralar havada uçuşurdu. Düğün sahibi parayı istediği kişiye verip saçmasını da isteyebilirdi ki, bu gelenek aynı şekilde hala kendini muhafaza ederek devam eden en yaygın adetlerden biridir.⁵⁷⁰ Bu geleneğin en eski Türk geleneklerinden biri olduğu da bilinmektedir. Türklerde de düğünlerde para saçılır. Bazen düğün sahibi başkalarına da para verip saçmalarını isterdi. Ayrıca bu para saçma işi, geliş güzel yapılmaz bunun için ayrılan bir yerde yapılırdı. Bu yerde gelin ve damadın üstüne para saçılırdı.⁵⁷¹ Orta Asya Türkleri arasında da “saçuv” veya “çaçılama” ismi verilen bu geleneğin kökenlerini, şamanizme kadar götürenler var. Bu gelenek, gelinin atının kuyruğuna kımız saçma, un serpmeye, para, çörek ve şeker dağıtma gibi değişimlerle günümüze kadar gelmiştir.⁵⁷²

Gelinin gelmesinden ve eğlencenin bitmesinden sonra düğün yemeği için sofralar kurulurdu. Bu yemeğin eti, düğün sahibinin sürüsünden olurdu. Yani yemek için lazım olan ihtiyaçlar başkasından alınmazdı. Düğün sahibi bütün masrafı kendisi yüklenirdi. Düğünde eğlence olsun olmasın illaki düğün yemeği olması gerekirdi. Gelen misafirleri yemeksiz göndermek en büyük ayıplardan sayılırdı. Divanü Lûgat-it Türkt’e “küden”⁵⁷³,

⁵⁶⁹ Kaynak kişi, Şaha Karakeçili.

⁵⁷⁰ Kaynak kişi, Hênsê Yazmacı (Karakeçili).

⁵⁷¹ Köymen, *a.g.e.*, s. 308-309.

⁵⁷² Ögel, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, s. 267-268.

⁵⁷³ Kaşgarlı, *a.g.e.*, Cilt: 1, s. 404.

Dede Korkut Kitabı'nda “şölen yemeği”⁵⁷⁴ ve Oğuz Kağan Destanı'nda “toy”⁵⁷⁵ olan ve bugün hala en canlı şekilde devam eden bu adet, Türklerin en eski ortak noktalarındandır. Ama şu da bir gerçek ki bugün düğün salonlarında verilen yemekler değil kırsal kesimde belli aileler tarafından verilen yemekler, Türk geleneklerinin izlerini hakkıyla taşıyan düğün yemekleridir.

Gelin ve damat için çadırda “koz” denilen bir bölme yapıldı. Çadırda iki veya üç evlenmiş çift daha olabiliirdi. Çünkü konar-göçer zamanlarda genellikle aileler birlikte yaşardı. Anacak nüfusun çadırda çoğalmasıyla birlikte kendilerine ayrı çadır kurulurdu. Buda belki altı ya da yedi yıl sürebilirdi.⁵⁷⁶ Türk adetlerinde de birkaç evlenmiş çift bölümlere ayrılmış bir çatının altında olabiliirdi.⁵⁷⁷ Hatta evlat, babasının izni olmadan ayrılamazdı.⁵⁷⁸ Yerleşik hayata geçildikten sonra artık birden fazla çiftin bir arada olduğu ailesi sayısı eksildi. Artık tek bir çiftin anne ve babayla birlikte olması tercih edilmeye başlandı. Eğer ilk olarak evlenen büyük oğul evin içinde kalmak istiyorsa, anne babasıyla kalır ve diğer evlenen bütün evlatlar için ayrı ev yapılır. Ama eğer büyük oğul ayrılmak istiyorsa, ayrılır. Ama artık babanın evi küçük oğula kalır. Genel adet böyledir. Evlenen bütün evlatlara ev yapılır ve kendi hisselerine düşen sürü ya da topraktan (ki bugün sürü kalmamış arazi paylaşımı oluyor) bir kısmı verilir ve baba ocağı en küçük evlada kalır. Baba hukukunun geçerli olduğu Türk ailelerinde de bu gelenek vardı.⁵⁷⁹ Ama belli sorumlulukları olan bey ailelerinde bu farklılık gösterebilir. Yani belli bir ailenin ya da aşiretin başına, beyden sonra kimin geçeceği yaşa bağlı değildir. Kimin daha çok eğilimi, ehliyeti ve kısmeti varsa o geçer. Örneğin daha önce Oda kültüründe anlattığımız Ferit Bey, ortanca evlat olmasına rağmen babasının ve annesinin evinde kalmaya devam etmiştir. Yani babasının yerini almıştır.

Evin yeni üyesi olan gelin, bir süre gelinlik yapar. Bu süre üç ay da dört ayda veya daha fazla da sürebilir. Gelin; kayınvalidesi, kayınbabası ve kayınlarıyla bir süre konuşmazdı. Onlara, adı ile hitap etmezdi. Bu adet hem gelinin çekingenliğinden kaynaklanırdı hem de kayınvalidenin gelini daha yakından tanıma yöntemlerinden biriydi. Bir müddet geline bir hediye alınır ve konuşması için kendisine yol verilirdi.

⁵⁷⁴ Ergin, *a.g.e.*, s. 86.

⁵⁷⁵ Togan, Oğuz Destanı-Reşideddin Oğuznamesi , s. 59.

⁵⁷⁶ Kaynak kişi, Hênsê Karakeçili.

⁵⁷⁷ Köymen, *a.g.e.*, s. 307.

⁵⁷⁸ Ögel, *a.g.e.*, s. 247.

⁵⁷⁹ Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s. 220.

Hediyeyi, saydığımız üç kişiden herhangi biri alabilirdi.⁵⁸⁰ Eski Türklerde de bu adetin izine rastlamak mümkün. Ama o zamanlarda daha da katı olduğu görülüyor. Gelin hem kayınvalidesinin hem kayınbabasının hem de kayınbabasının bütün akrabalarının değil ismini onların ismine benzer kelimeler söylemesi dahi yasaktı.⁵⁸¹ Tabi bu âdetin, bugün ne eski Türklerdeki gibi ne de konar-göçer zamanlardaki gibi olduğu söylenemez. Evet, aileye karşı ilk zamanlarda çekingenlik olabilir. Ama bu eskisi kadar uzun sürmez. Büyüklere nasıl hitap edileceği ve onların yanında nasıl durulması gerektiği konularındaki hassasiyetlerin ise hala devam ettiği söylenebilir.

Yeni evinde bir süre kalan gelin, daha sonra baba evini ziyarete gider. Kaşgarlı 'da gelinin evlendikten bir vakit sonra ailesini ziyaret ettiği ve bunun için “tegli keldi” yani “ziyaretçi “geldi” ifadesinin kullanıldığını bize aktarmaktadır.⁵⁸² Baba evine gelen bu ziyaretçi için evlilik ile ilgili bazı adetler devam edecektir. Kalın konusunda bahsettiğimiz “hılât” burada gene gündeme gelecektir. Çünkü bu hediyeyi alan kızın amcası ve dayısı, baba evine gelen yeğenlerini yemeğe çağırıp ona bir hediye vermeleri gerekir. Örneğin konar-göçer zamanda baba evine gelen bir kıza, amcası ve dayısı “hılât”ın hediyesi olarak ona birer deve vermişlerdi. Aynı şekilde günümüzde de bu bir altın yüzük veya altın bilezik olabiliyor.⁵⁸³

3.5.7. Ölen Kardeşin Eşini Alma Adeti

Göçebe toplumlarda, ölen kardeşin eşiyle evlenme en yaygın adetlerden biriydi.⁵⁸⁴ Sosyolojide levirat adı verilen bu adet, Hunlar, Göktürkler ve Oğuzlarda da vardı. Ölen kardeşlerin çocukları ve eşleri ortalıkta bırakılmaz, yaşayan kardeşler onları kendi ailelerine katarlardı.⁵⁸⁵ Ayrıca Uygurlarda da böyle bir uygulamanın varlığı mevcuttu.⁵⁸⁶ Selçuklularda da Tuğrul Bey'in babası Mikail ölünce, onun eşini geleneklere göre kardeşi Yusuf almıştır.⁵⁸⁷ Ayrıca Tuğrul Bey'de ölen kardeşi Çağrı Bey'in eşlerinden birini

⁵⁸⁰ Kaynak kişi, Şaha Karakeçili; Hêsâ Karakeçili.

⁵⁸¹ Özkan İzgi, *Orta Asya Türk Tarihi Araştırmaları*, s. 27-28.

⁵⁸² Kaşgarlı, *a.g.e.*, Cilt: III, s. 230.

⁵⁸³ Kaynak kişi, Hênsê Yazmacı (Karakeçili).

⁵⁸⁴ Golden, *a.g.e.*, s. 80-81.

⁵⁸⁵ Ögel, *a.g.e.*, s. 241.

⁵⁸⁶ İzgi, *a.g.e.*, s. 37.

⁵⁸⁷ Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, s. 103.

kendine eş olarak almıştır.⁵⁸⁸ Türklerde yaygın olarak var olmuş bu usul, Karakeçililerde de Osmanlı'nın son dönemine kadar yaygındı. Çünkü savaşların, aşiret çatışmalarının yaygın olduğu Osmanlı döneminde, sürekli at üstünde olan bu aşiret mensuplarının da erken yaşlarda ölümlerine sebebiyet veriyordu. Hatta aşiret içi bazı uyuşmazlıklarda beyler suikast sonucu dahi öldürülebiliyordu. Bunun sonucunda beylerin ardında kalan maiyetleri, kardeşlerinden ya da abilerinden birine intikal ediyordu. Bu maiyetin içinde bulunan eşler ve çocukları da aileye katılırdı. Çünkü bunların ortada muhtaç bir şekilde kalması istenilmediği gibi kendi soyundan olan çocukların ve kendi namuslarına dahil olan bir kadının başka bir aileye gitmesi hoş karşılanmıyor ve buna izin verilmiyordu.⁵⁸⁹ Bu tavır, Hun Türklerinde de görülen bir tavidir. Onlarda kardeşlerinden geriye kalanların sahipsiz ve yoksulluk içinde kalmalarının töreye uygun olmadığını düşünür ve kendi kanından olanların başka bir soya dahil olmasına göz yummazlardı.⁵⁹⁰

Geriye kalan dulların evlenip evlenmemesi kendi kararlarına bağlıydı. Yani Karakeçili beyleri, geride kalan kardeş eşlerini bir mal olarak görmezdi. Onların rızası alınarak onlarla evlenilirdi. Çünkü eğer çocukları olan dul, isterse bu beylerin gözetimi ve himayesi altında evlenmeden kendi çocuklarını büyütebilirdi ki, bey, kardeşinden veya ağabeyinden kalan çocuklara bakmayı kendisine vazife bilirlerdi. Eğer dul çocuksuz ise de evlenmeyebilirdi. Ama bu genelde seçilen bir seçenek değildir. Çünkü çocuksuz bir dulun, aşiret gibi bir yapının içinde sorunsuz yaşaması zordu. Bu yüzden kendisine sahip çıkacak birisiyle evlenmeyi daima tercih ederdi.⁵⁹¹ Bugün ise bu adet, yeni kuşaklar arasında çok sıcak bakılmayan bir uygulamadır. Hatta gençlerin yadırgadığı ve ayıpladığı bir adet olmuştur. Çünkü geçmiş şartları düşünmeyen ve tabi o zamanı yaşamayan bu zamanın kuşaklar sanki hiç var olmamış bir adet olarak görmeyi tercih etmektedir. Ama şu da bir gerçek ki eğer dul kalmış bir kadının çocukları var ise bu çocuklarla birlikte başka birisiyle evlenmesi aile büyüklerinin kabul edeceği bir şey değildir. Bu yüzden de çocukları olan dul, genelde evlenmemekte ve çocuklarının başında durmaktadır. Eşinden kalan miras, eşin ve çocukların olur ve bu şekilde kimseye muhtaç olmadan geçinir. Ama eşi ölen dul, genç ise durumlar değişir. Eskiden eşinin kardeşiyle evlenip, eşinin ailesiyle kalırdı. Ama şimdi herhangi bir evlilik bağı olmadan genç bir kızın kayınbabasının evinde

⁵⁸⁸ Eröz, *a.g.e.*, s. 54.

⁵⁸⁹ Kaynak kişi, Hênsê Yazmacı (Karakeçili).

⁵⁹⁰ Ögel, *a.g.e.*, s. 245.

⁵⁹¹ Kaynak kişi, Şaha Karakeçili.

durması çok zor ki zaten kızın ailesi de bunu kabul etmez ve kız babasının evine geri döner. Her ne kadar oğlu ölen taraf için zor bir durum olsa, kızın gene evlenme hakkı vardır.

3.5.7. Evlilikle İlgili Diğer Konular

Çok evliliğin, Karakeçililerde daha çok konar-göçer zamanlarda var olduğu görülmektedir. Ama çok evlilik yapanların genelde aşiretin başında bulunan reisler yani beyler tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Belli bir mal varlığına ve itibara sahip olan bu beyler, birden fazla hanım almaktaydı. Ama sonradan alınan hanımların konumu ilki gibi değildir. Çünkü ilk alınan hanım, genelde beyin akrabası olmaktaydı ve belli haklara sahipti. Yani “*hatun*” konumundaydı. Sonradan gelen hanımlar, bu hatuna itaat etmek zorunda olmakla birlikte ona karşı saygılı olmaları gerekti. Ziya Gökalp’in de bahsettiği gibi eşin, kocaya olan akrabalığı onu hukuki olarak yükselten bir etkendi.⁵⁹² Bu hatun, beyin yanında dahi söz sahibi olabiliyordu. Toplanan bazı meclislerde gerekli olsa, hatun da dahil olurdu. Bey’in maiyetinde bulunanlar, birçok konuda hatunun emri altındaydı. Sonradan gelen hanımlar da hatunun emri altında, evin belli işleri ile meşgul olmak zorundaydı.⁵⁹³

Karakeçililerde çok evliliğin aslında belli konumlara gelmiş kişiler tarafından yapıldığı görülmektedir. Reislik konumuna gelmiş beyler dışında çok evliliğin yaygın olmadığı görülmektedir. Bazı kabilelerde sıradan insanların da çok evlilik yaptığı bilinen bir şeydir ama bu onların konumlarından ya da belli bir mal varlığı sahibi olmalarından kaynaklanmamaktadır. Bu daha çok o kabilenin kendi aralarında yaptıkları yaygın bir evlilik modeli yani âdetleri olmasından kaynaklanmaktadır. Karakeçililerde, eski Türklerde olduğu gibi belli konumlara gelmiş kişiler dışında çok evlilik taraftarı olduğu gözlenmemektedir.⁵⁹⁴ Bugünkü tabloya baktığımızda, aslında bu gerçeği görmek mümkün. Çünkü bugün hemen hemen aşiret içinde çok evlilik yapmış ailelere rastlamak mümkün değil. Varsa dahi bu, belli kişilerin geçmişte yaptığı evliliklerin bakiyeleridir. Yani konar-göçer zamanlarda aşiretin başında bulunan kişilerin birden fazla evlilik yapması göçerlikten kaynaklanan bir adetti.

⁵⁹² Gökalp, *a.g.e.*, s. 150.

⁵⁹³ Kaynak kişi, Hênsê Karakeçili; Şaha Karakeçili.

⁵⁹⁴ İzgi, *a.g.e.*, s. 36.

Boşanma, Karakeçililerde sıkça rastlanan bir olay değildir. Yok denilecek kadar azdır. Ne erkek ne de kadın aralarında çok önemli olaylar gerçekleşmediği müddetçe boşanma olayı gerçekleşmemektedir. Eğer koca ve eş arasında geçimsizlik, birlikte yaşamayı zorlaştıracak derecede ise kadın çocuklarıyla evinde yaşar ve eşinin eve gelmesini kabul etmeyebilir. Eğer eğer anlaşmazlık eşler arasında devam edip ve çözülmeyecek bir hal alırsa, kadın eşinin mal varlığından kendisine ve çocuklarına düşen payı isteyip, kocanın başka biriyle evlenmesine karışmayabilir. Ama bu sık karşılaşılan bir olay değildir. Tabi bu boşanmama olayı daha çok akrabalar ve aşiretler arasında kurulan evlilik bağlarında olur. Günümüzde şehirliyle yapılan evliliklerde nadir de olsa boşanma olayları olabilir.

Berdel, geçmişte yörede çokça başvurulmuş evlilik bağı kurma yöntemlerinden biriydi. Bu evlenme yönteminde, iki aile anlaşır ve karşılıklı gelin değişimi olur. Bu şekilde yapılacak evlilikte, yukarıda bahsettiğimi kalın konusunda da değişiklik yaşanır. Yani aileler birbirlerine herhangi bir şey vermez. İki ailede kendi kızlarına ve oğullarına, yukarıda bahsettiğimiz her şeyi yapmak ve almak zorundalar. Bu berdel yöntemiyle yapılan evliliklerde çokça sorunlar yaşandığı için bugün tercih edilen bir evlilik yöntemi değildir. Çünkü bir tarafın evliliği iyi giderken diğer tarafın evliliği iyi gitmeyebilir. Evliliği iyi olmayan taraf yüzünden, evliliği iyi giden taraf sürekli bir baskı ve tehdit altında olabilir. Örneğin; eğer mutlu olmayan taraftaki koca, eşini bırakmak istese, diğer taraf mutlu olsa bırakmak zorunda kalabilir. Koca istemezse de ailenin baskısı altında kalır. Bir tarafın ekonomik durumu iyi, kötü ise bu durum çiftler ve aileler arasında sürekli tartışmalara yol açabilir. Bu yüzden, günümüzde bu evlilik yöntemi, artık tercih edilmemektedir.

Beşik kurtmesi, en eski geleneklerden biri olsa da Karakeçililer arasında çok yaygın değildir. Yapılsa da beşik kurtmenin bilenen adeti üzere aileler belli şahitler huzurunda çocuklarını büyüdüklerinde birbirleriyle evlendireceklerine dair söz vermektedir.

Kızın kaçması veya kaçırılması, Karakeçililerde hem pek rastlanmayan hem de çok ayıplanan bir olaydır. Karakeçililere bağlı bazı kabilelerde kız kaçırma olayı olmaktadır. Olayın tarafı olan aileler, saygı duyduğu ve itibar ettiği bir beyin yanına gidip bu sorunun çözülmesi için ricada bulunabilir. Genellikle, kız kaçıran tarafa bir bedel

ödettirilir. Yani kaçırın taraf, kız tarafına belli miktarda para vermesi gerekir. Böylece olay kapanır.

Geçmişte de günümüzde de Anadolu'nun birçok yöresinde sağdıç denilen ve damadın hem dostu hem de yol gösterici olan kişi⁵⁹⁵, bu yörede kirve olarak anılmaktadır. Düğün tarihinin belirlenmesinden itibaren, düğünün her safhasında, damadın yanında kirvesi olur. Kirve ve damat arasında karşılıklı hediyeleşmeler olur. “Saçı”nın yani paranın dağıtılması gereken birçok yerde, kirve, damada müsaade etmeden bu görevi kendisi yapar. Yani bu kurum hem evlilikten önce hem de evlilikle birlikte daha da pekiştirilerek maddi ve manevi birlikteliği ifade eder.

⁵⁹⁵ Ögel, *a.g.e.*, s. 271.

3. 6. OYUNLAR⁵⁹⁶

Günümüz teknolojisinin getirdiği oyunlar, yöresel oyunlarının da geride kalmasına sebebiyet vermiştir. Bu yüzden Karakeçi bölgesinde oynan ve oynanmış olan bazı oyunların tamamen unutulmaması için kayıt altına alınması maddi kültü için önemlidir.

3.6.1. Kûndêrisk Oyunu (Yüzük Bulma Oyunu)

Bu oyunun ne zamandan beri oynandığı bilinmemekle birlikte öteden beri belli kişilerin odalarında oynandığı bilinmektedir. Günümüzde Karakeçi bölgesinde sadece Ferit Bey'in odasında hâlâ oynanmaya devam eden bu oyunun izlerine, aslında diğer aşiret bölgelerinde de pek rastlanılmamaktadır. Bu yüzden de bu oyun, kayıt altına alınması gereken önemli oyun kültüründen biridir.

Oyunun Oynanması İçin Gerekli Malzemeler

Bu oyun iki ayrı rakip grup arasında oynanır. Her grupta bulunan kişi sayısı dört kişi olabileceği gibi daha fazla da olabilir. Oyunun oynanması için gerekli olan temel malzemeler; yedi fincan⁵⁹⁷, elek, bir yüzük, bir dismâl ve büyükçe bir örtü lazımdır. Dismâl, resimde görüldüğü üzere eleğe sıkıca bağlanan ve fincanların elek üzerinde titremeden sabit bir şekilde kalmasını sağlayan bir malzemedir. Fincanlar ise, hazırlanan tahtın üstüne daire şekilde dizilen ve yüzüğü saklaması için kullanılan diğer ana bir malzemedir. Yüzükte zaten oyuncuların bulması gereken bir eşyadır. Örtü ise, rakiplerin yüzüğü hangi fincana koyduklarını görmemek için tahtı kuran ile tahtı bekleyen grup arasında açılan bir perde şeklindedir.

⁵⁹⁶ Oyunlar hakkında bilgi veren kaynak kişi, Maruf Türkdili, (46 yaş), Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün (Mahallesi), 18.04.2021; Haşim Karakeçili, (45 yaş), Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 18.04.2021; Mithat Baysan, (43 yaş), Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 18.04.2021.

⁵⁹⁷ Bu oyun için her fincan kullanılmaz. Bu oyun için olan özel fincanlar bulunmaktadır. Günümüzde nadir bulunmakla birlikte resimdeki fincanlar Hadi Bey'den kalmadır.

Resim 138: Dimâl'in Örtüldüğü Elek

Resim 139: Fincan, Yüzük ve Hazırlanan Taht

Oyunun Oynanma Şekli ve Oyunun Kuralları

1. Bu oyunun ilk önce kimden başlayacağını tespit etmek için taht iki fincan ile kurulur. Fincanda yüzüğü bulan taraf, ilk önce başlar. Bu aşamadan sonra taht, yedi fincan ile kurulur.
2. Tarafların bu oyunu kazanmaları için 101 puanı tamamlamaları gerekir. Bu puanın toplanma şekli şöyledir:
 - a. Taht kurma görevini kazanan taraf, tahtı rakip tarafa sunar. Eğer karşı taraf, ilk fincanı yani 7. fincanı kaldırdığında yüzüğü bulamazsa, karşı taraf bu sefer altıncı fincanı kaldırır, eğer 6. fincanda yüzüğü bulursa taht sahibi hem 10 puan alır hem de tahtı gene kurma hakkını alır. Lakin eğer yüzük 6. fincanda değil de 5. fincanda bulunursa, taht sahibi gene hem 5 puan alır hem de tahtı kurma hakkı gene onlara geçer. Aynı şekilde eğer yüzük 5. fincanda değil de 4. fincanda bulunursa taht kuran taraf gene hem 4 puan hem de tahtı kurma hakkını alır. Eğer yüzük 4. de değil de 3. fincanda bulunursa aynı şekilde 3 puan ve taht kurma hakkı gene aynı tarafa geçer. Son iki fincanda ise, yüzük bulunmazsa tahtı kuran takım gene hem 3 puan hem de tahtı almış olur. Bu şekilde puanlama devam eder.
3. Tahtın rakip tarafa geçmesi ancak iki şekilde olur. Karşı taraf ya yüzüğü taht yedi fincan şeklinde kendisine getirildiğinde ya kaldırdığı ilk fincan da yüzüğü bulması gerekiyor ya da son iki fincan kaldığında, gözlemlediği ve yüzüğün içinde olduğunu düşündüğü fincanda yüzük çıktığında tahtı alabilir.

4. Bu şekilde devam eden oyunda ilk 101 puanı tamamlayan taraf finale kalmış olur. Ve bu 101 puanı alan taraf, altı fincan ile tahtı gene diğer tarafa kurar. Bu aşamaya “*destegül*” denilmektedir. Bu aşamada karşı tarafa, tahtı kuran tarafın puanını düşürmesi için üç puan hakkı verilir. Şöyle ki:
 - a. Taht kuran tarafın puanını düşürmek için karşı tarafa 75 puanlık bir hak verilir. Karşı taraf bu puanı şu şekilde kullanabilir; karşı taraf, boş olduğunu düşündüğü fincan için “*boş*” deyip oyuna devam edebilir. Yada ilk fincan için 75 puan verip fincanı kaldırabilir. Eğer yüzük fincanın altında ise 75 puan, taht kuran taraftan düşürülür ve taht bunlardan karşı tarafa geçer. Lakin fincan boş çıkarsa oyun tamamen biter ve taht kuran taraf oyunu kazanmış olur.
 - b. Diğer taraftan eğer, karşı taraf puanını tek seferde değil de iki seferde kullanabilir yani 50 ve 25 bölecek şekilde kullanabilir. Örneğin kaldırdığı bir fincan için elli puan verip fincanı bulamazsa, oyun bitmez ve 25 puanlık hakkını diğer fincanda kullanır (bu arada boş düşündüğü fincanlar için “*boş*” deme hakkını da kullanabilir. Ama bu da riskli bir hamledir. Çünkü boş dediği fincan dolu çıkarsa oyun gene düşer). Bu 25 puanlık hakkında, fincanı bulursa hem taht kuran taraftan 25 puan düşürebilir hem de tahtı alabilir. Ama bulamazsa oyun düşer ve taht kuran taraf kazanır.
5. Bu oyun, böylece destgöl aşamasında ya yanlış bir hamle sonucu yada gene puanın 101’e tamamlanmasıyla sona erer.

3.6.2. *Kît Oyunu*

Bu oyun çok eskiye dayanmakla birlikte 2000’lerden sonra oynanması bırakılmış önemli oyunlardan biridir.

Bu oyun iki grup halinde oynanır. Bu grupları oluşturan oyuncular beş kişiden oluşacağı gibi daha fazla kişiden de oluşabilir. Bu oyun için gerekli olan malzemeler; tahtadan silindir şeklinde yapılmış her iki ucu sivri yaklaşık 15-20 cm uzunluğunda tahta bir kît⁵⁹⁸, kît’i fırlatmak için gene tahtadan silindir şeklinde yapılmış ve yaklaşık 1 ile 1.5 m uzunluğunda “ço” ismi verilen ve bütün oyuncuların kullanacağı sabit bir sopa ve iki

⁵⁹⁸ Oyun, ismini iki ucu sivri olan bu küçük tahtadan alır.

kişiyeye bir sopa düşecek şekilde sopalar (oyun yer değıştirdikçe sopalar karşı tarafa verilir) lazım. Oyunun kimden başlayacağını tespit etmek için her takımdan birer kişi seçilir ve kî't'i en uzun mesafeye atan kişinin takımı oyuna başlar.

Bu oyun geniş bir alanda oynanır. Kî't'in atıldığı yeri belirlemek için büyükçe bir taş konur ve oyunu başlatacak takım bu taşın yanında sırayla kî't atarken, karşı tarafta aralarında yaklaşık 1 veya 1.5 metre olacak şekilde geniş bir alana yayılır ve oyuncular yaklaşık taşın olduğu yerden 20-25 metre uzakta olurlar. Bu oyunun oynanma kuralları şu şekildedir:

1. Oyuna ilk başlayan takımının oyuncuları sıraları geldikçe sabit sopayla kî't'i diğer takımın olduğu alana havadan fırlatır. Eğer karşı taraftan herhangi bir oyuncu, üzerine gelen kî't'i karşılayıp vurursa ve vurduğu kî't, kale konumunda olan taşın öte tarafına geçerse, oyun, kî't'i atan takımdan alınır ve diğer tarafa geçer.
2. Bu oyunda oyuncular iki şekilde oyundan düşer:
 - a. Birincisinde eğer kî't'i atan kişinin kî't'ine karşı taraftan biri sopayla vurursa, bu kî't, taşı geçmezse bile kî't'i atan kişi oyundan düşer.
 - b. Oyundan düşmenin diğer şekli ise dış alanda bekleyen takımın oyuncularından biri, belli bir mesafede eliyle kî't'i, kale de bekleyen ve kî't atan kişinin üzerine atılır. Eğer kî't'i karşılayan kişi kî't'i vuramazsa ve kî't taşın diğer tarafına geçerse, sabit sopayla ölçüm yapılır. Sabit sopa kale ve kî't arasına konulur, eğer sopa kî't'e yetişirse, kî't'i atan kişi oyundan düşer. Ama yetişmezse oyun devam eder.
 - c. Diğer oyundan düşme şekli ise şöyledir; kî't'i atan kişinin kî't'i dış alanda bekleyen oyunculardan biri tarafından havada karşılanırsa ve bu karşılayan kişi, kî't havada olacak şekilde bu kî't her vurduğunda bir kişinin ismini söyler, havada üç sefer vurursa üç kişinin ismini söyler. Artık bu sayı kişinin oyunculuk kabiliyetine bağlıdır. Bu ismi söylenen kişiler, daha oyuna başlamadan bile oyundan düşebilir.
3. Oyundan düşen oyuncuların, oyuna tekrar dahil edilme şekli ise şöyledir:
 - a. Kî't'i atmak için gelen yeni oyuncunun üzerine diğer takımdan bir oyuncu belli mesafede eliyle kî't'i atar, eğer kale de bulunan oyuncu kî't'e vurursa

arkadaşı için bir puan kazanmış olur. Eğer bu şekilde üst üste üç puan alınır, oyundan düşen tekrar oyuna dahil olur.

3.6.3. Çırrê

Bu oyunda çoklu bir oyun olup iki takım halinde oynanır. Gene oyuncular dört veya daha fazlası da olabilir. Bu oyun açık ve geniş bir alanda oynanır. Bu oyunun merkezi yani korunması gereken kalesi “*kûrrûm*” adı verilen büyükçe bir taştır. Oyunun ilk önce kimden başlayacağını tespit etmek için bir tekerleme ile sayma yapılır. Tekerleme hangi takımın oyuncusunda biterse, oyun, oyuncunun takımıyla başlar. Kazana taraf, *kûrrûm* denilen taştan genişçe ve belli bir mesafe uzaklığında yayılır. Kaybeden taraf ise bu taşın etrafında dağılır ve dış alana yayılmış olan takımın kaleyle kendi aralarında geçmesini önlemeye çalışır. Oyun ile ilgili belli bilgiler ve kurallar şöyledir:

1. Kalede bulunan kişiler, dışardaki kişileri tek tek avlayıp *kûrrûm*'da toplamalı ve bu şekilde karşı taraf oyuncularını, oyundan düşürerek sayılarını azaltması lazım. Dış alana yayılmış olan oyuncular ise kale de bulunanlar ile taşın arasında geçerek onları düşürmeleri lazım.
2. Eğer alan dışında bulunan takımın oyuncularından biri, *kûrrûm* denilen taş ile bunu koruyan oyunculardan birinin arasından “*çırrê*” deyip geçerse, o oyuncu oyundan düşmüş olur. Ama kale koruyucusu çabuk davranıp taşla kendisi arasında geçmeye çalışan bu kişiye eli ile vurursa, dış alan oyuncusu oyundan düşmüş olur.
3. Yada dış alan oyuncusu kale de bekleyen iki kale koruyucusu arasından geçerse, *çırrê* deyip ismini söylediği kişi oyundan düşer.
4. Eğer dış alan takımının oyuncularından yetenekli ve uyanık olan birisi, kale koruyucularını, *kûrrûm* denilen taşın bir tarafında toplu olarak yakalayıp, yani taş ile bunun koruyucuları olan bütün oyuncular arasından geçerse bütün takım oyuncuları düşer ve oyun kazanılmış olur. Buna “*çırrê kûrrûm*” denilir.
5. Ayrıca oyundan düşmüş dış alan oyuncularından birinin tekrar oyuna dahil olması için dışarıda kalan arkadaşlarından birinin kale koruyucularından birini *çırrê* yaparak düşürmesi lazım. Aynı şekilde kale koruyucularından birinin gene oyuna dahil olması için dış alanda bulunan bir oyuncuyu yakalaması lazım.

6. Eğer kûrrû'mu koruyanlardan sadece bir kişi kalırsa ceylan anlamında “ğezâl” yapılır. Bu aşamada yalnız kalan kale koruyucusu kaçır ve bütün dış alan oyuncuları bunu kovalar. Yani av ve avcı gibi. Eğer kale koruyucusu yakalanırsa oyun biter. Ama yakalanamayıp dış tarafta alandaki bütün oyuncuların bir tarafa toplandığı anda bunlarla kûrrûm denilen taşın arasında çırrê deyip geçerse, oyundan düşmüş olan bütün kale koruyucuları oyuna tekrar dahil olur.

7.

3.6.4. Kijo

Bu oyunda kêt gibi artık oynanmayan oyunlardan biridir.

Bu oyunda diğer oyunlar gibi iki takım halinde olur. Gene her takım dört, beş veya daha fazla kişiden oluşabilir. Bu oyunda genişçe bir alanda oynamakla birlikte dolunay gecelerinde oynan bir oyundur. Bu oyun için gerekli olan tek malzeme ise yuvarlak şekilde çok küçük olmamakla beraber yuvarlak beyaz bir taştır. Oyuncular bu taşı döverek kendileri yapmaktaydı. Bu oyunda bütün oyuncuların birlikte toplandığı bir ana merkez vardır. Yani kale gibidir. Buradan taş atılır ve taş bulunursa bu kaleye yetiştirilirse ancak oyun kazanır.

Bu oyunun kimden başlayacağını tespit etmek için gene sayma yoluyla bir takım tespit edilir. Kazanan taraftan bir oyuncu seçilir ve bu kişi taşı olabildiğince en uzak mesafeye atar. Ama taş atılırken ilk başlayan takımın oyuncuları dahil herkes arkasını döner ve sadece taşı atan kişi taşı nereye attığını bilir. Bu beyaz taşın atılmasıyla birlikte iki takımın bütün oyuncuları taşın atıldığı alana dağılır ve taşı bulmaya çalışır. Karanlıkta göze çarpan beyaz taşı ilk bulan kişi, taşı bulduğu konusunda kendisini belli etmemeye çalışır. Çünkü belli ederse karşı tarafın ona müdahalesi erken olur ve taşın ondan alınması kolay olur. Taşı bulan kişi oyuncuların seyrekleştiği bir yere gelince “kijo” deyip kaçır. Bunu duyan diğer takımın oyuncuları bunu kovalamaya başlar. Ayrıca kijo'yu bulan kişinin arkadaşları da ona yardım etmeye gelir. Eğer kişi taşı elinde daha fazla tutamayacağını anlarsa hemen bir diğer arkadaşına vermeye çalışır. Diğer takım oyuncuları da aynı şekilde taşı taşıyan kişiyi yakalayıp taşı, onun elinden almak için uğraşır. Bu oyunda oyuncuların didişme sırasında üst üste yığıldığı dahi olur. Bu şekilde didişe didişe taşı taşıyan kişi kaleye varıp kijo yapmaya çalışır ve ilk taşı götüren takım kazanmış olur. Oyun bu şekilde takımlar arasında dönüp devam eder.

3.6.5. Taş Glle (Taş Misket) Oyunu

Bu oyun, takım halinde değil bireysel olarak oynanır. İdeal oyuncu sayısı üç ile altı kişi arasında değişir ama bu sayı yedi kişi de olabilir. Bu oyun için gerekli olan malzemeler; el ile yapılmış taştan bir “glle” (misket) ve misketin vurması için “tek” denilen küçük hedef tahtalarıdır. Hedefler oyuna dahil olan oyuncuların sayısı kadar indirilir. Ayrıca her oyuncu kendisi için yaptığı özel taş misketi bulunur. Bu oyun geniş bir alanda oynanır. Hedef tahtaları 1.5. metre aralıklarla aynı sırada olacak şekilde dizilir. “Peşık” denilen kişi ilk önce oyuna başlar. Misketin atıldığı yer ile hedeflerin indirildiği yer arasında belli bir mesafe olmakla birlikte merkez konumda olan ve misketin ilk atıldığı yere “henek” denilir. Oyun şöyle oynanır:

1. Misketi atan ilk kişi eğer hedefi vurursa, oyuna devam eder ve diğer hedeflere yönelir, onları vurmaya çalışır. Eğer vuramazsa “fırt” etmiş olur ve sırada bekleyen oyuncu aynı şekilde hedef tahtalarından birini vurmaya çalışır. Vurursa devam eder. Ayrıca daha önce olan oyuncunun misketine yakın bir mesafeye gelirse ve bu oyuncunun misketini vurabileceğinden eminse misketini o oyuncunun misketine atar. Eğer miskete vurursa, o oyuncu oyundan çıkar, yok eğer vuramazsa, sıra daha önce belirlenmiş olan diğer bir oyuncuya geçer. Oyun bu şekilde devam eder.

Resim 140: Taştan Glle (Misket) **Resim 141:** Oyundan Kareler

Resim 142: Oyun Oynanırken

3.7. ÖLÜ TÖRENİ (ŞÛN)

Karakeçililer de “şûn” denilen ölü töreni, İslâmi ve İslâm öncesi Türk geleneklerinin izlerini taşıyan önemli bir maddi ve manevi kültürdür. Burada ölü törenine dair İslâmi değerler üzerinde durulmayacaktır. Zira tüm Müslüman ülkelerinde ölümler için yapılan taziyelerde belli İslâmi ölçütler izlenmektedir ve bu Karakeçililerde de böyledir. Bizim bu kısımda üzerinde duracağımız, bu konuya dair İslâmiyet öncesi Türk kültürüne ait izlerin, günümüzdeki izlerine bakmaktır. Bu yüzden de Karakeçililere ait adetlere geçmeden önce eski Türklere, özellikle de Oğuzlara ait bazı adetler verilip daha sonra da Karakeçililerin adetleri ile bir karşılaştırma yoluna gitmek ve böylece geçmişten günümüze intikal eden bazı kültür unsurları görmek daha açık olur.

Oğuz Türkmenlerinin kültürünü en açık şekilde bize yansıtan Dede Korkut Kitabı’nda bu konuyla ilgili bazı kesitlere yer verilmiştir. Beyreğin öldüğüne dair geçen destanda şu ifadeler geçmektedir: “*Beyreğin babasına anasına haber oldu. Ak evinin eşiğinde feryat koptu. Kaza benzer kızı gelini ak çıkardı kara giydi. Ak boz atının kuyruğunu kestiler.*”⁵⁹⁹ Yine Bamsı Beyrek’in ölüm haberini alan anası: “*Ak bürçekli anası boncuk boncuk ağladı, gözünün yaşını döktü, acı turnak ak yüzüne aldı çaldı, al yanağını yırttı, kargı gibi kara saçını yoldu, ağlayarak sızlayarak evine geldi.*”⁶⁰⁰ Banu Çiçek ise: “*Çekti yakasını yurttı, acı turnak ak yüzüne aldı çaldı güz elması gibi al yanağını yırttı.*”⁶⁰¹

Köymen, eserinde Türk cenaze töreniyle ilgili şu ifadelere yer vermektedir: “*Ansızın ölen Türk Hakanı Mu-han’ın cenaze törenine Türkler nezdinde bulunan Çin elçisi de katılmağa davet edildi...Çin elçisi matem törenine katılmıyor; çünkü katılınca, Türk âdeti gereğince yüzünü çizmesi gerekecekti.*”⁶⁰²

Ziya Gökalp ise bu konuyla ilgili eserinde şu bilgilere yer vermektedir: “*Cenaze için toplanıp ağlamaya yuğ adı verilirdi. Yuğa bütün bildiklerinden yuğcular ve sıgıtçılar (ağıtçılar) gelirdi. Bunlar kendi kendilerini yaralayarak yüzlerini yırtarak her taraflarını kan içinde bırakırlardı.*”⁶⁰³

⁵⁹⁹ Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, s. 37.

⁶⁰⁰ Ergin, *a.g.e.*, s. 70-71

⁶⁰¹ Ergin, *a.g.e.*, s. 73.

⁶⁰² Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, s. 306.

⁶⁰³ Gökalp, *Türk Medeniyeti Tarihi*, 121.

Kafesoğlu ise bu törenle ilgili şu açıklamalara yer vermektedir: *“Saçlar kesilir, saç-baş dağıtılır, yüz, kulak bıçakla çizilerek kan akıtılır, ölenin atları, kuyrukları kesilerek kurban edilir, ayrıca yemek verilirdi.”*⁶⁰⁴

İnan'ın eserinde ise ölümden sonra yapılanlarla ilgili şu bilgiler geçmekte: *“Eski Türkler ölülerinin hatırasına büyük aş (ziyafet) törenleri yaparlar, zenginler yüzlerce hayvan keserlerdi. Hazırlanan yemeklerden bir kısmını ölünün mezarı üzerine dökerlerdi.”*⁶⁰⁵ *“Defin törenine iştirak edenler için evde et pişirilir.”*⁶⁰⁶ *“Eski Türkler ölülerine “aş verme”yi en önemli vazife saymışlardır. İlk çağlarda aş doğrudan doğruya ölüye verilir, yani mezarına konulur veya dökülürdü. Manevi kültür geliştikten sonra bu tören “sevabını ölünün ruhuna bağışlamak” üzere fakire yemek, helva vermek şeklini almıştır.”*⁶⁰⁷

Yukarıda verdiğimiz eski Türk cenaze törenlerine dair uygulama ve adetlere Karakeçililerde de rastlanılmaktadır. İlk ölüm haberi geldiğinde, kadınlar yumruk haline getirdiği elleriyle göğüs kafeslerini döver, saçlarını çeker ve yüzlerini tırnaklarıyla çizerlerdi. Saç örgüleri uzun olanlar örgülü saçlarını keserdi. Ayrıca siyahlar giyerlerdi. Ölünün yakınları üç veya yedi güne kadar yıkanmazlardı. Özellikle bu adetler, belli bir yaşa gelmiş ve kendisinden önceki kuşakların uygulamalarını taşıyan kişiler tarafından hala canlı bir şekilde yaşanmaktadır. Ama yeni kuşaklar bu tür uygulamalara mesafeli davranmaktadır. Çünkü onlar için bu uygulamalar çağ dışı olup ürkütücü görülmektedir. Ayrıca İslâmi ölçütleri takip edenler, bu tür yasın, ölümler için iyi olmadığını bildikleri için bunu yapanları, taziye boyunca uyarmaktadır. Ama bu cenaze törenleri de tamamen ortadan kalkmış değildir. Zira bu gün hâlâ taziye evinde bütün kadınlar toplanır ve ağlaşırlar. Ayrıca ölünün yakınlarından bazıları taziye için gelenleri karşılarlar, taziyeye gelen eski adetleri sürdüren biriye gene dövünerek ölü yakınlarının yanına gelir ve bütün kadınların toplandığı yere giderler. Burada herkes ağlar. Ağıt yakanlar, ölü yakınlarının yanına oturur ve ölen kişi ile ilgili ağıtlar söylemeye başlarlar. Bu ağıtçılar, ağıt söyledikçe etraftaki herkes de ağlar. Taziye devam ettikçe bu, devam eder. Bunların yanında ölen at sahibi bir bey ise onun atının kuyruğu da bağlanırdı.⁶⁰⁸

⁶⁰⁴ Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s. 291.

⁶⁰⁵ İnan, *Eski Türk Dini Tarihi*, s. 183.

⁶⁰⁶ İnan, *a.g.e.*, s. 40.

⁶⁰⁷ İnan, *a.g.e.*, s. 40.

⁶⁰⁸ Kaynak kişi, Hêsâ Karakeçili, 25.04.2021.

Ölünün ilk defnedildiği gün, ölü defin işlemine katılanlar için et ve pilav yapılır. Ayrıca sonraki günlerde de ölü için yemek verileceği için eğer yer yetmeyecekse çadırlar açılır. Son yıllara kadar kara çadır yani kıl çadırlar kurulurdu. Ama günümüzde varsa taziye evlerinde yada belediyelerden temin edilen çadırlarda da taziyeler yapılır. Ama hala kıl çadır kuranlar da mevcuttur. Misafirleri ağırlayacak yeteri kadar yer temin edildikten sonra yemekten sorumlu aşçılar ve bunlara yardımcı olacak ahali belirlenir ve taziye boyunca bunlar yemekten sorumlu olur. Ayrıca mırza ve çaydan sorumlu olacak kişiler de tespit edilir. Bu şekilde ölen kişinin hayrına olacak şekilde günlerce yemekler verilir. Ölü aşı et ve pilavdan oluşur ve yanına bir tırşık yani sulu yemek yapılır. Tabi bu uygulamalar herkeste aynı olmayabilir. Bazı aileler taziyelerini şehir merkezlerinde taziye evlerinde üç gün süreyle yapabilir ve restoranlardan ve fırınlardan temin ettikleri kebab ve lahmacun gibi hazır yemekleri konuklara sunabilir. Bununla birlikte bu tür yemeklerin masraflarını sadece taziye sahibi değil yakınları da verebilir. Ama tür uygulamalarda en makbul görülen şey cenazenin ölünün kendi köyünde yapılması ve onun hayrı için et ve pilavdan oluşan yemekler vermektir. Örneğin, Hadi Bey vefat ettiğinde kendi köyünde taziyesi aylarca sürmüştür. Bu taziyede kıl çadırlar kurulmuş ve taziyenin ilk günlerinde binlerce kişiye yemekler verilmiştir. Her gün yüzlerce koyun, kuzu ve oğlak kesilmiştir. Ayrıca tonlarca pirinçten pilav yapılıyordu. Ayrıca bu taziyede tonlarca çay şekeri ve yüzlerce kilo çay gitmiştir. Ayrıca dışarıdan gelen konuklar da, taziye için küçük ve büyük baş hayvanlar getirdikleri gibi develer dahi getiren olmuştu. Bununla birlikte şeker ve pirinç getirenler de olabiliyordu. Böylece bu taziye aylar içinde misafirler azalarak devam etmiştir. Aynı şekilde Hadi Bey'in eşi Zeruk Hatun da vefat ettiğinde de taziyesi bu şekilde olmuştur. Taziyeden fazla kalan çay şekeri gene ölünün hayrı için ihtiyaç sahibi veya ahaliye veriliyordu.⁶⁰⁹ Bu gün de aşiretin önde gelenlerin taziyeleri böyle sürmektedir. Büyük veya küçük ziyafetler verilsin, bu yemeklerdeki temel amaç ölünün son yolculuğunda ona hayır kazandırmak ve onu layıkıyla uğurlamaktır. Ayrıca ölü için tutulan yas ise kişilerin ya kendi üzüntüsünü dışarıya aktarma çabasıdır ya da ortama uyum sağlama çabasıdır.

Görüldüğü üzere eski Türk gelenekleri ile bugünkü Karakeçililere ait adetleri karşılaştırıldığında benzerlikler olduğu tespit edilmektedir. Bazı uygulamaların amaçları birbirinden farklı olsa da genel anlamda benzerlikler mevcuttur. Tabi bu örf ve adetleri

⁶⁰⁹ Kaynak kişi, Hêsâ Karakeçili.

sadece Türk kültürüne de bağlamak yanlış olur. Zira bölgede Arap, Kürt, Türkmen ve Farslıların kültürlerinin sentezi de mevcuttur ve bölgede bulunan her halktan aşiret bu sentezden illa etkilenmiştir.

3.8. HALK HEKİMLİĞİ

Karakeçi bölgesinde bazı belli hastalıklar daha çok el verme yöntemleri ile tedavi edilmekteydi. Yani bir kişinin el verme yöntemi bir hastalığı tedavi etmesi için, ancak kendisinden önce aileden birinin bu hastalığın tedavisini yapmış olması gerekir ki bu nesilden nesile aktarılan bir şeydir. Hastalığı tedavi eden kişi üst soyundan (anneanne, babaanne, anne veya baba) birinden el almış olması lazım ve veren kişi de kendi rızası ve isteğiyle ehil gördüğü bu kişiye el vermiş olması lazım gelir. Ayrıca bu el verme, genelde geline verilmez, kendi kanından olan kız veya erkek evlatlara veya torunlara verilir. El verme dışındaki hastalıkları iyileştirme, genelde belli hatunlar ve kadınlar tarafından yapılmakla birlikte bu kişiler de kendilerinden önceki büyüklerinden öğrendikleri bilgilerle hastalığı tedavi etmeye çalışırlardı.

Dağ (Dağlama)

Çocuklarda ve yetişkinlerde yaşanan iştah sorununda uygulanan bir tedavi yöntemi olmakla birlikte karın şişkinliğinin geçmesi içinde bu yöntem kullanılmaktadır. Dağ tedavisini yapacak kişi, kendisinden önceki atalarından el almış biri olması gerekir. Bu tedavi yöntemi, dağlama yoluyla yapıp, bunun için gerekli olan malzemeler; orta boyda olan ve genelde yorgan yapımında kullanılan bir iğne ve ateştir. Ateşte iyice kızaran iğne, hastanın karnına, göbeğin üst kısmına veya boynunun arkasına yapılır ve dağlanır. Böylece tedavi yapılmış olur.⁶¹⁰

“*Dağ*” ifadesine Divanü Lûgat-it-Türk’te de rast gelinmektedir. Bu eserde bu ifadeyle ilgili şu bilgiler geçmektedir: “*Atlara ve başka hayvanlara vurulan dağ, dağlama. Farslılar bu kelimeyi Türklerden almışlardır. Çünkü Türklerde olduğu gibi, onlarda sürü bulunmaz ki dillerinde böyle kelimeler bulunabilsin. Halbuki ben bu kelimeyi İslâm sınırlarında dahi işittim.*”⁶¹¹ İlginçtir ki yüzyıllar önce Türkler tarafından

⁶¹⁰ Kaynak kişi, Hêsâ Karakeçili.

⁶¹¹ Kaşgarlı, *a.g.e.*, Cilt: III, s. 153.

kullanılan bu ifade bugün hala aynı anlamı taşıyacak şekilde kullanılmaktadır. Bugün, bu dağlama yöntemi hem insan hastalıklarının tedavisinde hem de bazı hayvan hastalıklarının tedavisinde hala kullanılmaktadır. Örneğin bir koyun, keçi, kuzu veya oğlak soğuk alırsa ve sürekli olursa, bunu tedavi etmek için dağlama yöntemi kullanılır. Hasta hayvanın burnunun üzeri, ateşte bekletilmiş orta boyda olan bir iğne ile dağlanır. Böylece hayvanın soğuk algınlığı geçer. Yani bu tedavi yönteminin geçmişi kadim bir kökten gelmektedir ve günümüzde hala da devam etmektedir.

Sarılık Tedavisi

Sarılık geçiren herkese uygulanan bir tedavidir. Özellikle yeni doğan çocuklarda yaşanan sarılık sorununda bu tedavi uygulanır. Bu tedavi de kullanılan malzemeler; jilet, bir baş sarımsak ve bir çay kaşığı tuzdur. Tedavi uygulanmadan önce sarımsak dövülür ve üzerine tuz koyulup karıştırılır, bu karışım krem şeklini aldıktan sonra hazır olur. Daha sonra bir jilet ile kulak memesinin hemen arkası hafif bir şekilde jilet ucuyla kesilir. Kan geldikten sonra, kesilen bölgeye hazırlanan karışım sürülür. Bu karışım bir müddet yaranın üstünde kalır. Böylece kan ile bu karışım birbirine karışır ve böylece tedavi sağlanmış olur.

İs (Ârî) Tedavisi

Yeni ay'ın çıkmasının etkisiyle kusma ve ishal gibi sorunlar yaşayanlara uygulanan bir tedavidir. Bu tedavi de daha önce “*argun*” ateşinin üstünde duran sacda biriken is'ten faydalanır. Bu yöntemde de el verme vardır. El alan kişi, işaret parmağıyla sacdaki is'e parmağını sürer ve parmağındaki bu is'i hastanın ilk önce alnın ortasına sonra da sağ ele ve sağ ayak üstüne sürülür. Son olarak bu is, damağa sürülür. Böylece tedavi uygulanmış olur. Hastaların iyileşme süresi el alanın tılsım kuvvetine göre değişmektedir.⁶¹²

⁶¹² Kaynak kişi, Hêsâ Karakeçili.

Ele İp Bağlama

Bu yöntem de kusma ve ishal sorunu yaşayanlar için uygulanır. El alan kişi, dua ederek ve el aldığı kişinin ismini anarak beyaz bir ipe, dört veya beş düğüm atar ve hastanın eline bağlar.⁶¹³

Yara Tedavisi

Kılıç, silah, taş, hayvan ısırıkları ve düşme sonucunda oluşan derin yaraların iyileştirilmesi için belli yöntemler kullanılırdı. Bunu tedavi edenler, genelde kendisinden önceki kuşaklardan tecrübe edinmiş ve cesur ve dayanıklı olan hatunlar olurdu. Çünkü herkes derin yaraların karşısında dayanıklı bir şekilde duramazdı. Bu yaraların tedavi edilmesi için önce yara üzerinde, “arışt” yöntemi uygulanır. “Ârîyâ kêsê” denilen anız külü, beyaz bir bezin içine konulur ve yaranın üstünde bu bez gezdirilir. Bu şekilde hem yaranın temizlenmesi hem de kuruması sağlanır. Yada bunun yerine bir miktar tuz bir sacda kavrulur ve bu kavrulan tuz gene bir bezin içine konulur ve yaranın etrafına sürülür. Bu şekilde temizlenen ve kurutulan yaraya bu sefer “fitil” yöntemi kullanılır. Bu yöntem önce yaranın içine konulacak fitil hazırlanırdı. Fitilin hazırlanmasında kullanılan ana ürün pekmezdi. Pekmez bir kapta iyice katılaşıncaya kadar ateşte kaynatılırdı. İyice katılaştan pekmez bu sefer un haline getirilmiş olan tuz veya limon tuzu ile yoğrulur ve bu karışım fitil haline getirilirdi. Hazırlanan fitil, *şûjın* denilen uzun ve kalın bir iğne yardımı ile o yaranın içine iyice yerleştirilirdi. Böylece hastanın tedavisi tamamlanır ve bu tedavi sayesinde yaraları kısa sürede iyileşirdi. Bu tedavi yöntemini en iyi bilen ve 1990'lara kadar kullanan Hadi Bey'in eşi Zeruk Hatun'du. Kendisine dışarıdan bile yaralı hastalar getirilirdi. Bugün ise bu tedavi yöntemi, hem tedaviyi yapacak kişi olmadığı için hem de hastanelere ulaşmanın kolaylığı sebebiyle artık uygulanmamaktadır.⁶¹⁴

⁶¹³ Kaynak kişi, Hêsâ Karakeçili.

⁶¹⁴ Kaynak kişi, Cemile Türkdili (Karakeçili), , (76 yaş), Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 01.06.2020.

3.9. İNANIŞLAR⁶¹⁵

Üzerlik ve Tuz

Kendini halsiz hissedenden veya göze geldiği inanılan kişinin başının üstünden, bir avuç üzerlik veya tuz gezdirilir ve sonra ateşe atılır. Bu sayede kişinin kötü nefisten, ağırlıktan ve kendisine değmiş olan nazardan kurtulacağına inanılır. Ayrıca üzerlik bitkisinden süsler yapıp evlere asılır ve bu üzerliğin hem ev ahalisini hem de evi kötü gözlerden ve nazardan muhafaza ettiğine inanılır. Ayrıca üzerlik bitkisi, tütsü şeklinde yakılarak kokusunun ev ahalisine yayılması sağlanır. Böylece kişide bulunan bütün hastalıkların ve sıkıntıların gideceğine inanılır.

Toprak

“Ziyaret” denilen belli kişilerin mezarlarında bulunan toprağa “tûberık” denilir. Tûberık denilen bu toprağın birçok şeye faydası olduğuna inanılır. Her ziyaret’in tûberık’ının farklı şeylere iyi geldiği inancı mevcuttur. Örneğin bazı ziyaret’lerin toprağının hastalıkları tedavi etmede iyi olduğuna inanılmaktadır. Ayrıca çocukları olmayan kişilerin bu toprağı kendilerine sürmeleri ve birazının su içine katıp içmeleri sonrasında bebeklerinin olacağına da inanılır. Bazı ziyaret tûberık’lerinin (toprağının) de ekilen ürünlerin hem fazla gelmesini sağladığına hem de ürünleri hasat zamanına kadar koruduğuna inanılır. Bu yüzden bu toprak tarlaya serpilir. Ayrıca bu toprakların siğil gibi benzeri hastalıklara da iyi geldiğine inanılmaktadır. Siğil çıkan yere bu topraktan sürüldüğünde siğilin gittiğine dair inanç vardı. Ayrıca kırsal bölgede, yılan gibi zararlı hayvanların çok bulunduğu yerlerde bu topraktan evin etrafına serpilse bu hayvanların eve gelmeyeceğine inanılır.

Atalardan Kalma Eşyalar

Cesaretleriyle ve cömertlikleri ile bilinen belli ataların eşyaları da kutsal olduğuna inanılırdı. Örneğin Dırê’i Bey’in savaşırlara veya ğazyeye denilen akınlara giderken giydiğı zırh, kutsal görüldüğü için yeni doğan çocuklara bu zırhın bir parçası takılırdı. Böylece çocuklarının her türlü hastalıklardan ve kötülüklerden muhafaza edildiğine inanılırdı.

⁶¹⁵ Bu konuyla ilgili kaynak kişi, Hêsâ Karakeçili, 24.04.2021.

Ayrıca Dırê'i Bey'in giydiği “şâl” denilen aba'da şans getirmesi için parça parça alınıyordu. Bununla birlikte daha önce görselini verdiğimiz bey çadırı da kendilerine şans ve rütbe getirmesi için bazı parçaları kesilmişti. Bu sebepten ötürüdür ki Dırê'i Bey'e ait eşyaların çoğu bu şekilde kaybolmuştur. Yani Karakeçililerde bu inanç salt kişinin cesaretinden ve cömertliğinden de kaynaklanmıyordu. Ayrıca aşiretin başında bulunanlar Sünni inançlı Müslümanlar olması sebebiyle de ahali arasında saygı duyulan insanlardı. Bu yüzdendir ki bazen bu atalarını rüyalarında gören kişiler, büyüklerinin kendilerinin yardımına geldiklerine inanırlar.

Dırê'i Bey ve Ondan Sonra Gelen Beylerin Sürdürdüğu Bazı İnanışlar

Dırê'i Bey ve ondan sonra gelen bey aileleri kendi evlerinden dışarıya bazı ürünler vermezdi. Bunların başında kesilen hayvanın başı ve ayakları geliyordu. Kesilen hayvanın başı ve ayakları evin dışındaki ahaliye verilmezdi. Ayrıca evden dışarıdaki ahaliye un'da verilmezdi. Bunun yerine onlara buğday verilirdi. Bununla birlikte tuzda verilmeyen ürünler arasındaydı. Anlamını bilemediğimiz bu uygulamalar günümüzde pek kalmamıştır. Ayrıca Cuma günleri fazla işle uğraşmazlardı ve çok zorunlu olmazsa başka bir yere gitmezlerdi. Bununla birlikte cuma günleri kıyafetler de yıkanmazdı. Ayrıca cumartesi günleri de banyo yapılmazdı.

Çêl (Kırk Çıkarma)

Doğum yapan kadınların ve bebeklerin kırkı çıkarılırdı. Doğumdan on gün sonra ilk kırk çıkarılırdı. Tuz, su, bulgur ve biraz ekmeğin üstüne koyulan sade yağ bir eleğin içine koyulurdu. Daha sonra içine su koyulan bakır bir tabak bu ürünlerin ortasına koyulurdu. Diğer taraftan bir tavada gülle eritilirdi. Bebeğin üstünü örten örtünün üzerinde tutulan eleğin içindeki bakır tabaka üç defa olacak şekilde eritilen gülle atılırdı. Bunun gibi kırk gün içinde bu üç dört defa daha tekrarlanırdı. Böylece kırk çıkarılırdı.

Yağmur Yağdırma Ritüelleri

Kadınlar toplanırdı. Yürüyerek başka bir köye giderlerdi. O köyde “gîsın” yani saban denilen ve toprağı kaldırmaya yarayan tarım aletini gizlice saban sahibinden çalarlardı. Kendi köylerine getirdikleri sabanı, bir kuyuya atarlardı. Bu saban üç gün

kuyunun içinde kalırdı. Böylece yağmurun yağacağına inanılırdı. Ayrıca üç günden sonra saban, sahibine verilirdi.

Diğer yağmur yağdırma yöntemi ise “kêvrê bârânê” denilen yağmur taşının kuyuya atılmasıdır. Bu taş eskiden beri ziyaret olarak görülen bir yerden getirilir. Taş bir ipe bağlanır ve kuyuya bırakılır. Yağmur yağmaya kadar kuyududan çıkarılmaz. Bu bir hafta sürebileceği gibi bir aydan fazlada sürebilir. Yağmurun yağmasından sonra bu taş kuyudan çıkarılır ve bir avuç bulgur ile getirilidiği yere -yani ziyarete- geri bırakılır. Getirilen bulgurda ziyaretin baş kısmına serpilir.

Diğer bir yağmur yağdırma yöntemi “peşk” gezmektir. Kadın, kız ve erkek çocuklar toplanır, ev ev dolaşmaya başlarlar. Toplanan grup dolaşırken “peşk peşk av û rûn, bûkâme rûn nağâzî ‘evrê gırân dîğâzî”, “peşk peşk su ve yağ, gelinimiz yağ istemiyor yağmur dolu ağır bulutlar istiyor” diye bağırır ve kapı kapı dolaşır. Ev sahibi de çıkıp bu dolaşanlara su döker. Ondan sonra da ev sahibi bu gruba ya yağ ya bulgur veya pirinç verir. bu şekilde bütün evler dolaşılır. Daha sonra dul olan bir kadının “terpê” denilen ve pantolon benzeri alt kıyafet parçasını çalarlar. Bunu, bir eşeğin boynuna ıslak şekilde bağlarlar. Daha sonra “mâl mezin” denilen aşiretin önde gelen bir ailesinin evinin önüne gelinir ve çalınan terpe, bu ev sahibinin penceresine sürülürdü. Bu işlemten sonra toplanan yağ, bulgur ve pirinç ile o evin yakınında yemek yapılır ve yemek yenilirdi. Daha sonra yağmur yağacağına inanılırdı.

4. BÖLÜM

KARAKEÇİLİLERDE DİL MESELESİ

4.1. Konuşulan Dil Kürtçe Mi Yoksa Bölgesel Bir Şive Mi?

“En açık ve doğru dil – ancak
bir dil bilip – Farslılarla karışmayan
ve yabancı ülkeler gidip gelmeyen
kimselerin dilidir.”⁶¹⁶

Kaşgarlı Mahmut

Bugüne kadar Karakeçililerin konuştuğu şive hakkında müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Yapılan çalışmalarda Kürtçenin bir lehçesi olduğu söylenen “Kurmanci” hakkında olmaklar birlikte, Karakeçililerin konuştuğu şive de Kurmanci olarak kabul görmektedir. Kurmanci, Kürtçenin bir uzantısı sayıldığı için de aşiretin Kürtleştiği ve kendi öz dillerini unuttuğu gibi düşünceler daha baskın bir hal almaktadır. Fakat bugün, Karakeçililerin konuştuğu şive yakından incelendiğinde aslında bu görüşün yanlış olduğu görülmektedir. Karakeçililerin Kurmanci olarak adlandırılan şiveyi konuştuğu doğrudur. Ama bu şivenin ne kadar Kürtçe olduğu tartışmalıdır. Yani şunu söylemek gerekirse Kurmanci Kürtçenin bir lehçesi ise Karakeçililer dahil bölgede yaşayan Türkmenlerin konuştuğu şiveyi nerede konumlandırmak gerekir? Çünkü bu aşiretin konuştuğu şivede sadece Kürtçeden müteşekkil kelimeler bulunmuyor. Farsça ağırlıklı olmakla beraber Arapça, Eski Türkçe, Orta Türkçe ve Yeni Türkçeye ait birçok kelimeyi içinde barındırıyor. Bunun yanında Karakeçililerin konuştuğu şive ile Diyarbakır, Mardin, Cizre ve Doğu Anadolu’da konuşulan Kurmanci arasında büyük farklar olduğu gibi ortak denilen Kurmanciyi konuşanların birbirlerine anlayamama sorunu da vardır.

Bu çalışmanın yazarı, milletler ve dilleri hakkında geniş bilgi sahibi olmadığı için Kürtçe ve Kurmancinin kökeni hakkında tartışmaya girmeyecektir. Ama bu dil ve lehçesi

⁶¹⁶ Kaşgarlı, *a.g.e.*, Cilt: I, s. 29.

hakkında birçok görüş öne sürülmüştür. Bu görüşleri üç kısma ayırmak mümkündür. Birinci görüştekiler, Kürtçenin tamamen diğer dillerden farklı müstakil yani kendine has özellikleri olan bir dil olarak nitelendirmektedir. Diğer görüş ise Kürtçenin, Farsçanın bir uzantısı yani lehçesi olduğunu vurgulamaktadır. Üçüncü görüş ise Kürtçenin Türkçe kökenli olmakla beraber Farsça, Arapça ve yerel ağızlardan alınan sözcüklerin toplamı olan karma bir lisan olarak ifade etmektedir.⁶¹⁷ Karakeçililerin konuştuğu şive de üçüncü görüşte olanların teziyle örtüşmektedir. Yani Karakeçililerin konuştuğu şive, Türkmen aşiretinin yüzyıllar boyunca yaptığı yürüyüşün, konup-göçtüğü imparatorlukların ve birlikte yaşadıkları halkların kültürleri ve dilleri ile etkileşimleri sonucu oluşan bir şivedir.

Bilindiği üzere konar-göçer yaşam şekillerinden dolayı Karakeçililer yüzyıllar boyunca hareket halinde olmuşlardır. Yurt tuttıkları yerler de ise yaylak ve kışlak olarak hareketliliklerini devam etmişlerdir. Bu hareketlilikleri boyunca hem Orta Asya'da hem de Anadolu'da çok güçlü iki kültür olan Farşlılarla ve Araplarla diğer Türkmen aşiretleri gibi etkileşimde elbette bulunmuşlardır. Farşlıların, Oğuzlarla olan ilişkileri daha Orta Asya'nın İslamiyet ile tanışmadığı dönemlere kadar gider.⁶¹⁸ İslamiyet'in kabulü ile de birlikte hem Farşlılarla hem de Araplarla olan ilişkiler daha da sıklaşmış, kültürler daha da iç içe geçmiştir. Özellikle hem Farsça hem de Arapça Türk-İslam devletlerinde iki önemli dil olmuştur. Arapça ilim dili Farsça edebiyat dili haline gelmiştir. Öyle ki Türkçeyi muhafaza adına eserler verilmeye başlanmıştır. Bunun başında da Kaşgarlı Mahmut'un yazdığı *Divanü Lügati't-Türk* gelir. 11. Yüzyılda yaşayan Kaşgarlı Mahmut bu önemli eserinde, o dönemde Oğuzlarla Farşlıların ne kadar iç içe geçtiği hakkında bilgi vermektedir. Kaşgarlı'ya göre Oğuzlar, Farşlılarla birlikte olmaya başlayınca kendi öz dillerini unutmaya başlamışlar ve bunun yerine Farsça kelimeler kullanmışlardır.⁶¹⁹ Aynı şekilde, tek koldan bir çok şiveye ayrılan Türk dilinin serüveni de Türk boylarının 11. ve 15. Yüzyılları arasında hızlı bir şekilde farklı coğrafyalara ayrılıp farklı insanlarla

⁶¹⁷ Bu görüşler hakkında şu kaynaklara bkz. Exmedê Xanî, *Nûbahara Bîçûkan*, (Çev: Kadri Yıldırım), Avesta Yayınları, Cilt: I, İstanbul 2008; V. Minorsky, Th. Bois, ve D.N. Mac Kenzie, *Kürtler ve Kürdistan*, (Çev: Kamuran Fıratlı), Doz Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2004; Martin Van Bruinessen, *Ağa, Şeyh, Devlet*, İletişim Yayınları, 9. Baskı, İstanbul 2015; Wadie Jwaideh, *Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi*, İletişim Yayınları, 9. Baskı, İstanbul 2016; Mehmet Eröz, *Doğu Anadolu'nun Türklüğü*; Nazmi Sevegen, *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Türk Beylikleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1982; Tuncer Gülensoy, *Kürmanci Ve Zaza Türkçeleri Üzerine Bir Araştırma*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1983.

⁶¹⁸ Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, s. 212.

⁶¹⁹ Kaşgarlı, *a.g.e.*, Cilt I s. 431-432.

karşılaşmaları ile başlamıştır.⁶²⁰ Yani şunu söylemek gerekirse böyle bir atmosferde Karakeçililerin de Orta Asya'dan Anadolu'ya olan yolculuğunda öz dilinden ayrı, değişime uğramış bir şiveyle konuşması tabii olan bir olaydır. Bu yüzden de aşireti, bir dil ile kimliklendirmek yerinde olmayan bir görüştür.

Karakeçililerin konuştuğu şiveyi incelediğimizde Farsça kelimelerinin çokluğu göze çarpmaktadır ki bu da onların çok uzun yıllar Farlılarla etkileşim halinde olduklarının kanıtıdır. Yukarıda da söylediğimiz gibi Oğuzlar, İslamiyet'e girmeden önce dahi, İranlı kavimlerle komşuluk yapmış ve onlardan uzun süre etkilenmişlerdir. Malazgirt zaferiyle de Anadolu'ya gelen Türkmenler, özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Doğu Anadolu bölgesine gelenler, Yavuz'a kadar İran devleti olan Safevilerin etkisinde kalmışlardır. Karakeçililer de bu Türkmen aşiretleri arasındadır. Bununla birlikte Osmanlı döneminde de Farsça dilinin etkisi devam etmektedir. Aynı şekilde Arap etkisinin en yoğun yaşandığı önemli bölgelerden biri, yine Karakeçililerin de yüzyıllardır yaşadığı Güneydoğu Anadolu bölgesi olmuştur. Bölge İslamiyet'in daha ilk döneminde Müslümanlar için önemli bir fetih alanı olmuştur. İslamiyet'in ilk dönemlerinde El-Cezire olarak adlandırılan bu bölgenin önemli şehirleri Ruhâ (Şanlıurfa), Harran, Rakka, Samsat, Ra'su'l-Ayn, Nusaybin, Cizre, Dâra, Musul, Sincar, Amid, Mardin, Silvan ve Hısn-ı Keyfa'dır.⁶²¹ Bölge, Sasani ve Bizans etkisinde olduğu İslam'ın ilk yıllarında dahi, Arap kavimlerinin hem yurtları hem de konar-göçer Türkmen aşiretler gibi bedevi yaşam tarzlarının hareket alanı olmuştur. O dönemde Aramî- Süryani ve Tağlib, İyâz, Tay gibi Hristiyan Arap aşiretleri bölgede iskân edilmişler idi.⁶²² Ayrıca Hz. Osman döneminde Suriye bölgesine vali olarak atanan Muaviye'de bölgeye bazı Arap kabilelerini yerleştirmiştir.⁶²³ Yani İslamiyet'in ilk fetih dönemlerinde bölgeye, Arap kabilelerini iskân siyaseti mevcuttu. Daha sonra kurulacak olan Emevi ve Abbasiler döneminde de bu iskanlar devam edecekti. Böylece Malazgirt zaferiyle birlikte bu bölgeye gelen Türkmen aşiretleri, bu kabilelerle komşu olacaktı. Özellikle Osmanlı döneminde, bölgede Türkmen ve Arap kabileleri arasında yoğun şekilde etkileşimler olacaktı. Osmanlı'nın bölgeye

⁶²⁰ Burhan Paçacıoğlu, *Orta Türkçe*, Sivas 1995, s. VII.

⁶²¹ Mehmet Akbaş, "Urfa ve Çevresinin Fethi ve Bölgeye Gelen/Yerleşen Sahabeler", Kasım Şulul ve Diğerleri Ed., *İslâm Tarihi ve Medeniyetinde Şanlıurfa I*, Gelişim Ofset, İzmir 2016, s. 25.

⁶²² Ahmet Aslan, "Güneydoğu ve Doğu Anadolu'yu Fetheden Diyar-ı Mudar (Urfa-Harran) Askerî Karargâhı", Kasım Şulul ve Diğerleri Ed., *İslâm Tarihi ve Medeniyetinde Şanlıurfa I*, Gelişim Ofset, İzmir 2016, s. 38.

⁶²³ Akbaş, a.g.m., s. 29-30.

hâkim olmasından Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar Fadl, Mevali, Şammar, Aneze ve Tay gibi önemli Arap aşiretleri bölgede varlıklarını sürdürecekti. Türkmen aşiretleri hem Osmanlı'nın iskân politikası hem yaylak ve kışlak yaşam tarzları ve hem de bölgede var olan yağma kültürü sebebiyle bu Arap aşiretleriyle hem yan yana hem de karşı karşıya gelecekti.⁶²⁴ İşte bu aşiretlerle hem yan yana hem de karşı karşıya gelen aşiretlerden biri de Karakeçililer olmuştur. Karakeçililerin konuştuğu şivedeki Arapça kelimelerin çokluğu ve Karakeçililerin günlük yaşayışına giren bazı Arap kültürünün unsurları, etkileşimi göz önüne sürmektedir. Özellikle son dönem Osmanlı arşivlerinde yani 19. ve 20. yüzyıla ait belgelerde Karakeçililerin, Aneze ve Şammar gibi önemli aşiretlerle olan ilişkilerini görmek mümkündür.⁶²⁵ Ayrıca Karakeçililerin kültürel yaşantısı yakından incelendiğinde, dışarıdan çok evlilik yapmayan bu aşiretin, 20. Yüzyılda Araplardan kız aldıkları görülmektedir. Bununla birlikte erkeklerin giydikleri kıyafetlerde Arap giyim-kuşamının etkisi görülmektedir ki bugün erkek kıyafetlerinde bu etki hâlâ sürmektedir. Böyle bir etkileşim ortamında dillerin birbirinden etkilenmemesi imkansızdır. Bu sadece Karakeçililer için geçerli olan bir şey değildir. Bugün bölgeye bakıldığında Arap kökenli olup zaman içinde Arapçayı unutarak sadece Kürtçe veya Türkçe konuşan aile ve aşiretlere rastlamak yaygın olan bir şeydir. Ayrıca Arapça ve Türkçe konuşan çift dilli Arap aşiretleri de mevcuttur. Yani öteden beri farklı grupların yaşadığı önemli bir yerleşim yeri olan Güneydoğu Anadolu bölgesinde, dil konusunda yapılacak bir çalışmada sadece tek bir unsur üzerinde inceleme yapmak sağlıklı olmayan bir çalışmaya sebep olacaktır.

“Lisani melekelerin anası kulaktır.”⁶²⁶ diyen İbn Haldun'a göre, eğer kulaklar ana dilleri dışında, yabancıların konuştukları dillerin söz ve sesleriyle muhatap olursa ana dil, bozulma sürecine girer. Buda farklı milletlerin birbirleriyle zaman içinde haşır neşir olmalarıyla mümkün olur. Böylece ne kadar farklı milletle haşır neşir olunursa bozulmada o derece devam eder.⁶²⁷ Kaşgarlı Mahmut da İbn Haldun ile aynı fikirde olup ve ona göre de en halis dil, yabancıların dillerine maruz kalmayan dildir. Bu çerçevede Siverek

⁶²⁴ Türkmen ve Arap aşiretlerinin mücadeleleri ve ilişkiler hakkında bilgi için bkz. Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı*, Eren Yayınları, İstanbul 1987, s. 34; Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri- Boy Teşkilatı – Destanları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2016, s. 300-301.

⁶²⁵ BOA., DH. ŞFR, 100/44.; BOA., Y.MTV, 221/51.

⁶²⁶ İbn Haldun, *Mukaddime II*, Haz: Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 2014, s. 1004.

⁶²⁷ İbn Haldun, *a.g.e.*, s. 1004-1005.

Karakeçililerin dil değişim sürecine bakmak en doğru yol olacaktır. Bu sayede geçmişten günümüze birçok farklı milletlerle haşır neşir olduğu bilinen bu aşiretin, öz dilinde yaşadığı bozulmanın ölçütünü anlamak mümkün olacaktır. Yukarıda da bahsedildiği üzere de bu bozulmada da sadece bir dilin yani salt Kürtçenin etkisinin olduğunu söylemek yanlış bir fikirdir. Çünkü Siverek Karakeçilileri, Kürtlerle muhatap olduğu kadar Farslılarla ve Araplarla da muhatap olmuştur. Bu üç milleti baz alarak dil değişim sürecini şöyle değerlendirmeye çalışmak yanlış olmazsa gerek: 1) İlk olarak, Karakeçililerin daha Orta Asya'da bulunduğu zamanlarda Öz Türkçeyi konuştuğunu varsaymak yanlış olmazsa gerek. Daha sonra bunlar, Farslılarla komşu olunca (tabi Karakeçililerin Farslılarla Orta Asya'da nerede ve ne kadar komşu olduğu kesin olarak bilinen bir bilgi değildir. Ama Karakeçilileri de Oğuz boylarından kabul edersek ki çoğu tarihçi böyle kabul eder, Oğuzların, Farslılarla uzun süre etkileşim halinde olduğu bilinen bir şeydir) öz dillerinin yanında ilk etkilendiği dil, Farsçadır. İhtimaldir ki aşiret, bu dilden çok kelime almıştır ama daha çift dilli bir kavme dönüşmemiştir. Çünkü Anadolu'ya gelen ve doğuda kalmayıp batıya giden ilk boyların Türkçe konuşması bunu desteklemektedir. Yani bu aşiret Anadolu'ya gelirken Farsça kelimelerinde mevcut olduğu öz dillerini konuşuyorlardı. 2) İkinci olarak, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesine gelen ve iki bölge arasında sürekli hareket halinde olan Karakeçililerde, Farsça dilinin etkisi devam ettiğini söylemek mümkündür. Çünkü Osmanlı'nın bu bölgeleri aldığı süre zarfına kadar bu bölgelerde hem Fars iktidarının hem de kültürünün etkileri devam etmiştir. Bununla birlikte iki bölgede de Kürt nüfusunun varlığı zaman içinde bu aşireti etkilemiştir. Yani ikinci dile ek olarak üçüncü bir dil olan Kürtçe, daha doğrusu Kürtçenin bir lehçesi olarak kabul edilen Kurmanci eklemek mümkündür. Özellikle Yavuz'un bölgeyi Safevilerden almasından sonra, burada bulunan Kürt Emirliklerine verilen özerklik sayesinde Kürtler daha etkin olmaya başlamış ve bölgede bulunan Türkmen aşiretleri de bu siyasetten etkilenmişlerdir. Şunu söylemek gerekirse, bölgede yoğun şekilde var olan Kürt emirlikleri arasında bulunan bir Türkmen aşiretinin etkilenmemesi mümkün olmayan bir şeydir. Yüzyıllar boyunca Kürtler arasında bulunun Karakeçililerin artık Farsçayla karışık öz dillerinin yanında Kürtçeyi kullanmaları gayet tabi olan bir olaydır. Zaman içinde Farsçayla karışık öz dil ile Kürtçe bütünleşecek ve farklı bir şive ortaya çıkacaktı. Aslında Kürtçede de yoğun bir şekilde Farsça kelimelerin varlığı bunu zorlaştırmayacaktı. Çünkü Kürtçede bulunan kelimelerin

çoğunun kökeni zaten Farsça. Karakeçililerin de Farsçaya aşina olduğunu düşünürsek Kürtçeye de hemen aşina olması zor olmayacaktı. 3) Üçüncü olarak belirtilmesi gereken husus, Osmanlı döneminde Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde güçlü Arap kabilelerinin varlığıdır. Özellikle Karakeçililerin varlıklarını koruduğu Siverek, Viranşehir ve Berriye⁶²⁸ hattında bu Arap kabileleri faaldi ve Karakeçililerin bunlarla yoğun bir şekilde ilişkileri vardı. Bu yoğun ilişkiler sonucunda Karakeçililer hem Arapçadan kelimeler almış hem de kültürel olarak bu millettten çok etkilenmiştir. 20. Yüzyılda yaşayan Karakeçili büyüklerinin genelinin ikinci dil olarak Arapçayı kullandığı bilinen bir durumdur. Çünkü Arap şeyhleriyle hem dostane hem de hasmane ilişkileri vardı. Ayrıca Osmanlıcada kullanılan ve günlük konuşma diline ait olan Arapça kelimelerin çoğu bugün hala Karakeçililer tarafından da kullanılmaktadır. Böylece aşiretin kullandığı şiveye Farsça ve Kürtçenin yanında Arapçada eklenmiş oldu. 4) Dördüncü husus, tüm bu dillerin yanında Türkçe'nin varlığını ne kadar muhafaza ettiği konusudur. Osmanlı'nın son döneminden Cumhuriyetin ilk çeyreğine kadar Karakeçililerin konar-göçer bir yaşam sürdüğü ve ancak Cumhuriyetin ilk yarısına kadar tamamen yerleşik hayata geçtiği biliniyor. Karakeçililerin bu yaşam tarzı, onlar için olumsuz getirileri olan bir yaşam şekli değildir. Evet, kültürel olarak birçok millettten etkilendiği doğru bir gerçektir. Ama bu bir olumsuzluk değil kazançtır. Bununla birlikte bu yaşam tarzı sayesinde Karakeçililer öz kültürlerini de muhafaza etmekle birlikte geç dönemde yerleşik hayata geçtiği için tamamen bir milletin dilinin veya kültürünün egemenliği altına da girmemiştir. Hatta Siverek bölgesine bakıldığında bu aşiretle birlikte hareket etmiş ve onlara bağlı olarak yaşamış kavimlerinde aynı şiveyi kullanması ve bu şivenin Diyarbakır, Mardin ve Doğu Anadolu bölgelerinde kullanılan şivelerle anlaşılmayacak derecede farklılıklar göstermesi bu yaşam tarzının bir neticesi olsa gerekir. Bununla birlikte aşiret, son dönemlere kadar kapalı toplum özelliğini muhafaza ettiği için hem Türkçeye ait eski kelimeleri hem de Türkmenlere ait geleneklerini kendi bünyesinde barındırdığı görülmektedir. Ayrıca bugün aşiret, bu çeşitli dillerin bileşiminden oluşan bu şiveyle birlikte ikinci dil olarak Türkçeyi kullanmaktadır. Yeni üretilen kelimelerde Kürtçenin ürettiği söylemler yerine Türkçe kelimeler direkt olarak almaktadır. Türkçe'nin baskın bir dil olduğu için kullanılıyor denilebilir ama tek sebep olmadığı da bir gerçektir.

⁶²⁸ Berriye ya da Berriyecik, bugün Urfa-Diyarbakır-Mardin üçgeninde bulunan ve bir bölümü Suriye içinde kalan, Türkmen aşiretlerin kışlak olarak kaldığı bölgeydi. Bkz. Tufan Gündüz, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri*, s. 101.

Aşiretin Türkçeye kullandığı şive sayesinde zaten aşına olduğu ve Türkçe bilmeden bu şiveyle yeni okula başlayan çocukların Türkçede öğrenim zorluğu görmeden Türkçeyi kısa bir sürede öğrenmeleri aslında kökenlerden gelen yatkınlığın neticesidir. 5) Beşinci ve son olarak da bu şivede mevcut olan bazı boşluklardan bahsetmek doğru olacaktır. Boşluklardan kasıt, başka dillerden alınmayan ve şivenin kendi bünyesinde de var olmayan kelime gruplarıdır. Yani yüksek ihtimal ki bu kelime grupları ya tamamen hafızalardan silinmiş veya geçmişte başka dillerden ödünç alınmış ve bugün o ödünç alınan kelimelerde unutulmuştur. Bugün, şivede var olmayan bu kelime grupları ikinci dil olarak kullanılan Türkçeden aynen alınmaktadır. Misal olarak sayıları verebiliriz. Şivede kullanılan sayma sayıların tamamı Farsçadan alınmasına rağmen, şivede bu sayılarla oluşan sıralama ilgili herhangi bir kelime mevcut değil. Yani şivede “birinci, ikinci...” gibi bir kelime grubu yok. Bugün bu kelime gruplarından birine ihtiyaç duyulsa, kelime olduğu gibi Türkçeden alınıyor. Ör: Ez ve oynêde birinci bûm=bu oyunda birinci geldim. Aynı şekilde şivede mevsimlerle ilgili kelimeler Farsçadan alınmışken, aylarla ilgili kelimeler yok gibi. Aylar hakkında konuşurken bugünkü Türkçede kullanılan aylar kullanılmaktadır. Ya da Üniversiteyi okuyan birine hangi bölümü okuduğu sorulduğunda, kullanılan şivede karşılığını bulamadığı için direk kalıp şeklinde bölüm ismi verilmektedir. Ör: Mî “Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü” hend= ben Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü’nü okudum. Özellikle bu kullanımlar yeni nesiller arasında yaygın olarak kullanılmaktadır. Yani şivede bulamadığı kelimeleri Türkçe kelimelerle ikame etmektedir. Aslında bu da yakın gelecekte bu şivenin yeni Türkçe kelimelerle başka bir safhaya geçeceğini göstermektedir.

Yukarıda ileri sürülen görüşler çerçevesinde denilebilir ki, Karakeçililerin kullandığı bu şive, Kürtçenin Kurmanci lehçesinden öte, daha çok Osmanlıcaya yakın olan ve yukarıda saydığımız Türkçe, Farsça, Kürtçe ve Arapçanın bileşiminden oluşan bölgesel bir Osmanlıca şivesidir. Yani bu aşiretin çift dilli olma süreci sadece bir dille değil, üç dille mümkün olmuş ve kullanılan bu dillerin sonucunda Osmanlıcanın uzantısı olan bölgesel bir şive ortaya çıkmış ve öz dilden sadece bazı kelimeler hafızalarda kalmıştır. Savunulan bu tezin geçerliliğini, Karakeçililerin kullandığı Türkçe, Arapça ve Farsça kökenli kelimelere baktığımızda daha yakından görmek mümkün olacaktır.

4.1.1. Türkçe Kökenli Kelimeler

Bugün Karakeçililer yeni Türkçeden çok kelimeler kullanmakla birlikte hafızalarında eski Türkçeye dair de birçok kelime mevcuttur. Kültür ve dil açısından daha faydalı olur diye eski Türkçeden örnekler vermek daha yararlı olacaktır. Eski Türkçede var olan kelimelerden bir “ağu” kelimesidir. Eski Türkçede zehir anlamına gelen bu kelime⁶²⁹, Karakeçililer arasında da çok acı olan yiyecek ve içecekler için “zehir gibi” acı anlamını vermek için kullanılır (Vâ isotta mîna jağrê ağûyî=bu isot zehir gibi acı.). Eski Türkçe kökenli diğer bir kelime ise “argu=argun”⁶³⁰ kelimesidir. Kelime, aşirette, üstünde pişirme ve ısıtma yapılan yer anlamına gelmektedir. Aynı hizada ve aralarında boşluk olacak şekilde yan yana veya üçgen şeklinde taşlar dizilir ve bu taşların arasında ateş yakılır. Yani Karakeçililerin mutfağında önemli bir yere sahip olan bu ocak şekli, Türkçe kökenli bir kelime kullanılarak ifade edilmektedir. Kaşgarlı Mahmut “argu”yu iki dağ arası olarak açıklamış. Ayrıca Kaşgarlı “argun” isminde sıçan cinsinden bir hayvandan bahsetmiş ve bu hayvanın avcılık konusundan çok becerikli olduğunu ifade etmiştir.⁶³¹ Argun; cesareti, enerjisi ve atılganlığı sebebiyle Türkler tarafından çocuklara verilen bir isim olmuştur. Alparslan’ın oğullarından birisinin ismi Arslan Argun’dur.⁶³² Ayrıca “argun” kelimesi, XVI. yüzyılda Sind bölgesinde varlık sürmüş bir Türk hanedanının ismi olmakla beraber bu hanedanın beyleri Zünnûn Argun ve Hüseyin Şah Argun gibi isimlerde kullanmıştır.⁶³³ Bununla birlikte İlhanlı hükümdarlarından biri olan Argun Han’da bu ismi kullanmıştır.⁶³⁴ Yani bu kelime, zaman içinde anlam değişikliğine uğrayarak günümüze gelmiş eski dönem Türkçeye ait kelimelerden biridir.⁶³⁵ Günümüzde Karakeçililer arasında yaygın olarak kullanılan diğer bir kelime ise “apo”dur. Bu kelime aşirette, baba ve amcaı karşılamak için kullanılan ortak bir ifadedir. Bölgede «bav»da baba anlamında kullanılan yaygın bir kelimedir. Fakat Karakeçililerde bu kullanım daha çok, kişiye babası hakkında bilgi sorulduğunda kullanılır (Bavê tê kîyî? =baban kim? Veya nâvê bavê te çîyî? =babanın ismi ne?).

⁶²⁹ Sözlüklere bkz. EOĞZSBL ağû ‘zehir’.; BADLT agu ‘zehir’.; ÇMS ağû ‘zehir’.; EUTS ağû ‘ağı; zehir’.

⁶³⁰ TDKKTS argûn ‘barbekü, ocak’.; BADLT argu ‘iki dağ arası’.

⁶³¹ Kaşgarlı, a.g.e., Cilt: I, s. 120.

⁶³² Faruk Sümer, "Argun", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/argun--isim> (14.12.2020).

⁶³³ Abdülkerim Özaydın, "Argun", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/argun--sind> (14.12.2020).

⁶³⁴ Togan, a.g.e., s. 222.

⁶³⁵ Paçacıoğlu, a.g.e., s. 2.

Babayla konuşurken ve ondan bahsederken “âpo” kullanılır (Âpo tē kingâ herrî=*baba* ne zaman gideceksin? *Âpo* hât=*baba* geldi.). Bu “*Apo*” kelimesinin eski Türkçede var olan “*apa* veya *apo*”⁶³⁶ kelimesinden geldiği büyük ihtimaldir. Çünkü eski Türkçede “*apa* ve *apo*”nun genel anlamda ata, ecdat ve büyük devlet adamları için kullanılması ve bugün de “*âpo*” ifadesinin Türklerde ata ve ecdat saydığı baba ve amca gibi büyüklere hitap olarak söylenmesi, bu kelimelerin aynı kökten gelmiş olma ihtimalini yükseltiyor. Ayrıca bu ifadenin bazı kağan unvanlarında “*A-po*” olarak kullanıldığı da görülmektedir. Mesela Göktürk hanedan üyelerinden bir olan Ta-lo-pien’e *A-po Kağan* unvanı verilmiştir.⁶³⁷ Ayrıca Çin kaynaklarında *A-pa* veya *A-po* ismi ile adlandırılan bir Türk kabilesi de mevcuttur.⁶³⁸ Bununla birlikte Göktürk Devleti’nin önemli devlet adamlarından biri olan Bilge Tonyukuk’un unvanları arasında *Apa Tarkan* unvanı da mevcuttur.⁶³⁹ Yani eski Türklerde kullanılan bu kelimenin Karakeçililerin hafızalarından silinmeyen, eski Türkçe dönemine ait önemli kelime hazinelerinden biridir. Karakeçililerin hafızalarında kalan, bir diğer eski Türkçe kelime ise “*bar*”⁶⁴⁰ ifadesidir. Eski Türk yazıtlarında da Kaşgarî’de de mevcut olan “*bar*” kelimesi “gitmek” ve “varmak” gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Türkçe kökenli olan bu kelime Karakeçililere “*bar + kır*” ve “*bar-kır-ın*” olarak geçmiştir. Çünkü kökü fiil yapmak için “*-kır*” yapım eki kullanılır ve şahıs veya bazı kimseleri ifade etmek için ise *-ın* eki kullanılır. Yapım ekiyle fiil haline gelen bu kelime - *bir kişinin gitmesini-* ifade etmek yerine *-bir ailenin, evin topyekûn bir yerden taşınmasını, gitmesini-* ifade etmektedir (Mâlâhû *barkırın*=evlerini taşıdılar; gittiler.). Kaşgarlı’da da kökünün “*bar*” olduğu anlaşılan bu ifade çokça kullanıldığı görülmektedir. Kaşgarlı’da bu kökün geçtiği çokça örnek cümleler var; “*men ewge barıǵlı men=ben eve gelmek üzereyim*”⁶⁴¹, “*bar-gul ok=gidesin ha*”⁶⁴², “*bardı gözüm yarukı=gözümün nuru gitti*”⁶⁴³, “*kança bardınǵ ay ogul=oğul! Nereye gittin?*”⁶⁴⁴. Kaşgarlı’nın da sıkça kullandığı bu kelime, bölgede Kürtçe bir kelime zannedilmektedir.

⁶³⁶ ETY *apa* ‘rütbe, unvan, has isim; abla’.; EUTS *apa* ‘abla’.; OY *apa* ‘ata, ecdat’.; ÇMS *aba* ‘amca’.

⁶³⁷ Golden, *a.g.e.*, s. 144.

⁶³⁸ Golden, *a.g.e.*, s. 90.

⁶³⁹ Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s.121.

⁶⁴⁰ ETY *bar-* ‘varmak, gitmek’.; EUTS *barıǵ* ‘yolculuk, gidiş; yürüyüş’.; OY *bar-* ‘varmak, gitmek’.; BADLT *bar-* ‘varmak, gitmek’; *barkın* ‘barkın kişi=kendisini, yolundan hiçbir şeyin alıkoymadığı yolcu’.; BPOT *bar-* ‘gitti’.

⁶⁴¹ Kaşgarlı, *a.g.e.*, Cilt I, s. 25.

⁶⁴² Kaşgarlı, *a.g.e.*, s. 37.

⁶⁴³ Kaşgarlı, *a.g.e.*, s. 46-47.

⁶⁴⁴ Kaşgarlı, *a.g.e.*, s. 74.

Ama Kaşgarlı'da da eski Türk yazıtlarında da kullanılan bu kelimenin en eski Türkçe kelimelerden bir olduğu anlaşılmaktadır. Sadece kelimeye getirilen yapım eki ve şahıs eklerinde farklılıklar var. Oda farklı dillerle yaşanan etkileşimden kaynaklı doğal bir süreçtir. Yani kök itibari ile aynı olan bu kelime Türkçe kökenlidir. Karakeçililerin kullandığı şivede, bu kelimelere benzer çokça Türkçe kelimeler mevcuttur. Bununla birlikte bu eski Türkçe kökenli kelimelerin hala canlı bir şekilde kullanılması, kullanılan bu şivenin salt Kürtçe olduğu düşüncesini de çürütmektedir.

4.1.2. Farsça Kökenli Kelimeler

Karakeçililerin kullandığı kelimelerin çoğu Farsça kökenli kelimelerdir. Ama biz burada sadece yaygın olarak kullanılan ve Kürtçe zannedilen bazı kelimeler üzerinde duracağız. Kelime kelime örnek vermeden önce, bazı kelime gruplarının tamamen Farsçadan alındığını söylemek daha doğru olacaktır. Mesela, Karakeçililerde sayıların hepsi bazı fonetik değişimlerle Farsça olarak kullanılmaktadır. Sayılar, Karakeçililerde, “*yek, dūdū, sîsê, çâr, pêync, şeş, heft, heyşt, neh, deh*” olarak sayılırken, Farsçada, “*yek, du, se, çehâr, penc, şiş, heft, hest, deh*”⁶⁴⁵ olarak sayılmakta. Görüldüğü gibi bazı ses değişiklikleri dışında, kelimelerin hemen hemen hepsi aynı. Buna benzer diğer bir grup ise mevsim isimleridir. Mevsim isimlerinin de Farsçadan bu şiveye geçtiği anlaşıyor. Karakeçililerde yaz mevsimi dışında, diğer mevsim isimleri Farsçadan alınmıştır. Bunlar, “*payîz, zivîstân, bêhâr=sonbahar, kış, İlkbahar*” olarak ifade edilirken, Farsçada da “*payîz, zemîstân, behâr=sonbahar, kış, ilkbahar*”⁶⁴⁶ olarak ifade edilmektedir. Yani kullanımları hemen hemen aynıdır. Kelime grupları dışındaki kelimelere baktığımızda da birçok kelimenin Farsçadan alındığı görülmektedir. Türkçe *un* anlamında olan ve Farsçada “*ârd*”⁶⁴⁷ olarak kullanılan kelime, Karakeçililerde de aynı şekilde “*ârd*” olarak kullanılmaktadır. *Gök* ve *sema* anlamına gelen Farsça “*âsumân*”⁶⁴⁸ kelimesi Karakeçililere “*ezmân*” olarak geçmiştir. *Yumuşak* anlamına gelen “*nerm*”⁶⁴⁹ kelimesi de şiveye aynen geçmiştir. Ayrıca *ucuz* ve *ucuzluk* anlamlarına gelen “*erzân*” ve “*erzânî*”⁶⁵⁰

⁶⁴⁵ Lutfullah b. Ebu Yusuf el-Halimi, *Lûgat-i Halîmî*, (Haz: Adem Uzun), Türk Dil Kurumu, Ankara 2013.

⁶⁴⁶ Halîmî, *a.g.e.*

⁶⁴⁷ Halîmî, *a.g.e.*, s. 27.

⁶⁴⁸ Halîmî, *a.g.e.*, s. 30.

⁶⁴⁹ Halîmî, *a.g.e.*, s. 394.

⁶⁵⁰ Halîmî, *a.g.e.*, s. 41.

kelimeleri de şiveye aynen geçmiştir. Su anlamına gelen “âv”⁶⁵¹ kelimesi de şiveye aynen geçmiştir. Bunlarla birlikte *yük* anlamında olan “bâr” ile *yağmur* anlamında olan “bârân”⁶⁵² kelimeleri de Karakeçililerin konuştuğu şiveye aynen geçen kelimelerdendir. *Oynamak* anlamına gelen “bâziden”⁶⁵³ kelimesi Karakeçililere “bâzdân” olarak geçmiştir. Karakeçililer, bu “bâzdân” kelimesini *oyun oynamak* anlamında değil de *halay oynamak* ve *halay çekmek* anlamını ifade etmek için daha çok kullanır. Karakeçililerin kullandığı şiveye, yukarıdaki örneklere benzer, aynen veya bazı ses değişiklikleri ile geçen daha birçok Farsça kelime mevcuttur. Özellikle Farsça kelimelerini kullandığımız sözlük olan Lügat-i Halîmî eserinin XV. yüzyıla ait bir eser olması önemlidir.⁶⁵⁴ Daha o dönemde kullanılan kelimelerin bugün hala Karakeçililer arasında kullanılması dikkat çekicidir. Anlaşılan o ki kullanılan bu Farsça kelimelerin Osmanlı topraklarında kullanımı süreklilik olduğu için değişime pek uğramamıştır. Nitekim önemli bir Osmanlıca sözlük olan Kamus-ı Türkî’de de Karakeçililerin kullandığı Farsça kelimelerin varlığı, bu kelimelerin yalnız Karakeçililerin yaşadığı bölgeye has olmayıp Osmanlı’nın birçok bölgesinde kullanıldığı anlamına gelir. Bundan anlaşıyor ki Karakeçililerin ve bölgede bulunan başka aşiretlerin kullandığı bu kelimeler, sadece Kürtçenin varlığından değil Farsçanın bölgede önemli bir kültür dili olmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

4.1.3. Arapça Kökenli Kelimeler

Karakeçililerin kullandığı bu bölgesel şivenin içinde Türkçe ve Farsça kelimelerin yanında azımsanmayacak kadar Arapça kelimeler olmakla birlikte yaygın şekilde de kullanılmakta ve bu kelimeler Kürtçe sanılmaktadır. *Yer* ve *arazi* anlamına gelen Arapça “erd”⁶⁵⁵ kelimesi kullanılan şivede aynı anlamda ve aynı şekilde kullanılmaktadır. Diğer bir Arapça kelime olan “allâf”⁶⁵⁶ kelimesi, Arapça, hayvan yemi satan kimse anlamına gelirken, Karakeçililerde “ellâf” olarak kullanılmakta ve bölgedeki çiftçilerin genelde buğday, arpa ve mercimek gibi ürünlerini sattığı ve borç aldığı kişiye denilir. Bununla birlikte aile üyelerine söylenen bazı ifadelerin Arapçadan alındığı görülmektedir. Mesela,

⁶⁵¹ Halîmî, a.g.e., s. 36.

⁶⁵² Halîmî, a.g.e., s. 61.

⁶⁵³ Halîmî, a.g.e., s. 64.

⁶⁵⁴ Halîmî, a.g.e., s.7.

⁶⁵⁵ Serdar Mutçalı, *Arapça – Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul-Aralık 1995, s. 12.

⁶⁵⁶ Ahterî Mustafa Efendi, *Ahterî-i Kebir*, (Haz: Ahmet Kırkkılıç ve Yusuf Sancak), Türk Dil Kurumu, Ankara 2009, s. 46.

hala anlamında kullanılan “*ammet*”⁶⁵⁷ kelimesi Karakeçililere “*met*” ve “*metê*” olarak geçmiştir. Ayrıca *amca* anlamına gelen “*amm*”⁶⁵⁸ kelimesi Türkçeye “*emmi*” olarak geçmiş ve çokça kullanılmasa da Karakeçililerin de “*emmi*” olarak kullandığı görülmektedir. *Teyze* ve *dayı* anlamlarına gelen “*hâlat*” ve “*hâl*”⁶⁵⁹ kelimeleri Karakeçililere “*haltî*” ve “*hâl=hâlo*” olarak geçmiştir. *Baykuş* anlamına gelen “*bûm*”⁶⁶⁰ kelimesi de şiveye aynen geçmiştir. Ayrıca Arapçada *komşular* anlamına gelen “*cîrân*”⁶⁶¹ kelimesi de şiveye aynen geçmiş ama tekil ifade edecek şekilde kullanılır, yani komşular değil de *komşu* anlamında kullanılır. Diğer bir kelime de *borç* anlamına gelen “*deyn*”⁶⁶² ifadesidir. Osmanlıcada da var olan bu kelime şivede de aynı şekilde ve aynı anlamda kullanılmaktadır. Kapı ve benzeri şeylere vurulan ve *kilit* anlamında olan Arapça “*kufl*”⁶⁶³ kelimesi şiveye “*ķûfil*” olarak geçmiştir. Ayrıca *yiyeceklerin tadı* anlamında kullanılan Arapça “*ta’m*”⁶⁶⁴ kelimesi de şiveye aynı anlamda ve aynı şekilde geçmiştir. Bunlar gibi daha birçok Arapça kelime, günlük konuşmalarda en canlı şekilde kullanılmaktadır.

Eski dönem Türkçe, Farsça ve Arapçadan verdiğimiz kelime örneklerinden de anlaşılacağı üzere bölgede kullanılan Kurmanci şivesi bölgesel bir şive olup, tek dil kaynaklı bir şive değildir. Tıpkı Osmanlıca gibi Türkçe, Farsça ve Arapçadan birçok kelime içinde barındıran kültürel ve bölgesel bir şivedir.

⁶⁵⁷ Ahteri, *a.g.e.*, s. 48.

⁶⁵⁸ Ahteri, *a.g.e.*, s.48.

⁶⁵⁹ Mutçalı, *a.g.e.*, s. 252.

⁶⁶⁰ Ahteri, *a.g.e.*, s. 106.

⁶⁶¹ Ahteri, *a.g.e.*, s. 115.

⁶⁶² Ahteri, *a.g.e.*, s. 165.

⁶⁶³ Ahteri, *a.g.e.*, s. 531.

⁶⁶⁴ Ahteri, *a.g.e.*, s. 959.

SONUÇ

Orta Asya Türklerinin en önemli kümelerinden biri olan Oğuzlara, Müslüman olduktan sonra Türkmen adı verilmiştir. Bu Türkmen kümeleri, konar-göçer yaşam tarzları ve siyasi, iktisadi ve sosyal sorunlar sebebiyle zaman için de Orta Asya coğrafyasının dışına çıkarak birçok coğrafi bölgeye yayılmışlardır. Özellikle Sultan Alp Arslan'ın 1071'de kazandığı Malazgirt zaferiyle birlikte Anadolu, Oğuz Türkmen aşiretlerinin adeta merkezi haline gelmiştir. Anadolu topraklarının geniş otlaklara ve verimli topraklara sahip olması, bu Türkmen aşiretlerinin burayı kendilerine ana yurt yapmalarına vesile olmuştur.

Malazgirt zaferiyle birlikte Anadolu'ya gelen en önemli Türkmen kümelerinden biri de Kayı Boyu olduğu tespit edilmiştir. Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen bu boy kendi bünyesinde birçok oymağı da barındırıyordu. Osmanlı Hanedanı ve bugün önemli bir aşiret olan Karakeçililerin de mensup olduğu bu boy, Anadolu'nun çeşitli yörelerine dağılmıştır. Bu tez çalışmasında ise Kayı Boyu mensubu olan Siverek Karakeçililerden bahsedilmiş, bunlarla ilgili çeşitli görüşler öne sürülmüş ve tespitler yapılmıştır.

Orta Asya'dan Anadolu'ya yüzyıllar önce gelen Karakeçililerin isim alma şekli hakkında çeşitli rivayetler aktarılmıştır. Bu rivayetler de genellikle Karakeçililerin Anadolu'ya geldikten sonra *Karakeçili* isminin kendilerine verildiği aktarılmaktadır. Lakin bu isim, ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde aslında bu ismin Türkmen aşiretlerin Anadolu'da isim alma şekline benzemediği ve daha çok Orta Asya'daki Türk kavimlerinin ve devletlerinin isim alma şekline benzediği tespit edilmektedir. Çünkü Anadolu'daki aşiretler daha çok ya başlarındaki reislerinin, kethüdalarının veya bulundukları yörenin isimlerini almışlardı. Bilindiği üzere Orta Asya Türklerinde hem belli hayvanlara hem de renklere farklı anlamlar yüklenebiliyordu. Örneğin, keçi bazı Türk kavimleri için hem kutsal sayılmakta hem de önemli anlamlar taşımakta iken kara ifadesi de yön olarak kuzeyi ifade edebiliyordu. Ayrıca temel geçim kaynakları hayvancılık olan Türk boyları için koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanlar önemliydi. Bu çerçevede bazı Türk kavimleri ve devletleri, ya kutsal saydıkları ya da temel geçim kaynakları olan hayvanların isimlerini alabiliyordu. Ayrıca aldıkları bu ismin önünde de ya hayvanlarının sahip olduğu rengi veya bu kavimlerinin ve devletlerinin bulundukları yönü ifade etmek için renkler kullanılabiliyordu. Orta Asya kökenli bu geleneğe

dayanarak Karakeçililerin de isimlerini daha Orta Asya’da iken almış olma ihtimalinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Anadolu’nun farklı bölgelerine dağılan Karakeçililerin en önemli kümelerinden biri de Siverek yöresinde toplanmıştır. Osmanlı Devleti’nin daha Güneydoğu Anadolu Bölgesine hakim olmadığı 1457 tarihinde Siverek Karakeçililerinin ilk izlerine Mardin yöresinde rastlanılmıştır. Aslında bu aşiretin Mardin’e gelmeden önce Anadolu’da ilk olarak Ahlat’ta kaldıkları ve daha sonra Süleyman Şah ve Ertuğrul Gazi eşliğinde Mardin’e geçtiği tahmin edilmektedir. Osmanlı döneminde ise Siverek Karakeçililerinin ilk izlerine, XVI. yüzyılda Mardin’e bağlı olan Berriye veya Berriyecik’te rastlanılmıştır. Daha sonraki yüzyıllarda ise Karakeçililerin “obalar birliği” şeklinde Diyarbakır Eyaletine (daha sonra vilayet olacak) bağlı sancak, kaza ve nahiye gibi idari birimler olarak varlıklarını muhafaza ettikleri tespit edilmiştir. Ayrıca aşiretin yüzyıllar içindeki süreçlerine bakıldığında bu aşiretin Osmanlı Devleti’nde belli bir yeri olduğu anlaşılmakla birlikte başında bulunan beylerin de belli mevkilerde olan kişiler olduğu anlaşılmıştır.

XIX. yüzyılda ve XX. yüzyılın ilk çeyreğinde doğu bölgelerinde aşiretler üzerinde Osmanlı Devleti’nin hakimiyetinin zayıflamasıyla birlikte, bazı aşiretlerin bölgede hakim güç haline gelmesine sebebiyet vermişti. Diyarbakır bölgesinde güçlenen bu aşiretlerden biri de Karakeçi aşireti idi. Özellikle bu yüzyıllarda Karakeçi aşiretini idare eden en önemli iki bey, Eyüb ve Dırê’i Beyler olmuştur. Hem Karakeçi aşiretinin boybeyi olan Eyüb Bey’in hem de Dırê’i Bey ve ondan sonra aşiret reisi olan oğullarının bölgedeki hükümet yetkilileri ve yerel güçler olan aşiretler ile ilişkileri olmuştur. Hükümet yetkililerinin Eyüb Bey vasıtasıyla Karakeçi aşireti ve diğer aşiretler üzerinde kontrol sağlama çabasında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca II. Abdülhamid’in aşiretleri, Hamidiye Süvari Alaylarına dahil ederek Osmanlı için yararlı unsurlar haline getirme politikasının içinde yer alan önemli aşiretlerden biri de Karakeçi aşireti idi. Bu Türkmen aşiretin, Dırê’i Bey’den sonra oğullarının başa geçmesiyle günümüze değin varlıklarını muhafaza eden önemli bir yapı olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan yüzyıllarca Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Kürt ve Arap aşiretleri ile iç içe yaşayan Karakeçi aşireti, zaman zaman Kürtleşen aşiretler kategorisine dahil edilmiştir. Lakin hem bölgenin sosyo-kültürel yapısı hem de aşiretin asli unsuru ve özü olan Mirekî (Karakeçi) oymağı yakından incelendiğinde aslında bu kategorileştirmenin yanlış bir görüş olduğu tespit edilmiştir.

Osmanlı döneminde Karakeçi aşireti, diğer konar-göçer grupları gibi belli idari ve hukuki bir düzen içinde yer almış ve başlarında kendilerini idare etmeye *layık ve müstahak* bir bey veya boybeyi hep bulunmuştur. Aşiretin devletle ve diğer aşiretlerle olan ilişkilerinde de hep aşiretin başında bulunan bey sorumlu olmuştur. Ayrıca bazı dönemlerde boy ve cemaat halinde olan bu aşiretin başında kethüdaların da bulunduğu tespit edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde belli bir vergi kaynağı olduğu anlaşılan Karakeçili aşiretinin temel uğraşı hayvancılıktı. Bu yüzden de aşiretin 1950'li yıllara kadar yaylak ve kışlak hayatı yaşadığı tespit edilmiştir. Yüzyıllarca Siverek, Viranşehir ve Berriye arasında hareket halinde olduğu anlaşılan bu aşiretin, yaylak merkezi Siverek Karakeçi bölgesi iken kışlağı da Berriye idi.

Siverek Karakeçililerin yerleşik hayata geçmesiyle birlikte temel ekonomik kaynaklarının hayvancılıktan tarıma kaydığı anlaşılmaktadır. Siverek Karakeçilileri yüzyıllarca sancak, kaza ve nahiye statüsünde olduğu topraklarda -yani Karakeçi toprağında- zaman içinde aşamalı olarak kendiliklerinden yerleşik hayata geçtikleri ve bu topraklarda yoğun bir şekilde tarımla uğraştıkları tespit edilmiştir.

Karakeçili aşiretinin yapısı incelendiğinden, aslında bu aşiretin ilk Anadolu'ya geldiğinde Kayı Boyu'na mensup bir oymak olma ihtimalinin yüksek olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Zaman içinde bu oymağın başında bulunan beyin etrafında başka oymaklar veya kabilelerin toplandığı ve öz olan oymağın bir boy yani aşiret haline geldiği görülmektedir. Böylece öz oymağın taşıdığı Karakeçi ismi çatısı altına farklı köklerden gelen başka oymaklar (kabileler veya cemaatler) da dahil olmuştur. Bu çatı altında toplanan oymakların (kabilelerin) merkezi irsi bir bey ailesi tarafından idare edildiği tespit edilmiştir ki, bu merkezi irsi bey ailesini çıkartan oymağın XIX. yüzyılın ilk yarısında Karakeçili aşireti boybeyi olan Eyüb Bey'in soyundan gelen Mirekîler olduğu görülmektedir. Lakin bu, bu oymağın bütün mensuplarının bey unvanını taşıdığı anlamına gelmez. Nitekim *bey* unvanı, *layık ve müstahak* merkezi irsi bey ailesi fertleri için yani, bey, onun kardeşi ve oğulları için kullanıldığı tespit edilmiştir.

Siverek Karakeçililerinin belki de en önemli özelliklerinden biri içinde barındırdığı maddi ve manevi kültürel değerlerdir. Siverek Karakeçililerin kültürünün, Orta Asya Türk kültüründen izler taşıdığı gibi Güneydoğu Anadolu bölgesinin yüzyıllar içinde Kürt, Arap, İran ve Türkmen kültüründen oluşmuş olan kültür mozaikinden izler

taşıdığı tespit edilmiştir. Kültür ile ilgili işlenen konularda bazı kültürel değerlerin günümüzde hâlâ devam ettiği gözlemlenirken bazı kültürel değerlerin ise sadece hafızalarda kaldığı hatta bazılarının tamamen unutulduğu tespit edilmiştir.

Siverek Karakeçililerin özü olan oymağın aslında Orta Asya’da iken öz Türkçe’yi konuştuğu, ama Arap, İran ve Kürt gibi milletlerle birlikte yaşamaya başlayınca zaman içinde kendi öz dillerini unuttuğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde kültürel etkileşim sonucu oluşan Kurmanci şivesini konuştuğu fikri ileri sürülmüştür. Aslında Karakeçililerin konuştuğu Kurmanci şivesinin sadece Kürtçe dilinin bir uzantısı yani lehçesi olmadığı, daha çok Osmanlıcaya yakın olan ve Türkçe, Farsça, Kürtçe ve Arapçanın bileşiminden oluşan bölgesel bir Osmanlıca şivesi olduğu fikri kanıtlanmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Osmanlı Arşivler

Belge İsmi	Dosya No	Gömlek No
BEO.	4183	313703
BEO.	3824	286732
BEO.	2359	176881
BEO.	1728	129529
BEO.	2382	178580
BEO.	3000	224938
BEO.	2426	181926
DH.H.	31	40
DH.MKT.	2790	72
DH.MKT.	553	21
DH.ŞFR.	100	44
DH.ŞFR.	329	33
DH.ŞFR.	43	143
İ.DH.	336	22079
İ.MVL.	270	10388
MV.	176	22
MV.	214	106
MVL.	685	56
MVL.	739	87
MVL.	673	15
NFS.d.	2706	
NFS.d.	2808	

ŞD.	607	2
Y.A.HUS.	479	50
Y.EE.	81	42
Y.MTV.	221	51

Kaynak Eserler

998 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Diyâr-i Bekr Ve ‘Arab Ve Zü’l-Kâdiriyye Defteri (937/1530), Cilt: 1, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın Nu: 39, Ankara 1998.

Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512), (Haz: Necdet Öztürk), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2000.

Aşıkpaşazâde Tarihi, (Haz: Ayşenur Kala), Kemer Yayınları, İstanbul 2013.

Ebu-Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, (Çev: Mürsel Öztürk), Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014.

Giese, F., *Anonim Tevârî-i Âl-i Osman*, (Haz: Nihat Azamat), Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1992.

Karakeçili Aşireti, Tahir Bey Matbaası, İstanbul 1321.

Mehmed Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-nümâ Neşrî Tarihi*, (Haz: Faik Reşit Unat ve Mehmed A. Köymen), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Cilt: 1, Ankara 1949.

Araştırma Eserler, Makaleler

Ahmet Yesevi Üniversitesi, “Abidin Paşa”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/abidin-pasa> (05.01.2021).

Akbaş, Mehmet, “Urfa ve Çevresinin Fethi ve Bölgeye Gelen/Yerleşen Sahabeler”, Kasım Şulul ve Diğerleri Ed., *İslâm Tarihi ve Medeniyetinde Şanlıurfa I*, Gelişim Ofset, İzmir 2016.

Akdağ, Mustafa, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası “Celali İsyanları”*, Cem Yayınevi, İstanbul-Eylül 1995.

Altay, Fahrettin, *Görüp Geçirdiklerim 10 Yıl Savaş 1912-1922 ve Sonrası*, İnsel Yayınları, İstanbul 1970.

- Aslan, Ahmet “Güneydoğu ve Doğu Anadolu’yu Fetheden Diyar-ı Mudar (Urfa-Harran) Askerî Karargâhı”, Kasım Şulul ve Diğerleri Ed., *İslâm Tarihi ve Medeniyetinde Şanlıurfa I*, Gelişim Ofset, İzmir 2016.
- Atanıyazov, Soltanşa, *Şecere (Türkmenin soyağacı)*, (Çev: Seyitnazar Amazarov ve Nergis Biray), Ötüken Yayınları, 2. Baskı, İstanbul-Mart 2011.
- Bahşayış Lügati, *Eski Oğuzca Sözlük*, (Haz: Fikret Turan), Bay Yayınları, İstanbul 2001.
- Bayar, Muharrem, “Diyarbakir Eyaletinde Yaşayan Karakeçili Yörük Aşiretinin Tarihi ve Kültür Hayatı”, *I. Uluslararası Oğuzlardan Osmanlıya Diyarbakır*, Kenan Ziya Taş ve Ahmet Kankal Ed., 20-22 Mayıs Diyarbakır.
- Beysanoğlu, Şevket, *Ziya Gökalp’in İlk Yazı Hayatı 1894-1909*, Diyarbakır’ı Tanıtma Derneği Neşriyatı, İstanbul 1956.
- Bozan, Oktay, “20. Yüzyılın Başında Eşraf-Aşiret Çatışması: Milli Aşireti ve Diyarbakır Eşraf Örneği”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 33, Sayı: 96, Güz-2017, s. 1-46.
- Bruinessen, Martin van, *Ağa, Şeyh, Devlet*, (Çev: Banu Yalkut), İletişim Yayınları, 9. Baskı, İstanbul 2015.
- Bulduk, Üçler, “İdari ve Sosyal Açından Karakeçili Aşiretleri ve Yerleşimleri “, *A. Ü. Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırma Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 20, 1998, s. 39.
- Caferoğlu, Ahmet, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2015.
- Cezar, Mustafa, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Cilt: 1, Ankara 2010.
- Çağatay, Neşet, “Osmanlı İmparatorluğunda Reayadan Alınan Vergi Ve Resimler”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 5, Ankara 1947, s. 483-511.
- Çay, Abdulhaluk, “Karakeçililerin Yörüklüğü, Konar-Göçerliği, İsimleri, Aşiret ve Boy Adları, Yaşadıkları Merkezlere İlişkin Tarihi Bilgiler”, *Oğuz Geleneği Çerçevesinde Tarihten Günümüze Karakeçililer*, İsmail Özçelik Ed., Kırıkkale Üniversitesi Kırıkkale ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi, 2003.

- Demirtaş, Faruk, “Osmanlı Devrinde Anadolu’da Kayılar”, *Belleten*, Cilt: 12, Sayı: 47, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara-Temmuz 1948.
- Dilâçar, Agop, *Kutadgu Bilig İncelemesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 5. Baskı, Ankara 2016.
- Ebulgazi Bahadır Han, *Şecere-i Terakime (Türkmenlerin Soykütüğü)*, (Haz: Zuhal Kargı Ölmez), Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 3, Ankara 1996.
- Ergin, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı*, Milli Eğitim Yayınları, İstanbul 1969.
- Erkan, Kemal, *1734 – 1735 Osmanlı – İran Savaşı Mühimme Defteri*, (Haz: Kemal Erkan), Selman Soydemir Ed., Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2011.
- Eröz, Mehmet, *Doğu Anadolu’nun Türklüğü*, Ötüken Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2015.
- Eröz, Mehmet, *Yörükler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1991.
- Erpolat, Mehmet Salih, “XVI. Yüzıl Tahrir Defterlerine Göre Siverek Karakeçilileri”, *Mehmet Eröz Armağanı*, (Haz: Mustafa Aksoy ve Osman Yorulmaz), Ötüken Yayınları, İstanbul-Aralık 2011.
- Fırat, M. Şerif, *Doğu İlleri ve Varto Tarihi*, Milli eğitim Basımevi, 2. Baskı, Ankara 1961.
- Genç, Reşat, “Türk İnanışları ile Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı-Kırmızı-Yeşil”, *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 27, s. 1075-1110.
- Golden, Peter B., *Türk Halkları Tarihine Giriş*, (Çev: Osman Karatay), Ötüken Yayınları, 7. Baskı, İstanbul-Ekim 2017.
- Gökalp, Ziya, *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*, Kaynak Yayınları, 3. Baskı, İstanbul-Şubat 2011.
- Gökalp, Ziya, *Şaki İbrahim Destanı ve Bir Kitapta Toplanmış Şiirler*, (Haz: Şevket Beysanoğlu), Milli Eğitim Basımevi, 1. Baskı, İstanbul 1976.
- Gökalp, Ziya, *Türk Medeniyeti Tarihi*, Ötüken Yayınları, (Haz: Dr. Ali Duymaz), 4. Baskı, İstanbul 2018.
- Gömeç, Saadettin, “Kara Unvanı ve Kara Hanlıların Menşei Üzerine”, *History Studies International Journal of History*, Cilt: 2, Sayı: 2, 2010, s. 29-33.
- Göyünç, Nejat, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991.
- Graç, Aleksandr Davidoviç, “Eski Türk Dönemine Ait Dağ Keçisi Damgalarının Tarihlendirilmesi ve Anlamlandırılması Üzerine”, (Çev: Kemal Alyılmaz ve

- Sinan Dinç), *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 37, Erzurum 2008, s. 209-230.
- Gülensoy, Tuncer, *Orhun'dan Anadolu'ya Türk Damgaları*, Türk Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1989.
- Güllüdağ, Nesrin “Türklerde Damga Geleneği ve Nogay Türklerinin Damgaları Üzerine Bir İnceleme”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3 Sayı: 6, Ocak 2015, s. 132-150.
- Gündüz, Tufan, *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri*, Yeditepe Yayınları, 5. Baskı, İstanbul-Kasım 2016.
- Gürbüz, Orhan, “Türkiye’de Göçebe Mesken Örneği: Çadır”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 32, İstanbul 1997, s. 185-195.
- Halaçoğlu, Yusuf, “Osmanlı Belgelerine Göre Türk-Etrâk, Kürd-Ekrâd Kelimeleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Belleten*, Cilt: 60, Sayı: 227, Nisan 1996, s. 139-146.
- Halaçoğlu, Yusuf, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650) I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2009.
- Halaçoğlu, Yusuf, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Türk Tarih Kurumu, 5. Baskı, Ankara 2014.
- Hammer, Joseph von, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Üçdal Neşriyat, Cilt: 1.
- İbn Haldun, *Mukaddime II*, (Haz: Süleyman Uludağ), Dergâh Yayınları, İstanbul 2014.
- İnalcık, Halil, *Devlet-i Aliyye-Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 11. Baskı, İstanbul-Haziran 2009.
- İnan, Abdülkadir, *Eski Türk Dini Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, 1. Baskı, İstanbul 1976.
- İzgi, Özkan, *Orta Asya Türk Tarihi Araştırmaları*, Türk Tarih Kurumu, (Haz: E. Ekrem ve S. Küçük), 2. Baskı, Ankara 2017.
- Jwaideh, Wadie, *Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi Kökenleri ve Gelişimi*, (Çev: İsmail Çeken ve Alper Duman), (Haz: Nevzat Kıracı), İletişim Yayınları, 9. Baskı, İstanbul 2016.
- Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, 41. Baskı, İstanbul-Ağustos 2017.
- Kafesoğlu, İbrahim, *Umumî Türk Tarihi Hakkında Tespitler, Görüşler, Mülâhazalar*, Ötüken Yayınları, 2. Baskı, İstanbul-Temmuz 2017.

- Karaca, Ali, *Anadolu Islâhatı Umûmî Müfettişi Ahmet Şâkir Paşa Ve İcraatı (1838-1899)*, (Basılmış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1992, <https://katalog.marmara.edu.tr/eyayin/tez/T0041651.pdf> (07.01.2021).
- Karademir, F., Gümüş, N., İlhan, Z., Korkut, A., *Kürtçe-Türkçe Türkçe-Kürtçe Sözlük: Kurdî- Tırkı Tırkı-Kurdî Ferheng*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2014.
- Kelimetullâh Hâce Pâdişâh, *Çağatayca Manzum Sözlük (Nisâb-ı Kutbiyye)*, (Haz: Fikret Turan), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2019.
- Kılıç, Orhan, “Yurtluk-Ocaklık Ve Hükümet Sancaklar Üzerine Bazı Tespitler”, *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 10, Yıl: 1999, s. 119-137.
- Klein, Janet, *Hamidiye Alayları İmparatorluğun Sınır Boyları ve Kürt Aşiretleri*, (Çev: Renan Akman), İletişim Yayınları, İstanbul 2017.
- Kodaman, Bayram, *Sultan II. Abdülhamid Devri Doğu Politikası*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1987.
- Köprülü, Fuad, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, (Haz: Orhan Köprülü), Alfa Yayınları, 2. Baskı, İstanbul-Ekim 2016.
- Köprülü, Fuad, *Osmanlı'nın Etnik Kökeni*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1999.
- Köymen, Mehmet Altay, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, Türk Tarih Kurumu, Cilt: III, 6. Baskı, Ankara 2016.
- 'Kurdistan and the Kurds' [front] (1/122), British Library: India Office Records and Private Papers, IOR/L/MIL/17/15/22, in Qatar Digital Library <https://www.qdl.qa/archive/81055/vdc_100035251755.0x000002> [accessed 6 May 2021].
- Mahmut, Kaşgarlı, *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi*, (Çev: Besim Atalay), Cilt: I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1985.
- Mahmut, Kaşgarlı, *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi*, (Çev: Besim Atalay), Cilt: III, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1985.
- Mannay-ool, M. H., “Tuva’da Eski Dağ Keçisi Tasvirleri”, (Çev: Sinan Dinç ve Leyla Derşyeva), *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 21, Erzurum 2003.

- Onuk, Taciser, *Osmanlı Çadır Sanatı (XVII-XIX. yüzyıl)*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.
- Orhonlu, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı*, Eren Yayınları, İstanbul 1987.
- Orkun, Hüseyin Namık, *Eski Türk Yazıtları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2020.
- Ortaylı, İlber, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840 – 1880)*, Türk Tarih Kurumu, 4. Baskı, Ankara 2020.
- Ögel, Bahaeddin, “Devlet Meclisi ve Kurultay”, H. C. Güzel ve Diğerleri Ed., *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt: 2, Ankara 2002.
- Ögel, Bahaeddin, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 4. Baskı, İstanbul 2001.
- Ögel, Bahaeddin, *İslamiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi*, Türk Tarih Kurumu, 6. Baskı, Ankara 2014.
- Ögel, Bahaeddin, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Cilt: 6, 4. Baskı, Ankara 2000.
- Ögel, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 5. Baskı, Ankara 2010.
- Ögel, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi II*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995.
- Öz, Mehmet, *Osmanlı Tarihi Üzerine II- İnsan Toplum ve Ekonomi*, Cedit Neşriyat, Ankara 2020.
- Özkan, Âdem, “Geçmişten Günümüze Konya İli Akören İlçesinde Bulunan Köy Odaları”, <http://www.akoren.gen.tr/148.htm> (04.11.2020).
- Saydam, Abdullah, “Tanzimat Devrinde Halep Ve Musul Dolaylarında Aşiretlerin Yol Açtıkları Asayiş Problemleri”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1, 1993, s. 243-256.
- Sezen, Tahir, *Osmanlı Yer Adları*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2017.
- Söğüt'ten İstanbul'a: *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, Oktay Özel ve Mehmet Öz Ed., İmge Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2015.
- Sümer, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 6. Baskı, İstanbul 2016.
- Sykes, Mark, *The Caliphs' Last Heritage*, London 1915.

- Şahin, İlhan, *Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler*, Eren Yayınları, İstanbul 2006.
- Şeşen, Ramazan, *İbn Fadlan Seyahatnamesi ve Ekleri*, Yeditepe Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2018.
- Tansü, Yunus Emre ve Güvenç, Baran, “Eski Türk Mitolojisinde Hayvan Motifleri Üzerine Düşünceler”, *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*, Sayı: 218, Ekim 2015.
- Tekin, Talat, *Orhon Yazıtları*, Simurg Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1998.
- Togan, Zeki Velidi, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Cilt: 1, 3. Baskı, İstanbul 1981.
- Togan, Zeki Velidi, *Oğuz Destanı-Reşideddin Oğuznamesi, Tercüme ve Tahlil*, Enderun Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1982.
- Türkay, Cevdet, *Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar*, İşaret Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2005.
- Türkdoğan, Orhan, *Güneydoğu Kimliği Aşiret-Kültür-İnsan*, Alfa Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1998.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Türk Tarih Kurumu, 7. Baskı, Ankara 2019.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 5. Baskı, Cilt: 1, Ankara 1988.
- Ünal, Fatih, “Osmanlı Devletinin Son Yıllarında Güneydoğu Aşiretlerinden Milli Aşireti ve İbrahim Paşa”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı: 41, Bahar 2007, s. 182-204.
- Yılmazçelik, İbrahim, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır (1790 – 1840)*, Türk Tarih Kurumu, 2. Baskı, Ankara 2014.

Tezler

- Alanoğlu, Murat, *86 Numaralı Mühimme Defteri’nin Özetli Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2010,
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 263871).

- Ekinci, Mehmet Rezan, *Osmanlı Devleti Döneminde Milli Aşireti XVIII. – XIX. YY.*, (Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ 2017, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 464554).
- Gülenç, Ahmet, *Tanzimat'tan Meşrutiyet'e Diyarbekir 1839-1876 (İdari ve Sosyo-Ekonomik Yapı)*, (Doktora Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş 2020, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 627032).
- Karaca, Ali, *Anadolu Islâhatı Umûmî Müfettişi Ahmet Şâkir Paşa Ve İcraati (1838-1899)*, (Basılmış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1992, s. 162, <https://katalog.marmara.edu.tr/eyayin/tez/T0041651.pdf> (07.01.2021).
- Sevim, Cihan, *130, 131, 132 ve 133 Nolu Mühimme Defterlerinde Diyarbekir Eyaleti İle İlgili Hükümler [(M. 1720-1726)-(H. 1133-1138)]*, (Yüksek Lisans Tezi), Siirt Üniversitesi, Sosya Bilimler Enstitüsü, Siirt 2019, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 571214).
- Taş, Yasin, *Kadı Sicillerine Göre XIX. Asrın İkinci Yarısında Urfa'da Sosyal Hayat*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 327872).
- Yıldırım, Müslüm, *206/4 (603 – 815) Numaralı Urfa Şer'îyy Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 2020, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: 632264).

TDV İslâm Ansiklopedisi Maddeleri

Abdüdazîz ed-Dûrî, "Emîr", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/emir--idareci> (09.04.2021).

- Abdülkadir Özcan, "Bende", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/bende> (11.04.2021).
- Başar, Fahmeddin, "Ertuğrul Gazi", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ertugrul-gazi> (01.12.2020).
- Bostan, İdris, "Kahve", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kahve> (06.11.2020).
- Bozkurt, Nebi "Çadır", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cadir#1> (22.03.2021).
- Eraslan, Cezmi, "Hamidiye Alayları", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hamidiye-alaylari> (04.05.2021).
- Eyice, Semavi, "Arz Odası", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/arz-odasi--edirne-sarayi> (03.11.2020).
- Günel, Fuat, "Delâl", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/delal> (09.11.2020).
- Halaçoğlu, Yusuf "Aşiret", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/asiret> (07.04.2021).
- İnalcık, Halil "Timar", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/timar> (09.03.2021).
- İnalcık, Halil, "Eyalet", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/eyalet> (26.12.2020).
- İpşirli, Mehmet "Enderun", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/enderun> (03.11.2020).
- Köprülü, Orhan F., "Bey", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/bey> (09.04.2021).
- Kuzucu, Kemalettin, "Çay", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/cay> (06.11.2020).
- Önkal, Ahmet, ve Bozkurt, Nebi "Deve", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/deve#1> (26.03.2021).
- Özaydın, Abdülkerim "Argun", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/argun--sind> (14.12.2020).

- Özcan, Abdülkadir "Kapıcı", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kapici> (11.04.2021).
- Pala, İskender, "Âbidin Paşa", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/abidin-pasa> (05.01.2021).
- Sunar, Mehmet Mert, "Oda", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/oda> (03.11.2020).
- Sümer, Faruk "Türkmenler", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/turkmenler> (13.04.2021).
- Sümer, Faruk, "Argun", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/argun--isim> (14.12.2020).
- Sümer, Faruk, "Karakeçili", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/karakecili> (09.12.2020).
- Tabakoğlu, Ahmet, "Öşür", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/osur#2-osmanlilar> (19.03.2021).
- Uludağ, Süleyman "Recâ", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/reca> (06.11.2020).

İnternet Kaynakları

<https://sozluk.gov.tr/> (11.04.2021).

Sözlükler

- Ahteri Mustafa Efendi, *Ahterî-i Kebir*, (Haz: Ahmet Kırkkılıç ve Yusuf Sancak), Türk Dil Kurumu, Ankara 2009.
- Lutfullah b. Ebu Yusuf el-Halimi, *Lügat-i Halîmî*, (Haz: Âdem Uzun), Türk Dil Kurumu, Ankara 2013.
- Mutçalı, Serdar, *Arapça – Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul-Aralık 1995.
- Paçacıoğlu, Burhan, *Orta Türkçe*, Sivas 1995.
- Sami, Şemseddin, *Kamus-ı Türki*, (Haz: Paşa Yavuzarslan), Türk Dil Kurumu, 2. Baskı, Ankara 2015.

Salnameler

Salname-i Askeri, Mekteb-i Harbiye-i Şahane, İstanbul 1311/1895,
<http://ktp.isam.org.tr/pdfs/D02935131100000013.pdf> (07.01.2021).

Salname-i Askeri, Mekteb-i Harbiye-i Şahane, İstanbul 1324-1326/1908,
<http://ktp.isam.org.tr/pdfs/D02935132400000014.pdf> (07.01.2021).

Salname-i Vilayet-i Diyarbekir, Diyarbekir Vilayet Matbaası, 1288/1871,
<http://ktp.isam.org.tr/pdfs/D02375128800000003.pdf> (25.03.2021).

Salname-i Vilayet-i Diyarbekir, Diyarbekir Vilayet Matbaası, 1293/1876,
<http://ktp.isam.org.tr/pdfs/D023751293000000008.pdf> (08.01.2021).

Urfa Hakkında Tabii, Coğrafi, İctimai, İktisadi, Mülki Malumatı Cami Salnâme, İlhami-Fevzi Matbaası, İstanbul 1927,
<http://ktp.isam.org.tr/pdfs/D038361927000000000.pdf> (01.04.2021).

Sözlü Kaynaklar

Akaskan, Ali, (41 yaş), Hayvancılık ve Hayvanların Barınakları İle İlgili Bilgiler, Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 02.04.2021.

Akay, Nura, (71 yaş), Dokumacılıkta Kullanılan Eşyalar İle İlgili Konular, Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Karakeçi Köyü (Mahallesi), 02.04.2021.

Akıl, Saadet, (66 yaş), Dokumacılık İle İlgili Konular, Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Aşağıkaraceviran Köyü (Mahallesi), 17.02.2020, 28.03.2021.

Baysan, Mithat, (43 yaş), Oyunlar İle İlgili Konular, Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 02.01.2021, 18.04.2021.

Beggarioğlu, Ali, (70 yaş), Hayvancılıkla İlgili Bilgiler, Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 05.03.2020.

Karakeçili, Aliye, (60 yaş), Konar-göçer Hayat, Hayvancılık, ve Kültürel Hayatla İlgili Konular, Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 01.03.2020-18.04.2021.

Karakeçili, Caziye, (66 yaş), Dokumacılık İle İlgili Konular, Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Keş Köyü (Mahallesi), 16. 11.2020-17.04.2021.

Karakeçili, Haşim, (45 yaş), Oyunlarla İlgili Konular, Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 18.04.2021.

Karakeçili, Hêsâ, (68 yaş), Konar-göçer Hayat, Hayvancılık, ve Kültürel Hayatla İlgili Konular, Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 01.03.2020-18.04.2021.

Karakeçili, Mehmet Ferit, (74 yaş), Karakeçi Aşireti İle İlgili Genel Bilgiler (Aşiret Beyleri, Bey Odası, Aşiret Yapısı, Bağlı Kabileler ve Kültür İle İlgili Konular), Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 27.02.2020-15.04.2021.

Karakeçili, Memduh, (51 yaş), Köylerle ve Tarım İle İlgili Konular, Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 13.03.2021.

Karakeçili, Ömer, (60 yaş), Kabilelerle ve Aşiret Beyleri İle İlgili Konular, Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 11.04.2021.

Karakeçili, Şaha, (77 yaş), Konar-göçer Hayat ve Kültür İle İlgili Bilgiler, Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Deliktaş Köyü (Mahallesi), 16.02.2020, 28.02.2020, 10.04.2021.

Kılıç, Seydo, (73 yaş), Hayvancılıkla İlgili Bilgiler, Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 15.03. 2020.

Manğal, Şükrü, (85 yaş), Kabileler İle İlgili Konular, Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Salur Köyü (Mahallesi), 12.04.2021.

Palmanak, Zeliha, (70 yaş), Kıl Çadır İle İlgili Konular, Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Viranşehir İlçesi, 23.03.2021.

Subay, Zeynep,(50 yaş), Hayvancılıktan Elde Edilen Ürünler İle İlgili Bazı Bilgiler, Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 29.03.2021.

Türkdili (Karakeçili), Cemile, (76 yaş), Halk Hekimliği İle İlgili Bilgiler, Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 01.06.2020.

Türkdili, Maruf, (47 yaş), Oyun İle İlgili Konular, Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Siverek İlçesi Alagün Köyü (Mahallesi), 18.04.2021.

Yazmacı (Karakeçili), Hênsê, (79 yaş), Konar-göçer ve Yerleşik Hayat ve Kültürü İle İlgili Bilgiler, , Görüşme Yeri ve Tarihi: Şanlıurfa Viranşehir İlçesi, 01.06.2020.

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Mehmet Akif Ersoy'un da Aralarında Bulunduğu Dırê'i Bey'e Ait Bir Fotoğraf

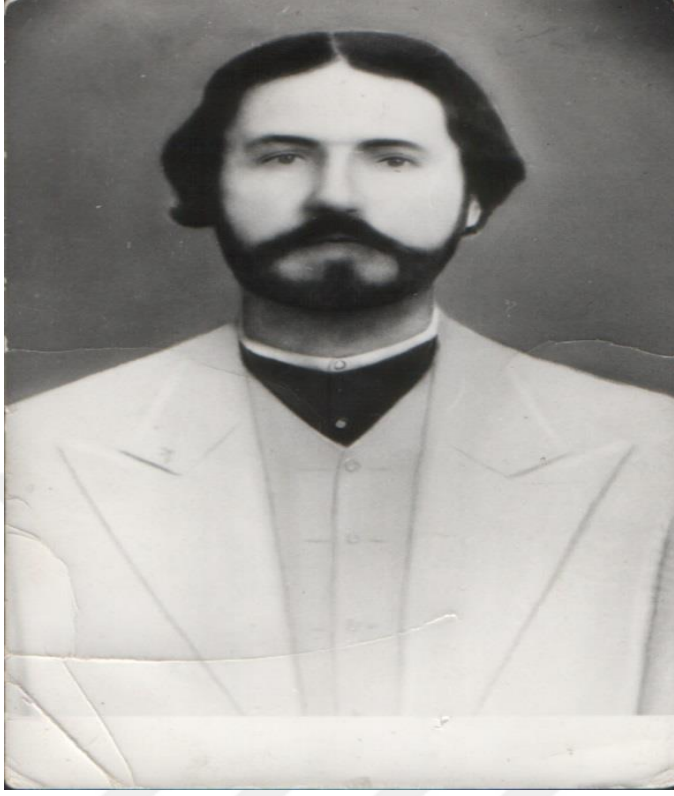

Teşkilât-ı Mahsusa'nın gönüllü seyyar alaylarından birisi: Soldan dördüncü Karakeçili aşireti reisi meşhur Dırâî Bey
(O tarihten sonra hangi «büyük kuvvet» hepsini bir araya toplıyabildi ve can pazarına sevk ve arzu ile sürebildi?)

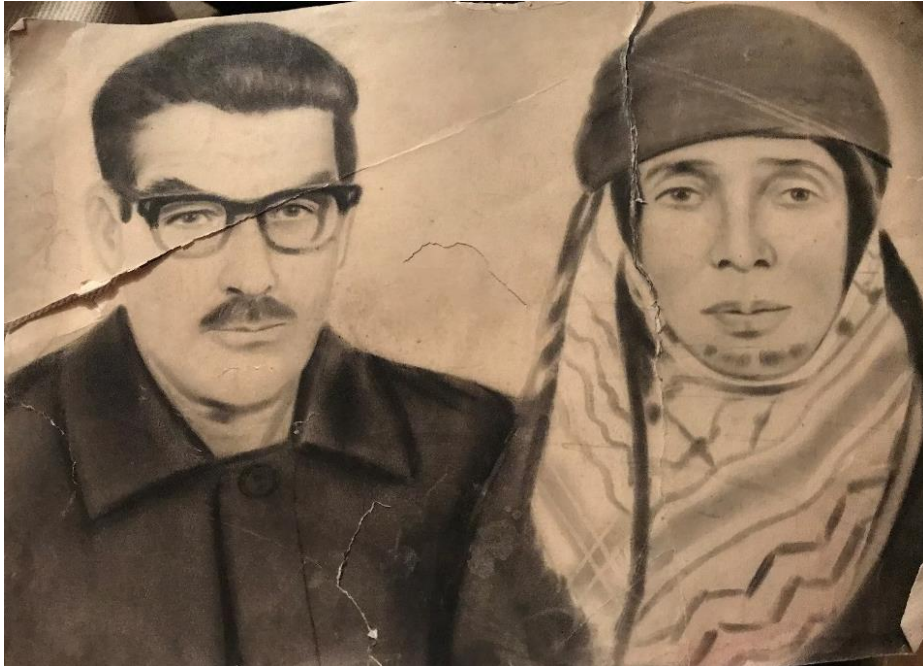
Ek 2: Hamidiye Süvari Alayları Karakeçili Aşireti Sancak Teslim Töreni

Ek 3: Dırê'i Bey'den Sonra Karakeçi Aşireti Reisi Olan Oğlu Abdülkadir Bey

Ek 4: Dırê'i Bey'in Oğlu ve Abisi Abdülkadir Bey'den Sonra Karakeçili Aşireti Reisi Olan Hadi Bey ve Eşi Zeruk Hatun

Ek 5: Hadi Bey'e ve Eşi Zeruk Hatun'a Ait Diğer Bir Resim

Ek 6: Hadi Bey'e Ait Ateşli Bir Tüfenk

Ek 7: Hadi Bey'den Sonra Yerine Geçen Oğlu Mehmet Ferit Bey

Ek 8: Şanlıurfa Kanaat Önderleri ve Aşiret Reislerinin Toplantısından Bir Fotoğraf:
Soldan Üçüncü Karakeçili Aşireti Reisi Ferit Bey ve Soldan Dördüncü Badıllı Aşiret
Reisi Sait Bey

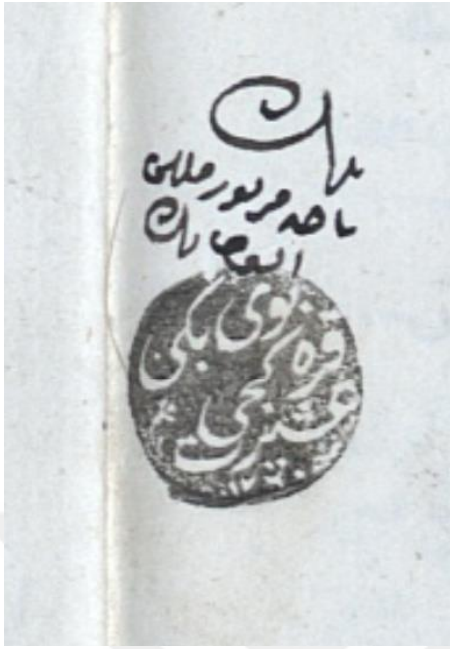
Ek 9: Karakeçili Aşireti Kızlarının ve Kadınlarının Giyimine Ait Örnek Fotoğraflar

Resim 143: Gelinlik Olarak Giyilen Takım Elbise

Ek 10: Eyüb Bey'in Bir Belgede Boybeyi Olarak Kullandığı Mührün Orjinal Resmi⁶⁶⁵

Ek 11: Eyüb Bey'in Özellikleri Hakkında Bilgi Veren Bir Belge⁶⁶⁶

ویار بکر و دیتر						
الویه	اسم تفسا	اسم الوعی	اسم میرزا	معنی میرزا	معنی بکر	مدرک در ترجمه حاکم
ویار بکر	امد					
	عرب	عبدالله	۵۰۰			بعد از حمله قضای مدبران اولوب بروقد حاکم در به قتلش کتافه بخدا اولمه عقیق و شکر
	عربان		۶۰۰			غیر مالک
	سرق	عزیز ملک	۸۰۰			حکومه معینه امور تحصیل و سارده و دیو و قدر کس خدمت و قدر در
	یکی					تسکین خدم
	ترکات					ترک و ملک
	بشیری	مصلحتی	۷۵۰	۱۰۰۰		بر وقت مدبر و بشیری مدبران قیام اولمه و سمرقند سواد وادی کورطس
	سیوان	نشد ملک	۷۵۰	۷۵۰		اوقی ضفده درک و دیو و بشیری و سار قضا مدبران خدمت وادی کورطس
سیورک						
	بوجاق					بافه مدبر و سمرقند وادی
	فرهنگی	قوی و کمال و بکر	۷۵۰	۷۵۰		فرهنگی و بشیری رئیس و مدبران بکر و بکر اولوب ضفده و در بشیری و قدر و دیو و بشیری و سمرقند

⁶⁶⁵ BOA., NFS.d., 2706, s. 58.

⁶⁶⁶ BOA., MVL., 739/86, s. 2.

Ek 13: Dirê'i Bey'in Balkan Harbi'nde Bulunduğu'na Dair Bir Belge⁶⁶⁷

[illegible]

⁶⁶⁷ BOA., MV., 176/22.